

Vlada Crne Gore

Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine

Podgorica, 24.11.2009

U p i t n i k

Informacija koju od Vlade Crne Gore zahtijeva Evropska komisija u cilju
pripreme Mišljenja o zahtjevu Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji

27 Životna sredina

Odgovorno lice:	Branimir Gvozdenovic
Rukovodilac grupe:	Jelena Knezevic
Zamjenik rukovodioca grupe:	Milena Kapa
Sekretar grupe:	Suzana Miljevic
Zamjenik sekretara grupe:	Brankica Cmiljanovic
Kontakt MEI:	Milica Perisic
IT Podrška:	Miodrag Spahic

Sadržaj:

POGLAVLJA ACQUIS - SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA KOJE PROIZILAZE IZ CLANSTVA.....	5
Poglavlje 27: Životna sredina	6
I. OPŠTA POLITIKA	7
II. SEKTORSKE POLITIKE.....	58
A. Horizontalno zakonodavstvo.....	58
B. Kvalitet vazduha	78
C. Upravljanje otpadom.....	95
D. Kvalitet vode.....	122
E. Zaštita prirode.....	163
F. Kontrola industrijskog zagađenja i upravljanje rizikom	183
G. Hemikalije	188
H. Klimatske promjene	195
I. Genetski modifikovani organizmi.....	206
J. Buka.....	209
K. Civilna zaštita	212

**POGLAVLJA ACQUIS - SPOSOBNOST PREUZIMANJA
OBAVEZA KOJE PROIZILAZE IZ CLANSTVA**

Poglavlje 27: Životna sredina

I. OPŠTA POLITIKA

1. Postoje li u vašoj zemlji ustavne odredbe o zaštiti životne sredine i/ili održivom razvoju?

Ustavne odredbe o zaštiti životne sredine

Da postoje.

Preamble i pojedini članovi Ustava Crne Gore iz oktobra 2007. godine (Sl. list CG, broj 01/07) sadrže odredbe kojim se iskazuje posvećenost Crne Gore zaštiti životne sredine i razvoju baziranom na principima održivosti.

U preambuli Ustava, pored opredjeljenja građana da žive u državi koja se bazira na: slobodi, miru, toleranciji, poštovanju ljudskih prava i sloboda, multikulturalnosti, demokratiji i vladavini prava, iskazuje se i uvjerenje da je „država odgovorna za očuvanje prirode, zdrave životne sredine, održivog razvoja, uravnoveženog razvoja svih njenih područja i uspostavljanja socijalne pravde“.

Član 1 Ustava određuje Crnu Goru kao „građansku, demokratsku, ekološku i državu socijalne pravde, zasnovanu na vladavini prava“.

U domenu zaštite i očuvanja životne sredine, Ustav članom 23 „*Životna sredina*“ propisuje da „svako ima pravo na zdravu životnu sredinu, na blagovremeno i potpuno obavještavanje o stanju životne sredine, na mogućnost uticaja prilikom odlučivanja o pitanjima od značaja za životnu sredinu i na pravnu zaštitu ovih prava, kao i da je svako, a posebno država, obavezan da čuva i unaprjeđuje životnu sredinu.“

Ustavne odredbe o održivom razvoju

Ustav članom 78 „*Zaštita prirodne i kulturne baštine*“ određuje da je svako dužan da čuva prirodnu i kulturnu baštinu od opštег interesa, kao i da država štiti prirodnu i kulturnu baštinu. Sa druge strane, stavom 2, člana 59 kojim se jemči sloboda preduzetništva ostavlja se mogućnost da se ova sloboda ograniči ukoliko je to „neophodno radi zaštite zdravlja ljudi, životne sredine, prirodnih bogatstava i kulturne baštine.“

Crna Gora se članom 140 Ustava u dijelu „*Ekonomski prostor i jednakost*“ obavezuje na podsticanje „ravnomernog ekonomskog razvoja svih njenih područja,“ što je u skladu sa jednim od osnovnih principa održivog razvoja.

2. Postoji li neki okvirni zakon o zaštiti životne sredine, koji služi kao osnova za druge propise koji se odnose na životnu sredinu?

Postoji Zakon o životnoj sredini koji je donijela Skupština Crne Gore 29. jula 2008. godine („Sl. list Crne Gore“ br. 48/08) koji kao krovni zakon reguliše pitanja zaštite životne sredine.

Definicija životne sredine je sadržana u stavu 1, člana 6. ovog zakona: „*Životna sredina je prirodno okruženje: vazduh, zemljiste, voda i more, biljni i životinjski svijet; pojave i djelovanja: klima, ionizujuća i nejonizujuća zračenja, buka i vibracije, kao i okruženje koje je stvorio čovjek: gradovi i druga naselja, kulturno-istorijska baština, infrastrukturni, industrijski i drugi objekti*“, a odredbama člana 2 se prepoznaće značaj integrisanog upravljanja životnom sredinom, zaštita životne sredine i održivi razvoj. Predviđeno je da se ovim zakonom i posebnim zakonima uređuju pojedini segmenti životne sredine (član 5).

Predmet Zakona o životnoj sredini definisan je u članu 1, tako da se istim uređuju: „principi zaštite životne sredine i održivog razvoja, subjekti i instrumenti zaštite životne sredine, učešće javnosti o pitanjima životne sredine i druga pitanja od značaja za životnu sredinu“.

U skladu sa Zakonom o životnoj sredini, kao okvirnim zakonom, donijet je niz pojedinačnih propisa i podzakonskih akata kojima se uređuju pitanja od značaja za zaštitu životne sredine i sistem upravljanja životnom sredinom. Tako su polazeći od člana 5 Zakona o životnoj sredini donijeti pojedinačni propisi kojim se uređuju pitanja od značaja za pojedine segmente životne sredine kao što su: Zakon o zaštiti prirode, Zakon o nacionalnim parkovima, Zakon o kvalitetu vazduha, Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu, Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu, i drugi.

3. Koji su glavni principi koji su osnova propisa u oblasti životne sredine (npr. načelo "zagadivač plaća", princip predostrožnosti, itd.)

U članu 4 Zakona o životnoj sredini („Sl. list Crne Gore“ br. 48/08) definisani su Principi zaštite životne sredine:

1) Princip održivog razvoja

Prilikom usvajanja i donošenja strategija, planova, programa i propisa, Skupština Crne Gore (u daljem tekstu: Skupština), Vlada Crne Gore (u daljem tekstu: Vlada) i jedinice lokalne samouprave, u okviru svojih nadležnosti, moraju podsticati održivi razvoj.

U svrhu ostvarivanja održivog razvoja zahtjevi zaštite životne sredine uspostavljeni ovim zakonom i posebnim propisima moraju biti uključeni u pripreme i sprovođenje utvrđenih politika i aktivnosti na svim područjima privrednog i socijalnog razvoja.

2) Princip integrisanog pristupa zaštiti životne sredine

Integrисаниm pristupom zaštiti životne sredine sprječava se, odnosno smanjuje rizik za životnu sredinu u cjelini, na najmanju moguću mjeru.

Zahtjevi za visokim stepenom zaštite životne sredine i poboljšanjem kvaliteta životne sredine moraju biti sastavni dio svih polazišta kojima je cilj uravnoveženi ekonomski razvoj, a osiguravaju se u skladu sa principom održivog razvoja.

3) Princip očuvanja prirodnih resursa

Prirodni resursi koriste se pod uslovima i na način kojima se obezbjeđuje očuvanje vrijednosti geodiverziteta, biodiverziteta, zaštićenih prirodnih dobara i predjela.

Obnovljivi prirodni resursi koriste se pod uslovima koji obezbjeđuju njihovu trajnu i efikasnu obnovu i stalno unapređivanje kvaliteta.

Neobnovljivi prirodni resursi koriste se pod uslovima koji obezbjeđuju njihovo dugoročno ekonomično i razumno korišćenje, uključujući ograničavanje korišćenja strateških ili rijetkih prirodnih resursa i supstituciju drugim raspoloživim resursima, kompozitnim ili vještačkim materijalima.

4) Princip saradnje

Održivi razvoj postiže se saradnjom i zajedničkim djelovanjem Skupštine, Vlade i jedinica lokalne samouprave, kao i svih drugih učesnika u cilju zaštite životne sredine, u okviru svoje nadležnosti i odgovornosti.

Država obezbjeđuje saradnju i solidarnost u rješavanju globalnih i međudržavnih pitanja zaštite životne sredine, posebno kroz međunarodne ugovore, saradnjom sa drugim državama i sklapanjem odgovarajućih sporazuma, kao i obavještavanjem drugih država o prekograničnim uticajima na životnu sredinu, o ekološkim udesima, kao i međunarodnom razmjenom informacija o životnoj sredini.

Vlada i jedinice lokalne samouprave, u okviru svog djelokruga, solidarno i zajednički, učestvuju u sprovođenju zaštite životne sredine iz svoje nadležnosti, kako bi obezbjedile sprovođenje efikasnih mjera zaštite životne sredine na svom području.

5) Princip zagadivač plaća

Zagađivač, odnosno njegov pravni sljedbenik, odgovoran za zagađivanje i štetu nanijetu životnoj sredini, dužan je da naknadi štetu i da snosi troškove otklanjanja štete, u skladu sa zakonom.

6) Princip korisnik plaća

Svako ko koristi prirodne resurse mora da plati cijenu za njihovo korišćenje i rekultivaciju prostora u skladu sa zakonom.

7) Obavezno osiguranje

Zagađivač životne sredine obavezan je da se osigura od odgovornosti za štetu od mogućeg zagađenja.

8) Princip prevencije

Svaka aktivnost mora biti planirana i sprovedena na način da: prouzrokuje najmanju moguću promjenu u životnoj sredini, odnosno da predstavlja najmanji mogući rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi; smanji opterećenje prostora i potrošnje sirovina i energije u izgradnji, kao i u proizvodnji, distribuciji i upotrebi; uključi mogućnost reciklaže; spriječi ili ograniči uticaj na životnu sredinu na samom izvoru zagađenja.

9) Princip preostrožnosti

Kada nije sigurno kakve posljedice može prouzrokovati eventualni zahvat moraju se sprovesti sve raspoložive procedure za ocjenu očekivanih uticaja i preventivne mјere kako bi se izbjegle negativne posljedice po zdravlje ljudi i životnu sredinu.

Kada prijeti opasnost od stvarne i nepopravljive štete za zdravlje ljudi i životnu sredinu, ne smije se odlagati preduzimanje neophodnih mјera zaštite, pa ni u slučaju kada ta opasnost nije u cijelini naučno dokazana.

Odustaće se, odnosno neće se obavljati djelatnost i/ili obaviti zahvat, koji ima naučno dokazanu ili pretpostavljenu vjerovatnoću štetnog i trajno štetnog uticaja na životnu sredinu.

10) Princip supsidijarne odgovornosti

Država otklanja posljedice zagađivanja životne sredine i smanjenja štete u slučajevima kada je zagađivač nepoznat, kao i kada šteta potiče uslijed zagađivanja životne sredine iz izvora van teritorije države.

11) Princip primjene podsticajnih mјera

Državni organi i organi lokalne samouprave, u skladu sa svojim nadležnostima, podstiću djelatnosti u vezi sa zaštitom životne sredine koje sprječavaju ili smanjuju zagađenje životne sredine, kao i zahvate u životnoj sredini koji smanjuju upotrebu materija, sirovina i energije, manje zagađuju životnu sredinu ili ga iskorištavaju u dozvoljenim granicama.

12) Princip pristupa informacijama i učešća javnosti

Svako ima pravo da bude obaviješten o stanju životne sredine i da učestvuje u procesu donošenja odluka čije bi sprovođenje moglo da utiče na životnu sredinu.

Podaci o stanju životne sredine su javni.

U skladu sa principom "zagađivač plaća", pravni osnov i stepen naplate, uz navodjenje iznosa koje su zagađivači platili u 2008. godini i za period od 01. 01. 2009 do 01. 07. 2009, sadržan je u odgovoru na pitanje broj 13.

Polazeći od navedenih principa, u članu 8 Zakona o životnoj sredini (kao što je navedeno u odgovoru na pitanje broj 2) definiše se da subjekti zaštite životne sredine sarađuju i ostvaruju međusobnu komunikaciju u skladu sa posebnim propisima. Na taj način Zakon o životnoj sredini je donesen kao krovni sa kojim se, u skladu sa navedenim principima zaštite životne sredine, usklađuju ostali zakoni koji regulišu pitanja zaštite pojedinih segmenata životne sredine.

4. Postoji li u vašoj zemlji dugoročna strategija koja uređuje zaštitu životne sredine i/ili postizanje održivog razvoja?

Da postoji. Vlada Crne Gore je usvojila Nacionalnu strategiju održivog razvoja Crne Gore-NSOR CG 2007. godine. S tim u vezi uspostavljen je proces praćenja i evaluacije procesa implementacija strategije i pratećeg petogodišnjeg Akcionog plana. Polazeći od prioritenih oblasti za djelovanje u životnoj sredini, predviđenih mjera i aktivnosti, te prioriteta utvrđenih u Nacionalnom programu integracija Crne Gore u Evropsku Uniju, kao i obavezama u pogledu implementacije najznačajnijih multilateralnih sporazuma u životnoj sredini, krajem 2008. godine usvojena je Politika zaštite životne sredine kojom se definiše koncept, kontekst, prioriteti i implementacija politike životne sredine.

NSOR - CG se zasniva na principima Deklaracije iz Rija i Agende 21, kao i na principima sadržanim u Deklaraciji i Planu implementacije iz Johanesburga. Ključni principi dati ovim dokumentima, koji su ujedno ključni principi NSOR -a CG, su:

- Integriranje pitanja životne sredine u razvojne politike;
- Internalizacija troškova vezanih za životnu sredinu (tj. prevođenje eksternih troškova degradacije životne sredine u interne troškove zagađivača/korisnika) kroz implementaciju principa zagađivač/korisnik plaća;
- Učešće svih društvenih aktera/zainteresovanih strana u donošenju odluka, konsultacije, dijalog i partnerstva;
- Pristup informacijama i pravdi;
- Jednakost među generacijama i jednakost unutar iste generacije (uključujući i rodnu ravnopravnost);
- Princip predostrožnosti, tj. zahtjev da se očuva prirodna ravnoteža u okolnostima kada nema pouzdanih informacija o određenom problemu;
- Princip supsidijarnosti i međuzavisnosti između lokalnog i globalnog nivoa; i
- Pristup uslugama i finansijskim resursima koji su neophodni za zadovoljavanje osnovnih potreba.

Pored ovih, NSOR – CG je inkorporirala i principe iz Milenijumske deklaracije UN pretočene u Milenijumske razvojne ciljeve (MRC). Istovremeno, proces izrade NSOR CG je koristio pozitivna iskustva iz globalnih, evropskih i procesa u regiji Mediterana. Tako se u NSOR CG posebno akcentuje značaj kompatibilnosti sa planovima za implementaciju iz Rija i Johanesburga, sa Strategijom održivog razvoja EU (uzimajući u obzir Prvu EU strategiju održivog razvoja, Göteborg (2001), kao i dopunjenu EU strategiju održivog razvoja usvojenu 2006. godine), kao i sa lisabonskim procesom, tj Lisabonском strategijom rasta i zapošljavanja (Lisbon Strategy for growth and jobs), te sa Mediteranskom strategijom održivog razvoja.

U kontekstu praćenja implementacije NSOR CG značajno je navesti da je Prvi izvještaj o implementaciji MRC u Crnoj Gori pripremljen uz podršku Programa za razvoj Ujedinjenih Nacija, 2004. godine. U drugoj polovini 2008. godine pripremljena je Informacija o progresu u implementaciji MRC, uključujući i implementaciju cilja 7: Životna sredina i održivi razvoj. Informacijom se daje pregled postojećeg stanja, realizovanih aktivnosti u oblasti politike zaštite životne sredine i dijela sektorskih politika od značaja za zaštitu životne sredine, kao i plan aktivnosti za predstojeći period.

Na navedenim osnovama strateškog planiranja i djelovanja, te zakonskog osnova datog u Zakonu o životnoj sredini (Sl. list Crne Gore, br. 48/08), u predstojećem periodu biće realizovana izrada Nacionalnog programa zaštite životne sredine. Pored Nacionale strategije održivog razvoja i Nacionalnog programa zaštite životne sredine, članom 13 Zakona definisano je da su dokumenti održivog razvoja i zaštite životne sredine i: lokalni planovi zaštite životne sredine; strategije, planovi

i programi koji se donose, odnosno koji su doneseni prema posebnim propisima, u pojedinim oblastima, za pojedine segmente životne sredine i opterećenja.

U definisanju Nacionalne politike zaštite životne sredine, i planiranju aktivnosti na izradi Nacionalnog programa zaštite životne sredine, Šesti akcioni program za zaštitu životne sredine Evropske Komisije je, takođe, relevantan dokument koji služi kao osnova za unapredjene strateškog okvira za djelovanje nacionalnih subjekata u oblasti zaštite životne sredine.

5. Postoji li konkretan akcioni program za životnu sredinu sa kratkoročnim i srednjeročnim ciljevima, navodeći raspoloživost budžetskih i drugih resursa za njihovo postizanje kao i dinamiku? Da li je povezan sa EU acquis u oblasti životne sredine i kako se vrši monitoring njegovog sprovođenja?

Ne postoji. Međutim, kao što je navedeno u odgovoru na pitanje br. 4 postoji Akcioni plan Nacionalne strategije održivog razvoja kojim se, između ostalih, definišu i prioritetne mjere u oblasti zaštite životne sredine.

Akcionim planom za implementaciju NSOR CG utvrđeni su prioritetni sektorski/ tematski zadaci i mjere za njihovo ostvarivanje u periodu 2008-2012. godine, kao i veza pojedinačnih zadataka sa opštim ciljevima strategije. Akcioni plan, takođe, predviđa rokove i nosioce odgovorne za sprovođenje navedenih mera, i osnovne indikatore za praćenje i ocjenu stepena implementacije. Dominiraju indikatori procesa koji su više kvalitativnog nego kvantitativnog karaktera. Istovremeno predviđeno je širenje liste indikatora održivosti, što je predmet saradnje sa UN komisijom za održivi razvoj u okviru unaprjeđenja sistema praćenja implementacije NSOR CG.

Prilikom definisanja prioritetnih mera i zadataka NSOR CG pošlo se od postojećih strateških dokumenta i planova, kako usvojenih, tako i onih koji su bili u fazi izrade, uz sprovođenje ocjene konzistentnosti prioritetnih zadataka NSOR postavljenih u različitim oblastima, kao i ocjenu konzistentnosti između ciljeva i zadataka NSOR i ostalih strateških dokumenata. Obzirom da ne postoji Akcioni program za životnu sredinu, u oblasti zaštite životne sredine relevantni su prioritetni zadaci definisani u Akcionom planu Nacionalne strategije održivog razvoja kako slijedi :

Zaštita biodiverziteta i očuvanje prirodnih vrijednosti (posebno u zaštićenim područjima)

- Povećati nacionalno zaštićena područja prirode na 10% teritorije i zaštititi najmanje 10% obalnog područja; pri identifikaciji zaštićenih područja prirode koristiti evropske tipologizacije staništa značajnih za zaštitu (EMERALD, Natura 2000), vodeći računa da se obuhvate reprezentativni ekosistemi;
- Uspostaviti efikasan sistem upravljanja zaštićenim područjima prirode (uskladjen sa IUCN kategorijama upravljanja, uz obezbjeđenje participativnog pristupa u upravljanju);
- Unaprijediti zakonski okvir za zaštitu biodiverziteta; jačati kadrovske kapacitete i izgraditi djelotvoran sistem za monitoring biodiverziteta.

Vode

- Obezbijediti dovoljne količine ispravne vode za piće;
- Uvesti integralno upravljanje slivnim područjima, uz neophodne pravne i institucionalne promjene i unapređenje kontrole kvaliteta i monitoringa voda.

Vazduh

- Očuvanje, i ako je moguće poboljšanje kvaliteta vazduha, naročito u urbanim područjima.

Zemljište

- Unapređenje upravljanja zemljišnim resursom i prevencija uzroka degradacije i oštećenja zemljišta.

Šume

- Dobijanje sertifikata o održivom šumarstvu (po Forest Stewardship Council ili FSC metodologiji),
- Obnavljanje i sanacija degradiranih šuma.

Sistem upravljanja životnom sredinom

- Uspostavljanje efikasnog zakonskog i institucionalnog okvira zaštite životne sredine (posebno vezano za slobodan pristup informacijama, sprovođenje EIA, SEA i IPPC zakona i jačanje ostalih regulatornih i tržišnih instrumenata upravljanja životnom sredinom).

Prostorno planiranje

- Donošenje novih i ažuriranje postojećih prostornih planova na svim nivoima (od PP Republike do opštinskih DUP), i integracija zahtjeva održivosti u prostorno plansku dokumentaciju;
- Zaštita prirodnog i kulturnog pejzaža.

More i obalno područje

- Uvođenje integralnog upravljanja obalnim područjem;
- Smanjenje izvora zagađenja mora i obalnog područja.

U cilju praćenja progresa u implementaciji NSOR CG, uspostavljen je sistem monitoringa i evaluacije procesa implementacije. Osnovni ciklus praćenja implementacije je jednogodišnji period, a nakon 5 godina predviđena je korjenita ocjena implementacije Strategije.

Kancelarija za održivi razvoj, upostavljena u okviru Generalnog sekretarijata Vlade Crne Gore, zadužena je za praćenje i koordinaciju implementacije NSOR CG, kroz organizovano učešće u procesu implementacije i izveštavanja o implementaciji od strane svih prepoznatih nosilaca aktivnosti.

U okviru mjera koje su utvrđene sa ciljem omogućavanja realizacije prethodno navedenih prioritetenih zadataka u oblasti zaštite životne sredine definisanih u NSOR CG, posebno je akcentovan značaj usklađivanja zakonodavno-institucionalnog okvira sa zahtjevima relevantnog zakonskog i strateškog okvira Evropske Unije: transpozicija relevantnih direktiva, implementacija konvencija Savjeta Europe, naročito u oblasti zaštite životne sredine, itd. Prilikom izbora i strukturiranja poglavila koja se odnose na zaštitu životne sredine u okviru NSOR CG, polazeći od datih okolnosti i mogućnosti na nacionalnom nivou, pored relevantnih globalnih dokumenta održivog razvoja i EU strategije održivog razvoja, uzet je u obzir i Šesti akcioni program za zaštitu životne sredine Evropske Komisije.

Prilikom izrade Akcionog plana NSOR CG, izvršena je analiza budžetske strukture u cilju procjene sredstava potrebnih za njegovu implementaciju. Međutim, tako pripremljena procjena nije mogla biti prihvaćena kao dovoljno pouzdana i kredibilana analiza koja daje smjernice za planiranje visine i strukture budžeta koji bi podržao efikasnu implementaciju Akcionog plana NSOR u predstojećem petogodišnjem periodu, ali je dala preporuke od značaja za implementaciju mjera iz Akcionog plana NSOR. Među preporukama sadržane su i one koje se odnose na potrebu povećanja budžetske potrošnje koja podržava održivi razvoj i porast ulaganja u zaštitu životne sredine, posebno naglašavajući značaj poboljšanja koordinacije u implementaciji različitih sektorskih strategija i sprovodjenju mjera definisanih NSOR. Iste su predmet pažnje kroz sprovođenje monitoringa implementacije strategije.

Kao što je prethodno navedeno u odgovoru na pitanje broj 4, Zakonom o životnoj sredini (Sl. list Crne Gore", br. 48/08) utvrđena je obaveza donošenja Nacionalnog programa zaštite životne sredine kojim će se utvrditi specifični ciljevi zaštite životne sredine. Program donosi Vlada na period od četiri godine, i njime se obezbjeđuje sprovođenje Nacionalne strategije održivog razvoja u dijelu koji se odnosi na zaštitu životne sredine. Program treba da sadrži naročito: mјere i

aktivnosti za zaštitu životne sredine, način sprovođenja mjera, redoslijed ostvarivanja mjera, rok izvršavanja, nosioce sprovođenja mjera, projekte, procjenu sredstava za sprovođenje Programa, analizu efekata, kao i druga pitanja od značaja za sprovođenje ovog dokumenta.

6. Na koji način obezbjeđujete usklađenost propisa i politika vaše zemlje koji se odnose na životnu sredinu sa propisima EU? Koje su glavne poteškoće sa kojima se suočavate?

Vlada Crne Gore usvojila je Nacionalni program za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju za period 2008-2012. godine u junu 2007. godine, koji istovremeno predstavlja plan za implementacije Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa Evropskom zajednicom -SSP i plan za usvajanje evropskog zakonodavstva (*acquis communautaire*). Istovremeno u okviru Privremenog odbora i pet privremenih pododbora za praćenje primjene Privremenog sporazuma, prati se i implementacija Nacionalnog programa za integraciju Crne Gore u EU, čiji se dio odnosi i na proces usklajivanja nacionalnog zakonodavstva u oblasti zaštite životne sredine sa relevantnim evropskim.

U postupku praćenja usklađenosti propisa i politika Crne Gore sa propisima i politikama EU, Generalni direktorat za životnu sredinu Evropske komisije pokrenuo je u zemljama Jugo-istočne Europe realizaciju dugogodišnjeg projekta „Monitoring napretka u sektoru životne sredine, uključujući i zemlje potencijalne kandidate“. Cilj projekta odnosi se na praćenje, procjenu i dokumentovanje napretka ostvarenog u aproksimaciji zakonodavstva u oblasti zaštite životne sredine. U toku je četvrta godina njegove realizacije u Crnoj Gori, pri čemu su istim obuhvaćena procjena i praćenje transponovanja i sprovođenja 31 direktive i 3 uredbe koje pokrivaju sedam, od ukupno deset sektora evropskog zakonodavstva iz oblasti zaštite životne sredine, i to: horizontalno zakonodavstvo, kvalitet vazduha, upravljanje otpadom, kvalitet voda, zaštitu prirode, kontrolu industrijskog zagađivanja i hemikalije. Transpozicija ovih direktiva predstavlja osnovni preduslov za uspostavljanje efikasnog sistema zaštite životne sredine, obzirom da iste pokrivaju sve glavne oblasti u okviru horizontalnog zakonodavstva, okvirno zakonodavstvo u oblasti vazduha, otpada, voda i vodnog sektora, tzv. skupe direktive (heavy investment directives), kao i neka pitanja specifična za zemlju. Analiza stepena usaglašenosti sprovodi se primjenom pristupa «član po član» i uz pomoć tzv. tabela usklađenosti (ToC) koje su razvijene za svaku direktivu posebno. Tabela usklađenosti omogućava da relevantne odredbe sadržane u nacionalnom zakonodavstvu budu przentovane paralelno sa odgovarajućim obavezama koje proizilaze iz direktiva. Na taj način moguće je vršiti poređenje „člano po član“ EU zahtjeva sa nacionalnim pravom. Za prikaz stepena spremnosti zemlje za implementaciju navedenih direktiva u praksi koristi se Upitnik implementacije (IQ) koji je, takođe, razvijen za svaku odabranu direktivu posebno. Na osnovu Izvještaja o praćenju napretka u Crnoj Gori za period novembar 2007– maj 2008. godina, odnosno u toku druge godine realizacije projekta, može se konstatovati napredak u transponovanju i implementaciji evropskog zakonodavstva iz oblasti zaštite životne sredine u Crnoj Gori u odnosu na stanje utvrđeno na osnovu Izvještaja iz 2007. godine. Pri tom je važno napomenuti da se Izvještaj koji se odnosi na drugu godinu realizacije projekta odnosio na period kada su određeni zakoni i podzakonska akta bili u proceduri usvajanja, ali ne i usvojeni. Stoga je dobijena znatno niža ocjena stepena usaglašenosti.

Na osnovu Izvještaja o praćenju napretka u Crnoj Gori za period maj 2008 - april 2009. godine, odnosno u toku treće godine realizacije projekta, Crna Gora je ostvarila napredak u transponovanju i implementaciji evropskog zakonodavstva u oblasti zaštite životne sredine, u odnosu na situaciju koja je zabilježena u Izvještaju za drugu godinu. Najveći napredak ostvaren je u drugoj polovini 2008. godine, obzirom da su usvojena tri važna zakona iz oblasti životne sredine: Zakon o životnoj sredini, Zakon o zaštiti prirode i Zakon o lov.

Prilikom usklajivanja nacionalnih propisa i politika u oblasti zaštite životne sredine sa propisima EU, evidentne su poteškoće u kontekstu još uvijek nedovoljnih administrativnih kapaciteta kako u pogledu izrade, tako i implementacije popisa. U cilju unaprjeđenja apsorpcionih kapaciteta za transponovanje i primjenu *acquis communautaire*, posebno je prepoznata potreba unaprjeđenja sistema za kontinuirano praćenje efikasnosti sprovođenja propisa, koji bi u sadejstvu sa

Izvještajem o monitoringu napretka u sektoru zaštite životne sredine, poslužio kao osnova za usklađivanje procesa integracija sa nalazima evaluacije. Kao naročito značajne nedostajuće elemente, posebno je bitno apostrofirati nedovoljno poznavanje relevantnih propisa EU, nedovoljno integriran pristup jačanju sistema upravljanja životnom sredinom, kao i nedostatak tehničkih kapaciteta relevantnih izvršnih službi i stručnih institucija. S tim u vezi, značajno je obezbjeđivanje finansijske i tehničke podrške, naročito putem angažovanja eksperata u oblasti zaštite životne sredine koji bi prethodno bili detaljno upoznati sa postojećim stanjem u životnoj sredini u Crnoj Gori. Percipiranje konkretnih problema i angažovanje na dnevnoj osnovi omogućiće efikasnu podršku nacionalnim subjektima u prevazilaženju istih. U kontekstu usklađivanja politika u oblasti zaštite životne sredine sa zahtjevima evropskog zakonodavstva, značajno je istaći još uvijek nedovoljnu svijest o potrebi integrisanja pitanja zaštite životne sredine u sektorske politike u skladu sa principima održivog razvoja. Istovremeno, potrebno je posvetiti pažnju izbjegavanju mogućih sukoba interesa u pogledu vođenja politika valorizacije potencijala prirodnih resursa i politike očuvanja i unaprjeđenja segmenata životne sredine, naročito kroz sprovođenje adekvatne institucionalne reorganizacije.

7. Koliko je uloženo u životnu sredinu i ekološku infrastrukturu (tj. u cilju usklađivanja sa *acquis* koja se odnosi na životnu sredinu) u posljednje tri godine? Kakvi su investicioni planovi za ubuduće?

Realizovana i planirana sredstva iz oblasti zaštite životne sredine i komunalne infrastrukture koja su navedena u tabelama koje slijede (tabele od 1-11) dobijena su na osnovu inputa koje su dostavili sljedeći subjekti:

- Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine, Ministarstvo finansija, Ministarstvo za evropske integracije, Lokalne samouprave / završni računi 21 jedinice lokalne samouprave,
- i institucije: Direkcija za javne radove, Javna ustanova „Centar za ekotoksikološka istraživanja“, Javno preduzeće „Nacionalni parkovi Crne Gore“, Institut za biologiju mora i Procon-a.

Zbog različitog metodološkog pristupa i tretiranja podataka naročito u lokalnim samoupravama, nijesu u potpunosti pouzdani zbirni podaci o ulaganjima.

Za aktivnosti koje su navedene u tabelama (od 2-11) utrošena sredstva za realizovane pojedinačne aktivnosti uključene su u tabeli 1 za realizovana sredstva.

Uložena sredstva u životnu sredinu i ekološku infrastrukturu

Iznos realizovanih sredstava za projekte-aktivnosti iz oblasti zaštite životne sredine i ekološke infrastrukture u posljednje tri godine prikazan je u sljedećoj tabeli:

Tabela 1-Pregled realizovanih sredstava

Realizovana sredstva za projekte-aktivnosti iz oblasti zaštite životne sredine i ekološke infrastrukture				
	2007	2008	2009	Ukupno:
Lokalne samouprave	15.517.486,32	41.593.318,42	23.613.542,17	80.724.346,91
Državni budžet	4.679.428,52	9.421.556,80	20.094.524,06	34.195.509,38
Međunarodne donacije	4.124.295,12	8.357.530,84	8.287.818,60	20.769.644,56
Kreditni aranžmani sa međunarodnim finansijskim institucijama	3.993.311,76	18.444.743,36	6.433.231,72	28.871.286,84
Total	28.314.521,72	77.817.149,42	58.429.116,55	164.560.787,69 ¹

Investicije u projekte iz oblasti zaštite životne sredine podrazumijevaju ulaganja u različite oblasti i segmente očuvanja životne sredine od strane državne uprave i lokalne samouprave. Pri tom se putem mehanizama međunarodne saradnje ostvaruje izuzetno značajan izvor ulaganja u oblasti zaštite životne sredine (detaljne informacije o najznačajnijim inicijativama ili programima regionalne saradnje u oblasti životne sredine u kojima učestvuje Crna Gora date su u odgovoru na pitanje br. 19). U tom kontekstu, projekti u okviru ekološke infrastrukture odnose se na aktivnosti u oblastima:

- upravljanja čvrstim otpadom,
- upravljanje otpadnim vodama,
- vodosnadbijevanja,

dok se aktivnosti u oblasti zaštite životne sredine odnose na:

- vode,
- kontrolu buke,
- kvalitet vazduha,
- hemikalije,
- klimatske promjene,
- i ostale aktivnosti od značaja za zaštitu životne sredine.

PLANIRANE INVESTICIJE U ŽIVOTNU SREDINU I EKOLOŠKU INFRASTRUKTURU

U tabelama (od 2-11) navedene su planirane aktivnosti u oblasti zaštite životne sredine i komunalne infrastrukture i sredstva/investicije za njihovu realizaciju .

ČVRSTI OTPAD

¹ Realizovana sredstva prikazana su sumarno za zaštitu životne sredine i ekološku infrastruktu. Ovo iz razloga što proračun dijela sredstava realizovanih za zaštitu životne sredinu nije bilo moguće izvršiti na nivou svih odgovornih subjekata navedenih u Tabeli (programsko budžetiranje nije uvedeno na svim relevantnim nivoima).

27 Životna sredina

Nacionalna politika upravljanja otpadom usvojena je 2004. godine. Ovaj dokument definiše viziju, načela i ciljeve koji treba da omoguće integralno i održivo upravljanje otpadom.

Strateški Master Plan upravljanja otpadom usvojen je 2005. godine.

Tabela 2. Pregled projekata-aktivnosti iz oblasti upravljanja komunalnim otpadom²

KOMUNALNI OTPAD		
Naziv projekta	Status projekta i period realizacije:	Ukupna investicije u €: vrjednost
Izgradnja regionalne sanitарне deponije u Baru	Pripremljena prostorno planska dokumentacija. Urađena Studija izvodljivosti i data saglasnost na Elaborat uticaja na životnu sredinu.	11 366 958
Izgradnja regionalne sanitарне deponije u Kotoru	Urađena je Studija izvodljivosti i Elaborat uticaja na životnu sredinu. U toku je izrada glavnog projekta.	7 008 392
Izgradnja regionalne sanitарне deponije u Nikšiću	Pripremljena prostorno planska dokumentacija. Urađena Studija izvodljivosti i data saglasnost na Elaborat uticaja na životnu sredinu. U toku je izrada glavnog projekta.	12 603 508
Izgradnja regionalne sanitарне deponije u Bijelom Polju	U toku usvajanje prostorno planske dokumentacije. Urađena Studija izvodljivosti. U toku je revizija Elaborat uticaja na životnu sredinu i izrada glavnog projekta.	17 180 555
Izgradnja regionalne sanitарне deponije u Pljevljima	U toku je priprema prostorno planske dokumentacije	Biće utvrđena nakon izrade Studije izvodljivosti
Izgradnja regionalne sanitарне deponije u Beranama	Urađena Studija izvodljivosti i data saglasnost na Elaborat uticaja na životnu sredinu. Izrađen glavni projekat.	6 493 042
Izgradnja reciklažnog centra u Podgorici	Urađen glavni projekat i očekuje se realizacija izgradnje RRCP u maju 2010.	6 077 226
Proširenje regionalne sanitарне deponije u Podgorici izgradnjom treće sanitарne kade	Predviđeno glavnim projektom deponije; realizacija planirana 2010. godine	2 200 000
Izgradnja postrojenja za proizvodnju električne energije iz bio gasa na deponiji u Podgorici	Urađena Studija izvodljivosti; realizacija se očekuje tokom 2010. godine	4 198 250
Izgradnja sistema za prečišćavanje ocjednih voda sa deponije u Podgorici	Predviđeno glavnim projektom deponije; realizacija planirana 2010. godine	1 900 000
UKUPNO:		69 027 931

Komentar za Tabelu 2 : Prikazana ukupna vrijednost pojedinačne investicije predstavlja aproksimativan iznos definisan urađenim Studijama izvodljivosti za svaki od konkretnih projekata.

OTPADNE VODE

Tabela 3. Pregled projekata-aktivnosti iz oblasti upravljanja otpadnim vodama³

² Završeni su pregovori Vlade Crne Gore sa Evropskom Investicionom Bankom za obezbijeđenje kreditnih sredstava za finansiranje projekata iz oblasti upravljanja čvrstim otpadom u iznosu od 27 mil. eura. Potpisivanje finansijskog sporazuma očekuje se do kraja 2009. godine. Takođe, iz IPA 2009, obezbijeđena su sredstva za izgradnju deponije u Bijelom Polju u iznosu od 4 000 000 €

OTPADNE VODE			
Naziv projekta	Status projekta i period realizacije:	Ukupna investicije u €:	vrijednost
Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Herceg Novi	U toku izrada prostorno planske dokumentacije. Studija izvodljivosti urađena. U toku je izrada idejnog projekta i elaborata procijene uticaja na životnu sredinu.		9 800 000
Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Bar	Urađena prostorno planska dokumentacija i Studija izvodljivosti. U toku je izrada idejnog projekta i elaborata procijene uticaja na životnu sredinu.		10 000 000
Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Pljevlja	Urađena prostorno planska dokumentacija. Urađena Studija izvodljivosti		7 400 000
Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Bijelo Polje	Urađena Studija izvodljivosti		7 250 000
Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Cetinje	Urađena Studija izvodljivosti. U toku je izrada elaborata procijene uticaja na životnu sredinu.		5 350 000
Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Ulcinj	Urađena Studija izvodljivosti i Elaborata procijene uticaja na životnu sredinu.		23 700 000
Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Plav	U toku izrada prostorno planske dokumentacije. Studija izvodljivosti urađena. U toku je izrada elaborata procijene uticaja na životnu sredinu.		6 939 000
Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i proširenje kanalizacione mreže u opštini Nikšić	Urađena prostorno planska dokumentacija i Studija izvodljivosti. Dobijena saglasnost na Elaborat procjene uticaja na životnu sredinu. Izabran međunarodni konsultant koji će pripremiti idejni projekt. U toku je izbor izvođača za glavni projekt i izvođenje radova.		22 728 000
Izgradnja postrojenja za tretman otpadnih voda u Sutomoru i pumpne stanice	Izrada projektne dokumentacije u toku.		5 170 000
Izgradnja kanalizacionog sistema u Sutomoru, podmorskog ispusta u Sutomoru, nadogradnja pumpne stanice Volujica, izgradnja dijela primarnog kanalizacionog kolektora	U toku je izrada projektne dokumentacije		13 860 000
Izgradnja kanalizacione mreže u opštini Tivat faza II	Realizacija u toku		5 300 000
Izgradnja kanalizacione mreže u opštini Tivat faza III	Izrada projektne dokumentacije		5 960 000
Sanacija, proširenje i rehabilitacija izgradnja sistema za odvođenje otpadnih voda u opštini Kotor	Izrada projektne dokumentacije		8 000 000
Rekonstrukcija priobalnog kolektora Igalo - Meljine, Rekonstrukcija i proširenje kanalizacionog sistema u opštini HN, izgradnja podmorskog ispusta u Meljinama	Izrada projektne dokumentacije		14 423 000

³ Kroz IPF Program odobreno 5 mil eura za projekat Izgradnja uredjaja za prečišćavanje otpadnih voda u Pljevljima, Bijelom Polju, Cetinju i Ulcinju

27 Životna sredina

	UKUPNO:	156 525 000
--	---------	-------------

Komentar za Tabelu 3: Prikazana ukupna vrijednost pojedinačne investicije predstavlja aproksimativan iznos definisan urađenim Studijama izvodljivosti za svaki od konkretnih projekata

ZAŠTITA VODA

Tabela 4. Pregled projekata-aktivnosti koje imaju za cilj zaštitu voda

KVALITET VODA		
Naziv projekta	Status projekta i period realizacije:	Ukupna vrjednost (€):
Uspostavljanje marinskih zaštićenih područja u Crnoj Gori (MPA)	Planiran početak realizacije od 2010. god.	150 000
Glo Ballast Partnership – regionalni projekat	Planiran početak realizacije od 2010. god.	
„Održivo korišćenje prekograničnih akvifera Dinarskog Karsta“ (DIKTAS) –regionalni projekat	Početak realizacije od 2010. god.	3 887 987
ADRICOSM STAR II (nastavak projekta ADRICOSM STAR)	Očekuje se početak realizacije od 2010. god.	1 000 000
Realizacija Programa upravljanja obalnim područjem Crne Gore – CAMP Crna Gora	Očekuje se početak realizacije od 2010. god.	456 000
Projekat integralnog upravljanja ekosistemom basena Drima - regionalni projekat	Početak realizacije od 2010 god.	1 000 000
Sprovodjenje MEDPOL monitoringa u Crnoj Gori	Realizacija projekta u toku	150 000
Ugovor o grantu za Projekat integralnog upravljanja eko-sistemom Skadarskog jezara /GEF Grant/	Potpisan sa Svjetskom bankom, dana 01.06.2008.god.	2 560 000
UKUPNO:		9 203 987

VODOSNABDIJEVANJE

Tabela 5. Pregled projekata-aktivnosti iz oblasti vodosnabdijevanja

VODOSNABDIJEVANJE		
Naziv projekta	Status projekta i period realizacije:	Ukupna vrjednost (€):
Izgradnja regionalnog vodovoda za Crnogorsko primorje	Realizacija u toku (15.851.408,27 su sredstva koja nijesu obezbijedena u odnosu na ovdje navedeni iznos)	40 000 000
Unapređenje stanja vodovodne distributivne mreže u opštinama Crnogorskog primorja i njihov priključenje na regionalni vodovod za Crnogorsko primorje	Priprema projektne dokumentacije u toku. Sredstva potrebna za realizaciju ovog projekta obezbijediće se kroz realizaciju Ugovora sa njemačkom Banokom o obnovu (KfW) za fazu	5 000 000

27 Životna sredina

	III i kroz ugovor sa realizaciju faze IV	
	UKUPNO:	45 500 000

VAZDUH

Tabela 6. Pregled projekata-aktivnosti iz obalsti kvaliteta vazduha

VAZDUH		
Naziv projekta	Status projekta i period realizacije:	Ukupna vrjednost (€):
Izrada Plana za ratifikaciju i implementaciju tri protokola uz Konvenciju o prekograničnom zagadjivanju vazduha na velikim udaljenostima" -regionalni projekt	Realizacija projekta u toku	94 188
Nacionalni program za eliminaciju supstanci koje oštećuju ozonski omotač i Plan za konačnu eliminaciju hlorofluorougljvodonika (CFC-a)	Realizacija projekta u toku	188 582
UKUPNO:		282 770

HEMIKALIJE

Tabela 7. Pregled projekata-aktivnosti iz obalsti hemikalija

HEMIKALIJE		
Naziv projekta	Status projekta i period realizacije:	Ukupna vrjednost (€):
Izrada Nacionalnog plana za implementaciju Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađivačima (NIP)	Realizacija projekta u toku	104 653
UKUPNO:		104 653

KLIMATSKE PROMJENE

Tabela 8. Pregled projekata-aktivnosti iz obalsti klimatskih promjena

27 Životna sredina

KLIMATSKE PROMJENE		
Naziv projekta	Status projekta i period realizacije:	Ukupna vrednost (€):
Regional Climate Change Programme for South-Eastern European Countries (RCCP-SEECs) – regionalni projekat	Pripremljen predlog projekta; u toku aktivnosti u cilju stvaranja uslova za njegovu realizaciju	2 580 000
Prva Nacionalna komunikacija u oblasti klimatskih promjena	Realizacija projekta u toku	268 667
Uspostavljanje Regionalnog politickog foruma za klimatske promjene i prateći regionalni programa (CC i obalna područja i CC i turizam)	Realizacija u toku	30 000
	UKUPNO:	2 878 667

RADIOAKTIVNOST

Tabela 9. Pregled projekata-aktivnosti iz oblasti radioaktivnosti

RADIOAKTIVNOST		
Naziv projekta	Status projekta i period realizacije:	Ukupna vrednost (€):
Unapređenje sistema u cilju uspostavljanja efikasnog sistema monitoringa nedozvoljenih sastojaka u hrani i sistema kontrole vazduha	Očekuje se početak implementacija	467 173
Podrška razvoju regulatorne infrastrukture u Crnoj Gori(Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine,	Očekuje se početak implementacija	173 985
Osnaživanje nacionalnih infrastruktura za kontrolu izvora zračenja	Realizacija u toku	578 727
Osnaživanje nacionalnih infrastruktura za kontrolu izvora zračenja	Realizacija u toku	769 128
Osnaživanje djelotvornosti regulatornih tijela i napredna obuka u nukleranoj sigurnosti	Realizacija u toku	525 000
Izgradnja kompetencija putem obrazovanja i obuke i podrška infrastrukturnama za zaštitu od zračenja	Realizacija u toku	678 160
	UKUPNO:	3 192 173

ZAŠTITA PRIRODE I BIODIVERZITETA

Tabela 10. Pregled projekata-aktivnosti iz oblasti zaštite prirode i biodiverziteta

ZAŠTITA PRIRODE I BIODIVERZITETA		
Naziv projekta	Status projekta i period realizacije:	Ukupna vrednost (€):
(UNDP) projekat jačanje mreže zaštićenih područja	Realizacija projekta u toku	3 103 990
Izrada menadžment plana za Durmitor	Očekuje se početak realizacije u 2010 god.	100 000

27 Životna sredina

Izrada Strategije biodiverziteta, sa Akcionim planom, Nacionalni izvještaj	Realizacija projekta u toku	81 610
Sanacija opožarenih mjesta u "NP Durmitor"	Realizacija projekta u toku	34 901
Dinarska eko regija	Realizacija projekta u toku	514 435
Projekat podrške jačanju kapaciteta u kontekstu uvodjenja NATURA 2000 mreže u Crnoj Gori	Realizacija projekta u toku	68 508
Izrada knjige flore Crne Gore	Očekuje se realizacija u periodu 2010 – 2012. god.	330 000
Izrada vegetacijske karte Crne Gore	Očekuje se realizacija u periodu 2010 – 2014. god.	350 000
Izrada knjige faune ptica Crne Gore	Očekuje se realizacija u periodu 2010 – 2014. god.	40 000
Izrada programa dugoročnog istraživanja biološkog diverziteta	Očekuje se realizacija u 2010. godini	815 000
Revizija programa monitoringa biodiverziteta	Očekuje se realizacija u periodu 2010 – 2014. god.	40 000
Identifikacija i izrada mreže područja Natura 2000	Očekuje se realizacija u periodu 2010 – 2012 god	900 000
Prikljicanje i analiza podataka vezanih za pravednu raspodjelu koristi od genetičkog diverziteta	Očekuje se realizacija u 2010. godini	5 000
	UKUPNO:	6 383 444

Tabela 11- Pregled ostalih projekata-aktivnosti iz oblasti zaštite životne sredine

OSTALI PROJEKTI IZ OBLASTI ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE		
Naziv projekta	Status projekta i period realizacije:	Ukupna vrjednost (€):
IPA 2008 - Twining projekat: „Podrška sektoru zaštite životne sredine“	Projekat odobren. Očekuje se da će realizaciji otpočeti u novembru 2009. godine	1 000 000
IPA 2009 - Projekat: „Jačanje kapaciteta u oblasti zaštite prirode i obezbeđenje uslova za upravljanje čvrstim otpadom u sjevernom dijelu Crne Gore“	Projekat odobren i otpočeće se sa realizacijom do kraja 2009. godine	800 000
Projekta „Izgradnja Eko-efikasne zgrade“ za potrebe prostora za ministarstava koja su resorona za oblast zaštite životne sredine i turizma	Realizacija projekta u toku	8 000 000
Integralno prostorno planiranje i zaštita predjela u Bokokotorskom zalivu, čija je komponenta izrada Studije vizuelnog uticaja izgradnje mosta Verige	Realizacija projekta u toku	110 000
Centar za posjetioce Nacionalnog parka „Durmitor„,	Donacija investitora 130 000 00; Javno preduzeće Nacionalni park Durmitor opredijelilo sredstva u iznosu 19 500 (15%)	149 500
Podrška razvoju regulatorne infrastrukture u Crnoj Gori	Realizacija projekta u toku	173 448
Konferencija o klimatskim promjenama i održivom razvoju	Organizacija u toku	400.000
UKUPNO:		10.632.948

8. Pružite detaljan opis (uz kadrovsku popunjenošć) tijela državne uprave (ministarstava, agencija, itd.) koja su nadležna za donošenje, primjenu i sprovodenje propisa i politike u oblasti životne sredine, kako na nacionalnom tako i na nižim (npr. regionalnom) nivoima? Kako su podijeljene odgovornosti za dostizanje ciljeva u različitim sektorima (voda, otpad, zaštita prirode, itd.) i kako je obezbiđena koordinacija aktivnosti? Navedite ukratko sve planove koji imaju za cilj razvijanje i jačanje administrativnih kapaciteta.

U okviru postojećeg stanja organizacije državne uprave u Crnoj Gori, poslovi koji se odnose na oblast upravljanja životnom sredinom i zaštite životne sredine organizovani su na dva nivoa: državnom i lokalnom (opštinskom) nivou. Osnovni institucionalni okvir za sektor životne sredine nalazi se u okviru Ministarsva uređenja prostora i zaštite životne sredine i institucijama koje djeluju u okviru tog resora i to: Agencija za zaštitu životne sredine, Javno preduzeće "Nacionalni parkovi Crne Gore", Javna ustanova "Centar za ekotoksikološka ispitivanja-CETI", Hidrometeorološki zavod Crne Gore i Zavod za zaštitu prirode, Društvo sa ograničenom odgovornošću „Procon“, Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom, Javno preduzeće "Regionalni vodovod Crnogorsko primorje". Pregled u odnosu na broj **službenika koji se u okviru ovog resora bave poslovima životne sredine** izgleda ovako:

- Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine: u skladu sa novim Pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji Ministarstva broj zaposlenih na poslovima zaštite životne sredine je 46 izvršilaca;

- Agencija za zaštitu životne sredine: broj zaposlenih na poslovima zaštite životne sredine predviđen aktom o sistematizaciji je 50; trenutan broj zaposlenih koji radi na poslovima zaštite životne sredine je 38;
- Hidrometeorološki zavod: u skladu sa aktom o sistematizaciji je 11;
- Javna ustanova „Centar za ekotoksikološka ispitivanja”: trenutno broj zaposlenih na poslovima zaštite životne sredine je 49;
- Zavod za zaštitu prirode: na poslovima zaštite životne sredine angažovano je 18 zaposlenih;
- Javno preduzeće “Nacionalni parkovi Crne Gore”: broj zaposlenih angažovanih na poslovima zaštite životne sredine je 100;
- Javno preduzeće “Regionalni vodovod Crnogorsko primorje”: na poslovima zaštite životne sredine angažovan je jedan zaposleni;
- Društvo sa ograničenom odgovornošću „Procon”: broj zaposlenih u oblasti zaštite životne sredine je 4;
- Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom: na poslovima zaštite životne sredine angažovano je 5 (pet) zaposlenih;
- Kancelarija za održivi razvoj koja funkcioniše u okviru Generalnog sekretarijata Vlade gdje je broj zaposlenih na poslovima zaštite životne sredine i održivog razvoja 4 (četiri) koja funkcioniše,

Pored resora zaduženog za uređenje prostora i zaštitu životne sredine, i drugi resori i državni organi zaduženi su za određene poslove od značaja za zaštitu životne sredine, i to:

- Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede,
- Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija,
- Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave ,
- Ministarstvo prosvjete i nauke,
- Ministarstvo kulture, sporta i medija.

Prethodno navedeni resori vrše nadzor nad zakonitošću i cjelishodnošću organa i javnih ustanova u kojim su angažovani službenici u čijem opisu poslova se djelimično nalaze i poslovi od značaja za zaštitu životne sredine i to:

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede: Uprava za šume (11 inspektora, 220 šumara, 80 inžinjera) i Uprava za vode (5 zaposlenih).
- Ministarstvo pomorstva saobraćaja i telekomunikacija: Uprava pomorske sigurnosti - na poslovima zaštite životne sredine angažovana su 3 zaposlena, a sistematizacijom su predviđena 4;
- Ministarstvo prosvjete i nauke
 - Institut za biologiju mora: trenutan broj zaposlenih koji u okviru naučno-istraživačkog rada obavljaju i poslove od značaja za zaštitu životne sredine je 24, a sistematizacijom je predviđeno 30;
 - Biotehnički institute: broj zaposlenih koji u okviru naučno-istraživačkog rada obavljaju i poslove od značaja za zaštitu životne sredine je 11;
 - Zavod za međunarodnu, naučnu, prosvjetno – kulturno i tehničku saradnju: broj zaposlenih koji u okviru naučno-istraživačkog rada obavljaju i poslove od značaja za zaštitu životne sredine je 1;
- Ministarstvo kulture, sporta i medija
 - Prirodjački muzej: trenutan broj zaposlenih na poslovima zaštite životne sredine je 14, dok je aktom o sistematizaciji predviđeno 17 zaposlenih.

Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine vrši poslove uprave u oblasti zaštite životne sredine koji se odnose na: integralno planiranje, upravljanje i valorizaciju prostora; održivi razvoj; strateško planiranje prostora i životne sredine; sistem integralne zaštite životne sredine; sprovođenje mjera održivog razvoja u oblasti zaštite životne sredine, regulaciju strateške procjene

uticaja na životnu sredinu, integrисано sprječавање и контролу загађивања; заштиту природе (flora и fauna, национални паркови, заштићена природна добра, биодиверзитет, одрживо коришћење природних ресурса, незащићене дивље животинске врсте, осим ловне дивљачи, морских и слатководних организама); квалитет ваздуха; климатске промјене; заштиту озонског омотача; заштиту од буке и вибрације; хемикалије; заштиту од радијације (радиоактивне материје и ионизијућа зрачења); нејонизијућа зрачења; заштиту земљишта од загађивања; интегрисано управљање обалним подручјем; интегрисану заштиту мора од загађења; контролу индустријског загађења и управљање ризиком; примјену нових и технологија чистије производње; управљање отпадом и отпадним водама; систем комуналних дјелатности; координацију регионалних система водоснабдјевања; генетички модификовани организми из своје надлеžности; економске инструменте и екоменаджмент; хидроографску дјелатност; израду стандарда заштите животне средине; праћење стања животне средине; сарадња са међunarodnim финансијским институцијама и фондовима ЕУ у дијелу реализације пројекта из области заштите животне средине; сарадњу са невладиним организацијама; предлагanje мјера текуће и развојне политike и анализирање њиховог утицаја на економски положај привредних субјеката и предузетника из ресора министарства; промотивно дјеловање из своје надлеžности; међunarodну сарадњу у надлеžности министарства, закључивање међunarodnih уговора, праћење међunarodnih стандарда, поговарање, координацију и имплементацију међunarodnih конвенција и споразума; праћења процеса приступања ЕУ и гармонизације са међunarodним стандардима, прописима и препорукама; вођење политike унапређења људских ресурса у дјелатностима из ресора министарства; управни надзор у областима за које је министарство основано, као и друге послове који су му одређени у надлеžност.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede врши, између осталих, и послове управе који се однose и на заштиту животне средине, и то: развојну политику у области шумарства, газдовање шумама, унапређивање шума, здравствено заштиту шума; развојну политику у области ловства, газдовање и управљање са дивљачи, ловство и газдовање у ловиштима, израду програма и планова газдовања са дивљачи; развојну политику у управљању водама, обезбеђењу и коришћењу вода, водног земљишта, и вodo-извориšta за водоснабдјевање, заштиту вода од загађивања, уређење вода и водотока и заштити од штетног дејства вода; предлагanje системских мјера и међunarodnu сарадњу у овим областима и др.

Ministarstvo pomorstva, saobraćaja i telekomunikacija врши, између осталих, и послове који се однose на заштиту животне средине: утврђује индикаторе и прати загађење од превозних средстава на извору nastanka (i misija) и предузима hitne мјере u slučaju zagađenja, као и radnje u slučaju ekoloških i drugih incidenta ukoliko se isti dese na drumskoj, železničkoj, ili telekomunikacionoj инфраструктури;

Ministarstvo ekonomije врши послове управе, од којих су pojedina, између остalog, значајна и за заштиту животне средине, као npr: utvrđivanje прavaca и dinamike razvoja energetike; pripremu energetskog bilansa Crne Gore; промет naftnih derivata.

Ministarstvo prosvjete i nauke врши послове управе који су, између остalog, значајни и за заштиту животне средине, као npr. послове који се однose на: пројектовање, изградњу и развој образовно-васпитног система; доношење, односно одобравање образовних програма за предшкolsko васпитање и образовање, основно образовање и васпитање, средње опште образовање, стручно образовање, васпитање и образовање дете са посебним потребама и образовање одраслих; развој научно-истраживаčke дјелатности; развој научних и истраживаčких организација и служби, развој науке и примјену научних достижења у pojedinim подручјима.

Kancelarija za održivi razvoj функциониše u okviru Generalnog sekretarijata Vlade Crne Gore i за рад је одговорна Предсједнику Vlade. Tri osnovne функције Kancelarije за održivi razvoj су:

- sekretarijat Nacionalnog savjeta za održivi razvoj,
- координација актера који rade u različitim областима održivog razvoja, i
- међunarodna сарадња са организацијама и мрежама које се баве темама održivog razvoja као и održavanje bilateralnih odnosa u ovim областима.

Kancelarija koordinira procesom monitoringa implementacije Nacionalne strategije održivog razvoja, dok su resorna ministarstva kao i ostale strukture (javne institucije, lokalne samouprave, nevladine organizacije, itd) zadužene za implementaciju pojedinih mjera iz Akcionog plana Strategije. Kancelarija, takođe, koordinira i procesom izrade Godišnjeg izvještaja o implementaciji Strategije. Isti se dostavlja na razmatranje Nacionalnom savjetu za održivi razvoj, a nakon odobravaja istog od strane Savjeta upućuje Vladi na usvajanje. Nacionalni savjet razmatra i sva druga strateška dokumenta koja se odnose na održivi razvoj i međuresorske politike, kao što je to dato u odgovoru na pitanje br. 15.

Inače, sve aktivnosti koordinacije među resorima vrše vladine Komisije i Vlada Crne Gore.

INSPEKCIJSKI ORGANI

U pogledu jačanja kapaciteta za implementaciju zakonodavstva i politika u životnoj sredini naročito je značajna uloga inspekcijskih organa koji funkcionišu u resoru zaduženom za zaštitu životne sredine, te resorima koji imaju nadležnosti u pogledu zaštite pojedinih segmenata životne sredine.

Zaštita od zagađivanja životne sredine koja je, prema Zakonu o životnoj sredini, prirodno okruženje: vazduh, zemljište, voda i more, biljni i životinjski svijet; pojave i djelovanja: klima, jonizujuće i nejonizujuće zračenje, buka i vibracija; kao i okruženje koje je stvorio čovjek: gradovi i druga naselja, kulturno istorijska baština, infrastrukturni, industrijski i drugi objekti, nije u nadležnosti samo **ekološke inspekcije koja funkcioniše u okviru Agencije za zaštitu životne sredine i koja broji: 13 zaposlenih**. Pored ekološke inspekcije za zaštitu pojedinih segmenata životne sredine nadležni su i drugi inspekcijski organi koji djeluju u okviru pojedinih ministarstava i na lokalnom nivou, i to:

- Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine: **inspekcija za građevinarstvo, urbanistička inspekcija i inspekcija zaštite prostora;**
- Ministarstvo ekonomije: **elektroenergetska inspekcija, geološka inspekcija, rudarska inspekcija, termoenergetska inspekcija;**
- Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave: **inspekcija za zaštitu i spašavanje;**
- Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija: **inspekcija bezbjednosti plovidbe (lučke kapetanije Bar i Kotor), inspekcija za magistralne i regionalne puteve, inspekcija za drumski saobraćaj, inspekcija za željeznički saobraćaj, inspekcija za telekomunikacije;**
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede: **inspekcija za vode, inspekcija za šumarstvo i lovstvo (Uprava za šume), poljoprivredna inspekcija, inspekcija za ribarstvo, fito-sanitarna inspekcija, veterinarska inspekcija (Veterinarska uprava);**
- Ministarstvo zdravljia: **sanitarna inspekcija i zdravstvena inspekcija;**
- Ministarstvo rada i socijalnog staranja: **inspekcija rada i zaštite na radu;**
- Komunalna inspekcija (policija) u svim opštinama: **Podgorica, Nikšić, Danilovgrad, Cetinje, Plužine, Šavnik, Žabljak, Berane, Andrijevica, Pljevlja, Bijelo Polje, Kolašin, Mojkovac, Plav, Rožaje, Ulcinj, Bar, Budva, Tivat, Kotor, Herceg Novi.**

Polazeći od potrebe da se obezbjedi efikasnija institucionalna organizacija u kontekstu sprovodjenja Nacionalne politike zaštite životne sredine, te politika za određene oblasti i podoblasti, naročito uzimajući u obzir obaveze koje su utvrđene Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u Evropsku Uniju, u novembru 2008. godine pripremljen je **Plan razvoja politika (PRP)** u okviru projekta *Podrška razvoju sektora životne sredine – Crna Gora* (Europe Aid 123230/D/SER/YU). Projekat je imao za cilj pružanje podrške tadašnjem Ministarstvu turizma i zaštite životne sredine (MTZŽS) koje je bilo zaduženo za pitanja zaštite životne sredine.

Dokument se sastoji iz dva dijela. U prvom dijelu se razmatraju opšta pitanja kao što su svrha i sadržaj politika životne sredine, postavljanje ciljeva politika i integracija politika. Pored toga, predstavljeni su svrha i ciljevi Plana, a objašnjena je i metodologija koja je primijenjena u pripremi dokumenta.

Drugi dio PRP-a sadrži detaljne informacije o 14 oblasti politika i određenom broju pod-oblasci za koje vremenom treba kreirati politike, i to: horizontalna pitanja, vazduh i klimatske promjene, otpad, vode, zaštita prirode, zemljište, industrijska zagađenja, kontrolarizika i nesreća, genetski modifikovani organizmi, hemikalije, buka, šume, more i obalno područje, zaštita od ionizujućeg zračenja, životna sredina i zdravlje .

Uzimajući u obzir potrebu obezbjeđivanja integracije životne sredine shodno članu 11 Ugovora o funkcionisanju EU (odnosno člana 6 Sporazuma o EZ), te činjenice da je važnost integracije životne sredine potvrđena EU Šestim akcionim programom za životnu sredinu (1600/2002/EC) koji kaže da "Integracija problematike životne sredine u ostale politike mora biti produbljena" kako bi se napravio pomak ka održivom razvoju, PRP je dao analizu prioritetnih mjer za djelovanje u navedenim oblastima.

U cilju omogućavanja realizacije tako identifikovanih prioriteta inicirano je sprovodjenje Reforme institucionalnog okvira u oblasti životne sredine. Pri tom se planira da analiza obuhvati sve resore i institucije sa nadležnostima u oblasti zaštite životne sredine.

U periodu nakon 2000-te, naročito nakon otpočinjanja procesa stabilizacije i pridruživanja, intenziviraju se aktivnosti na unaprjeđivanju institucionalnog okvira, naročito kroz osnivanje novih institucija i reformu postojećih. Uprkos takvom opredjeljenju, intenzitet reformi trebao bi da bude na većem nivou u pojedinim institucijama.

S tim u vezi može se konstatovati odredjeni broj neusaglašenosti i preklapanja nadležnosti, kao npr. u oblasti zaštite voda, zaštite prirode, upravljanja hemikalijama. Tako je na primjer shodno Uredbi o organizaciji i načinu rada organa državne uprave Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine, između ostalog, nadležno za: sistem integralne zaštite životne sredine, sprovođenje mjer održivog razvoja u oblasti zaštite životne sredine, integrисано upravljanje obalnim područjem, integrисану заштиту mora od zagađenja, zaključivanje međunarodnih ugovora, praćenje međunarodnih standarda, pregovaranje, koordinaciju i implementaciju međunarodnih konvencija i sporazuma, dok je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, između ostalog, nadležno za režim korišćenja voda i vodosnabdijevanja, zaštitu od štetnog dejstva voda, zaštitu voda od zagađivanja, korišćenje vodnih resursa, zaštitu i korišćenje šuma. Pored toga može se konstatovati postojanje neusaglašenosti u pojedinim propisima, npr. Zakonu o životnoj sredini i Zakonu o vodama. S tim u vezi evidentno je nepostojanje sistema integralnog upravljanja vodama i šumama. Koordinaciju djelovanja navedenih subjekata vrši Vlada Crne Gore i njene komisije, a u tom smislu su posebno značajne i aktivnosti koje se odvijaju na nivou djelovanja foruma uspostavljenih u okviru funkcionisanja Kancelarije za održivi razvoj.

S tim u vezi može se konstatovati da je potrebno raditi na usaglašavanju propisa , kao npr. u oblasti zaštite voda, zaštite prirode, upravljanja hemikalijama. Tako je na primjer shodno Uredbi o organizaciji i načinu rada organa državne uprave Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine, između ostalog, nadležno za: sistem integralne zaštite životne sredine, sprovođenje mjer održivog razvoja u oblasti zaštite životne sredine, integrисано upravljanje obalnim područjem, integrисану заштиту mora od zagađenja, zaključivanje međunarodnih ugovora, praćenje međunarodnih standarda, pregovaranje, koordinaciju i implementaciju međunarodnih konvencija i sporazuma, dok je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, između ostalog, nadležno za razvojnu politiku u upravljanju vodama, obezbjeđenje i korišćenje voda, vodnog zemljišta i vodoizvorišta za vodosnabdijevanje, zaštitu voda od zagađivanja, uređivanje voda i vodotoka i zaštitu od štetnog dejstva voda, a u oblasti šumarstva - razvojnu politiku u toj oblasti, gazdovanje šumama, unapređivanje šuma i zdrastvenu zaštitu šuma, kao i međunarodnu saradnju u ovim oblastima.

Usaglašavanja pojedinih propisa naročito je potrebno u cilju obezbjeđivanja integrisanog pristupa izgradnji cjelevitog (integralnog) sistema zaštite životne sredine. Koordinaciju djelovanja navedenih subjekata vrši Vlada Crne Gore i njene komisije, a u tom smislu su posebno značajne i aktivnosti koje se odvijaju na nivou djelovanja foruma uspostavljenih u okviru funkcionisanja Kancelarije za održivi razvoj.

Značajno je ukazati da su navedene slabosti u institucionalnoj organizaciji identifikovane kroz jačanje kapaciteta za sprovođenje izvršnih poslova u oblasti zaštite životne sredine, naročito nakon osnivanja Agencije za zaštitu životne sredine. S tim u vezi, kroz iniciranje izrade Studije

institucionalne reforme, te kroz analize za unaprjeđivanje monitoringa pojedinih segmenata životne sredine, kao npr. monitoringa stanja morskog eokosistema, intenziviraju se aktivnsoti na prevazilaženju postojećih problema i unaprjedjenju institucionalne organizacije, uključujući međusobni odnos resora, kao i djelovanje na nivou institucija.

Pored navedenog, značajno je ukazati na određene slabosti u institucionalnoj organizaciji identifikovane kroz jačanje kapaciteta za sprovođenje izvršnih poslova u oblasti zaštite životne sredine, naročito nakon osnivanja Agencije za zaštitu životne sredine. S tim u vezi, kroz iniciranje izrade Studije institucionalne reforme, te kroz analize za unaprjeđivanje monitoringa pojedinih segmenata životne sredine, kao npr. monitoringa stanja morskog eokosistema, intenziviraju se aktivnsoti na prevazilaženju postojećih problema i unaprjedjenju institucionalne organizacije, uključujući međusobni odnos resora, kao i djelovanje na nivou institucija.

U odnosu na planirane aktivnosti za razvoj i jačanje administrativnih kapaciteta projektom osnivanja Agencije bilo je predviđeno sprovođenje obuke upravljačkog tima koji nije realizovan zbog kašnjenja u donošenju osnivačkih akata Agencije. Značajan je i twining projekat za koji je Republika Italija odabrana kao partner, a koji obuhvata podršku u segmentima: harmonizacija propisa iz oblasti životne sredine i jačanje institucionalnih kapaciteta Agencije za zaštitu životne sredine i jačanje institucionalnih kapaciteta PROCON-a. Takođe, iz sredstava IPA 2009 biće finansirana realizacija projekta „Jačanje kapaciteta u oblasti zaštite prirode i obezbeđivanje uslova za upravljanje čvrstim otpadom u sjevernom dijelu Crne Gore“, čija će realizacija početi do kraja 2009. godine.

Pored navedenih projekata realizuje se i niz aktivnosti koje imju za cilj jačanje kapaciteta u pogledu zaštite pojedinih segmenata životne sredine i unaprjeđenja sistema upravljanja životnom sredinom, kao npr. aktivnosti: u oblasti redukcije i kontrole zagađenja mora iz kopnenih izvora, zaštite od jonizujućeg i nejonizujućeg zračenja, upravljanja radioaktivnim otpadom, upravljanja zaštićenim područjima prirode, upravljanja kvalitetom vazduha, itd.

Uprava za kadrove, takođe, u predstojećem periodu palnira aktivnosti koje će imati za cilj i jačanje kapaciteta u oblasti životne sredine.

9. U vezi sa nedavno osnovanom Agencijom za zaštitu životne sredine, molimo vas da pružite informacije o do sada sprovedenim aktivnostima i dodijeljenim budžetskim sredstvima.

Na osnovu čl.10 Zakona o životnoj sredini ("Sl. List CG", broj 48/08) i člana 3 Uredbe o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Sl.list CG" br. 68/08) od 12. 11. 2008. godine, formirana je **Agencija za zaštitu životne sredine**. Agencija je na osnovu ove Uredbe preuzeala dio poslova i službenika Ministarstva turizma i zaštite životne sredine i Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja. Nakon osnivanja, Vlada Crne Gore je usvojila Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za zaštitu životne sredine.

Realizovane aktivnosti

Od osnivanja Agencije do sada realizovane su značajne aktivnosti koje kao obaveza proističu iz Zakona o životnoj sredini ("Sl. List CG" , broj 48/08), i to:

Sektor za monitoring, analizu i izvještavanje

1. Po osnovu izvršavanja obaveze koja proizilazi iz člana 32. Zakona o životnoj sredini ("Sl. List CG", broj 48/08) izrađen je Program monitoringa stanja životne sredine za 2009. godinu, koji je usvojila Vlada Crne Gore. Program monitoringa stanja životne sredine za 2009.godinu obuhvata 6 komponenata i to:

- Program kontrole kvaliteta vazduha,
- Program ispitivanja sadržaja opasnih i štetnih materija u zemljишtu,
- Program ispitivanja sadržaja radionuklida u životnoj sredini,

- Program monitoringa stanja ekosistema priobalnog mora ,
- Program praćenja stanja biodiverziteta ,
- Program mjerjenja buke u životnoj sredini,

Putem tendera izvršen je izbor institucija koje realizuju Program monitoringa stanja životne sredine za 2009, i to:

“ JU Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore ” za:

- program kontrole kvaliteta vazduha;
- program ispitivanja sadržaja opasnih i štetnih materija u zemljištu;
- program ispitivanja sadržaja radionuklida sa podprogramom Radonska mapa Crne Gore
- program monitoringa stanja morskog ekosistema Crne Gore.

“ Republički zavod za zaštitu prirode ” za:

- program praćenja stanja biodiverziteta

“ JU Institut za razvoj i istraživanja u oblasti zaštite na radu ” za:

- program mjerjenja buke u životnoj sredini

Takođe, realizovane su i sljedeće aktivnosti:

1. Izrađena je informacija o stanju životne sredine za 2008. godinu;
2. Izrađen je Predlog mjera za unaprjeđenje stanja životne sredine u Crnoj Gori;
3. Obavljene su posjete svim institucijama u Crnoj Gori koje djeluju i mogle bi djelovati na sprovođenju monitoringa stanja životne sredine kako bi se napravila ocjena kadrovskih kapaciteta institucija, opreme, metoda, i iznijele relevantne primjedbe na sprovođenje Programa monitoringa stanja životne sredine;
4. Pristupilo se Izradi programa monitoringa za 2010. godinu .

Sektor za izdavanje dozvola

U Sektoru za izdavanje dozvola u periodu od 01.03.2009. god. do 01.08. 2009. god.:

1. Za prekogranično kretanje bezopasnog otpada:

- tranzit- izdato je 88 dozvola;
- uvoz – izdato je 9 dozvola.

2. Za prekogranično kretanje opasnog otpada:

- izvoz – završeno izdavanje 2 dozvole, dok su u proceduri još 2 zahtjeva.
- tranzit opasnog otpada –izdata 1 dozvola.

Ažurira se javna knjiga u kojoj se vode 42 dosjeda “ Procjene uticaja na životnu sredinu ”. Takođe, izdato je 13 dozvola za uvoz proizvoda koji sadrže supstance koje oštećuju ozonski omotač.

1. Obavljaju se poslovi Davanja saglasnosti u oblasti procjene uticaja:

- u Agenciji je se vodi 52 predmeta;
- donijeta su 3 rješenje u skladu sa kojim nije potrebno sprovoditi procjenu uticaja na životnu sredinu;
- donijeta su rješenja o potrebi izrade Elaborata o procjeni uticaja za 12 predmeta;
- u toku je postupak ocjene 3 Elaborata procjene uticaja projekta na životnu sredinu.

2. Izdaju se dozvole za uvoz i promet izvora ionizujućih zračenja: rendgen aparata i linearnog akceleratora, i uvoz radioaktivnih materijala i rezervnih djelova;

Od početka rada Agencije izdata je 31 dozvola i to:

--	--

27 Životna sredina

za jonizujuća zračenja	60
linearni akcelerator	1
rendgen aparati	28
radioaktivni materijal – densimetar QG 020	2
rezervni djelovi za linearni akcelerator	6
rezervni djelovi za rendgen aparat	3
rendgen aparat za rendgensko ispitivanje varova u industriji	1
za nejonizujuće zračenje	1

1. Ostvaruje se saradnja sa Agencijom za atomsku energiju iz Beča. Kao rezultat saradnje, u septembru 2009. godine, IAEA će uputiti stručnu misiju u posjetu Kliničkom centru Crne Gore i osnovnu opremu za :

- pregled kvaliteta slike i doza pacijenata u toku radiografskih procedura i
- preuzimanje koraka kako bi se izbjeglo slučajno izlaganje u radioterapiji.

Odjeljenje za inspekcijski nadzor

1. Na osnovu zakona o inspekcijskom nadzoru (“Sl. list CG”, broj 39/03) proističe obaveza redovne inspekcijske kontrole zagađivača. Ekološka inspekcija koja radi u sklopu Agencije za zaštitu životne sredine izvršila je 380 inspekcijskih kontrolora, a čiji se rezultati rada mogu prikazati kako slijedi:

Zapisnici	380
Rješenja	246
Prekršajne prijave	22
Krivične prijave	2
Obavještenja drugim inspekcijama	16
Broj kontrolisanih dozvola za promet neopasnog otpada	84
Broj kontrolisanih isporuka prometa izvora ionizujućeg zračenja	49
Broj kontrolisanih isporuka robe koja sadrži supstance koje oštećuju ozonski omotač	20
Broj kontrolisanih uvoza korišćenih električnih i elektronskih uređaja	75
Broj kontrola na radioaktivnost roba pri uvozu u saradnji sa ovlašćenim institucijama	11601

- a. Urađen je Plan inspekcijskih kontrola po opštinama za period jun – decembar 2009. god.

- b. Uspostavljena je saradnja sa opštinama i sa drugim relevantnim organima kako što su: policija, ministarstva, carina, itd.
- c. Započet je postupak izrade integralnog katastra, napravljen je okvirni popis svih preduzeća i preduzetnika u Crnoj Gori koji mogu uticati na pogoršanje stanja kvaliteta životne sredine;
- d. Vrši se i prikupljanje podataka za izradu centralnog registra izvora ionizujućeg zračenja - RAIS.

Sektor za komunikacije i vodjenje informacionog sistema

U okviru aktivnosti ovog sektora:

1. Uspostavljena je komunikacija sa NVO organizacijama koji se bave ekološkom problematikom;
2. Izrađena je internet prezentacija Agencije. Na sajtu Agencije svi zainteresovani subjekti mogu se informisati o stanju životne sredine u Crnoj Gori.
3. Izrađena je i baza podataka izdatih dozvola i ekoloških saglasnosti koja je dostupna posjetiocima sajta Agencije (prvi bitan korak u primjeni Aarhuske konvencije).
4. Otpočeto je uvođenje GIS-a (Geografsko-informacioni sistem) u sistem rada Agencije.

Budžet

Sredstva za rad Agencije obezbeđuju se iz Budžeta Crne Gore i donacija.

Budžetom za 2009 godinu („Sl. List CG”, broj 31/09) za potrebe Agencije za zaštitu životne sredine planirano je 942.743,06 EUR, i to po sledećim budžetskim stavkama:

- bruto zarade: 112,301.15 EUR
- ostala lična primanja: 7,848.50 EUR
- rashodi za material i usluge: 787,593.41 EUR
- kapitalni izdaci: 35,000.00 EUR.

10. Kako su podijeljene odgovornosti za različite sektore (voda, otpad, zaštita prirode, itd.) i kako se predviđa koordinacija aktivnosti? Navedite ukratko vaše planove za razvoj i jačanje vaših administrativnih kapaciteta.

Polazeći od potrebe da se obezbijedi efikasnija institucionalna organizacija u kontekstu sprovodjenja Nacionalne politike zaštite životne sredine, te politika za određene oblasti i podoblasti, naročito uzimajući u obzir obaveze koje su utvrđene Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u Evropsku Uniju, u novembru 2008. godine pripremljen je **Plan razvoja politika (PRP)** u okviru projekta *Podrška razvoju sektora životne sredine – Crna Gora* (Europe Aid 123230/D/SER/YU). Projekat je imao za cilj pružanje podrške tadašnjem Ministarstvu turizma i zaštite životne sredine (MTZŽS) koje je bilo zaduženo za pitanja zaštite životne sredine.

Dokument se sastoji iz dva dijela. U prvom dijelu se razmatraju opšta pitanja kao što su svrha i sadržaj politika životne sredine, postavljanje ciljeva politika i integracija politika. Pored toga, predstavljeni su svrha i ciljevi Plana, a objašnjena je i metodologija koja je primijenjena u pripremi dokumenta.

Drugi dio PRP-a sadrži detaljne informacije o 14 oblasti politika i određenom broju pod-oblasti za koje vremenom treba kreirati politike, i to: horizontalna pitanja, vazduh i klimatske promjene, otpad, vode, zaštita prirode, zemljište, industrijska zagađenja, kontrolarizika i nesreća, genetski modifikovani organizmi, hemikalije, buka, šume, more i obalno područje, zaštita od ionizujućeg zračenja, životna sredina i zdravlje .

Uzimajući u obzir potrebu obezbeđivanja integracije životne sredine shodno članu 11 Ugovora o funkcionisanju EU (odnosno člana 6 Sporazuma o EZ), te činjenice da je važnost integracije životne sredine potvrđena EU Šestim akcionim programom za životnu sredinu (1600/2002/EC) koji kaže da "integracija problematike životne sredine u ostale politike mora biti produbljena" kako bi se napravio pomak ka održivom razvoju, PRP je dao analizu prioritetnih mjer za djelovanje u navedenim oblastima.

U cilju omogućavanja realizacije tako identifikovanih prioriteta inicirano je sprovodjenje Reforme institucionalnog okvira u oblasti životne sredine. Pri tom se planira da analiza obuhvati sve resore i institucije sa nadležnostima u oblasti zaštite životne sredine.

U periodu nakon 2000-te, naročito nakon otpočinjanja procesa stabilizacije i pridruživanja, intenziviraju se aktivnosti na unaprjeđivanju institucionalnog okvira, naročito kroz osnivanje novih institucija i reformu postojećih. Uprkos takvom opredjeljenju, intenzitet reformi trebao bi da bude na većem nivou u pojedinim institucijama.

S tim u vezi može se konstatovati odredjeni broj neusaglašenosti i preklapanja nadležnosti, kao npr. u oblasti zaštite voda, zaštite prirode, upravljanja hemikalijama. Tako je na primjer shodno Uredbi o organizaciji i načinu rada organa državne uprave Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine, između ostalog, nadležno za: sistem integralne zaštite životne sredine, sprovođenje mjer održivog razvoja u oblasti zaštite životne sredine, integrisano upravljanje obalnim područjem, integrисану заштиту mora od zagađenja, zaključivanje međunarodnih ugovora, praćenje međunarodnih standarda, pregovaranje, koordinaciju i implementaciju međunarodnih konvencija i sporazuma, dok je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, između ostalog, nadležno za režim korišćenja voda i vodosnabdijevanja, zaštitu od štetnog dejstva voda, zaštitu voda od zagađivanja, korišćenje vodnih resursa, zaštitu i korišćenje šuma. Pored toga može se konstatovati postojanje neusaglašenosti u pojedinim propisima, npr. Zakonu o životnoj sredini i Zakonu o vodama. S tim u vezi evidentno je nepostojanje sistema integralnog upravljanja vodama i šumama. Koordinaciju djelovanja navedenih subjekata vrši Vlada Crne Gore i njene komisije, a u tom smislu su posebno značajne i aktivnosti koje se odvijaju na nivou djelovanja foruma uspostavljenih u okviru funkcionisanja Kancelarije za održivi razvoj.

S tim u vezi može se konstatovati da je potrebno raditi na usaglašavanju propisa , kao npr. u oblasti zaštite voda, zaštite prirode, upravljanja hemikalijama. Tako je na primjer shodno Uredbi o organizaciji i načinu rada organa državne uprave Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine, između ostalog, nadležno za: sistem integralne zaštite životne sredine, sprovođenje mjera održivog razvoja u oblasti zaštite životne sredine, integrисано upravljanje obalnim područjem, integrисану заштиту mora od zagađenja, zaključivanje međunarodnih ugovora, praćenje međunarodnih standarda, pregovaranje, koordinaciju i implementaciju međunarodnih konvencija i sporazuma, dok je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, između ostalog, nadležno za razvojnu politiku u upravljanju vodama, obezbjeđenje i korišćenje voda, vodnog zemljišta i vodoizvorišta za vodosнabдijevanje, zaštitu voda od zagađivanja, uređivanje voda i vodotoka i zaštitu od štetnog dejstva voda, a u oblasti šumarstva - razvojnu politiku u toj oblasti, gazdovanje šumama, unapređivanje šuma i zdrastvenu zaštitu šuma, kao i međunarodnu saradnju u ovim oblastima.

Usaglašavanja pojedinih propisa naročito je potrebno u cilju obezbjeđivanja integrisanog pristupa izgradnji cijelovitog (integralnog) sistema zaštite životne sredine. Koordinaciju djelovanja navedenih subjekata vrši Vlada Crne Gore i njene komisije, a u tom smislu su posebno značajne i aktivnosti koje se odvijaju na nivou djelovanja foruma uspostavljenih u okviru funkcionisanja Kancelarije za održivi razvoj.

Značajno je ukazati da su navedene slabosti u institucionalnoj organizaciji identifikovane kroz jačanje kapaciteta za sprovođenje izvršnih poslova u oblasti zaštite životne sredine, naročito nakon osnivanja Agencije za zaštitu životne sredine. S tim u vezi, kroz iniciranje izrade Studije institucionalne reforme, te kroz analize za unaprjeđivanje monitoringa pojedinih segmenata životne sredine, kao npr. monitoringa stanja morskog eokosistema, intenziviraju se aktivnsoti na prevazilaženju postojećih problema i unaprjedjenju institucionalne organizacije, uključujući međusobni odnos resora, kao i djelovanje na nivou institucija.

Pored navedenog, značajno je ukazati na određene slabosti u institucionalnoj organizaciji identifikovane kroz jačanje kapaciteta za sprovođenje izvršnih poslova u oblasti zaštite životne sredine, naročito nakon osnivanja Agencije za zaštitu životne sredine. S tim u vezi, kroz iniciranje izrade Studije institucionalne reforme, te kroz analize za unaprjeđivanje monitoringa pojedinih segmenata životne sredine, kao npr. monitoringa stanja morskog eokosistema, intenziviraju se aktivnsoti na prevazilaženju postojećih problema i unaprjedjenju institucionalne organizacije, uključujući međusobni odnos resora, kao i djelovanje na nivou institucija.

U odnosu na planirane aktivnosti za razvoj i jačanje administrativnih kapaciteta projektom osnivanja Agencije bilo je predviđeno sprovođenje obuke upravljačkog tima koji nije realizovan zbog kašnjenja u donošenju osnivačkih akata Agencije. Značajan je i twining projekat za koji je Republika Italija odabrana kao partner, a koji obuhvata podršku u segmentima: harmonizacija propisa iz oblasti životne sredine i jačanje institucionalnih kapaciteta Agencije za zaštitu životne sredine i jačanje institucionalnih kapaciteta PROCON-a. Takođe, iz sredstava IPA 2009 biće finansirana realizacija projekta „Jačanje kapaciteta u oblasti zaštite prirode i obezbjeđivanje uslova za upravljanje čvrstim otpadom u sjevernom dijelu Crne Gore“, čija će realizacija početi do kraja 2009. godine.

Pored navedenih projekata realizuje se i niz aktivnosti koje imju za cilj jačanje kapaciteta u pogledu zaštite pojedinih segmenata životne sredine i unaprjeđenja sistema upravljanja životnom sredinom, kao npr. aktivnosti: u oblasti redukcije i kontrole zagađenja mora iz kopnenih izvora, zaštite od jonizujućeg i nejonizujućeg zračenja, upravljanja radioaktivnim otpadom, upravljanja zaštićenim područjima prirode, upravljanja kvalitetom vazduha, itd.

Uprava za kadrove, takođe, u predstojećem periodu palnira aktivnosti koje će imati za cilj i jačanje kapaciteta u oblasti životne sredine.

11. Postoje li odredbe koje se odnose na obuku državnih službenika u oblasti zaštite životne sredine? Koliko je teško naći osoblje odgovarajućih kvalifikacija? Koliko je teško naći osoblje kvalifikovano da pruži obuku?

Pitanje obuke službenika i sticanja novih stručnih znanja generalno je uređeno Zakonom o radu i Zakonom o državnim službenicima i namještenicima.

U Zakonu o radu („Sl. list CG“ broj 49/08) sadržan je član koji se odnosi na obuku državnih službenika i kojim uređuju obaveze poslodavca i zaposlenog.

Shodno istom, obaveza poslodavca je da obezbijedi zaposlenom stručno usavršavanje kada postoje uslovi i mogućnosti za to, što se navodi u članu 38 Zakona o radu: „Poslodavac je dužan da omogući zaposlenom obrazovanje, stručno osposobljavanje i usavršavanje kada to zahtijeva potreba procesa rada, uvođenje novog načina organizacije rada, a posebno kada dođe do usvajanja i primjene novih metoda u organizaciji i tehnologiji rada“. U istom članu se navode i odredbe koje se odnose na zaposlenog, kao i obezbjeđivanje troškova potrebnih za obrazovanje zaposlenog lica u državnoj instituciji. Zaposleni je dužan da se u skladu sa svojim sposobnostima i potrebama procesa rada stručno osposobljava i usavršava za rad. Troškovi obrazovanja, stručnog ospobljavanja i usavršavanja obezbjeđuju se iz sredstava poslodavca i drugih izvora, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom.

U Zakonu o državnim službenicima i namještenicima koji je donijela Skupština Crne Gore 29. jula 2008. godine, definisane su odredbe koje se odnose na program stručnog usavršavanja (član 96), posebno usavršavanje (član 97) i dodjelu stipendija (član 99) :

„Državni službenik, odnosno namještenik, stručno se usavršava u skladu sa programom stručnog usavršavanja.

Programom se određuje naročito sadržina usavršavanja i visina sredstava potrebnih za realizaciju programa.

Troškove stručnog usavršavanja državnog službenika, odnosno namještenika snosi državni organ“.

„Državni službenik, odnosno namještenik ima pravo da se kandiduje za posebno usavršavanje kada je to od značaja za rad državnog organa.

S obzirom da je Ustavom Crna Gora determinisana kao ekološka država, to u prvom redu obavezuje državne organe da zaštitu životne sredine tretiraju kao primarnu djelatnost. Istovremeno, iako je obrazovni nivo stanovništva Crne Gore u kontinuiranom usponu, nema dovoljno kadra sa potrebnim kvalifikacijama koji bi potpuno pokrivač tražnju za obrazovnim profilom iz oblasti zaštite životne sredine. Kako nova privredna struktura koja se stvara u Crnoj Gori zahtjeva inovacije i u pogledu sticanja kvalifikacija, najbrži put stvaranja kadra je sistem obuke i prekvalifikacije. Međutim, takav pristup svakako ne omogućava potrebnii nivo stručnosti koji se stiče kroz formalno obrazovanje.

Uzimajući u obzir navedene faktore, može se konstatovati da nije jednostavno naći osoblje kvalifikovano da pruži potrebni nivo obuke u oblasti zaštite životne sredine, kao ni kvalifikovano osoblje za obavljanje poslova od značaja za zaštitu životne sredine. Praksa pokazuje da su studijski i stručni programi obuke studenata, a naročito radno angažovanih službenika u sektoru zaštite životne sredine, najbolji put za sticanje saznanja o novim tendencijama u ovoj oblasti i mogućnostima njihove primjene.

12. Koji su mehanizmi za monitoring poštovanja propisa iz oblasti životne sredine i stanja životne sredine?

Glavni mehanizam za monitoring poštovanja propisa iz oblasti zaštite životne sredine je inspekcijska kontrola. Zakonom o inspekcijskom nadzoru ("Sl. list RCG", br. 39/03) uređuju se načela inspekcijskog nadzora, način i postupak vršenja inspekcijskog nadzora, obaveze i ovlašćenja inspektora i druga pitanja od značaja za vršenje inspekcijskog nadzora.

Inspeksijski nadzor, u skladu sa ovim zakonom i drugim posebnim propisima, vrše ministarstva i organi uprave (u daljem takstu: inspeksijski organ). Odredbe ovog zakona primjenjuju se na sve upravne oblasti, osim kada je njegova primjena isključena posebnim zakonom.

Inspeksijski nadzor se vrši neposrednim uvidom kod ustanove, pravnog lica, državnog organa i organa opštine, glavnog grada, prijestonice, organa lokalne uprave, drugog organa i organizacije, privrednog društva i drugog oblika vršenja privredne djelatnosti, fizičkog lica i drugog subjekta (u daljem tekstu: subjekat nadzora). Inspeksijski nadzor se vrši u pogledu pridržavanja zakona, drugih propisa i opštih akata, kao i preduzimanja upravnih i drugih mjera i radnji u cilju usklađivanja utvrđenih nepravilnosti sa propisima.

U vršenju inspeksijskog nadzora inspektor je naročito obavezan da:

- razmotri inicijativu za pokretanje postupka inspeksijskog nadzora i o tome obavijesti podnosioca inicijative;
- obavijesti odgovorno lice subjekta nadzora o početku obavljanja inspeksijskog pregleda, osim ako smatra da bi obavještenje umanjilo efikasnost inspeksijskog nadzora;
- legitimiše se subjektu nadzora, odnosno odgovornom ili drugom ovlašćenom licu subjekta nadzora;
- ukaže subjektu nadzora na prava koja može koristiti u postupku inspeksijskog nadzora;
- izvšenom inspeksijskom pregledu sačini zapisnik;
- vodi evidencije o izvršenim inspeksijskim pregledima, kao i druge propisane evidencije;
- čuva državnu, službenu, poslovnu ili drugu tajnu;
- postupa zakonito, blagovremeno i u skladu sa etičkim kodeksom državnih službenika.

U vršenju inspeksijskog nadzora inspektor ima ovlašćenja da:

- pregleda : objekte i prostorije, zemljište, opremu i uređaje, sredstva rada i druge predmete, proizvode koji se stavljuju u promet, robu u prometu, vršenje prometa robe i pružanje usluga, poslovne knjige, evidencije i registre, ugovore, javne isprave i drugu poslovnu dokumentaciju;
- utvrđuje identitet subjekta nadzora i drugih lica;
- uzima izjave od subjekta nadzora i drugih lica;
- uzima uzorce koji su potrebni za utvrđivanje činjeničnog stanja;
- naredi preduzimanje odgovarajućih mera i radnji radi obezbjeđenja vršenja nadzora;
- privremeno oduzme dokumentaciju, predmete i druge stvari koje su neophodne radi utvrđivanja činjeničnog stanja;
- zabrani vršenje određenih radnji;
- obezbijedi izvršenje naloženih mera;
- preduzima i druge propisane mjeru kojima se obezbjeđuje vršenje inspeksijskog nadzora.

U članu 66. Zakona o životnoj sredini ("Sl. list CG" br. 48/08) opisana su prava i dužnosti ekoloških inspektora. Precizirano je da se u vršenju poslova inspeksijskog nadzora naročito kontroliše:

- stanje životne sredine na način propisan ovim zakonom i propisima donijetim na osnovu ovog zakona i posebnim propisima;

- donošenje i sprovođenje dokumenata održivog razvoja i zaštite životne sredine, kao i instrumenata zaštite životne sredine;
- primjena standarda kvaliteta životne sredine, standarda emisije;
- da li su ispunjeni uslovi za uključivanje u sistem EMAS, odnosno postupanje pravnog i fizičkog lica u sistem EMAS u skladu sa propisanim uslovima;
- sprovođenje monitoringa stanja životne sredine;
- dostavljanje propisanih podataka i izvještaja za potrebe informacionog sistema zaštite životne sredine i integralnog katastra zagađivača;
- izrada, sprovođenje i praćenje izvršavanja mjera iz sanacionog programa;
- da li se ekološki znak za proizvode, procese ili usluge koristi na propisan način;
- sprovođenje obaveza iz potvrđenih međunarodnih ugovora u oblasti zaštite životne sredine;
- sprovođenje drugih propisanih mjera i uslova zaštite životne sredine.

U članu 67 Zakona o inspekcijskom nadzoru definisana je potreba vršenja zajedničkog nadzora. S tim u vezi ekološka inspekcija može da vrši inspekcijski nadzor u saradnji sa drugim inspekcijskim organima, što je od značaja naročito u pogledu nadzora u sprovođenju nadležnosti za koje je odgovorno više Ministarstava.

Zajednički inspekcijski nadzor vrši se naročito:

- radi otklanjanja neposredne opasnosti po život i zdravlje ljudi i imovinu veće vrijednosti;
- radi preduzimanja hitnih mjer koje ne trpe odlaganje;
- zbog složenosti kontrole ili značaja otklanjanja nepravilnosti;
- radi kontrole objekata od posebog značaja za turizam, trgovinu, ugostiteljstvo, saobraćaj i drugo, radi uzimanja uzoraka robe i drugih predmeta čija je kontrola u nadležnosti više inspekcija;
- kada se ocijeni da se nadzor na taj način može izvršiti brže i sa što manje troškova i gubitka vremena za subjekat nadzora i inspektore;
- radi provjere navoda iz predstavke ili pritužbe, a u nadležnosti su dva ili više organa uprave;
- i u drugim slučajevima kada je to propisano.

Nakon osnivanja Agencije za zaštitu životne sredine, ekološka inspekcija funkcioniše u okviru iste.

Prilikom vršenja inspekcijske kontrole, za postupanje ekoloških inspektora pored odredbi Zakona o životnoj sredini i Zakona o inspekcijskom nadzoru, relevantne su i odredbe posebnih zakonskih i podzakonskih propisa kojim se regulišu pojedina pitanja od značaja za zaštitu životne sredine, a koji su relevantni u datom slučaju. U skladu sa nalazom inspekcijske kontrole, ovlašćeni službenik za vođenje prekršajnog postupka u drugom stepenu može izreći kaznene mјere, uključujući i novčane kazne u visini 300 najnižih cijena rada. Za djela za koja je predviđeno vođenje krivičnog postupka i koja podrazumijevaju teže i drastičnije oblike kršenja propisa tj. ugrožavanja životne sredine i zdravlja ljudi državno tužilaštvo procjenjuje karakter i obim materijalnih dokaza za vođenje krivičnog postupka. Ukoliko utvrdi da postoje svi potrebni elementi otpočinje sudske postupak u kojem se shodno dokazanoj odgovornosti utvrđuju zakonom predviđene kazne, koje su za ugrožavaju životne sredine i zdravlja ljudi u zavisnosti od stepena ugroženosti predviđene u rasponu od 1-15 godina zatvora, s tim što su za krivična djela do jedne godine, učinjena iz nehata, kao alternativne, predviđene kazne do 6 mjeseci zatvora ili novčana kazna. Za krivično djelo se odgovara po principu subjektivne odgovornosti.

13. Molimo da detaljno navedete broj sudskih gonjenja zbog kršenja zakona o zaštiti životne sredine i visinu kazne za takva kršenja. Molimo vas da navedete informacije o stepenu naplate kazni i statistici za prekršaje u oblasti vazduha, vode i otpada u posljednje 3 godine i, ukoliko su dostupni, i za ostale sektore životne sredine.

Na osnovu Zakona o prekršajima (Sl.list RCG br.25/94, 27/97 i 48/99) čl. 58 i 124, pokreću se prekršajni postupci zbog kršenja Zakona o životnoj sredini. U toku prethodne tri godine nadležnom Ministarstvu podnijete su prekršajne prijave kako slijedi:

- 2007 godina- 50 prijava,
- 2008 godina - 37 prijava,
- 2009 godina- 37 prijava (do 04.11.2009.godine).

U toku 2007 i 2008.godine, naplaćene su novčane kazne u iznosu od 70.046,00 eura, što u prosjeku čini 805,13 eura po predmetu. U 2009.godini završeno je 14 predmeta, dok su ostali u proceduri odlučivanja.

Shodno Zakonu o prekršajima postupak se obustavlja, između ostalog kad prвostepeni organ nije stvarno nadležan za vođenje prekršajnog postupka, kad je protekao rok za podnošenje prijave za pokretanje prekrđajnog postupka (60 dana), kad radnja koja se okrivljenom stavlja na teret nije prekršaj, kad postoje okolnosti koje isključuju odgovornost okrivljenog, kad je o istom zahtjevu već pravosnažno odlučeno, kad nema dokaza da je okrivljeni izvršio prekršaj, kad je okrivljeni u toku postupka umro ili je okrivljeni organ ili pravno lice prestalo da postoji.

Tabela 1: Pregled prekršajnih prijava i naplate kazni u prekršajnom postupku u 2007. godini

r/b	prekršaj	zakon po osnovu kog je utvrđen prekršaj	predviđena kazna	realizacija u €
1.	nepostupanje po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna	10.513
2.	obavljanje djelatnosti bez ekološke saglasnosti (uzgoj pilića)	Uredba o procjeni uticaja zahvata na životnu sredinu		obustava
3.	pristupio realizaciji bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu(probijanje puta)	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		obustava
4.	nepostupanje po nalogu inspektora /zabrana korišćenja Deponije/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		obustava
5.	nepostupanje po nalogu inspektora/asfaltiranje/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		u proceduri
6.	nepostupanje po rješenju inspektora/deponija na nedozvoljenom mjestu/	Zakon o životnoj sredini	novčana kazna	2.613
7.	izgradnja puta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini		obustava
8.	deponija na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		obustava
9.	nepostupanje po nalogu inspektora/asfaltna baza/	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna	2.513
10.	odloženi otpad na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini	novčana kazna	2.763
11.	otpadne vode bez prečišćavanja(postupanju	Zakon o inspekcijskom nadzoru		obustava

27 Životna sredina

	po naredbi inspektora)			
12.	eksploatacija pjeska bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini		obustava
13.	probijanje300m puta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini		obustava
14.	probijanje300m puta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini		obustava
15.	probijanje 250m puta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini		obustava
16.	probijanje 50m puta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini		obustava
17.	probijanje300m puta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini		obustava
18.	probijanje300m puta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		obustava
19.	probijanje200m puta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini		obustava
20.	izgradnja puta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o procjeni životne sredine		obustava
21.	deponija na nedozvoljenom mjestu /nije post.rješenje inspektora/	Zakon o životnoj sredini	novčana kazna	2.613
22.	deponija na nedozvoljenom mjestu/nije post.po rješenju inspektora/	Zakon o životnoj sredini	novčana kazna	2.613
23.	proizvodnja betonskih blokova bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini	novčana kazna	10.513
24.	odlaganje otpada na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		obustava
25.	odlaganje otpada na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini	novčana kazna	2.675
26.	izgradnja asfaltne baze.	Zakon o insp.nadzoru	novčana kazna	10.525
27.	nije postupljeno po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru		obustava
28.	nepostupanje po nalogu inspektora/izgradnja puta/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		obustava
29.	odlaganje otpada na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		obustava
30.	izgradnja objekta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini		obustava
31.	izgradnja objekta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini		obustava
32.	odlaganje otpada na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		obustava
33.	izgradnja puta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini	novčana kazna	10.525

27 Životna sredina

34.	izgradnja puta bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o životnoj sredini		u proceduri
35.	odlaganje otpada na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		obustava
36.	odlaganje otpada na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		obustava
37.	deponija na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		obustava
38.	ispust otpadne vode ne vrše čišćenje postojećeg kolektora	Zakon o životnoj sredini	novčana kazna	2.213
39.	odlaganje otpada na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		u proceduri
40.	nije izvršeno mjerjenje <u>imisije vazduha</u>	Zakon o inspekcijskom nadzoru		obustava
41.	odlaganje otpada na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		u proceduri
42.	ispust otpadne vode,nije postupljeno po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru		u proceduri
43.	odlaganje otpada na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		obustava
44.	nije postavljen izvještaj o ostvarivanju programa zaštite životne sredine	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		u proceduri
45.	nije izvršeno mjerjenje <u>imisije vazduha</u>	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna	2.763
46.	ispust otpadnih voda	Zakon o životnoj sredini	novčana kazna	1.663
47.	izgradnja asfaltne baze nije postupljeno po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru		obustava
48.	nije dozvoljena unspeksijska kontrola(farbanje i kitovanje u dvorištu kuće)	Zakon o inspekcijskom nadzoru		obustava
49.	... bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu			u proceduri
50.	eksploatacija pjeska bez procjene	Zakon o životnoj sredini		u proceduri
Ukupno				64.505

Tabela 2: Pregled prekršajnih prijava i naplate kazni u prekršajnom postupku u 2008. godini

r/b	prekršaj	zakon po osnovu kog je utvrđen prekršaj	predviđena kazna	realizacija u €
1.	izgradnja asfaltne baze bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		Obustava
2.	deponija na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		Obustava
3.	odlaganje otpada na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		Obustava
4.	nepostupanje po nalogu inspektora/nije izvršeno mjerjenje imisije vazduha/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		Obustava
5.	nepostupanje po nalogu inspektora/nije izvršeno mjerjenje imisije vazduha/	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna	3.328
6.	obavljanje djelatnosti bez ekološke saglasnosti /pravljenje drvenih paleta/	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		Obustava

27 Životna sredina

7.	odlaganje otpada na nedozvoljenom mjestu	Zakon o životnoj sredini		u proceduri
8.	nepostupanje po nalogu inspektora/nije izvršeno mjerjenje imisije vazduha/	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna	2.213
9.	nepostupanje po nalogu inspektora/nije izvršeno mjerjenje imisije vazduha/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		u proceduri
10.	eksploatacija pjeska bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		u proceduri
11.	eksploatacija pjeska bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		Obustava
12.	obavljanje djelatnosti bez ekološke saglasnosti/rezanje i farbanje na otvorenom prostoru/	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		Obustava
13.	nepostupanje po nalogu inspektora/nije izvršeno mjerjenje imisije vazduha/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		odbijeno
14.	nepostupanje po nalogu inspektora/nije izvršeno mjerjenje imisije vazduha/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		Odbijeno
15.	nepostupanje po nalogu inspektora/nije izvršeno mjerjenje imisije vazduha/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		odbijeno
16.	nepostupanje po nalogu inspektora/nije izvršeno mjerjenje imisije vazduha/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		odbijeno
17.	nepostupanje po nalogu inspektora/nije izvršeno mjerjenje imisije vazduha/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		odbijenao
18.	nepostupanje po nalogu inspektora/nije izvršeno mjerjenje imisije vazduha/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		odbijeno
19.	nepostupanje po nalogu inspektora/nije izvršeno mjerjenje imisije vazduha/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		odbijeno
20.	nepostupanje po nalogu inspektora/nije izvršeno mjerjenje imisije vazduha/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		u proceduri
21.	nepostupanje po nalogu inspektora/ispuštanje zagađujućih materija u vodu/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		u proceduri
22.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		u proceduri
23.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		u proceduri
24.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		u proceduri
25.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		u proceduri
26.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		u proceduri
27.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		u proceduri
28.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		u proceduri
29.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		u proceduri

27 Životna sredina

30.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		u proceduri
31.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		u proceduri
32.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		Obustava
33.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		u proceduri
34.	Prevoz putnika bez zaključenog ugovora sa JP Nacionalni Parkovi	Zakon o nacionalnim parkovima		u proceduri
35.	nepostupanje po nalogu inspektora/emitovanje predajnika/	Zakon o inspekcijskom nadzoru		u proceduri
36.	obavljanje djelatnosti bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu/sumporno punjenje/	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		u proceduri
37.	nepostupanje po nalogu inspektora/klanica i farma /	Zakon o inspekcijskom nadzoru		u proceduri
ukupno u €			5.541	

Tabela 3: Pregled prekršajnih prijava i naplate kazni u prekršajnom postupku u 2009. godini

r/b	prekršaj	Zakon po osnovu kog je utvrđen prekršaj	predviđena kazna	realizacija u €
1	eksploatacija kamena bez elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		u proceduri
2	eksploatacija kamena bez elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		u proceduri
3	pristupio realizaciji bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu/klanica/	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		u proceduri
4	eksploatacija pijeska bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu		u proceduri
5.	nepostupanje po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna 11.500,00 €	u proceduri
6.	nepostupanje po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna 11.500,00 €	U proceduri
7.	nepostupanje po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna 11.500,00 €	U proceduri
8.	nepostupanje po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna 11.500,00 €	U proceduri
9.	nepostupanje po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna 11.500,00 €	U proceduri
10	nepostupanje po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna 11.500,00 €	U proceduri
11	nepostupanje po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna 1.250,00 €	u proceduri
12	nepostupanje po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna 1.000,00 €	u proceduri
13	nepostupanje po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru	novčana kazna 5.500,00 €	u proceduri
14	nepostupanje po nalogu inspektora	Zakon o inspekcijskom nadzoru	Odbačena	

27 Životna sredina

15	Neispunjavanje uslova po zakonu	Zakon o zaštiti od ionizujućeg zračenja	Novčana kazna 5.750,00 €	u proceduri
16	pristupio realizaciji bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu(probijanje puta)	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu	Novčana kazna 550,00 €	u proceduri
17	pristupio realizaciji bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu(probijanje puta)	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu	Novčana kazna 5.550,00 €	u proceduri
18	pristupio realizaciji bez sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu(probijanje puta)	Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu	Novčana kazna 250,00 €	u proceduri
ukupno u €				

14. Postoje li ekonomski instrumenti (porezi, carine, itd.) koji se koriste u politici životne sredine? Molimo vas da izračunate procenat BDP koji se potroši na zaštitu životne sredine.

Saglasno propisima Crne Gore, carina, carinske dažbine i porez na dodatnu vrijednost, nijesu prepoznati kao ekonomski instrumenti koji se primjenjuju u sprovodenju mjera zaštite životne sredine.

Uredbom o visini naknada, načinu obračuna i plaćanju naknada zbog zagađivanja životne sredine (Sl. list RCG, br. 26/97, 9/00, 52/00, Sl. list CG, br. 33/08, 05/09, 64/09) utvrđuje se visina naknada, koje plaćaju pravna i fizička lica. Ovom uredbom regulisano je plaćanje naknada po osnovu:

- korišćenje ložišnih postrojenja i postrojenja na električnu energiju instalisanе snage veće od 1 MW (član 2);
- uvoza supstanci koje uništavaju ozonski omotač (član 4);
- stvaranja i deponovanja opasnog otpada koji sadrži jedan ili više sastojaka toksičnih materija i supstanci (član 5);
- korišćenja drumske motornih vozila i njihovih priključnih vozila (član 6 Uredbe);

Još jedan od načina za ostvarivanje namjenskih prihoda po osnovu zagađenja životne sredine u skladu sa principom „zagađivač plaća“ koji je utvrđen Zakonom o životnoj sredini, je da zagađivač, odnosno njegov pravni sljedbenik, odgovoran za zagađivanje i štetu nanijetu životnoj sredini, dužan da istu naknadi i snosi troškove otklanjanja štete, u skladu sa zakonom.

Namjenski prihodi ostvareni po osnovu naplate naknada u skladu sa Uredbom o visini naknada, načinu obračuna i plaćanja naknada zbog zagadživanja životne sredine (Sl.list RCG, br. 26/97, 9/00, 52/00, Sl. list CG, br. 33/08 od 27.05.2008, 05/09 od 27.01.2009), a na osnovu realizacije rješenja koja je po tom osnovu donijelo Ministarstvo nadležno za zaštitu životne sredine

I Naknade po osnovu sprovodenja člana 2 Uredbe

Pregled naknada ostavrenih u 2008. godini po osnovu sprovodenja člana 2 ove uredbe kojim se definije obaveza plaćanja na mjesecnom nivou naknade zbog zagađivanja životne sredine, zavisno od vrste goriva i vrste ispuštenih štetnih i opasnih materija u vazduh, za pravna lica koja koriste ložišna postrojenja i postrojenja na električnu energiju instalisanе snage veće od 1 MW, dat je kako slijedi:

- KAP – pogon Energana 1.100,00 €
- KAP – pogon Elektroliza 7.990,00 €
- KAP – pogon Silumina – fiksna peć 10,00 €

27 Životna sredina

- KAP – pogon Silumina – rotaciona peć	160,00 €
- KAP – pogon Livnica	180,00 €
- KAP – pogon Glinica	370,00 €
- Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić - TE „Pljevlja“ – Pljevlja	9.960,00 €
- AD „Rudnik uglja“ – Pljevlja	50,00 €
- Holding kompanija „Željezara“ – Nikšić – Energetika	1.250,00 €
- Holding kompanija „Željezara“ – Nikšić – Kombinovana valjaonica ...	80,00 €
- AD Pivara „Trebjesa“ – Nikšić	50,00 €
- DO „Vektra Jakić“ – Pljevlja	90,00 €
- DOO „Lim“ – Bijelo Polje – Pogon za preradu drveta	10,00 €
- DOO ŠIK „Polimlje“ – Berane – Kotlarnica	75,00 €

Ukupan novčani iznos po osnovu plaćanja naknada za zagađenje životne sredine po ovom osnovu **u 2008. godini iznosio je oko 240.000,00 €.**

I u 2009. godini očekuje se ostvarivanje prihoda po ovom osnovu realizacijom naplate shodno rješenjima kojim je Ministarstvo nadležno za zaštitu životne sredine utvrdilo visinu naknade za gore navedene obveznike. Za period **od 1.01.2009. do 1.07.2009. godine**, ukupan novčani iznos od naknada za ispuštanje zagađujućih materija u vazduh **iznosi oko 110.000,00 €.**

II Naknade po osnovu člana 3 Uredbe

Prihod ostvaren od naknada po osnovu sprovođenja člana 3 Uredbe, koji je ukinut izmjenama i dopunama Uredbe iz 2009. godine (Sl.list CG br. 5/09), a koji se odnosio na naknade za promet naftnih derivata koje plaćaju pravna lica koja se bave prometom fosilnih goriva i ulja za podmazivanja u 2008. godini iznosio je oko **1.202.000,00 €.** Za period od **1.01.2009. godine do 1.02.2009.godine** ukupan novčani iznos od ovih naknada **iznosi oko 330.000,00 €.**

III Naknade po osnovu člana 4 Uredbe

Po osnovu člana 4 Uredbe kojim se definiše obaveza pravnih lica koja uvoze supstance koje uništavaju ozonski omotač u pogledu plaćanja naknada u visini od 0,90 € po kilogramu uvezene supstance ostvaren je prihod u 2008. godini kako slijedi:

Preduzeće „VLAHOVIĆ NK COMPANY“ DOO – Nikšić ...120,00 € za 136 kg uvezenih supstanci „Željezara Nikšić“ DOO Nikšić 73,00 € za 80 kg uvezenih supstanci

Po osnovu plaćanja naknada za uvoz supstanci koje uništavaju ozonski omotač, do ssada je u 2009. godini ostvaren prihod u iznosu od:

„FRIGO ELEKTRO“ DOO Podgorica 8.000,00 € za 8.796 kg uvezenih supstanci.

Procjenu očekivanog novčanog iznosa na osnovu plaćanja naknada shodno odredbama člana 4 nije moguće dati, obzirom isti zavisi od potreba korisnika (uvoznika) supstanci koje uništavaju ozonski omotač.

IV Naknada po osnovu člana 5 Uredbe

Pravna lica koja stvaraju i deponuju otpad koji sadrži jedan ili više sastojaka toksičnih materija i supstanci, plaćaju, mjesечно, naknade u iznosu: 151,51 € po toni za stvaranje otpada i 75,75 €ura po toni za deponovanje otpada.

Ukupan novčani iznos po osnovu plaćanja naknada u skladu sa članom 5 Uredbe **u 2008. godini iznosi je oko 400.000,00 €**

Obveznici za plaćanje naknada za stvaranje i deponovanje opasnog otpada u 2009. godini su:

Kombinat aluminijuma Podgorica,

Holding kompanija „Željezara Nikšić“ – Nikšić.

U periodu od 1.01.2009. do 1.07.2009. godine, ukupan novčani iznos od naknada za stvaranje i deponovanje opasnog otpada, koje su rješenjima Ministarstva nadležnog za zaštitu životne sredine utvrđene gore navedenim obveznicima, **iznosi oko 220.000,00 €**.

V Naknada po osnovu člana 6 Uredbe

Domaća i strana, pravna i fizička lica, plaćaju godišnju naknadu za korišćenje drumskih motornih vozila i njihovih priključnih vozila (član 6 Uredbe), u fiksnom iznosu od:

Drumska motorna vozila za prevoz putnika sa najmanje 4 točka (kategorija M):

Motorna vozila za prevoz putnika, koja, pored sjedišta vozača, imaju najviše još 8 sjedišta (kategorija M1) - 10 €

Motorna vozila za prevoz putnika koja, pored sjedišta vozača, imaju više od 8 sjedišta i čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 5 T (kategorija M2) – 30 €

Motorna vozila za prevoz putnika koja, pored sjedišta vozača imaju više od 8 sjedišta i čija je najveća dozvoljena masa veća od 5 T (kategorija M3) – 50 €

Drumska motorna vozila za prevoz tereta sa najmanje 4 točka (kategorija N) :

Motorna vozila za prevoz tereta čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 3,5 T (kategorija N1) – 80 €

Motorna vozila za prevoz tereta čija je najveća dozvoljena masa veća od 3,5 T ali nije veća od 12 T (kategorija N2) -100 €

Motorna vozila za prevoz tereta čija je najveća dozvoljena masa veća od 12 T (kategorija N 3) – 150 €

Uvođenje naknade za korišćenje drumskih motornih vozila i njihovih priključnih vozila izazvalo je posebnu pažnju relevantnih struktura Evropske komisije, posebno Generalnog direktorata za saobraćaj, pri čemu je ukazano na potrebu izmjene tada važeće Uredbe. S tim u vezi, 17. jula 2009. godine, u Briselu je održan tehnički sastanak predstavnika Ministarstva uređenja prostora i zaštite životne sredine i Evropske komisije na kojem je, polazeći od Privremenog sporazuma, dogovoren način za izmjene i dopune Uredbe u dijelu koji se odnosi na ovu naknadu.

Shodno predlozima i zaključcima sa navedenog sastanka, na sjednici Vlade, koja je održana 10. septembra 2009. godine, usvojena je Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o visini naknada, načinu obračuna i plaćanja naknada zbog zagađivanja životne sredine, čiji početak primjene je utvrđen za 01. februar 2010. godine. Po tom osnovu izmijenjena Uredba objavljena je u Službenom listu Crne Gore br. 64/09 od 22.09.2009. godine. Uredbom se uvodi obaveza plaćanja godišnje naknade, za strana pravna i fizička lica koja koriste motorna vozila i njihova priključna vozila težine do 3,5 t (kategorija M1, M2, M3, N1), a jednodnevna, sedmična, mjesecna ili godišnja eko-naknada za korišćenje motornih vozila i njihovih priključnih vozila težine od 3,5 tone do 12 tona (kategorija N2), i težine veće od 12 tona (kategorija N3).

Od početka primjene izmijenjene Uredbe o visini naknada, načinu obračuna i plaćanju naknada zbog zagađivanja životne sredine iz maja 2008. godine (Sl.list CG, br. 33/08 od 27.05.2008), u periodu od 16. juna 2008. do 31.12.2008. po osnovu plaćanja naknade za korišćenje drumskih

motornih vozila i njihovih priključnih vozila od strane građana prilikom registracije motornih vozila i njihovih priključnih vozila ostavren je prihod u iznosu od 1.510.855,95 €. Po osnovu naplate godišnje naknade za korišćenje drumskega motornih vozila i njihovih priključnih vozila za strana, pravna i fizička lica koja koriste drumska motorna vozila i njihova priključna vozila ostavren je prihod u iznosu od 5.041.765,00 €. Od 1. januara do 31. oktobra 2009. godine po osnovu plaćanja naknade za korišćenje drumskega motornih vozila i njihovih priključnih vozila od strane građana prilikom registracije motornih vozila i njihovih priključnih vozila ostavren je prihod u iznosu od 2.284.576 €, dok je po osnovu plaćanja naknade za korišćenje drumskega motornih vozila i njihovih priključnih vozila za strana, pravna i fizička lica, koja koriste drumska motorna vozila i njihova priključna vozila ostavren prihod u iznosu od 5.245.981 €. Pored prihoda koji se ostvaruju primjenom navedenih ekonomskih instrumenata, shodno Zakonu o administrativnim taksama, kojim se uređuje plaćanje administrativnih taksi za spise i radnje pred organima državne uprave, diplomatskim i konzularnim predstavništvima Crne Gore u inostranstvu, organima lokalne uprave i drugim pravnim licima koja imaju javna ovlašćenja, određene su tarife za dio koji se tiče zaštite životne sredine, i to:

1) Za dozvolu za uvoz, izvoz ili tranzit ugroženih i zaštićenih vrsta divlje flore i faune, njihovih razvojnih oblika i djelova	50,00 €
2) Za dozvolu za uvoz, izvoz ili tranzit genetičkih resursa divlje flore i faune, biotehnologije i genetički modifikovanih organizama	50,00 €
3) Za dozvolu za uvoz supstanci koje oštećuju ozonski omotač	50,00 €
4) Za rješenje o odobrenju prevoza radioaktivnih materija preko granice Republike	200,00 €
5) Za odobrenje stranom pravnom ili fizičkom licu za prevoz (tranzit) robe koja ima svojstvo opasnih materija preko teritorije Republike 20 € po toni tereta.	10,00 €
6) Za rješenje kojim se određuju pravna lica i preduzetnici koji mogu da proizvode, vrše promet ili koriste izvore ionizujućih zračenja	100,00 €
7) Za rješenja kojim se određuju pravna lica koja ispunjavaju propisane uslove za vršenje mjerena radi procjene stepena izloženosti ionizujućim zračenjima lica koja rade sa izvorima zračenja pacijenata i stanovništva	150,00 €
8) za izdavanje ekološke saglasnosti	20,00 €
9) Za rješenje kojim se odobrava uvoz, izvoz, odnosno tranzit otrovnih materija preko teritorije Republike	50,00 €

Iako se znatna sredstva ostavaraju po osnovu naplate taksi, izdavanja dozvola, naplate sredstava po osnovu zagađenja, te naplate administrativnih taksi, u Crnoj Gori ne postoji mehanizam

alokacije tih sredstava i njihovog ulaganja u projekte zaštite životne sredine. Tako je udio izdvajanja iz Budžeta Crne Gore za životnu sredinu za 2009. godinu iznosio oko 0,15% BDP.

15. Postoje li mehanizmi kojima se zaštita životne sredine uzima u razmatranje u drugim politikama, posebno u poljoprivrednoj, industrijskoj, energetskoj i saobraćajnoj politici, u skladu sa članom 6 Ugovora o osnivanju Evropske zajednice?

Značaj procesa integracije (politika) životne sredine kojim se obezbjeđuje da se pitanja od značaja za zaštitu životne sredine uzmu u obzir prilikom donošenja odluka i planiranja aktivnosti u drugim sektorima prepoznat je u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja i Nacionalnoj politici životne sredine. Ovakav pristup utvrđen je, između ostalog, polazeći i od činjenice da je od 1997. godine, integracija životne sredine zahtjev po osnovu člana 6 Sporazuma o EZ: „zahtjevi zaštite životne sredine moraju biti integrисани u formulisanju i sprovođenju politika Zajednice... posebno u cilju promovisanja održivog razvoja“, kao i uzimajući u obzir činjenicu da je značaj integracije potvrđen EU Šestim akcionim programom za životnu sredinu (1600/2002/EC): “integracija problematike životne sredine u ostale politike mora biti produbljena” kako bi se napravio pomak ka održivom razvoju. Integracija politika je takođe jedan od usmjeravajućih principa EU Strategije održivog razvoja (10917/06/EC).

Istovremeno uzet je u obzir pristup prema OECD-u, u skladu sa kojim je uspješna integracija politika životne sredine sa ostalim sektorskim i ekonomskim politikama od suštinske važnosti za ispunjavanje ciljeva politike životne sredine uz najmanje troškove, kao i za procjenu uticaja drugih mjera i politika na životnu sredinu.

Polazeći od navedenog, Planom razvoja politika koji je izrađen u novembru 2008. godine (vidjeti odgovor na pitanje br. 8), prepoznaje se značaj harmonizovanog djelovanja u razvoju politika životne sredine za konkretnе oblasti i pod-oblasti, pri čemu se posebna pažnja posvećuje integraciji politika životne sredine, naročito u sljedeće sektore/ oblasti:

- poljoprivreda,
- energetika,
- turizam;
- saobraćaj;
- prostorno planiranje;
- industrija, mala i srednja preduzeća, zaposlenost;

Ocenjuje se da će se na taj način poboljšati ne samo performanse u odnosu na životnu sredinu, već i u pogledu obezeđivanja koherentnije i djelotvornije (horizontalno integrisana) administracije i unaprjeđenja kapaciteta za bavljenje izazovima u kontekstu pristupanja EU. Stoga je u kontekstu integracije politika, naročito značajna saradnja resora zaduženog za zaštitu životne sredine sa Nacionalnim savjetom za održivi razvoj.

U okviru funkcionsaja Nacionalnog savjeta za održivi razvoj, te djelovanja Kancelarije za održivi razvoj koja je uspostavljena za obezbjeđivanje administrativno-tehničke podrške radu Nacionalnog savjeta i koordinaciju implememntacije NSOR CG, uspostavljeni su mehanizmi čija primjena omogućava provjeru usklađenosti sektorskih strategija, programa i planova, uključujući i sektore poljoprivrede, industrije, transporta i energetike. Tako su u dosadašnjem periodu sektorske strategije, kao što su: Prostorni plan Crne Gore, Strategija razvoja turizma do 2020. godine, Strategija razvoja energetike, Strategija poljoprivrede, Strategija saobraćaja, Nacrt Nacionalne strategije za integrisnato upravljanje obalnim područjem Crne Gore, bili predmet razmatranja i ocjene konzistentnosti sa NSOR CG od strane Nacionalnog savjeta i njegovih tijela, prije njihovog dostavljanja Vladi na razmatranje. Na osnovu primjedbi i komentara Nacionalnog savjeta vršeno je usklađivanje strateških dokumenata sa mjerama NSOR, ili pak definisane smjernice za u upravljanje utvrđenim konfliktom do trenutka kada je moguće postići konzistentnost sa ciljevima održivog razvoja.

Nacionalni savjet za održivi razvoj osnovan je 2002. godine kao savjetodavno tijelo Vlade za pitanja održivog razvoja, kojim predsjedava član Vlade, a čine ga predstavnici različitih društvenih struktura. Nakon reforme Savjeta koja je sprovedena 2008. godine na osnovu Izvještaja UNDP-ija i Vlade Crne Gore o ulozi, rezultatima i proceduri Nacionalnog savjeta za održivi razvoj i Kancelarije za održivi razvoj, kao i konsultacija sa nacionalnim strukturama i međunarodnim tijelima, izvršene su odredjene izmjene u njegovoj strukturi i načinu funkcionisanja. Po tom osnovu Savjet broji 23 člana (sa trajanjem mandata 3 godine i mogućnošću ponovnog izbora), uvedena je kategorija nezavisnih članova/eksperata u oblasti održivog razvoja, i organizacija Savjeta reformisana u kontekstu uspostavljanja radnih grupa i lokalnih savjeta za održivi razvoj čije je osnivanje najavljeno u bliskoj budućnosti. Pored predstavnika Vlade (5), šefa Kancelarije za održivi razvoj, članovi su predstavnici sledećih struktura: lokalna vlast (3), akademija (2), biznis sektor (4), NVO (4) i nezavisne ličnosti/eksperti u oblasti održivog razvoja (4).

Savjet održava sjednice tri do četiri puta godišnje, a pristup Savjeta se bazira na integrisanoj analizi međusobne usklađenosti vladinih strategija i dugoročnih razvojnih politika, kao i u pogledu njihove usklađenosti sa principima održivog razvoja. Ovaj način organizacije rada Savjeta, uključujući i funkcionisanje Radnih grupa uspostavljenih za pojedine oblasti/grupe pitanja, obezbeđuje mehanizme kojim se vrši ocjena konzistentnosti sektorskih dokumenata, sa ciljevima i mjerama održivog razvoja koji su definisani u NSOR CG, uključujući i one u oblasti zaštite životne sredine.

U fazi implementacije NSOR CG, prilikom izrade godišnjih izvještaja posebna pažnja posvećuje se analizi aktivnosti koje su preduzete na prevazilaženju utvrđenih konflikata, kao i analizi, identifikovanju i prevazilaženju neusklađenosti novih strateških dokumenata koja se donose u okviru intenzivnih zakonodavnih, institucionalnih i ekonomskih reformi crnogorskog društva, sa NSOR CG, primjenom principa održivosti (uključujući očuvanje resursne osnove, pravičnost, otvorenost, učešće javnosti, saradnju i dogovaranje, predostrožnost u slučaju nemanja pouzdanih informacija). Predviđeno je da se prilikom analize primjenjuju međunarodna znanja i iskustva, posebno vodeći računa o potrebi kontinuiranog praćenja politike, aktivnosti i preporuka koje se na godišnjem nivou donose u okviru Komisije za održivi razvoj Ujedinjenih Nacija-UN CSD (odnosno ispunjavanju preporuka koje proističu iz Johanesburškog plana implementacije i Agende 21), Mediteranske komisije za održivi razvoj-MCSD i relevantnih mjera Evropske komisije.

U cilju stvaranja uslova za dostizanje efikasne integracije životne sredine u sektorske politike, radi se na unaprjeđenju sistema indikatora kojim će se mjeriti progres u implementaciji NSOR CG. Istovremeno, u skladu sa Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (član 8) utvrđeno je da se strateška procjena vrši u postupku pripreme plana ili programa koji može imati značajne uticaje na životnu sredinu, prije njegovog donošenja ili podnošenja nadležnom organu na usvajanje. Pri tom je kao jedan od osnovnih principa strateške procjene (član 3) utvrđen Princip održivog razvoja: »Razmatranjem i uključivanjem bitnih aspekata životne sredine u pripremu i usvajanje određenih planova i programa i utvrđivanjem uslova za očuvanje vrijednosti prirodnih resursa i dobara, predjela, biološke raznovrsnosti, divljih biljnih i životinjskih vrsta i autohtonih ekosistema, odnosno raciona

Zaštita životne sredine uzima se u razmatranje u drugim politikama kroz mehanizme rada Vlade i njenih komisija: Komisije za politička pitanja i Komisije za ekonomsku i finansijsku politiku, kao i Skupštine Crne Gore.

16. Koji su međunarodni sporazumi o zaštiti životne sredine potpisani, a koji ratifikovani?

U Tabeli koja slijedi dat je pregled medjuanrodnih ugovora kojim je Crna Gora do sada pristupila, uključujući i one koje je preuzeila sukcesijom u odnosu na sporazume koji su bili ratifikovani od strane SCG, SRJ ili SFRJ. Istovremeno naveden je i određeni broj sporazuma koji nijesu ratifikovani, a čija ratifikacija se planira.

27 Životna sredina

Tabela 1: Pregled medjuanrodnih ugovora kojim je Crna Gora do sada pristupila, uključujući i one koje je preuzeila sukcesijom u odnosu na sporazume koji su bili ratifikovani od strane SCG, SRJ ili SFRJ

Redni broj:	Naziv multilateralnog sporazuma na crnogorskom jeziku	Naziv multilateralnog sporazuma na engleskom jeziku	Status:	Objavljena u službenom listu
1.	Konvencija o biološkoj raznovrsnosti	Convention on Biological Diversity	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl.list SRJ-Međunarodni ugovori, br.11/01-28
2.	Kartagena Protokol o biološkoj raznovrsnosti	Cartagena Protocol on Convention on Biological Diversity	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl. List SCG-Međunarodni ugovori, br. 16/05-40
3.	Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bonska Konvencija)	Convention on Migratory Species - CMS	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl.list CG – Međunarodni ugovori, br.06/08-147
4.	Konvencija o zaštiti evropskih divljači i prirodnih staništa (Bernska Konvencija)	Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats (Bern Convention)	ratifikovana/ u toku deponovanje instrumenta o ratifikaciji	Sl.list CG br.7, od 8. decembra 2008. godine
5.	Konvencija o vlažnim područjima (Ramsar Konvencija)	Ramsar Convention on Wetlands	ratifikovana/ preuzeta sukcesijom	Sl. list SFRJ,br.09/77-675
6.	Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine	Convention Concerning the Protection of the World Cultural Heritage	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl.list SFRJ, br.56/74-1771
7.	Evropska Konvencija o predjelima	European Landscape Convention	ratifikovana	Sl.list .006/08-135
8.	Konvencija o međunarodnom prometu ugroženih vrsta divlje flore i faune (CITES Konvencija)	Convention of International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES Convention)	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl.list SRJ – Međunarodni ugovori, br. 11/01-3
9.	Konvencija Ujedinjenih Nacija o borbi protiv dezertifikacije u zemljama sa teškom sušom i/ili dezertifikacijom, posebno u Africi	United Nations Convention to Combat Desertification in Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa	ratifikovana	Sl. List RCG, br. 17/07-12
10.	Okvirna Konvencija UN o promjeni klime	UN Framework Convention on Climate Change	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl.list SRJ, br.02/97-71
11.	Kjoto protokol uz okvirnu Konvenciju UN o promjeni klime	The Kyoto Protocol UN Framework Convention on Climate Change	ratifikovan	Sl.list RCG, br.17/07 od 27.03.2007
12.	Bečka Konvencija o zaštiti ozonskog omotača	Vienna Convention for protection of the ozone layer	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl. List SRJ, br. 01/90-3
13.	Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač	The Montreal Protocol on substances that deplete the ozone layer	ratifikovan/preuzet sukcesijom	Sl. List SRJ, br.16/90-3
14.	Amandan Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač, London, 29 jun 1990	Amendment to the Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer, London, 29 June 1990.	ratifikovan/preuzet sukcesijom	Sl.list SCG – Međunarodni ugovori, 24/2004-3
15.	Amandan Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač, Kopenhagen, 25 novembar 1992,	Amendment to the Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer, Copenhagen, 25 November 1992.	ratifikovan/preuzet sukcesijom	Sl.list SCG – Međunarodni ugovori, 24/2004-3

27 Životna sredina

16.	Amandan Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač, Montreal, 17. septembar 1997.	Amendment to the Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer adopted by the Ninth Meeting of the Parties, Montreal, 17 September 1997.	ratifikovan/preuzet sukcesijom	Sl.list SCG – Međunarodni ugovori, 24/2004-3
17.	Amandan Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač, Peking, 3 decembar 1999.	Amendment to the Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer. Beijing, 3 December 1999.	ratifikovan/preuzet sukcesijom	Sl.list SCG – Međunarodni ugovori, 24/2004-3
18.	Konvencija o prekograničnom zagadenju vazduha na velikim udaljenostima	Convention Long-range Transboundary Air Pollution (CLRTAP)	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl. List SFRJ, br. 11/86-3
19.	Protokol o dugoročnom finansiranju programa saradnje za praćenje i procjenu prekograničnog penosa zagadjenih materija u vazduhu na velikim udaljenostima u Evropi (EMEP)	The Protocol to the Convention on Long-range Transboundary Air Pollution on the Financing of the Co-operative Programme for Monitoring and Evaluation of the Long-range Transmission of Air Pollutants in Europe (EMEP)	ratifikovan/preuzet sukcesiom	Sl. List SFRJ, br.02/86-3
20.	Protokol o teškim metalima (Aarhus,1998)	Protocol on Heavy Metals (Aarhus,1998)	nije ratifikovan (u toku su pripreme za ratifikaciju)	
21.	Protokol o acidifikaciji, eutrofikaciji i prizemnom ozonu	Protocol to Abate Acidification, Eutrophication and Ground-level Ozone (Goeteborg,1999)	nije ratifikovan (u toku su pripreme za ratifikaciju)	
22.	Protokol o postojanim organskim zagađivačima	Protocol on Persistent Organic Pollutions	nije ratifikovan (u toku su pripreme za ratifikaciju)	
23.	Stokholmska konvencija o postojanim organskim zagađivačima	Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants(POPs)	Izvršena sukcesija u odnosu na potpis/nije ratifikovana, u toku su pripreme za ratifikaciju	
24.	Konvencija o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (ESPOO Konvencija)	Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context	ratifikovana	Sl. List CG br. 08/08-27
25.	Amandman uz Konvenciju o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (ESPOO), Sofia, 27. februar 2001.	Amendment to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, Sofia, 27 February 2001.	ratifikovan/očekuje se notifikacija depozitara o datumu stupanja na snagu	Sl. List CG br. 08/08-27
26.	Amandman uz Konvenciju o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (ESPOO), Cavtat, 4. jun 2004.	Amendment to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context, Cavtat, 4 June 2004.	ratifikovan/očekuje se notifikacija depozitara o datumu stupanja na snagu	Sl. List CG br. 08/08-27
27.	Protokol o strateskoj procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu	Protocol on Environmental Impact Assessmen in a Transboundary Context	ratifikovan/ u toku izrade instrumenta o ratifikaciji	Sl.list CG – Međunarodni ugovori, br. 2/2009-19
28.	Konvencija o prekograničnim efektima udesa u industriji	Convention on the Transboundary Effects of Industrial Accidents	ratifikovana	Sl.list CG, br.009/08-21
29.	Kijevski protokol o registru ispustanja i prekograničnom transportu zagadjenih materija (PRTR)	Kiev Protocol on Pollutant Release and Transfer Registers (PRTR), Kiev, 21 May 2003	nije ratifikovan/izvršena sukcesija u odnosu na potpis	
30.	Konvencija o kontroli prekograničnog kretanja opasnog otpada i njihovog odlaganja (Bazelska Konvencija)	Basel Convention on Transboundary Movement of Hazardous wastes and Their Disposal	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl.list SRJ, br.2, od 25. decembra 1999. godine

27 Životna sredina

31.	Amandman na Bazelsku konvenciju o kontroli kretanja opasnog otpada i njihovog odlaganja, Ženeva, 22. septembar, 1995	Amendment to the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal, Geneva, 22 September 1995.	nije ratifikovan/izvršena suksesija u odnosu na potpis	
32.	Protokol o odgovornosti i nadoknadi štete uz Bazelsku Konvenciju	Basel Protocol on Liability and Compensation for Damage Resulting from Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal	nije ratifikovan	
33.	Konvencija o dostupnosti informacija u oblasti životne sredine, učešću javnosti u donošenju odluka i dostupnosti pravosuđa o pitanjima koja se tiču životne sredine (Arhuska Konvencija)	Convention on Access to Information, Public Participation in Decision Making and Access to Justice in Environmental Matters – Aarhus Convention	ratifikovana (prosla skupštinsku proceduru)	Očekuje se objavljivanje u Sl. listu
34.	Konvencija o zaštiti morske sredine i priobalnog područja Sredozemlja (Barcelonska konvencija)	Convention for the Protection Of The Mediterranean Sea Against Pollution(Barcelona Convention)	ratifikovana	Sl list RCG,br. 64/07
35.	Protokol o saradnji u sprječavanju zagadjivanja Sredozemnog mora sa brodova i borbi protiv zagadjivanja u slučaju udesa	Protocol concerning Cooperation in Preventing Pollution from Ships and, in Cases of Emergency, combating Pollution of the Mediterranean Sea (Prevention and Emergency Protocol)	ratifikovan	Sl list RCG,br. 64/07
36.	Protokol o zastiti Sredozemnog mora od zagadjivanja od kopnenih izvora i kopnenih aktivnosti	Protocol for the Protection of the Mediterranean Sea against Pollution from Land-Based Sources and Activities (LBS Protocol)	ratifikovan	Sl list RCG,br. 64/07 o
37.	Protokol o područjima pod posebnom zaštitom i biodiverzitetu Sredozemlja	The Protocol concerning Specially Protected Areas and Biological Diversity in the Mediterranean	ratifikovan	Sl list RCG,br. 64/07
38.	Protokol o prevenciji zagadjivanja Sredozemnog mora putem prekograničnih kretanja opasnog otpada i njegovog odlaganja	Protocol on the Prevention of Pollution of the Mediterranean Sea by Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal (Hazardous Wastes Protocol)	ratifikovan	Sl list RCG,br. 64/07
39.	Protokol o sprječavanju zagadjivanja sredozemnog mora usled potapanja otrovnih i drugih materijala sa brodova vazduhoplova	Protocol for the Prevention and Elimination of Pollution in the Mediterranean Sea by Dumping from Ships and Aircraft or Incineration at Sea	nije ratifikovan	
40.	Protokol o zaštiti Sredozemnog mora od zagadjivanja kao posljedice istraživanja i iskorišćavanja epikontinentalnog pojasa, morskog dna i podmorja	Protocol for the Protection of the Mediterranean Sea against Pollution Resulting from Exploration and Exploitation of the Continental Shelf and the Seabed and its Subsoil	nije ratifikovan	
41.	Protokol o integrisanom upravljanju priobalnim područjem Sredozemnog mora	Protocol on Integrated Management of Mediterranean Coastal Zones	nije ratifikovan (potpis u januaru 2008. godine)	
42.	Konvencija o zaštiti i korišćenju prekograničnih vodotoka i medjunarodnih jezera (Helsinski konvencija)	Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes-Water Convention	nije potpisana/ nije ratifikovana	
43.	Bečka konvencija o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete	IAEA Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage	ratifikovana /preuzeta suksesijom	"Sl. list SFRJ" - Međunarodni ugovori, br. 5/77

27 Životna sredina

44.	Protokol Konvencije iz Beča o civilnoj odgovornosti za nuklearnu štetu	Protocol to Amend the Vienna Convention on Civil Liability for Nuclear Damage	nije ratifikovan	
45.	Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala	IAEA Convention on Physical Protection of Nuclear Material	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl.list SRJ, br.009/85-309
46.	Amandman na Konvenciju o fizičkoj zaštiti od nuklearnih materijala	The Amendment to the Convention on the Physical Protection of Nuclear Material.	nije ratifikovan	
47.	Konvencija o ranom obavještavaju o nuklearnim nesrećama	IAEA Convention on Early Notification of a Nuclear Accident	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl.list SFRJ, br.15/89-3
48.	Konvencija o dodatnoj kompenzaciji u slučaju nuklearne štete	Convention on Supplementary Compensation for Nuclear Damage	nije ratifikovana	
49.	Konvencija o pružanju pomoći u slučaju nuklearnog incidenta ili radiološke opasnosti	IAEA Convention on Assistance in the Case of a Nuclear Accident or Radiological Emergency	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl.list SRJ, br. 04/91-29
50.	Konvencija o sigurnosti upravljanja potrošnjom goriva i o sigurnosti upravljanja radioaktivnim otpadom	Joint Convention on the Safety of Spent Fuel Management and on the Safety of Radioactive Waste Management	nije ratifikovana	
51.	Međunarodna konvencija o sprečavanju akata nuklearnog terorizma	International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism	izvršena sukcesija u odnosu na potpis/SCG nije izvršila deponovanje instrumenta o ratifikaciji	Sl. list SCG“, br. 02/06-3
52.	Ugovor o neširenju nuklearnog oružja	Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl.list SRJ“, br. 10/70-313
53.	Ugovor o sveobuhvatnoj zabrani nuklearnih proba sa Protokolom	Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	„Sl. list SCG“, br. 004/04-3
54.	Ugovor o zabrani eksperimenata sa nuklearnim oružjem u atmosferi, kosmosu i pod vodom	Treaty Banning Nuclear Weapon Tests in the Atmosphere, in Outer Space and under Water	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl. list SFRJ-Dodatak“, br. 11/63
55.	Ugovor o zabrani smještanja nuklearnog i drugog oružja za masovno uništavanje na dno mora i okeana i u njihovo podzemlje	Treaty on the Prohibition of the Emplacement of Nuclear Weapons and Other Weapons of Mass Destruction on the Sea-Bed and the Ocean Floor and in the Subsoil Thereof	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	Sl.list SRJ, br. 033/73-957
56.	Statut Međunarodne agencije za atomsku energiju	Statute of the International Atomic Energy Agency Agreement on the Privileges and Immunities of the International Atomic Energy Agency	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	„Sl. list SFRJ“ – Međunarodni ugovori, br. 001/58-64
57.	Sporazum o privilegijama i imunitetima Međunarodne agencije za atomsku energiju	Agreement on the Privileges and Immunities of the International Atomic Energy Agency	ratifikovana/preuzeta sukcesijom	„Sl. list SRJ“, br. 001/64
58.	Sporazum o zaštiti kitova (Cetacea) u Crnom moru, Sredozemnom moru i susjednom atlanskom području - ACCOBAMS	Convention of Cetaceans of the Bleak Sea, Mediterranean See and contiguous Atlantic Area (ACCOBAMS)	ratifikovan	Sl.listCG br.007/08-2

17. Da li je vaša zemlja podnijela izvještaj Komisiji UN za održivi razvoj o sprovođenju Agende 21?

Crna Gora je učestvovala na oba svjetska samita posvećena održivom razvoju – UN Konferenciji za životnu sredinu i razvoj 1992. godine u Rio de Ženeiru i Svjetskom samitu o održivom razvoju 2002. godine u Johanesburgu (u okviru učešća Delegacije Savezne Republike Jugoslavije). Za pripremu Svjetskog samita u Johanesburgu, pripremljen je i dostavljen Komisiji UN-a za održivi razvoj (UN Commission for Sustainable Development – CSD) profil SR Jugoslavije u pogledu statusa svih poglavlja Agende 21.

Nakon obnavljanja nezavisnosti 2006. godine, i sticanja članstva u Ujedinjenim Nacijama, Crna Gora je preuzela obaveze učešća u radnim tijelima Ujedinjenih nacija, uključujući i učešće u radu godišnjih zasjedanja Komisije za održivi razvoj.

Kako su države obavezne da izvještavaju UN Komisiju za održivi razvoj jednom u toku dvogodišnjeg ciklusa (ciklus se sastoji od prve „review“ i druge „policy“ godine), Crna Gora je za prethodni ciklus (2008-2009) podnijela Komisiji Prvi godišnji izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije održivog razvoja Crne Gore. Izvještaj, koji pokriva najveći dio poglavlja Agende 21, pozitivno je ocijenjen od strane Odjeljenja za socijalna i ekonomска pitanja Ujedinjenih nacija (UN DESA).

Na osnovu ovog izvještaja, Kancelarija za održivi razvoj u saradnji sa Ministarstvom uređenja prostora i zaštite životne sredine Crne Gore, uz podršku UN DESA, inicirala je saradnju u pogledu realizacije dva nova projekta: a) reforma sistema praćenja i izvještavanja o implementaciji Nacionalne strategije održivog razvoja Crne Gore (NSOR CG), i b) redefinisanje indikatora održivog razvoja. Drugi godišnji izvještaj biće podnijet UN Komisiji za održivi razvoj tokom 2010. godine.

18. Molimo vas da opišete aktivnosti vaše zemlje u oblasti istraživanja i razvoja zaštite životne sredine (npr. nivo finansiranja nacionalnih ustanova, itd.)

Crna Gora za sada nema posebne programe u oblasti istraživanja i razvoja zaštite životne sredine. Ekologija je, međutim, prepoznata kao jedan od prioriteta u Strategiji naučno-istraživačke djelatnosti, usvojenoj jula 2008. g. U dokumentu se navodi sljedeće: Crna Gora je deklarisana kao ekološka država, što je u skladu sa njenim strateškim dokumentima, kao i strateškim opredjeljenjima svih zemalja Evrope, u kojima je održivost ključni termin, a čist i nezagadeni vazduh, zemlja i voda su osnovni prioriteti razvojne politike. Poseban značaj za Crnu Goru imaju more i priobalje koje u mediteranskim zemljama predstavljaju bitan resurs i stoga su na prioritrenom mjestu aktivnosti proučavanja i sprovođenja mjera zaštite i racionalnog korišćenja bioloških resursa.

U tabeli koja slijedi dati su podaci o zbirnim ulaganjima u naučno-istraživačke projekte i posebno projekte iz oblasti zaštite životne sredine, kroz sprovođenje konkursa od strane Ministarstva prosvjete i nauke.

	2005	2006	2007	2008
Ukupna sredstva uložena u naučno-istraživačke projekte (€)	339.340	342.960	520.020	1.322.000
Naučno-istraživački projekti u oblasti zaštite životne sredine (€)	67.072	67.072	34.740	116.985

%	19,77	19,56	9,68	8,85
---	-------	-------	------	------

Takođe, realizuje se i niz projekata od značaja za razvoj životne sredine koji su navedeni u odgovoru na pitanje broj 7, uz angažovanje domaćeg naučnog i stručnog kadra, kao i stranih stručnjaka. Značajan dio ovih projekata rezultat je saradnje sa međunarodnim institucijama koje djeluju u oblasti životne sredine u na regionalnom i globalnom nivou, kao što je navedeno u odgovoru na pitanje broj 19.

19. Navedite detaljne informacije o svim inicijativama ili programima regionalne saradnje u oblasti životne sredine u kojima učestvuje vaša zemlja. Posebno navedite planove vaše zemlje u smislu daljeg rada na prioritetnim projektima koje ste naveli u okviru Programa regionalne obnove životne sredine (REReP) i Instrumenta za podršku infrastrukturnim projektima (IPF). Koje su vaše prioritetne teme u Regionalnoj mreži za pristupanje u oblasti zaštite životne sredine (RENA) i koje ste aktivnosti predviđeli za promovisanje istih?

Za ostvarivanje globalno prepozantih prioriteta u oblasti zaštite životne sredine u okviru saradnje sa UN agencijama, od posebnog je značaja uspostavljanje koordiniranog djelovanja država regiona, prije svega u kontekstu realizacije ciljeva koji su u zajedničkom interesu.

U okviru saradnje na regionalnom i subregionalnom nivou za Crnu Goru je u oblasti zaštite životne sredine od značaja je saradnja sa:

- Mediteranskim akcionim planom pod okriljem UNEP-a, (UNEP/MAP) i regionalnim centrima koji djeluju u strukturi UNEP/MAP-a: PAP/RAC, SPA/RAC, REMPEC, BP/RAC; CP/RAC, kao i MEDPOL programa,
- Mediteranskom komisijom za održivi razvoj (MCSD),
- Regionalnim centrom za životnu sredinu (REC),

kao i saradnja u okviru brojnih regionalnih inicijativa:

- Unije za Mediteran,
- Savjeta za regionalnu saradnju (RCC),
- Jadransko-jonske inicijative (JJI),
- Centralno-evropske inicijative (CEI),
- Inicijative za zaštitu životne sredine i bezbjednost (ENV SEC inicijativa),
- Trilateralne komisije za zaštitu Jadrana,
- Komisije za zaštitu rijeke Save (Savska komisija),
- Međunarodne komisije za zaštitu rijeke Dunav.

Saradnje sa UNEP/MAP-om

Konvencija o zaštiti morske sredine i priobalnog područja Sredozemlja (Barselonska konvencija) predstavlja zakonski okvir za djelovanje Mediteranskog akcionog plana u okviru Programa za životnu sredinu Ujedinjenih Nacija – UNEP. Nakon završenog postupka ratifikacije Barselonske konvencije i četiri prateća protokola, u oktobru 2007. godine, Crna Gora je primljena u punopravno članstvo u Mediteranski akcioni plan kao strana ugovornica Barselonske knvencije i četiri prateća protokola, u januaru 2008. godine, na Petnaestom sastanku strana ugovornica u Almeriji.

Polazeći od prioriteta izgradnje institucionih i tehničkih prepostavki za implementaciju Barselonske konvencije definisanih prilikom ratifikacije ove Konvencije i četiri prateća protokola od strane Crne Gore, te obaveza u pogledu implementacije preporuka i odluka donesenih na ministarskom nivou strana ugovornica, pored redovnih aktivnosti koje se odnose na praćenje i izveštavanje o implementaciji, realizuju se aktivnosti i projekti kako je dalje navedeno.

- Iniciranje izrade Programa CAMP (Program upravljanja obalnim područjem Crne Gore) polazeći od Studije izvodljivosti koja je pripremljena i usvojena u junu 2008. godine od strane Vlade Crne Gore;
- Uspostavljanje marinskog zaštićenog područja na lokaciji Katići;
- Studija uticaja klimatskih promjena na obalni i marinski biodiverzitet;
- Sprovodjenje MEDPOL monitoringa u Crnoj Gori;
- Otpočinjanje projekta koji se odnosi na problem eutrofikacije u Boko Kotorskem zalivu;
- Uključivanje u aktivnosti Partnerstva UNEP/MAP-a, GEF-a i Svjetske banke za Veliki eko sistem Mediterana (LME partnerstvo);
- Pregled implementacije NSOR CG u kontekstu implementacije Mediteranske strategije održivog razvoja (MSOR)

Unija za Mediteran

U okviru aktivnosti Unije za Mediteran (UzM) za Crnu Goru posebno su značajne aktivnosoti koje se odnose na implementaciju inicijative »HORIZON 2020« za depoluciju Sredozemnog mora. U tom kontekstu posebno je značajno sprovodjenje odluka UzM koje se donose na sastancima ministara zaduženih za pitanja zaštite životne sredine i upravljamama vodama (kao npr. odluka o izradi Mediteranske strategije o vodama).

Saradnja sa Regionalnim centrom za životnu sredinu REC-om

REC pruža značajnu podršku subjektima na nacionalnom nivou u oblasti zaštite životne sredine kroz promociju i jačanje saradnje najznačajnijih zainteresovanih strana/učesnika u zemlji, zatim kroz podršku učešću javnosti u donošenju odluka vezanih za zaštitu životne sredine, kao i slobodnu razmjenu informacija. U sproveđenju REC aktivnosti u Crnoj Gori značajnu podršku obezbeđuje REC kancelarija za Crnu Goru.

Regionalna saradnja u regionu Jadrana

Uspostavljanjem Jadransko-jonske inicijative 2000. godine, regionalna saradnja među državama jadranskog regiona značajno je unaprijeđena. Aktivnosti realizovane u okviru šest okruglih stolova Jadransko-jonske inicijative pružile su izuzetan doprinos u prepoznavanju prioriteta i potreba regiona u cijelosti, kao i jačanju političke stabilnosti i povjerenja u regionu. Pod okriljem ove inicijative zemlje južnog dijela regiona, uključujući i Crnu Goru, doabile su mogućnost za integrisanje nacionalnih prioriteta u sub-regionalne i regionalne okvire, odnosno pružen je značajan doprinos jačanju nacionalnih kapaciteta kroz njihovo usklađivanje sa relevantnim zahtjevima na medjunarodnom nivou. U 2008. godini donijete su odluke o reformi ove inicijative. Na osnovu konsultacija na nacionalnom nivou sprovedenih tokom 2008. godine, ocijenjeno je da Jadransko-jonska inicijativa omogućava subjektima relevantnim za pitanja zaštite životne sredine i održivog razvoja usaglašavanje stavova na političkom nivou, jačanje saradnje i političke stabilnosti u regionu. Međutim, za dostizanje značajnijih benefita za životnu sredinu, neophodno je uspostaviti ekspertsко-stručni organizacioni nivo ukupnog djelovanja.

Prepoznajući značaj rezultata ostavrenih u okviru Trilateralne stalne komisije Slovenije, Hrvatske i Italije za zaštitu Jadrana (Trilateralna komisija za Jadran), takođe, je ocijenjeno značajnim proširenje ove komisije kroz uključivanje država južnog dijela jadranskog regiona. Uključivanje Crne Gore u rad Trilateralne komisije značajno je sa aspekta prioritetih mjera koje treba preduzeti u cilju zaštite životne sredine i održivog razvoja obalnog područja, posebno u odnosu na rastući nivo zagadjenja morskog ekosistema uslijed nekontrolisanog ispuštanja balastnih voda, širenja invazivnih vrsta, emisije zagadjenja iz kopenih izvora, kao i kontrolisanja uticaja rastućeg nivoa urbanizacije. Članstvo u Trilateralnoj komisiji značajno je ne samo za oblast zaštite životne

sredine, već i za razvoj turizma i pomorstva. Istovremeno uključivanje u rad ovog regionalnog tijela značajno je za realizaciju seta mjera definisanih u Nacionalnom programu za integraciju Crne Gore u EU, ukjučujući i stvaranje uslova za sprovodjene EU strategije o moru, i relevantne direktive, u cilju dostizanja dobrog ekološkog statusa morskog ekosistema. Istovremeno, ocjenjuje se da učešće u radu Trilaterla može značajno unaprijediti efikasnost kapaciteta za realizaciju sredstava u okviru IPA Adriatic. Upravo su pokrenute aktivnosti na regulisanju članstva Crne Gore u Trilateralnoj komisiji.

Saradnja sa Savjetom za regionalnu saradnju (RCC)

U kontekstu pružanja doprinosa Crne Gore jačanju regionalne saradnje i zaštite životne sredine, kao značajnog segmenta regionalne saradnje, posebno značajna uloga pripada RCC-u, kao sljedbeniku Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Evropu. Ovo naročito u pogledu jačanja mehanizama regionalne saradnje između država na jednoj strani, i država i relevantnih međunarodnih organizacija na drugoj strani, prije svega u odnosu na prioritete prepoznatih u procesu evropskih integracija.

U pogledu stvaranja uslova za odgovor regiona na izazove klimatskih promjena, smatramo posebno značajnim održavanje Prve tematske konferencije o klimatskim promjenama u zajedničkoj organizaciji RCC-a i Regionalnog centra za životnu sredinu, u oktobru 2008. godine, u Sarajevu. Kao rezultat inicijative predložene od strane Crne Gore na ovoj konferenciji pokrenuta je izrada Regionalnog programa za klimatske promjene i realizovano uspostavljanje Regionalnog Foruma za klimatske promjene za Jugo Istočnu Evropu, kome je država domaćin Crna Gora.

Inicijativa „Životna sredina i bezbjednost“ ENV SEC

Značaj učešća Crne Gore u Inicijativi „Životna sredina i bezbjednost“ prepoznat je polazeći od rezultata dosadašnje saradnje, i brojnih mogućnosti u okviru saradnje sa organizacijama koje na principima partnerstva djeluju u okviru ove inicijative: OEBS, UNDP, UNEP, UNECE, REC i NATO. Kao prioritetna pitanja za Crnu Goru u okviru djelovanja ove inicijative prepoznata su sljedeća:

- saradnja u prekograničnim područjima prirode, u planinskim i morskim ekosistemima;
- remedijacija i otklanjanje rizika po životnu sredinu i zdravje čovjeka uslijed korišćenja tehnologija koje ne ispunjavaju potrebne standarde ili koji su posljedica prethodnih industrijskih zagadjenja;
- doprinos efikasnijem korišćenju i usmjeravanju stranih investicija i donacija za rješavanje ključnih problema;
- uspostavljanje mehanizama koordinacije relevantnih subjekata u nacionalnim okvirima.

Inicijativa „Dinarski luk“ (DAI)

U rad Inicijative Dinarskog luka uključene su medjunarodne organizacije (WWF, UNESCO, IUCN, UNDP, FAO, UNEP, SNV, Savjet Evrope i Euronatur) koje su aktivne u regionu u kontekstu realizacije različitih projekata i inicijativa koje imaju za cilj osiguravanje dugoročnog očuvanja prirodnih vrijednosti i obezbjeđivanje održivog razvoja ovog dijela Evrope. U organizaciji Svjetskog fonda za divlji svijet (WWF), i ostalih DAI partnera, a u okviru Konfrencije Strana potpisnica Konvencije o biološkoj raznovrsnosti (COP 9, u Bonu, u maju 2008. godine), održan je poseban dogadjaj posvećen učešću regiona u sprovođenju Programa rada za zaštićena područja Konvencije o biološkoj raznovrsnosti.

Potpisana je Zajednička izjava zemalja Dinarskog luka kojom su se ministri država regiona, uključujući i Crnu Goru, obavezali da rade na implementaciji postavljenih ciljeva, sa posebnim osvrtom na uspostavljanje mreža prekograničnih zaštićenih područja.

Saradnja sa Svjetskim fondom za divljinu (WWF)

Projekat "Dinarska eko regija" zasniva se na odredbama Konvencije o biološkoj raznovrsnosti koje se odnose na uspostavljanje reprezentativne nacionalne mreže zaštićenih područja i razvijanje i primjenu mehanizama za održivo finansiranje zaštićenih područja. Svrha projekta je da se pomogne zemljama Dinarske ekoregije da ispune ove obaveze i to putem: prikupljanja i organizovanja podataka o biodiverzitetu i zaštićenim područjima, utvrđivanja pravnina i jačanja

kapaciteta struktura koje su odgovorne za implementaciju Konvencije o biodiverzitetu, izrade menadžement planova za zaštićena područja, itd.

Centralno-evropska inicijativa, Savska komisija i Komisija za Dunav

Pored učešća u prethodno navedenim regionalnim inicijativama, ocijenjeno je, takođe, zančajnim učešće Crne Gore u **Centralno- evropskoj inicijativi**, Komisiji za zaštitu rijeke Save (Savska komisija) i Međunarodnoj komisiji za zaštitu rijeke Dunav.

Regionalna mreža za pristupanje u oblasti zaštite životne sredine (RENA) i Regionalni program za rekonstrukciju životne sredine (REReP)

Značajan mehanizam regionalne saradnje u periodu stabilizacije i rekonstrukcije u regionu Jugo - istočne Evrope bio je Regionalni program za rekonstrukciju životne sredine (REReP). Od 1999. godine kada je uspostavljen REReP, kao prvi mehanizam regionalne saradnje, značajno je doprinio uspostavljanju povjerenja i izgradnji regionalne saradnje, posebno u oblastima planiranja investicija u životnu sredinu, unaprjeđivanja legislative u oblasti životne sredine i jačanju mehanizama za njihovo sprovođenje, zaštitu i upravljanje prirodnim resursima.

Na temelju značajnih rezultata ostvarenih pod okriljem REReP-a, u periodu značajno izmijenjenog i unaprijeđenog okvira regionalnog djelovanja u procesu integracija država Jugo Istočne Evrope u Evropsku Uniju bilo je neophodno uspostaviti instrument kojim se omogućava kontinuitet djelovanja u tom pravcu.

Crna Gora je postala punopravni član REReP-a 26. oktobra 2000. godine. Od tada aktivno je učestvovala u realizaciji brojnih aktivnosti u okviru ovog programa, kao i u radu Task force REReP-a. Posebno koristan za Crnu Goru bio je ECENA projekat koji ima za cilj jačanje kapaciteta za usaglašavanje i sprovođenje zakonodavstva iz oblasti životne sredine putem obuke osoblja koje se bavi izdavanjem dozvola, kontrolom sprovođenja propisa – ekološka inspekcija, kao i razmjenom informacija između balkanskih i evropskih zemalja putem saradnje sa Evropskom mrežom za usaglašavanje i sprovođenje regulative iz oblasti životne sredine (IMPEL).

Polazeći od pozitivnog iskustava u kontekstu učešća u aktivnostima REReP-a u prethodnom periodu, Crna Gora podržava predlog Evropske komisije o uspostavljanju Regionalne mreže za pristupanje u životnoj sredini (Regional Environmental Network for Accession - RENA). Ovo posebno sa aspekta činjenice da će realizacija određenog broja značajnih aktivnosti realizovanih u okviru REReP-a biti nastavljena i u okviru RENA mreže. U tom kontekstu pored ECENA projekta, značajno je ukazati i na značaj realizacije Programa za prioritetne investicije u životnoj sredini i Programa pomoći za infrastrukturu (IPF).

Polazeći od predloga Programa djelovanja (Road Map) za RENA mrežu koji je razmotren u novembru 2008. godine, na sastanku REReP Task Force grupe, koji je održan u okviru crnogorskog ko-predsjedavanja, Crna Gora je iskazala podršku predlogu oblasti za djelovanje u okviru RENA mreže: strateško planiranje i investicije, klimatske promjene, prekogranična saradnja i multilateralni sporazumi u životnoj sredini, kao i nastavku realizacije Progres monitoringa i ECENA projekta, obzirom da je riječ o dva posebno koristna projekta koji su realizovani i u okviru REReP-a.

U pogledu pripremnih aktivnosti za učešće u RENA mreži, te promocije iste, Crna Gora je pokrenula uspostavljanje Regionalnog foruma za klimatske promjene za region Jugo Istočne Evrope (Albanija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Crna Gora i Srbija, uz učešće Hrvatske kao posatrača), kao foruma za vođenje dijaloga na političkom nivou o pitanjima koja se ocijene značajnim za region u oblasti klimatskih promjena. Forum koji je uspostavljen na sastanku održanom na ministarskom nivou, 1. avgusta 2009. godine u Kotoru, svoje djelovanje u značajnoj mjeri će zasnovati na povezivanju sa aktivnostima Radne grupe za klimatske promjene koja će biti uspostavljena u okviru RENA mreže. Pored foruma, Crna Gora je uz podršku Programa za razvoj Ujedinjenih Nacija pripremila Predlog regionalnog programa za klimatske promjene, a sve po osnovu sprovođenja obaveza koje je preuzela na Prvoj tematskoj konferenciji za klimatske promjene, održanoj u organizaciji REC-a i RCC-a, u oktobru 2008. godine. Ovaj program koji se zasniva na realizaciji mjera adaptacije u sektoru turizma, obalnih područja i sektoru poljoprivrede, kao i predlogu aktivnosti u pogledu realizacije mjera mitigacije, uzimajući u obzir i dokument „Zaključci Savjeta EU o budućim zauzimanju pozicije Evropske Unije o sveobuhvatnom post –

2012 klimatskom aranžmanu“ od 3. marta 2009. godine, predmet je konsultacija među državama regionala. Istovremeno planira se povezivanje aktivnosti foruma sa aktivnostima Radne grupe za klimatske promjene u okviru RENA mreže.

Program za prioritetne investicije u životnoj sredini

Obzirom da se Program za prioritetne investicije u životnoj sredini zasniva na pružanju podrške nadležnim subjektima u razvoju i implementaciji infrastrukturnih projekata u oblasti životne sredine i usmjeravanju finansijskih tokova za realizaciju prioritetnih projekata, kao i pružanju podrške nacionalnom investicionom planiraju u zemljama Jugo-Istočne Evrope kroz institucionalno jačanje i izgradnju kapaciteta, isti je pružio značajnu podršku nacionalnim subjektima u identifikaciji prioritetnih projekata, posebno u oblasti upravljanja otpadom i otpadnim vodama.

Planiranje programskih aktivnosti u oblasti zaštite životne sredine biće usklađeno sa rangiranjem projekata koji će biti uvršteni na listu prioritetnih projekata u regionalnom kontekstu.

Instrument podrške infrastrukturnim projektima (IPF)

Kako Instrument podrške infrastrukturnim projektima (Infrastructure Project Facility – IPF), u okviru Višekorisničke IPA-e, ima za cilj kroz program Tehničke podrške pružanje podrške izradi projektne dokumentacije tj. studija izvodljivosti, elaborata procjene uticaja itd, neophodnih za realizaciju infrastrukturnih projekata, kao i podršku realizaciji konkretnih aktivnosti za infrastrukturne projekte kroz program Municipal Window, isti je prepoznat kao značajan instrument podrške nacionalnim subjektima u oblasti životne sredine.

Za 2008. godinu odobrena su sredstva za izradu studije izvodljivosti i elaborata procjene uticaja na životnu sredinu za izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u opštini u Podgorici u iznosu od 135.000 €. Za 2009. godinu za pripremu tehničke dokumentacije odobrena su sredstva za izgradnju uredjaja za prečišćavanje otpadnih voda u Beranama u iznosu od 150.000 €, a kroz program Municipal Window odbrena su bespovratna sredstva za izgradnju uredjaja za prečišćavanje otpadnih voda i to u: Pljevljima, Bijelom Polju, Cetinju i Plavu u ukupnom iznosu od 5 miliona eura.

Aktivnosti koje će uslijediti po osnovu realizacije navedenih aktivnosti biće integrisane u programske aktivnosti, uključujući i obezbjeđivanje potrebnih sredstava za njihovu realizaciju na osnovu tehničke dokumentacije koja će biti pripremljena.

Polazeći od predloga Programa djelovanja (Road Map) za RENA mrežu koji je razmotren u novembru 2008 godine, na sastanku REReP Task Force grupe, koji je održan u okviru crnogorskog ko-predsjedavanja, Crna Gora je iskazala podršku predlogu oblasti za djelovanje u okviru RENA mreže: strateško planiranje i investicije, klimatske promjene, prekogranična saradnja i multilateralni sporazumi u životnoj sredini, kao i nastavku realizacije Progres monitoringa i ECENA projekta, obzirom da je rieč o dva posebno koristna projekta koji su realizovani i u okviru REReP-a.

U pogledu pripremnih aktivnosti za učešće u RENA mreži, te promocije iste, Crna Gora je pokrenula uspostavljanje Regionalnog foruma za klimatske promjene za region Jugo Istočne Evrope (Albanija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Crna Gora i Srbija, uz učešće Hrvatske kao posatrača), kao foruma za vođenje dijaloga na političkom nivou o pitanjima koja se ocijene značajnim za region u oblasti klimatskih promjena. Forum koji je uspostavljen na sastanku održanom na ministarskom nivou, 1. avgusta 2009. godine u Kotoru, svoje djelovanje u značajnoj mjeri će zasnovati na povezivanju sa aktivnostima Radne grupe za klimatske promjene koja će biti uspostavljena u okviru RENA mreže. Pored foruma, Crna Gora je uz podršku Programa za razvoj Ujedinjenih Nacija pripremila Predlog regionalnog programa za klimatske promjene, a sve po osnovu sprovođenja obaveza koje je preuzela na Prvoj tematskoj konferenciji za klimatske promjene, održanoj u organizaciji REC-a i RCC-a, u oktobru 2008. godine. Ovaj program koji se zasniva na realizaciji mjera adaptacije u sektor turizma, obalnih područja i sektor poljoprivrede, kao i predlogu aktivnosti u pogledu realizacije mjera mitigacije, uzimajući u obzir i dokument „Zaključci Savjeta EU o budućim zauzimanju pozicije Eueopske Unije o sveobuhvatnom post – 2012 klimatskom aranžmanu“ od 3. marta 2009. godine, predmet je konsultacija među državama regionala. Istovremeno planira se povezivanje aktivnosti foruma sa aktivnostima Radne grupe za klimatske promjene u okviru RENA mreže.

20. Molimo objasnite kako se u vašoj zemlji rješava pitanje “Životna sredina i zdravlje”.

U Crnoj Gori nijesu uspostavljeni mehanizmi koji se primjenjuju za rješavanje pitanja uticaja problema u životnoj sredini na zdravlje ljudi.

Delegacija Vlade Crne Gore (u okviru Delegacije SCG) učestvovala je na Četvrtoj Ministarskoj konferenciji „Životna sredina i zdravlje“ koja je održana od 23-25.juna 2004. godine u Budimpešti. Tom prilikom potpisivanjem **Deklaracije i Akcionog plana za životnu sredinu i zdravlje** preuzete su obaveze koje se odnose se na poboljšanje pristupa zdravoj vodi, prevenciju i smanjenje zdravstvenih posljedica od nesreća i povreda, prevenciju i snižavanje rizika respiratornih bolesti koje nastaju zbog unutrašnjeg i spoljašnjeg zagađenja vazduha, snižavanje rizika od bolesti i invalidnosti koja nastaje zbog izloženosti opasnim hemikalijama (kao što su teški metali) i fizičkim uzročnicima (npr. buka).

U okviru Akcionog plana sadržana su četiri regionalna prioritetna cilja:

- sprečavanje i smanjenje bolesti koje nastaju zbog gastrointerstinalnih poremećaja i drugih uticaja na zdravlje, tako što će se omogućiti pristup zdravoj vodi;
- smanjenje zdravstvenih posljedica od nesreća i povreda, smanjenje stope bolesti zbog nedostatka adekvatne fizičke aktivnosti;
- smanjenje respiratornih bolesti koje nastaju zbog unutrašnjeg i spoljašnjeg zagađenja vazduha;
- smanjenje rizika od bolesti i invalidnosti koja nastaje zbog izloženosti opasnim hemikalijama, fizičkim uzročnicima (kao što je buka), itd.

Po osnovu prethodno navedenih oabveza, započete su konsultacije na nacionalnom nivou u vezi izrade Nacionalnog plana za životnu sredinu i zdravlje (NEHAP). Isti do sada nije izrađen.

Istovremeno planirano je da resor nadležan za životnu sredinu u saradnji sa resorom nadležnim za zdravlje, preduzme neophodne aktivnosti na izradi Akcionog plana za životnu sredinu i zdravlje djece (CEHAP), kao i u pogledu definisanja i uvođenja indikatora za životnu sredinu i zdravlje.

Značajno je navesti da na osnovu člana 32 Zakona o životnoj sredini (Sl.list Crne Gore 48/08) Agencija za zaštitu životne sredine predlaže program monitoringa na period od jedne godine koji usvaja Vlada. Monitoring se sprovodi sistematskim mjerenjem, ispitvanjem i ocjenjivanjem indikatora stanja i zagađenja životne sredine koje obuhvata praćenje prirodnih faktora, odnosno promjena stanja i karakteristika životne sredine u koje spada i imisija, odnosno kvalitet vazduha, praćenje radioloških i drugih pojava, stanje buke i otpada, kao i sami uticaj zagađenja životne sredine na zdravlje ljudi. Na osnovu programa monitoringa radi se godišnji Izvještaj o stanju životne sredine.

II. SEKTORSKE POLITIKE

A. Horizontalno zakonodavstvo

21. Da li postoje mjere koje predviđaju pristup javnosti informacijama o životnoj sredini na zahtjev, kao i kroz državne organe na sopstvenu inicijativu (takozvana "aktivna diseminacija")? Da li postoje odredbe o administrativnim i/ili sudskim postupcima provjere u slučaju da pristup informacijama nije odobren?

Da postoje. Osnovne odredbe koje se odnose na pristup javnosti informacijama o životnoj sredini sadržane su u odredbama Ustava Crne Gore ("Sl. list Crne Gore", br. 01/07). Članom 23 propisuje se, između ostalog, da svako ima pravo na zdravu životnu sredinu i na blagovremeno i potpuno obavještavanje o stanju životne sredine, kao i da je svako, a posebno država obavezan da čuva i unapređuje životnu sredinu. U članu 51 propisano je, između ostalog, da "svako ima pravo pristupa informacijama u posjedu državnih organa i organizacija koje vrše javna ovlašćenja".

Dostupnost materijala javnosti regulisana je odredbama člana 37 Poslovnika Vlade Crne Gore ("Sl. list Crne Gore", br. 48/09). Javnost rada utvrđena je i odredbama čl. 211-217 Poslovnika Skupštine Republike Crne Gore ("Sl.list RCG",br. 51/06, 66/06).

Zakonodavna rešenja od značaja za pitanja koja se odnose na pristup informacijama sadržana su u sledećim zakonima kojima se reguliše rad organa državne uprave: Zakonu o slobodnom pristupu informacijama ("Sl. list RCG", br.68/05) i Zakonu o državnoj upravi upravi („Sl. List RCG”, br.38/03, „Sl.list CG”, br .22/08)

Zakonom o slobodnom pristupu informacijama ("Sl. list RCG", br.68/05) u čl. 1 – 4, definisan je osnovni cilj ovog zakona - da se obezbijedi pristup svim dokumentima u posjedu organa javne vlasti, koje je zasnovan na principima: slobode informisanja, jednakih uslova za ostvarivanje prava, otvorenosti i javnosti rada organa vlasti i hitnosti postupka. U ovom i bilo kom drugom smislu zakon ne dozvoljava bilo kakvu diskriminaciju po nacionalnom, rasnom, polnom, etničkom ili nekom drugom osnovu. Značenje pojma informacija podrazumijeva "dokument u pisanoj, štampanoj, video, zvučnoj, elektronskoj ili drugoj formi, uključujući i njegovu kopiju ili dio, bez obzira na sadržinu, izvor (autora), vrijeme sačinjavanja ili sistem klasifikacije". U poglavljju II –ovog zakona Pristup informacijama (čl. 5 – 10.) sadržane su odredbe kojima se određuju obaveze organa vlasti u pogledu omogućavanja pristupa informacijama, odnosno da sačini i na odgovarajući način objavi pregled svih vrsta informacija u svom posjedu, uključujući i javne registre i javne evidencije, podatke i proceduru pristupa informacijama, imena lica ovlašćenih za postupanje po zahtjevu i druge podatke koji su od značaja za ostvarivanje prava za pristup informacijama. Shodno navedenim odredbama Zakona o slobodnom pristupu informacijama, Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine i Agencija za zaštitu životne sredine objavili su svoje vodiče o slobodnom pristupu informacijama. Dalje, odredbama ovog zakona, utvrđeni su i slučajevi koji predstavljaju izuzetke od pravila na slobodan pristup informacijama u kojima se, zbog opravdanih razloga, pristup informacijama ograničava u potpunosti ili djelimično. Dakle, organ vlasti mora pažljivo dokazati da je veći-opštiji interes zaštita javnog poretku od prava pristupa, ali pri tom treba posebno da vodi računa da, bez obzira na visinu štete po javni interes, mora objaviti takozvane privilegovane informacije iz člana 10 Zakona koje se tiču, na primjer, podataka koji ukazuju na neovlašćeno korišćenje javnih sredstava, nesavjesno vršenje službene dužnosti i sl. Osnovni preuslov za ostvarivanje pristupa informacijama jeste da one budu evidentirane i sačuvane. U poglavljju III Zakona o slobodnom pristupu informacijama – Postupak za pristup informacijama (čl. 11 – 25.) sadržane su odredbe u kojima se zbog specifičnosti predmetne materije propisuju neophodna odstupanja od pravila opšteg upravnog postupka. To znači da se na sva pitanja koja se ne regulišu na poseban način ovim zakonom, supsidijarno primjenjuje Zakon o opštem upravnom postupku. Predviđena posebna pravila postupka, kada se se zbog specifičnosti predmetne

materije propisuju odstupanja od pravila opšteg upravnog postupka, odnose se na: pokretanje postupka, sadržinu zahtjeva za pristup informaciji, način ostvarivanja prava, rokove za donošenje, dostavljanje i izvršenje rješenja, sadržaj rješenja, troškove postupka i pravnu zaštitu. Postupak za ostvarivanje prava na pristup informacijama pokreće se podnošenjem zahtjeva od strane domaćeg ili stranog pravnog ili fizičkog lica organu vlasti u čijem posjedu se nalazi tražena informacija. Izričito je naznačeno da se na zahtjev za pristup informacijama ne plaća taksa. To znači da je podnošenje zahtjeva besplatno, a troškovi postupka odnose se samo na stvarne troškove i to na prepisivanje, fotokopiranje, prevođenje i dostavljanje. Pristup informaciji u posjedu organa vlasti može se ostvariti: neposrednim uvidom u javnu evidenciju, original ili kopiju informacije u prostorijama organa vlasti; prepisivanjem informacije od strane podnosioca zahtjeva u prostorijama organa vlasti; prepisivanjem, fotokopiranjem ili prevođenjem informacije od strane organa vlasti i dostavljanjem prepisa, fotokopije ili prevoda podnosiocu zahtjeva, neposredno, putem pošte ili elektronskim putem. Zatim, Zakonom o državnoj upravi („Sl. List RCG”, br.38/03, „Sl.list CG”, br. 22/08) u članu 4 utvrđeno je da je „rad organa državne uprave javan” i da su „građanima dostupni podaci, dokumenti, izvještaji i informacije organa državne uprave”. Što se tiče odnosa državne uprave i građana utvrđenih odredbama članova 51-58 – VIII glava ovog zakona propisano je da su organi državne uprave dužni da građanima daju potrebno obavještenje i stručnu pomoć u propisanim rokovima. Shodno članovima 95 – 98 Zakona o državnoj upravi državni organi redovno obavještavaju javnost i medije o svojim aktivnostima i to putem konferencija za štampu, saopštenja za javnost, okruglih stolova, tribina, kao i distribucijom informacija putem internet prezentacije organa državne uprave. Zainteresovani predstavnici javnosti (mediji, organizacije, pojedinci) državnim organima dostavljaju pitanja u pismenoj i elektronskoj formi, pri čemu je praksa pokazala da u cilju dobijanja odgovora isti mogu postići dogovor sa odgovornim licima i održati sastanke u cilju razrješenja određenih spornih pitanja.

Zakonodavna rješenja od značaja za pitanja koja se tiču pristupa informacijama u oblasti životne sredine sadržana su u sledećim zakonima: Zakonu o životnoj sredini („Sl.list CG”, br 48/08), Zakonu o procjeni uticaja na životnu sredinu („Sl.list RCG”, br. 80/05), Zakonu o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine („Sl.list RCG”, br. 80/05 i „Sl. List CG“, br. 54/09), Zakonu o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu („Sl.list RCG”, br. 80/05), Zakon o zaštiti prirode („Sl.list CG”, br 51/08), Zakonu o genetički modifikovanim organizmima ("Sl. list Crne Gore", br. 22/08), Zakonu o upravljanju otpadom ("Sl.list RCG, br. 80/05 i "Sl.list CG", br.73/08), Zakon o kvalitetu vazduha ("Sl.list RCG", br. 48/07), Zakonu o hemikalijama („Sl.list CG”, br. 11/07).

Zakonom o životnoj sredini („Sl list CG“br. 48/08) kao osnovno načelo zaštite životne sredine, u članu 4 tačka 12, proklamovan je princip pristupa informacijama i učešća javnosti, čime se obezbeđuje pristup informacijama koje se tiču životne sredine i učešće javnosti u odlučivanju. Dalje, u članu 39 propisano je da svi subjekti zaštite životne sredine iz člana 7 ovog zakona odnosno državni organi, organi državne uprave, jedinice lokalne samouprave, domaća i strana pravna i fizička lica, nevladine organizacije, građani i udruženja građana dužni su da, na zahtjev Agencije, dostavljaju podatke i informacije za potrebe vođenja Informacionog sistema.

Članom 38 definisano je da Agencija vodi jedinstveni informacioni sistem vezan za podatke i informacije od značaja za stanje životne sredine i o tome redovno obavještava javnost i domaće i međunarodne organizacije.

Odredbama člana 41 Zakona propisano je da je Agencija za zaštitu životne sredine dužna da prikuplja i objavljuje infomacije koje se posebno odnose na: tekstove međunarodnih ugovora, konvencija ili sporazuma i pravo Evropske unije, propise koji se odnose na životnu sredinu, planove i programe koji se odnose na životnu sredinu, izvještaje o stanju životne sredine, podatke dobijene monitoringom životne sredine, procjenu uticaja na životnu sredinu i procjene rizika koji se tiču segmenata životne sredine.

Pored toga, brojne druge odredbe Zakona imaju, takođe, značaj za informisanje javnosti kao što su odredbe koje se odnose na postupanje sa opasnim materijama i odgovor na udes, upozorenje javnosti, proglašavanje stanja ugroženosti, monitoring, ekološki znak, itd.

Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu („Sl.list RCG, br. 80/05) članom 9 propisano je da su nadležni organ i drugi organi i organizacije dužni da obezbijede, na zahtjev nosilaca projekta,

potrebne podatke, obaveštenja i dokumentaciju od značaja za utvrđivanje i procjenu mogućih direktnih i indirektnih uticaja projekta na životnu sredinu.

Kada je na osnovu ovog zakona nadležni organ dužan da obavijesti javnost, obavještavanje se vrši putem najmanje jednog lokalnog ili dnevnog lista koji izlazi na području koje će biti zahvaćeno uticajem planiranog projekta, kao i putem elektronskih medija (član 29).

Za sve projekte koji se planiraju i izvode, a koji mogu značajno da utiču na životnu sredinu shodno odredbama Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu propisano je, između ostalog, da je nadležni organ dužan da zainteresovanim organima i organizacijama i javnosti stavi na uvid kompletну dokumentaciju o sprovedenom postupku procjene uticaja, na zahtjev podnijet u pisanoj formi, u roku od 15 dana od dana prijema zahtjeva (član 32).

Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu ("Sl.list RCG, br. 80/05) u

članu 13 propisano je da je Odluka o potrebi ili nepostojanju potrebe za izradu strateške procjene sastavni dio odluke o pripremi plana ili programa i objavljaju se u "Službenom listu Republike Crne Gore", odnosno u glasilu jedinice lokalne samouprave.

U članu 24 definisana je dostupnost informacija odnosno da "izvještaj o strateškoj procjeni, rezultati učešća zainteresovanih organa i organizacija i javnosti i drugih država u slučaju prekograničnog uticaja, sastavni su dio dokumentacione osnove plana ili programa. Organ nadležan za pripremu plana i programa obezbeđuje dostupnost podataka iz stava 1 ovog člana i poslije usvajanja plana ili programa, pod uslovima određenim zakonom".

Zakonom o integrисаном sprječавању и контроли загадивања животне средине ("Sl.list RCG", br. 80/05 i „Sl. List CG“, br. 54/09) definisana su određena prava javnosti kojima se obezbeđuje informisanje javnosti i pristup javnosti dokumentima koja se donose tokom postupka izdavanja integrisane dozvole. Tako je u članu 14 propisano da rješenje o izdavanju dozvole, odnosno o odbijanju zahtjeva za izdavanje dozvole nadležni organ dostavlja operateru i obavještava druge organe i organizacije i javnost u roku od osam dana od dana donošenja rješenja. Takođe, u članu 22 zakona propisan je način obavještavanja zainteresovanih organa i organizacija i javnosti: "Nadležni organ dužan je da obavještava zainteresovane organe i organizacije, zainteresovanu javnost i javnost u slučajevima iz čl. 10, 11 i 14 ovog zakona putem medija i to najmanje u jednom lokalnom ili dnevnom listu koji izlazi na području koje će biti zahvaćeno uticajem aktivnosti i postrojenja, kao i putem interneta, o trošku podnosioca zahtjeva. Ukoliko zahtjev operatera, nacrt dozvole ili dozvola sadrže poslovnu tajnu ili podatak koji bi, u skladu sa zakonom, zahtjevao ograničen pristup javnosti, nadležni organ može, na zahtjev operatera, odlučiti da za određene djelove zahtjeva, odnosno nacrtu dozvole ili dozvole ograniči pristup javnosti "(član 22, stav 4), a ograničenje iz stava 4 ovog člana ne odnosi se na informacije o emisijama, rizicima od udesa, rezultate monitoringa i inspekcijskog nadzora" (član 22, stav 6).

U članu 24 propisano je da je uvid u registar izdatih dozvola, kao dio informacionog sistema životne sredine javan.

Zakonom o zaštiti prirode ("Sl.list CG", br 51/08), uredjeno je pitanje pristupa informacijama o stanju i zaštiti prirode članom 107, odnosno da „Ministarstvo, organ uprave, Pravno lice, nadležni organi lokalne uprave i upravljači dužni su da, na zahtjev zainteresovanih pravnih i fizičkih lica, dostavljaju podatke o stanju i zaštiti prirode, osim podataka koji se smatraju tajnim u skladu sa zakonom”, kao i dostavljanje informacija članom 108, odnosno da se "informacije koje se odnose na zaštitu prirode organ iz člana 107 ovog zakona dostavljaju podnosiocu zahtjeva u skladu sa zakonom".

Zakonom o genetički modifikovanim organizmima ("Sl. list Crne Gore", br. 22/08) uređena su i pitanja koja se odnose na dostupnost informacijama, odnosno uslovima za ograničenu upotrebu, uvođenje u upotrebu i stavljanje u promet GMO i proizvoda od GMO, kao i uslovi i mjere za sprječavanje i otklanjanje neželjenih posledica. Tako je utvrđeno načelo javnosti po kome javnost ima pravo da bude obaviještena o upravljanju GMO i uključena u postupke odlučivanja u skladu sa zakonom (član 9). Propisana je obaveza upoznavanja javnosti sa sadržajem prijave i rješenja po prijavi za upotrebu GMO u zatvorenim sistemima, kao i obaveza sprovođenje javne rasprave (član 25), te da su registri GMO dostupni javnosti (član 58). Članom 35 propisano je da kada organu uprave nadležnom za zaštitu životne sredine postanu dostupni podaci o izmjeni ili nemamjernoj

promjeni uvedenog GMO, koji mogu da imaju značajan uticaj na procjenu rizika za zdravlje ljudi i životnu sredinu, procijeniće te podatke, dostaviti ih na uvid javnosti i naložiti podnosiocu prijave da prilagodi uslove namjernog uvođenja GMO u životnu sredinu ili obustavi namjerno uvođenje u životnu sredinu GMO i proizvoda koji sadrže, sastoje se ili su dobijeni od GMO. Takođe, članom 42 propisano je da odobrenje za stavljanje u promet GMO ili proizvoda koji sadrži, sastoje se ili je dobijen od GMO i procjena rizika za biološku raznovršnost, zdravlje ljudi i životnu sredinu, osim podataka koji su označeni kao povjerljivi, moraju biti dostupni javnosti u skladu sa ovim zakonom.

Organ državne uprave nadležan za poslove zdravlja, organ uprave nadležan za poslove veterinarstva, organ uprave nadležan za fitosanitarne poslove i organ uprave nadležan za zaštitu životne sredine objavljuje u "Službenom listu Crne Gore" spisak GMO ili proizvoda koji sadrže, sastoje se ili su dobijeni od GMO, za koje je izdao rješenje kojim se odobrava namjerno uvođenje u životnu sredinu, u komercijalne svrhe, odnosno stavljanje u promet (član 60).

Zakonom o upravljanju otpadom ("Sl.list RCG, br. 80/05 i "Sl.list CG", br.73/08") odredbama člana 16 propisano je da se Državni plan upravljanja otpadom objavljuje u "Službenom listu Crne Gore", a o donošenju lokalnih planova upravljanja otpadom nadležni organ obavještava javnost o izradi plana i to putem javnog radiodifuznog servisa i štampanih medija (član 17). Dalje, odredbama člana 29 nadležni organ obavještava javnost o podnesenom zahtjevu za izdavanje dozvole za obradu, odnosno odlaganje otpada, kao i o podnesenom zahtjevu za izdavanje dozvole za sakupljanje, odnosno transport otpada (član 35). U članu 44 propisano je da registar podataka o nastajanju i upravljanju otpadom i izdatim dozvolama predstavlja sastavni dio informacionog sistema zaštite životne sredine.

Zakonom o kvalitetu vazduha ("Sl.list RCG", br. 48/07) uređena su pitanja pristupa informacijama u pitanjima koja se tiču zaštite vazduha od zagađivanja. U članu 15 propisano je da se podaci o kvalitetu vazduha objavljaju u formi Izvještaja putem medija i na web stranici Ministarstva, kao i da se podaci o kvalitetu vazduha iz lokalne mreže objavljaju se na web-stranicama jedinice lokalne samouprave (član 16).

Način praćenja kvaliteta vazduha, prikupljanje podataka, postupke mjerjenja, način provjere kvaliteta mjerjenja i podataka, kao i način obrade i prikaza rezultata, način dostavljanja podataka, uslove i način redovnog obavještavanja javnosti o praćenju kvaliteta vazduha utvrđuje posebnim propisom Ministarstvo (član 18).

Način praćenja (mjerjenja) emisija iz stacionarnih izvora, postupke mjerjenja, način provjere ispravnosti i kalibracije mjernog uređaja, postupak vrednovanja rezultata, način dostavljanja podataka za potrebe informacionog sistema o kvalitetu vazduha, uslove i način redovnog obavještavanja javnosti o praćenju emisija utvrđuje posebnim propisom Ministarstvo (član 19).

Članom 27 propisano je da se Lista zona kvaliteta vazduha utvrđuje godišnje za proteklu kalendarsku godinu i objavljuje na web stranici Ministarstva. U slučaju prekoračenja kritičnih nivoa, organ lokalne uprave dužan je odmah obavijestiti javnost putem medija o tome (član 32).

Podaci iz inventara emisija gasova sa efektom staklene bašte su dostupni javnosti (član 34).

Za ostvarivanje ciljeva Nacionalne strategije i drugih dokumenata značajnih za zaštitu i poboljšanje kvaliteta vazduha, uključujući i pristup informacijama o stanju kvaliteta vazduha, izrađuje se Izvještaj o realizaciji Nacionalne strategije za period od četiri godine (član 37).

Odredbama člana 39 ovog zakona propisano je da Ministarstvo uspostavlja Informacioni sistem o kvalitetu vazduha koji je sastavni dio Informacionog sistema životne sredine.

Zakonom o hemikalijama ("Sl.list CG", br. 11/07) propisano je da se u "Službenom listu Crne Gore" objavljuje: Lista postojećih hemikalija (član 23), Lista prioritetskih postojećih hemikalija (član 27), Lista klasifikovanih hemikalija (član 31), kao i Lista opasnih hemikalija iz Roterdamske konvencije i liste zabranjenih i strogo ograničenih hemikalija u okviru Evropske unije (član 40).

Takođe je propisano da Ministarstvo uspostavlja i vodi informacioni sistem za hemikalije, koji naročito sadrži podatke o hemikalijama koje se proizvode, uvoze, izvoze i stavljuju u promet, podatke o izdatim dozvolama za uvoz, izvoz i stavljanje u promet, podatke o izvršenim ispitivanjima, podatke o akreditovanim laboratorijama i izdatim DLP sertifikatima (član 67).

Pored odredbi sadržanih u prethodno navedenim propisima, u pogledu mjera aktivne diseminacije, odnosno samoinicijativnog obaveštavanja javnosti o stanju životne sredine od strane državnih organa i to: elektronskim putem, putem štampe, radija i televizije, izdavanjem stručnih publikacija, organizovanjem stručnih skupova, seminara i javnih tribina, pokretanjem raznih akcija i sl, naročito su značajne odredbe sadržane u članovima 95 -98 , Poglavlja XII : JAVNOST I TRANSPARENTNOST RADA ORGANA DRŽAVNE UPRAVE, Zakona o državnoj upravi („Sl. List RCG”, br.38/03, „Sl.list CG”, br. 22/08). S tim u vezi, na web stranicama Ministarstva uređenja prostora i zaštite životne sredine i Agencija za zaštitu životne sredine (www.mse.gov.me i www.epa.org.me) objavljene su informacije od značaja za informisanje javnosti o stanju životne sredine, uključujući i propise u oblasti životne sredine, strateške dokumente, informacije o tekućim projektima i aktivnostima iz oblasti životne sredine i sl.

U slučaju da pristup informacijama nije odobren, odredbe o postupcima provjere definisane su Zakonom o slobodnom pristupu informacijama. Naime, odredbom člana 20 ovog zakona propisano je da se protiv akta prvostepenog organa vlasti o zahtjevu za pristup informaciji može izjaviti žalba organu vlasti koji vrši nadzor nad radom prvostepenog organa, a ukoliko takvog organa nema, protiv navedenog akta može se pokrenuti upravni spor pred Upravnim sudom Crne Gore.

Žalba na odluku organa vlasti o zahtjevu za pristup informaciji može se izjaviti organu vlasti koji vrši nadzor nad radom prvostepenog organa. Tako se žalba može izjaviti organu vlasti, ako:

- odbije u cjelini ili djelimično zahtjev za pristup informaciji;
- ne postupi po zahtjevu tražioca odmah, a najkasnije u roku od osam dana od dana podnošenja zahtjeva za pristup informaciji (član 16 stav 1 ovog zakona);
- ne omogući neposredan uvid u javnu evidenciju, original ili kopiju informacije u prostorijama organa vlasti (član 13 stav 1 tačka 1 ovog zakona);
- ne omogući prepisivanje, fotokopiranje ili prevođenje informacije i slično (član 13 stav 1 tač. 2 i 3 ovog zakona);
- na dijelu informacije na kojem je pristup ograničen ne da obaveštenje o obimu izvršenog brisanja ili ako onemogući pristup nakon brisanja dijela informacije (član 13 st. 2 i 3 ovog zakona).

Dalje, odredbama člana 22 propisano je da je organ vlasti nadležan za rješavanje po žalbi, dužan je donijeti rješenje i dostaviti ga podnosiocu žalbe u roku od 15 dana od dana podnošenja žalbe.

U članu 24 propisano je da podnositelj zahtjeva za pristup informaciji i drugo zainteresovano lice ima pravo na sudsku zaštitu u upravnom sporu, i da je postupak po tužbi u vezi sa pristupom informacijama hitan. Dakle, protiv konačnog rješenja po zahtjevu za pristup informaciji može se tužbom pokrenuti upravni spor, a postupak po tužbi je hitan. Ovim članom je omogućena dalja zaštita osnovnih prava i sloboda i ta zaštita istovremeno je zaštita javnog interesa, prava građana i načela istine.

22. Kakve su odredbe u pogledu pristupa sudovima i upravnim žalbama kad je riječ o organizacijama (ukljujući i NVO) i pojedincima?

Ustav Crne Gore (Sl. list CG, br. 1/07) garantuje svakom pravo na jednaku zaštitu svojih prava i sloboda. Svako fizičko i pravno lice ima pravo na pravni lijek protiv odluke kojom se odlučuje o njegovom pravu ili na zakonom zasnovanom interesu. Takođe, svako ima pravo da se, pojedinačno ili zajedno sa drugim, obrati državnom organu ili organizaciji koja vrši javna ovlašćenja i da dobije odgovor.

Prema odredbama Ustava, svako ima pravo na pravično i javno suđenje u razumnom roku pred nezavisnim, nepristrasnim i zakonom ustanovljenim sudom. Sud je samostalan i nezavisno. Sud sudi na osnovu Ustava, zakona i potvrđenih i objavljenih međunarodnih ugovora. Zakon o sudovima (Sl. list RCG, br. [5/02](#) i [49/04](#) i Sl. list CG, br. [22/08](#)) definiše sud kao državni organ koji vrši sudsku vlast. Sudija sudi i odlučuje samostalno i nezavisno. Sudijska funkcija se ne smije vršiti

ni pod čijim uticajem. Niko ne smije da utiče na sudiju u vršenju sudske funkcije. Sud je dužan da zakonito, objektivno i blagovremeno odlučuje u pravnoj stvari za koju je nadležan. Svako ima pravo da se obrati sudu radi ostvarivanja svojih prava. Svi su jednaki pred sudom. Sudovi su: osnovni sudovi; viši sudovi; privredni sudovi; Apelacioni sud Crne Gore; Upravni sud Crne Gore; Vrhovni sud Crne Gore. U Crnoj Gori ima 15 osnovnih sudova, dva viša suda i dva privredna suda. Sudovi su organizaciono postavljeni tako da osiguravaju pravo na pristup sudu. Mreža sudova je uspostavljena u skladu sa zahtjevom da stranke mogu na brz i jednostavan način pristupiti sudu.

Ustavom je predviđeno da Ustavni sud, između ostalog, odlučuje o ustavnoj žalbi zbog povrede ljudskih prava i sloboda zajamčenih Ustavom, nakon iscrpljivanja svih djelotvornih pravnih sredstava. Zakonom o Ustavnom суду Crne Gore (Sl. list CG, br. 64/08) propisano je da Ustavni sud odlučuje samostalno i nezavisno o pitanjima iz svoje nadležnosti koja su utvrđena Ustavom. Niko ne smije uticati na Ustavni sud prilikom odlučivanja o pitanjima iz njegove nadležnosti. Ustavna žalba se može podnijeti protiv pojedinačnog akta državnog organa, organa državne uprave, organa lokalne samouprave ili pravnog lica koje vrši javna ovlašćenja, zbog povrede ljudskih prava i sloboda zajamčenih Ustavom, nakon iscrpljivanja svih djelotvornih pravnih sredstava. Iscrpljivanje svih djelotvornih pravnih sredstava podrazumijeva da je podnositelj ustanove žalbe u postupku iskoristio sva pravna sredstva na koja je imao pravo u skladu sa zakonom. Ustavnu žalbu može izjaviti svako lice koje smatra da mu je pojedinačnim aktom državnog organa, organa državne uprave, organa lokalne samouprave ili pravnog lica koje vrši javna ovlašćenja povrijeđeno ljudsko pravo i sloboda zajamčeni Ustavom. Ustavnu žalbu može u ime pomenutih lica, na osnovu ovlašćenja, izjaviti drugo lice. Ustavni sud odlučuje samo o povredi ljudskog prava i slobode koja je navedena u ustanovnoj žalbi.

Prema Zakonu o parničnom postupku (Sl. list RCG, br. [22/04](#) i [76/06](#)), u parničnom postupku sud odlučuje u granicama zahtjeva koji su stavljeni u postupku. Sud ne može odbiti da odlučuje o zahtjevu za koji je nadležan. Stranka za tužbu i svaku drugu parničnu radnju treba da ima pravni interes. Stranke (fizička i pravna lica) mogu slobodno raspolagati zahtjevima koje su stavile u toku postupka. Ovdje ističemo da Zakon o nevladinim organizacijama (Sl. list RCG, br. [27/99](#), [30/02](#) i [11/07](#)) propisuje da i nevladine organizacije imaju svojstvo pravnog lica. Sud odlučuje o tužbenom zahtjevu na osnovu usmenog, neposrednog i javnog raspravljanja. Sud će svakoj stranci da pruži mogućnost da se izjasni o zahtjevima i navodima protivne stranke. Parnični postupak vodi se na jeziku koji je u službenoj upotrebi u sudu. Stranke i drugi učesnici u postupku koji ne razumiju ili ne govore jezik koji je u službenoj upotrebi u sudu imaju pravo da se služe svojim jezikom ili jezikom koji razumiju. Svoju odluku sud ne može zasnovati na činjenicama i dokazima o kojima strankama nije pružena mogućnost da se izjasne. Stranku koja nema kvalifikovanog punomoćnika (advokat ili lice sa položenim pravosudnim ispitom) i koja se iz neznanja ne koristi pravima koja joj pripadaju, sud će da upozori koje parnične radnje može preuzeti. Zakon o parničnom postupku garantuje i pravo siromašnom licu da bude oslobođeno plaćanja troškova, koji obuhvataju troškove plaćanja takse i predujma troškova koji iziskuju izvođenje dokaza, kao i stvarnih izdataka advokata kada se na zahtjev siromašne stranke odredi da je zastupa advokat.

Zakon o opštem upravnom postupku (Sl. list RCG, br. 60/03) propisuje da su pri vođenju postupka i rješavanja u upravnim stvarima, organi dužni strankama omogućiti da što lakše zaštite i ostvare svoja prava i pravne interese, vodeći računa da ostvarivanje njihovih prava i pravnih interesa ne bude na štetu prava i pravnih interesa drugih lica, niti u suprotnosti sa zakonom utvrđenim javnim interesom. U postupku se moraju utvrditi pravilno i potpuno sve činjenice i okolnosti koje su od značaja za donošenje zakonitog rješenja. Prije donošenja rješenja stranci se mora omogućiti da se izjasni o činjenicama i okolnostima koje su od značaja za donošenje rješenja. Organ vodi postupak i donosi rješenje samostalno, u okviru ovlašćenja utvrđenog zakonom, odnosno drugim propisom. Protiv rješenja donešenog u prvom stepenu stranka ima pravo na žalbu. Samo zakonom može se propisati da u pojedinim upravnim stvarima žalba nije dopuštena i to, ako je na drugi način obezbijeđena zaštita prava i pravnih interesa stranke. Protiv rješenja donešenog u drugom stepenu žalba nije dopuštena, ali se može pokrenuti upravni spor.

Upravni spor može se pokrenuti protiv upravnog ili drugog akta koji je donijet u drugom stepenu. Takođe, upravni spor može se pokrenuti i protiv prвостепеног upravnog ili drugog akta protiv koga nije dozvoljena žalba u upravnom ili drugom postupku. U skladu sa Zakonom o upravnom sporu (Sl. list RCG, broj 60/03), pravo pokretanja upravnog spora ima fizičko ili pravno lice, ako smatra

da mu je upravnim ili drugim aktom povrijeđeno neko pravo ili na zakonu zasnovani interes. Upravni spor rješavaju Upravni sud Crne Gore i Vrhovni sud Crne Gore.

Prema Ustavu Crne Gore, svako ima pravo na zdravu životnu sredinu. Takođe, svako ima pravo na blagovremeno i potpuno obaveštavanje o stanju životne sredine, na mogućnost uticaja prilikom odlučivanja o pitanjima od značaja za životnu sredinu i na pravnu zaštitu ovih prava.

U kontekstu činjenice da se u postupku odlučivanja o pravima i pravnim interesima fizičkih i pravnih lica kao posebno pitanje postavlja naknada štete zbog ugrožavanja prava u oblasti zaštite životne sredine, ističemo da se parnični postupak pokreće tužbom i da svako fizičko ili pravno lice može podnijeti tužbu za naknadu štete koju je pretrpio ugrožavanjem njegovih prava u oblasti životne sredine, kao i tužbu u cilju sprečavanja nastanka štete po životnu sredinu, u kom cilju može i zahtijevati da sud odredi privremene mjere obezbjeđenja u toku rasprave o tužbenom zahtjevu.

Zakon o opštem upravnom postupku propisuje da svako fizičko ili pravno lice čije pravo je povrijeđeno odlukom koju je donio prvostepeni organ može podnijeti žalbu drugostepenom organu. Žalba je redovno pravno sredstvo koje inicira drugostepeni upravni postupak kao postupak kontrole rada prvostepenog organa. Bez žalbe nema ovog vida kontrole, jer se drugostepeni postupak ne može pokrenuti niti voditi po službenoj dužnosti.

Tako je, u okviru nadležnosti Ministarstva uređenja prostora i zaštite životne sredine, utvrđeno da po žalbi podnesenoj protiv rješenja koje je u prvostepenom upravnom postupku donijela Agencija za zaštitu životne sredine odlučuje ovo ministarstvo. Naime, Agencija za zaštitu životne sredine shodno članu 10 Zakona o životnoj sredini (Sl. list CG, br. 48/08) i članu 44 c Uredbe o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list CG, br. 68/08) je nadležna da vodi poslove prvostepenog upravnog postupka iz djelokruga poslova koji su joj stavljeni u nadležnost ovom Uredbom.

Zakonom o opštem upravnom postupku uređuju se pravila vođenja upravnog postupka i ukoliko posebnim propisima u oblasti životne sredine nijesu uređena sva pitanja, u postupku odlučivanja shodno se primjenjuju odredbe ovog zakona. Upravni postupak pokreće nadležni organ po službenoj dužnosti ili povodom zahtjeva stranke. Postupak po zahtjevu stranke pokrenut je danom prijema zahtjeva. Na osnovu odlučnih činjenica utvrđenih u postupku, organ nadležan za rješavanje donosi rješenje o upravnoj stvari koja je predmet postupka.

Jedan o vidova zaštite prava i interesa fizičkih i pravnih lica u upravnom postupku propisan je Zakonom o inspekcijskom nadzoru (Sl. list RCG, br. 39/03). Naime, odredbama člana 10 Zakona o inspekcijskom nadzoru utvrđeno je da svako može podnijeti inicijativu za pokretanje postupka inspekcijskog nadzora, da inspektor donosi rješenje o mjerama, radnjama i rokovima za otklanjanje nepravilnosti (član 39); da protiv rješenja inspektora, fizičko ili pravno lice, koje smatra da je njegovo pravo povrijeđeno donjetom odlukom, može izjaviti žalbu u roku od osam dana od dana dostave pisanih rješenja i da o žalbi odlučuje ministar, odnosno starješina organa uprave (član 40). Od posebnog značaja u ovom postupku je činjenica da žalba ne odlaže izvršenje rješenja, čime se odstupa od odredbi Zakona o opštem upravnom postupku, po kojem žalba ima suspenzivno dejstvo, što znači da rješenje ne proizvodi pravne posledice dok se žalba ne riješi. Na ovaj način utvrđuje se pravilo devolutivnog dejstva žalbe u oblasti inspekcijske kontrole, što znači da po izjavljenoj žalbi ne može odlučivati organ koji je donio rješenje, već drugi organ, organ drugog stepena.

Zakonodavna rješenja od značaja za pitanja koja se tiču pristupa sudovima i upravnim žalbama u postupku donošenja odluka, pored gore navedenih opštih propisa, sadržana su u sledećim zakonima u oblasti životne sredine: Zakonu o životnoj sredini (Sl. list CG, br. 48/08), Zakonu o procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl. list RCG, br. 80/05), Zakonu o integriranom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine (Sl. list RCG, br. 80/05), Zakonu o genetički modifikovanim organizmima (Sl. list CG, br. 22/08), Zakonu o upravljanju otpadom (Sl. list RCG, br. 80/05 i Sl. list CG, br. 73/08).

Zakonom o životnoj sredini (Sl. list CG, br. 48/08) propisano je da nevladine organizacije učestvuju u očuvanju životne sredine u skladu sa svojim programima i na način utvrđen posebnim propisima, i da Država podstiče učešće nevladinog sektora u donošenju i realizaciji odluka od značaja za zaštitu životne sredine (član 12). Zakonom je propisana zaštita svih segmenata životne sredine

uključujući i pravo na sudsku zaštitu u ovoj oblasti. Tako je odredbama člana 42 ovog Zakona propisano, između ostalog, da „svako pravno ili fizičko lice koje smatra da mu je, zbog prirode, lokacije i uticaja zahvata ili zbog djelatnosti drugog pravnog lica i preduzetnika, povrijeđeno pravo na zdravu životnu sredinu ima pravo na sudsku zaštitu, u skladu sa zakonom”.

Pitanje prava na žalbu fizičkih ili pravnih lica uređeno je i Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl. list RCG, br. 80/05), u odredbama člana 14 i 25 ovog zakona. Pri tome je članom 14 propisano da odlučivanje po žalbi koja je podnesena protiv odluke o potrebi procjene uticaja koju je donio nadležni organ lokalne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine, odlučuje glavni administrator, a odredbama člana 25 da se protiv odluke o obimu i sadržaju elaborata koju je donio nadležni organ lokalne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine može podnijeti žalba glavnem administratoru. Kako posebnim odredbama ovog zakona nije precizirano pitanje odlučivanja po žalbi protiv odluka koje donosi organ državne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine, to će se u svakom konkretnom slučaju primjenjivati odredbe, odnosno pravila upravnog postupka propisana Zakona o opštem upravnom postupku. S obzirom da u prvom stepenu odlučivanja u ovoj oblasti odluke donosi Agencija za zaštitu životne sredine, po žalbi podnesenoj protiv ovih odluka odlučuje Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine. Ovo pitanje uređeno je i odredbama člana 14 i 21 Zakona o integrisanom sprečavanju i kontroli zagadživanju životne sredine (Sl. list RCG, br. 80/05) kojim je propisano da se protiv rješenja o izdavanju dozvole, odnosno o odbijanju zahtjeva za izdavanje dozvole koji je donio nadležni organ lokalne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine može podnijeti žalba glavnem administratoru. Takođe se žalba glavnem administratoru podnosi protiv rješenja o prestanku važenja dozvole ili okončanju pokrenutog postupka. Protiv rješenja organa državne uprave i organa lokalne uprave nadležnog za izdavanje dozvola, odnosno saglasnosti, može se izjaviti žalba shodno odredbama Zakonom o upravljanju otpadom (Sl. list RCG, br. 80/05, Sl.list CG br. 73/08). Zakonom o genetički modifikovanim organizmima (Sl. list CG, br. 22/08) pravo na žalbu uređeno je odredbama člana 5 ovog zakona. Naime, protiv prвostepenog rješenja organa uprave nadležnog za poslove zaštite životne sredine u oblasti GMO žalba se može izjaviti ministarstvu nadležnom za poslove zaštite životne sredine (član 5, stav 3 u vezi sa članom 10, stav 1, alineja 6)

23. Postoje li standardizovani sistemi ili metode prikupljanja, prenosa podataka i izvještavanja o podacima i statistici u oblasti životne sredine?

Za sada nijesu uspostavljeni standardizovani sistemi ili metode prikupljanja, prenosa podataka i izvještavanja o podacima i statistici u oblasti životne sredine.

U skladu sa odredbama člana 38 Zakona o životnoj sredini (“Sl. list CG”, br 48/08) Informacioni sistem vodi Agencija za zaštitu životne sredine u cilju efikasnog identifikovanja, klasifikovanja, obrade, praćenja i evidencije prirodnih resursa i upravljanja životnom sredinom. Nadalje, odredbama članova 38 i 39, u okviru Poglavlja VI. Informacioni sistem zaštite životne sredine i informisanje javnosti, definise se sadržina Informacionog sistema i obaveza dostavljanja podataka za Informacioni sistem.

Iako ne postoje standardizovani sistemi ili metode prikupljanja, prenosa podataka i izvještavanja o podacima i statistici u oblasti životne sredine koji su uspostavljeni u skladu sa relevantnim zakonodavstvom EU, postoji interni sistem prikupljanja i izvještavanja o podacima u oblasti životne sredine koji se sastoji od:

- prikupljanja podataka o stanju životne sredine putem realizacije Programa praćenja stanja životne sredine (po postupku koji je naveden u odgovoru na pitanje broj 9),
- izvještavanja o stanju životne sredine analizom rezultata dobijenih realizacijom Programa praćenja stanja životne sredine,
- omogućavanja dostupnosti informacijama o stanju životne sredine (po postupku navedenom u odgovoru na pitanje 21).

Pri tom je značajno ukazati na činjenicu da su u toku aktivnosti na planiranju uspostavljanja jedinstvenog informacionog sistema o stanju životne sredine. Nakon obnavljanja nezavisnosti Crne Gore, tokom 2007. godine uspostavljena je komunikacija sa EEA. Međutim, nije uspostavljen sistem izještavnaja u skladu sa zahtjevima EEA. Razloge za neuspostavljanje ovog sistema nalaze se u nedovoljnoj komunikaciji Crne Gore sa EEA u okvirima prethodne državne zajednice (Državna zajednica Srbija i Crna Gora), kao i nepostojanju Agencije za zaštitu životne sredine u tom periodu, koja je kao što je prethodno navedeno odgovorna za vođenje informacionog sistema i izještavanje o stanju životne sredine u Crnoj Gori.

U skladu sa Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave („Sl. List CG“ br. 68/08) utvrđene su, između ostalih, i sljedeće nadležnosti Agencije: organizovanje, planiranje i učestvovanje u monitoringu životne sredine, uključujući i predlaganje nacionalne liste indikatora zaštite životne sredine, pojava i događaja koji mogu ugroziti životnu sredinu i njihovo sprječavanje i otklanjanje; izještavanje i koordinacija izještavanja o stanju životne sredine, kao i o pojavama i događajima od značaja za kvalitet životne sredine u skladu sa propisima; saradnja, komunikacija i koordinacija sa domaćim i međunarodnim organizacijama i institucijama; vođenje informacionog sistema u oblasti životne sredine; vođenje katastra zagađivača.

Monitoring stanja životne sredine u periodu prije osnivanja Agencije za zaštitu životne sredine, kao i sada nakon uspostavljanja iste, sprovodi se na godišnjem nivou. U okviru aktivnosti Sektora za monitoring, analize i izještavanja realizuje se Program praćenja stanja životne sredine koji obuhvata sedam pojedinačnih programa.

Odluku o izboru institucija za realizaciju Programa sprovodi Agencija za zaštitu životne sredine javnim oglašavanjem i sprovođenjem tenderskog postupka za izbor najpovoljnijeg ponuđača. Po osnovu sprovedenog tenderskog postupka za izbor subjekata za realizaciju Programa, angažovani su: JU „Centar ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore – CETI“, Institut za biologiju mora, Zavod za zaštitu prirode i Institut za razvoj i istraživanja u oblasti zaštite na radu.

U kontekstu priprema za uspostavljanje i vođenje jedinstvenog informacionog sistema u oblasti zaštite životne sredine, shodno internim metodama koje su za sada nestandardizovane i neusklađene sa EIONET mrežom, Agencija za zaštitu životne sredine vodi evidencije o:

- dozvolama za uvoz, izvoz i tranzit otpada i upravljanju otpadom, kao i informacijama o otpadu (kategorizacija otpada, količina otpada i drugi aspekti od značaja za upravljanje otpadom);
- uvozu hemikalija;
- uvozu zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta;
- dozvolama za uvoz izvora zračenja;
- mjerama zaštite od ionizujućeg zračenja i bezbjednosti radioaktivnih izvora, kao i zaštiti od nejonizujućeg zračenja;
- uvozu supstanci koji oštećuju ozonski omotač.

Za potrebe uspostavljanja i vođenja informacionog sistema o stanju životne sredine u lokalnim samoupravama Agencija dobija podatke sa nivoa lokalnih samouprava.

Do sada je Agencija uspostavila i evidenciju opreme koju posjeduju pravna lica u slučaju akcidentnih situacija na moru. Postojeći kapaciteti nijesu na zadovoljavajućem nivou, te je neophodno obezbijediti podizanje kapaciteta do nivoa koji obezbeđuje minimum spremnosti za djelovanje u slučajevima incidentnih zagađenja mora.

U skladu sa članom 40 Zakona o životnoj sredini, predviđeno je da Agencija vodi integralni katalog zagađivača, uzimajući u obzir lokalne katastre zagađivača životne sredine koje treba da vode jedinice lokalne samouprave. U cilju stvaranja prepostavki za otpočinjanje rada na uspostavljanju katastra zagađivača Agencija vodi evidenciju zagađivača. Podaci potrebni u tom kontekstu se prikupljaju posredstvom upitnika koji sadrži podatke o mjestu, vlasniku, tehničkom postupku koji se sprovodi, količinama emisija ako ih ima, vrsti i količinama otpada, tretmanu.

U kontekstu izvještavanja o podacima u oblasti životne sredine Agencija za zaštitu životne sredinu objavljuje i ažurira podatke o stanju životne sredine i ostale relevantne informacije na web stranici Agencije: www.epa.org.me.

U dosadašnjem periodu statistiku u oblasti zaštite životne sredine vodio je Zavod za statistiku - MONSTAT. U predstojećem periodu, paralelno sa uspostavljanjem informacionog sistema u životnoj sredini biće potrebno značajnije unaprijediti sistem vođenja statistike u ovoj oblasti. S tim u vezi, biće neophodno uskladiti sisteme prikupljanja i praćenja podataka od strane Agencije za zaštitu životne sredine i relevantnih istraživanja koja u oblasti zaštite životne sredine sprovodi MONSTAT.

U vezi sa navedenim evidentno je da kapaciteti Agencije u pogledu uspostavljanja standardizovanih sistema ili metoda prikupljanja, prenosa podataka i izvještavanja o podacima i statistici u oblasti životne sredine još uvijek nijesu na zadovoljavajućem nivou, te je neophodno obezbijediti potrebna tehnička i finansijska sredstva za unaprjeđivanje istih.

24. Kakve su odredbe koje se odnose na učešće javnosti (informisanje i konsultovanje) u postupku donošenja odluka u vezi sa životnom sredinom? Postoje li zahtjevi koji se odnose na učešće javnosti prije donošenja administrativnih odluka kojima se dozvoljavaju aktivnosti koje će vjerovatno imati značajan uticaj na životnu sredinu? Da li postoje zahtjevi koji se odnose na učešće javnosti u pogledu planova i programa i/ili politika i/ili propisa koji se odnose na životnu sredinu? Koji su državni organi (ministarstva, agencije, itd.) i na kojem nivou (državnom, regionalnom, opštinskom) odgovorni za izdavanje saglasnosti za realizaciju projekata? Da li organi nadležni za životnu sredinu učestvuju u procedurama izdavanja saglasnosti za realizaciju projekata?

Odredbe koje se odnose na učešće javnosti u postupku donošenja odluka u vezi sa životnom sredinom sadržane su i u odredbama Ustava Crne Gore ("Sl. list Crne Gore", br. 01/07). Naime, članom 23 Ustava propisano je da, između ostalog, svako ima pravo na zdravu životnu sredinu, kao i na mogućnost uticaja prilikom odlučivanja o pitanjima od značaja za životnu sredinu i na pravnu zaštitu ovih prava, kao i da je svako, a posebno država obavezan da čuva i unapređuje životnu sredinu. Takođe, Zakonom o državnoj upravi ("Sl. List RCG", br. 38/03, 22/08) u članu 97, navodi se da je Ministar obavezan da u pripremi zakona, kojima se uređuju prava, obaveze i pravni interesi građana, tekst nacrta zakona objavi putem sredstava javnog informisanja i uputi poziv svim zainteresovanim subjektima da iznesu primjedbe, predloge i sugestije. Ministar može odlučiti da se i u pripremi drugih zakona sproveđe postupak javne rasprave.

Sпровођење javne rasprave regulisano je odredbama člana 33, Poslovnika Vlade Crne Gore ("Sl. list Crne Gore", br. 48/09). Javnost rada utvrđena je i odredbama čl. 211-217 Poslovnika Skupštine Republike Crne Gore ("Sl.list RCG",br. 51/06, 66/06).

Zakonodavna rešenja od značaja za pitanja kojim se reguliše učešće javnosti u postupku donošenja odluka sadržana su u sledećim zakonima u oblasti životne sredine: Zakonu o životnoj sredini ("Sl.list CG", br 48/08), Zakonu o kvalitetu vazduha ("Sl.list RCG", br. 48/07), Zakonu o integrисаном sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine ("Sl.list RCG", br. 80/05), Zakonu o zaštiti prirode ("Sl.list CG", br 51/08), Zakonu o upravljanju otpadom ("Sl.list RCG", br. 80/05 i "Sl.list Crne Gore 73/08), Zakonu o genetički modifikovanim organizmima ("Sl. list Crne Gore", br. 22/08), Zakonu o procjeni uticaja na životnu sredinu ("Sl.list RCG", br.80/05) i Zakonu o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu ("Sl.list RCG", br. 80/05).

Zakonom o životnoj sredini ("Sl. list Crne Gore", br. 48/08) članom 4 definisan je princip pristupa informacijama i učešća javnosti po kome svako ima pravo da bude obaviješten o stanju životne sredine i da učestvuje u procesu donošenja odluka čije bi sprovođenje moglo da utiče na životnu sredinu. Podaci o stanju životne sredine su javni. Takođe je članom 12 definisano da država

podstiče učešće nevladinog sektora u donošenju i realizaciji odluka od značaja za zaštitu životne sredine.

Zakonom o kvalitetu vazduha ("Sl.list RCG", br. 48/07) članom 38 propisano je da je Ministarstvo dužno da Nacrt nacionalne strategije o kvalitetu vazduha i Izvještaja o realizaciji Nacionalne strategije učini dostupnim javnosti putem medija, radi pribavljanja primjedbi, u skladu sa posebnim propisom.

Zakonom o integrисаном sprječавању и контроли загадивања животне средине ("Sl.list RCG", br. 80/05) propisano je da nadležni organ obaveštava zainteresovane organe, организације и јавност о садржају заhtjeva za izдавanje integrисане dozvole; o nacrtu dozvole i o moguћности uvida u prateću dokumentaciju (član 10, 11).

Zakonom o zaštiti prirode ("Sl.list CG", br 51/08), uređeno je pitanje omogućavanja učešća јавности i zainteresovanih lica u postupku pripreme akata o proglašenju i planu upravljanja zaštićenih prirodnih dobara, objavljivanjem obaveštenja u najmanje jednom štampanom mediju koji se distribuira na teritoriji Crne Gore, kao i da se zainteresovani organi i organizacije obaveštavaju putem pošte, telefaksa ili elektronskim putem (član 109).

Zakonom o upravljanju otpadom ("Sl. list RCG", br. 80/05 i "Sl.list CG", br 73/08) članom 17, stav 3 propisano je, između ostalog, da nadležni organ lokalne uprave u postupku izrade nacrtu lokalnog plana upravljanja otpadom organizuje javne rasprave. Dalje, odredbama člana 29, između ostalog, propisano je da nadležni organ obaveštava јавност o podnesenom zahtjevu za izdavanje dozvole za preradu, odnosno odstranjivanje otpada radi davanja mišljenja i predloga.

Zakonom o genetički modifikovanim organizmima ("Sl. list Crne Gore", br. 22/08), utvrđeno je načelo јавности po kome јавност ima pravo da bude obaveštена o upravljanju GMO i uključena u postupke odlučivanja u skladu sa zakonom (član 9). Propisana je obaveza upoznavanja јавности sa sadržajem prijave i rješenja po prijavi za upotrebu GMO u zatvorenim sistemima, kao i sprovođenje javne rasprave (član 25).

Za sve projekte koji se planiraju i izvode, a koji mogu značajno da utiču na животnu sredinu shodno odredbama Zakona o procjeni uticaja na животnu sredinu ("Sl.list RCG", br. 80/05) propisano je, između ostalog, da nadležni organ obaveštava zainteresovanu јавност radi davanja mišljenja u postupku odlučivanja o potrebi procjene uticaja projekta na животnu sredinu člana 12, stav 1; odlučivanja o zahtjevu za određivanje obima i sadržaja elaborata (član 16. stav 4 i stav 8); odlučivanja o zahtjevu za davanje saglasnosti na elaborat (član 20 stav, 1 i član 24 stav 3)

Članom 7 Zakona o procjeni uticaja definisan je pojam јавности i zainteresovane јавности u postupku procjene uticaja projekata na животnu sredinu. Na osnovu navedene odredbe јавност obuhvata jedno ili više fizičkih ili pravnih lica, udruženja i organizacija, a zainteresovana јавност je ona јавност na koju projekat utiče ili se očekuje da će uticati, uključujući nevladine organizacije koje se bave zaštitom животne sredine i evidentirane su kod organa državne uprave nadležnog za zaštitu животne sredine u skladu sa zakonom. Isto tako, navedenim članom ovog zakona, definisan je pojam zainteresovanih organa i organizacija u postupku procjene uticaja projekata na животnu sredinu. S tim u vezi, zainteresovani organi i organizacije su državni organi i organizacije, organi lokalne samouprave i druga pravna lica koja su zakonom ovlašćena za utvrđivanje uslova i izdavanje dozvola i saglasnosti za izgradnju objekata, izvodjenje radova, uredjenje prostora, obavljanje djelatnosti i zaštitu i korišćenje prirodnih i radom stvorenih vrijednosti.

Zahtjevi koji se odnose na učešće јавности prije donošenja administrativnih odluka kojima se dozvoljavaju aktivnosti koje će vjerovatno imati značajan uticaj na животnu sredinu definisani su u odredbama Zakona o procjeni uticaja na животnu sredinu. Članom 12 Zakona utvrđeno je da nadležni organ za sprovodenje postupka procjene uticaja obaveštava zainteresovanu јавност i zainteresovane organe i organizacije o podnijetom zahtjevu za odlučivanje o potrebi procjene uticaja, u roku od sedam dana od dana prijema urednog zahtjeva. Obaveštenje sadrži osnovne

podatke koji se odnose na ime ili naziv podnosioca zahtjeva; naziv projekta; mjesto i vrijeme gdje se može izvršiti uvid u dostavljenu dokumentaciju; naziv i adresu nadležnog organa, kao i rok u kome zainteresovana javnost može dostaviti mišljenja. Nadležni organ je dužan da prilikom odlučivanja o potrebi procjene uticaja projekta na životnu sredinu razmotri dostavljena mišljenja zainteresovane javnosti (član 13, stav 2 Zakona).

Članom 16 Zakona utvrđeno je da nadležni organ za sprovodjenje postupka procjene uticaja, u roku od sedam dana od dana dobijanja predloga Komisije za određivanje obima i sadržaja elaborata procjene uticaja projekta na životnu sredinu, koju formira nadležni organ, shodno članu 21 Zakona, obavijesti zainteresovanu javnost i zainteresovane organe i organizacije o istom. Zainteresovana javnost, i zainteresovani organi i organizacije u roku od petnaest dana od dana obavještavanja o predlogu Komisije, može dostaviti mišljenje nadležnom organu, koji je dužan da prilikom donošenja konačne Odluke o obimu i sadržaju Elaborata procjene uticaja projekta na životnu sredinu, razmotri mišljenje zainteresovane javnosti i zainteresovanih organa i organizacija. Nakon donošenja konačne Odluke o obimu i sadržaju Elaborata procjene nadležni organ obavještava zainteresovanu javnost i zainteresovane organe i organizacije.

Članom 20 Zakona utvrđeno je da nadležni organ, u roku od deset dana od dana dobijanja zahtjeva za davanje saglasnosti na Elaborat procjene uticaja projekta na životnu sredinu, obavijesti zainteresovanu javnost i zainteresovane organe i organizacije o roku i mjestu javnog uvida u predmetni Elaborat procjene uticaja, načinu i roku dostavljanja primjedbi i mišljenja, kao i adresu nadležnog organa. Pored navedenog, obavještenje sadrži informacije o mjestu i vremenu održavanja javne rasprave o predmetnom Elaboratu procjene uticaja. Shodno odredbama ovog člana javna rasprava se može održati najranije dvadeset dana od dana obavještavanja zainteresovane javnosti i zainteresovane organe i organizacije. Primjedbe i mišljenja zainteresovane javnosti i zainteresovanih organa i organizacija iskazane tokom uvida u Elaborat procjene uticaja i javne rasprave o istom dostavljaju se Komisiji za ocjenu elaborata procjene uticaja na životnu sredinu, formiranoj od strane nadležnog organa, shodno članu 21 Zakona, koja će iste uzeti u razmatranje prilikom ocjene Elaborata procjene uticaja.

Članom 24 Zakona utvrđena je obaveza nadležnom organu da obavijesti zainteresovanu javnosti i zainteresovane organe i organizacije o odluci o davanju saglasnosti na elaborat procjene ili odbijanju zahtjeva za davanje saglasnosti na elaborat.

Shodno članu 29 Zakona utvrđeno je da se obavještavanje zainteresovane javnosti vrši putem najmanje jednog lokalnog ili dnevnog lista koji izlazi na području koje će biti zahvaćeno uticajem planiranog projekta, kao i putem elektronskih medija. Takođe, obavještavanje javnosti se vrši i elektronskim putem, postavljanjem obavještenja na sajt nadležnog organa za sprovođenje postupka procjene uticaja.

Odredbe Zakona o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu („Sl.list RCG”, br. 80/05) koje se odnose na učešće javnosti u postupku donošenja odluka u vezi sa životnom sredinom navedene su u dijelu odgovora koji slijedi, a koje su istovremeno relevantne i za učešće javnosti u pogledu planova i programa.

Dakle, zahtjevi koji se odnose na učešće javnosti u pogledu planova i programa_sadržani su u Zakonu o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu. Pojam javnosti i zainteresovane javnosti, takođe, definisan je u ovom zakonu, kao jedno ili više fizičkih ili pravnih lica, udruženja i organizacija, kao i javnost na koju plan ili program utiče ili može uticati, uključujući i nevladine organizacije koje se bave zaštitom životne sredine i evidentirane su kod organa državne uprave nadležnog za zaštitu životne sredine.

Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (“Sl.list RCG”, br. 80/05) regulisano je učešće javnosti u fazi odlučivanja o davanju saglasnosti na Izvještaj o strateškoj procjeni uticaja. Članom 19 istog zakona, definisano je da organ nadležan za pripremu plana ili programa (nadležan i za sprovođenje starteške procjene) obavještava javnost i zainteresovanu javnost o

načinu i rokovima uvida u sadržinu izvještaja o strateškoj procjeni i dostavljanja mišljenja, kao i vremenu i mjestu održavanja javne rasprave. Javna rasprava se može održati najranije 30 dana od dana obavještavanja javnosti i zainteresovane javnosti, i istu sprovodi organ nadležan za pripremu plana ili programa. Shodno odredbama člana 20, organ nadležan za pripremu plana ili programa, u roku od 30 dana od dana završetka javne rasprave izrađuje Izvještaj o učešću zainteresovanih organa i organizacija i javnoj raspravi, koji sadrži mišljenja dostavljena u toku javnog uvida i javne rasprave o Izvještaju o strateškoj procjeni uticaja i sadrži obrazloženja o svim prihvaćenim ili neprihvaćenim mišljenjima. Dalje, u skladu sa članom 21 Zakona o strateškoj procjeni uticaja koji se odnosi na ocjenu Izvještaja o strateškoj procjeni, Izvještaj o učešću zainteresovanih organa i organizacija i javnoj raspravi zajedno sa Izvještajem o strateškoj procjeni uticaja, organ nadležan za pripremu plana ili programa dostavlja organu nadležnom za zaštitu životne sredine na saglasnost. Ukoliko implementacija plana ili programa može imati negativni uticaj na životnu sredinu druge države ili ako druga država čija životna sredina može biti značajno ugrožena to zatraži, organ državne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine, u postupku učešća zainteresovanih organa i organizacija i javnosti, u što kraćem roku, a najkasnije kada bude informisao svoju javnost, dostavlja drugoj državi na mišljenje informacije o planu ili programu.

Propisima u oblasti zaštite životne sredine i Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu definiše se značenja zahvata, aktivnosti, projekta, plana, strategije i programa. Pojam politike u pogledu učešća javnosti u donošenju politike nije prepozant i definisan. Međutim, omogućeno je učešće javnosti prilikom donošenja značajnih dokumenata kojim se uređuju pojedine sektorske i opšte politike.

S tim u vezi navodimo primjer Politike zaštite životne sredine koja je prije usvajanja poslata na mišljenja zainteresovanim organima i zainteresovanoj javnosti, uključujući i NVO sektor.

Nacionalna strategija održivog razvoja postavila je osnovu za izradu kako politike u oblasti zaštite životne sredine, tako i sektorskih politika u oblasti ekonomskog i društvenog razvoja. Nacionalna strategija donijeta je kroz sprovođenje otvorenog participativnog procesa koji je sproveden u tri kruga:

- prilikom definisnaja sadržaja strategije održana je početna uvodna radionica koja je okupila predstanike svih relevantnih društvenih struktura: resore u Vladi, predstavnike lokalnih samouprava, predstavnike naučnih i stručnih institucija, predstavnike nevladinih i organizacija civilnog društva, predstavnike privrede i poslovног sektora, nezavisne eksperte;
- prilikom razmatranja prvog nacrta Nacionalne strategije kada je organizovano devet participativnih sastanaka koji su obuhvatili zainteresovanu javnost iz 21 opštine; proces je vodila i koordinirala NVO „MOST“, uz učešće na stručnom nivou nezavisnog konsultanta angažovanog na izradi strategije, tri nevladine organizacije uključene u pisanje pojedinih inputa za izradu strategije, i predstavnika Ministarstva nadležnog za zaštitu životne sredine koji je bio zadužen za koordinaciju procesa izrade strategije; ovaj dio procesa podržan je od strane Programa za razvoj Ujedinjenih nacija.
- prilikom razmatranja konačnog nacrta Nacionalne strategije organizovanjem tri regionalne konferencije za sjeverni, centralni i južni region Crne Gore , vođenjem participativnog procesa po istom modelu koji je primijenjen prilikom izrade prvog nacrta strategije.

Prilikom razmatranja i odobravanja Nacionalne strategije od strane Nacionalnog savjeta za održivi razvoj, pored predstavnika resora u Vladi bili su uključeni i predstavnici svih subjekata uključenih u rad Nacionalnog savjeta: privrednog i poslovнog sektora, naučnih i stručnih institucija, lokalnih samouprava, nevladinih organizacija, nezavisni eksperti.

Takođe, učešće javnosti je obezbijeđeno u pogledu propisa, odnosno pripreme zakona i podzakonskih akata, kao i u fazi davanja primjedbi, predloga i sugestija na nacrte zakona u skladu sa odredbama člana 33 Poslovnika Vlade Crne Gore ("Sl. list Crne Gore", br.18/08, 48/09). S tim u vezi, sprovođenje javne rasprave regulisano je na način da kad Vlada ocijeni da je u postupku donošenja pojedinih zakona ili drugih akata potrebno obaviti javnu raspravu, ona utvrđuje nacrt zakona i drugog akta, utvrđuje program rasprave, određuje organ koji je sprovodi i određuje rokove za održavanje javne rasprave, koji ne mogu biti kraći od 15 dana. Dostupnost materijala javnosti definisana je odredbama člana 37 Poslovnika Vlade Crne Gore ("Sl. list Crne Gore", br.18/08, 48/09) na način da je materijal koji je dostavljen na razmatranje i odlučivanje na sjednici Vlade dostupan javnosti nakon sjednice Vlade. Javnost rada utvrđena je i odredbama čl. 211-217 Poslovnika Skupštine Republike Crne Gore ("Sl.list RCG",br. 51/06, 66/06).

Nadležni organ za sprovodjenje postupka procjene uticaja na životnu sredinu definisan je članom 4 Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu. S tim u vezi nadležni organ za sprovodjenje postupka procjene uticaja je: organ državne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine (Agencija za zaštitu životne sredine) za projekte za koje odobrenja i dozvole izdaju drugi organi državne uprave i organ lokalne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine za projekte za koje odobrenja i dozvole izdaju drugi organi lokalne uprave. Shodno navedenom organi koji imaju nadležnosti u oblasti zaštite životne sredine, u skladu sa obavezama utvrđenim Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu, učestvuju u procedurama izdavanja saglasnosti za realizaciju projekata za koje je propisana obaveza sprovođenja postupka procjene uticaja na životnu sredinu. Kao primjer navodimo učešće organa državne uprave nadležnog za sprovođenje postupka procjene uticaja na životnu sredinu kod izdavanja građevinske dozvole od strane organa državne uprave za objekat koji se gradi po državnom planskom dokumentu u skladu sa članom 91 Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata ("Sl. list Crne Gore", br. 51/08 od 22.08.2008). Naime, u skladu sa članom 93 i članom 77 Zakona o uređenju i izgradnji objekata i odredbama Uredbe o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu ("Sl. list RCG", br. 20/07 od 04.04.2007) dobijanje saglasnosti od strane organa nadležnog za sprovođenje postupka procjene uticaja na životnu sredinu na podnijeti zahtjev za davanje saglasnosti na Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu je preduslov za izdavanje građevinske dozvole. Građevinsku dozvolu na glavni projekat izdaje resor nadležan za izgradnju objekata, odnosno Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora.

Na osnovu člana 22 Zakona o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu, organ nadležan za poslove zaštite životne sredine daje ili odbija zahtjev za davanje saglasnosti na Izvještaj o strateškoj procjeni. Članom 6 definisano je da je organ nadležan za poslove zaštite životne sredine:

- 1) organ državne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine, odnosno Agencija za zaštitu životne sredine;
- 2) organ lokalne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine, odnosno sekretarijati nadležni za zaštitu životne sredine.

Članom 6 Zakona o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu definiše se, takođe, da organ nadležan za pripremu plana ili programa ne može uputiti plan ili program u dalju proceduru usvajanja bez prethodno pribavljene saglasnosti na Izvještaj o strateškoj procjeni uticaja od organa nadležnog za poslove zaštite životne sredine.

25. Da li je vaša zemlja ratifikovala Arhušku konvenciju o pristupu informacijama, učešću javnosti i dostupnosti pravosuđa u pitanjima koja se odnose na životnu sredinu?

Da. U proteklom periodu, uz podršku Regionalnog centra za životnu sredinu (REC) realizovane su

aktivnosti na pripremi i jačanju kapaciteta Crne Gore za sprovodjenje Arhuske Konvencije, i to:

- regionalno povezivanje i razmjena iskustava,
- sprovođenje obuka za pripadnike javne uprave, civilnog sektora i medija,
- izrada priručnika za sprovodjenje Arhuske Konvencije za predstavnike javne uprave i nevladinih organizacija,
- izrada Vodiča za pristup pravosudju u pitanjima zaštite životne sredine.

Zakon o potvrđivanju Konvencije o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i prava na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Arhuska konvencija) donijela je Skupština Crne Gore i objavljen je u Službenom listu, („Sl.list Crne Gore - Međunarodni ugovori“, br. 03/09).

U toku su aktivnosti na iniciranju izrade Studije za implementaciju Arhuske konvencije kojom će se utvrditi najpovoljniji institucionalni model za sprovođenje ove konvencije, koristeći pozitivna iskustava zemalja iz regionala i šire.

U cilju unaprjeđivanja primjene Arhuske konvencije, Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine i Agencija za zaštitu životne sredine na svojim web stranicama (www.mse.gov.me i www.epa.org.me), pored propisa relevantnih za životnu sredinu, objavljaju i aktuelne dokumente, informacije i sl.

26. Da li je vaša zemlja ratifikovala ESPOO Konvenciju o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (ESPOO Konvencija) i ako jeste, na koji način obezbeđuje realizaciju prekograničnih konsultacija? Postoje li na nacionalnom nivou mјere za procjenu uticaja na životnu sredinu određenih projekata? U kojoj fazi projekta treba izvršiti tu procjenu? Koliko često su projekti odbijeni ili izmijenjeni, kao rezultat tih procjena?

Da. Crna Gora je ratifikovala Konvenciju o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (ESPOO konvencija) sa dva amandmana: Prvi i Drugi („Sl.list CG“, br 8/08). Konvencija je stupila na snagu 07.10.2009.godine. Značajno je navesti da je Crna Gora 20. maja 2008. godine u Bukureštu potpisala Multilateralni sporazum zemalja Jugoistočne Evrope o sprovоđenju Konvencije o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu, a Zakon o potvrđivanju ovog multilateralnog sporazuma usvojen je i objavljen u Službenom Listu Crne Gore broj 02/09.

Realizacija prekograničnih konsultacija definisana je članom 30 Zakona o procjeni uticaja. S tim u vezi, propisano je da ako planirani projekt može imati uticaj na životnu sredinu druge države ili ako druga država to zatraži, organ državne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine (Agencija za zaštitu životne sredine), u što kraćem roku, a najkasnije u rokovima za obavještavanje svoje javnosti, dostavlja drugoj državi obavještenje o projektu, zajedno sa svim dostupnim podacima o mogućim uticajima, prirodi odluke koja može biti donijeta, kao i roku u kome druga država može da saopšti namjeru da učestvuje u postupku procjene uticaja. Shodno tome, o davanju saglasnosti na elaborat procjene uticaja ili odbijanju zahtjeva za davanje saglasnosti, organ državne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine (Agencija za zaštitu životne sredine) obavještava državu koja je učestvovala u postupku procjene uticaja. Obavještenjem se dostavlja sadržina odluke i uslovi ako su odredjeni, razlozi na kojim se odluka zasniva, uključujući i razloge prihvatanja ili odbijanja dostavljenih primjedbi, predloga, mišljenja zainteresovanih organa i organizacija i javnosti druge države i najvažnijim mjerama koje je nosilac projekta obavezan da

preduzme. Takođe, članom 30 Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu utvrđeno je da se obavještavanje i konsultacije sa drugim državama o mogućim prekograničnim uticajima vrši na principu reciprociteta, u skladu sa zaključenim međunarodnim ugovorima (član 30).

Na nacionalnom nivou donijet je set propisa kojim se u potpunosti reguliše procjena uticaja projekata na životnu sredinu, i to: Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu ("Sl. list" 80/05), Uredba o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu (Sl. list RCG", br. 20/07 od 04.04.2007), Pravilnik o sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za odlučivanje o potrebi procjene uticaja na životnu sredinu ("Sl. list RCG ", br. 14/07 od 21.12.2007), Pravilnik o sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za određivanje obima i sadržaja elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu ("Sl. list Crne Gore", br. 14/07 od 21.12.2007 i Pravilnik o sadržini elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu ("Sl. list Crne Gore", br. 14/07 od 21.12.2007).

Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu koji se primjenjuje od 01.01.2008.godine, uređen je postupak procjene uticaja za projekte koji mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu, sadržaj elaborata o procjeni uticaja, učešće zainteresovanih organa i organizacija i javnosti, postupak ocjene i izdavanja saglasnosti, obavještavanje o projektima koji mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu druge države, nadzor i druga pitanja od značaja za procjenu uticaja na životnu sredinu. Postupak procjene uticaja se sprovodi u tri faze, i to: odlučivanje o potrebi procjene uticaja na životnu sredinu, određivanje obima i sadržaja elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu i davanja saglasnosti na elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu. Procjena uticaja vrši se za projekte, koji se planiraju ili izvode, iz oblasti industrije, rudarstva, energetike, saobraćaja, turizma, poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede i komunalnih djelatnosti, kao i za sve projekte koji se planiraju u zaštićenom prirodnom dobru i u zaštićenoj okolini nepokretnog kulturnog dobra. Uredbom o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu utvrđeni su konkretni projekti za koje je obavezna procjena uticaja na životnu sredinu i projekti za koje se može zahtijevati procjena uticaja. Projekti za koje je obavezna procjena uticaja na životnu sredinu utvrđeni su u Listi I, a projekti za koje se može zahtijevati procjena uticaja na životnu sredinu utvrđeni su u Listi II ove uredbe. Pravilnikom o sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za odlučivanje o potrebi procjene uticaja i Pravilnikom o sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za određivanje obima i sadržaja elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu detaljno je propisan sadržaj dokumentacije koju nosilac projekta podnosi nadležnom organu radi odlučivanja o potrebi procjene uticaja i određivanja obima i sadržaja elaborata procjene uticaja. Pravilnikom o sadržini elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu detaljno je propisan sadržaj elaborata procjene uticaja na životnu sredinu. Elaboratom procjene uticaja se analizira i ocjenjuje kvalitet segmenata životne sredine i njihova osjetljivost na određenom prostoru, međusobni uticaj postojećih i planiranih aktivnosti, predviđaju direktni i indirektni uticaji realizacije projekta na životnu sredinu, utvrđuju mjere i uslovi za sprečavanje, otklanjanje, ublažavanje ili sanaciju štetnih uticaja na životnu sredinu i zdravlje ljudi. Elaboratom je potrebno predvidjeti alternativna rješenja koja nosilac projekta razmatra sa detaljnim obrazloženjem za izbor određenog rješenja. Alternativna rješenja se razmatraju za lokaciju ili trasu; tehnologiju; izbor materijala; veličinu objekta; odlaganje otpada i slično. Veoma važno je istaći da se Elaboratom utvrđuje program praćenja uticaja na životnu sredinu koji obuhvata stanje kvaliteta segmenata životne sredine prije početka izvođenja projekta (nulto stanje), u toku izvođenja projekta i tokom korišćenja istog. Programom praćenja se definisu parametri koji će se pratiti, mjesto, način i učestalost mjerjenja, sadržaj i dinamika dostavljanja izvještaja o izvršenim mjerjenjima i obavještavanje javnosti o rezultatima mjerjenja.

Tokom ocjene Elaborata o procjeni uticaja održava se javni uvid i javna rasprava. Komisija koja ocjenjuje Elaborat razmatra komentare zainteresovane javnosti, zainteresovanih organa i organizacija iskazanih tokom javnog uvida i javne rasprave i, shodno članu 22 Zakona o procjeni uticaja, dostavlja nadležnom organu predlog odluke o davanju ili odbijanju davanja saglasnosti na Elaborat (postupak učešća javnosti naveden je u odgovoru na pitanje 24). Ako Elaboratom nijesu na zadovoljavajućm nivou obrađena ključna pitanja od značaja za zaštitu životne sredine Komisija može zahtijevati da se izvrše izmjene i dopune predmetnog Elaborata. Ako se u propisanom roku, koji odredi Komisija, ne dostave tražene izmjene i dopune Elaborata, Komisija će predložiti nadležnom organu da odbije zahtjev za davanje saglasnosti.

U skladu sa članom 6 Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu nosilac projekta ne može otpočeti sa realizacijom određenog projekta bez predhodno sprovedenog postupka procjene uticaja na životnu sredinu i saglasnosti nadležnog organa na elaborat procjene uticaja na životnu sredinu.

Od početka primjene Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu, od ukupno 167 podnesenih zahtjeva za pokretanje postupka procjene uticaja na životnu sredinu na državnom nivou, nakon sprovedenog postupka odlučivanja o potrebi procjene uticaja u 39 slučajeva donijeta je odluka organa nadležnog za zaštitu životne sredine da nije potrebna izrada Elaborata o procjeni uticaja (član 13 Zakona). U navedenom periodu, data je saglasnot na 128 zahtjeva za davanje saglasnosti na Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu. U dosadašnjoj praksi oko 30% od ukupnog broja zahtjeva za davanje saglasnosti na Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu je vraćano na doradu, kako bi se izvršile određene ispravke i dopune, nakon čega su isti prihvaćeni od strane Komisije za ocjenu elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu. Do sada nije izvršeno odbijanje zahtjeva za davanje saglasnosti na Elaborat o procjeni uticaja ni za jedan projekat. U dosadašnjoj praksi sprovodenja Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu nije realizovan ni jedan projekat koji je mogao imati prekogranični uticaj.

27. Da li je vaša zemlja ratifikovala Protokol o Strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu uz ESPOO Konvenciju? Ukoliko jeste, koji se koraci preuzimaju da bi se uvela ekološka procjena planova i programa, i da li se oni odnose i na politike i propise?

Zakon o ratifikaciji Protokola o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu uz Espoo konvenciju donijela je Skupština Crne Gore i objavljen je u Službenom listu Crne Gore – Međunarodni ugovori“, br.02/09.

Pitanja koja se uređuju Protokolom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu, odnosno ekološka procjena planova i programa definisana su i Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu koji se primjenjuje od 01. januara 2008. godine.

Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu definisano je da se stateška procjena uticaja vrši za planove ili programe kada postoji mogućnost da njihova realizacija izazove znatne posljedice po životnu sredinu. Propisano je da je izrada strateške procjene uticaja obavezna za planove ili programe iz oblasti poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, lovstva, energetike, industrije, uključujući rudarstvo, saobraćaj, turizam, regionalni razvoj, telekomunikacije, upravljanja otpadom, upravljanja vodama, upravljanja morskim dobrom, urbanističkog ili prostornog planiranja ili korišćenja zemljišta, a koji postavljaju okvir za budući razvoj projekata koji podliježe izradi procjene uticaja na životnu sredinu u skladu sa posebnim aktom, kao i za planove i programe koji, s obzirom na područje u kome se realizuju, mogu uticati na zaštićena područja, prirodna staništa i očuvanje flore i faune. Za planove i programe kojima je predviđeno korišćenje manjih površina na lokalnom nivou ili u slučaju manjih izmjena planova ili programe koje ne zahtijevaju propisani postupak usvajanja, kao i za planove ili programe koji nisu prethodno navedeni, odluku o potrebi izrade strateške procjene uticaja donosi organ nadležan za pripremu plana ili programa ako, prema kriterijumima koji su definisani u zakonu, utvrdi da postoji mogućnost značajnih uticaja na životnu sredinu. Strateška procjena uticaja se ne vrši za planove i programe namijenjene odbrani zemlje, za planove ublažavanja i otklanjanja posljedica elementarnih nepogoda i za finansijske i budžetske planove.

Potreba izrade strateške procjene za planove i programe utvrđuje se ispitivanjem od slučaja do slučaja, na osnovu kriterijuma za utvrđivanje značajnih uticaja

Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu propisano je da je Izvještaj o stareškoj procjeni dio dokumentacije koji se prilaže uz plan ili program i sadrži identifikaciju, opis i procjenu mogućih značajnih uticaja na životnu sredinu, uključujući i prekogranične uticaje, zbog realizacije plana ili programa, kao i razmatrana i usvojena varijantna rješenje, uz vođenje računa o ciljevima i

geografskom obuhvatu plana ili programa, kao i mjere za smanjenje negativnih uticajna na životnu sredinu.

Isto tako, učešće javnosti definisano je integralni dio Zakona (član 19). Učešće javnosti u postupku sprovođenja strateške procjene uticaja na životnu sredinu navedeno je u odgovoru na pitanje br. 24.

U skladu sa odredbama Zakona o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu, ukoliko postoji mogućnost prekograničnog uticaja, organ državne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine (Agencija za zaštitu životne sredine), pokreće postupak razmjene informacija o prekograničnim uticajima. Naime, ukoliko implementacija plana ili programa može imati značajan negativan uticaj na životnu sredinu druge države ili ako država čija životna sredine može biti značajno ugrožena to zatraži, organ državne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine, u postupku učešća zainteresovanih organa i organizacija i javnosti, dostavlja, u što kraćem roku, a najkasnije kada bude informisao svoju javnost, drugoj državi na mišljenje informacije, i to: opis plana i programa, zajedno sa svim dostupnim informacijama o njihovim mogućim uticajima, o prirodi odluke koja može biti donijeta, i rokovima u kojim druga država može da saopšti svoju namjeru da učestvuje u postupku odlučivanja. Takođe, o odluci o davanju saglasnosti na Izvještaj o strateškoj procjeni organ državne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine obavještava drugu državu koja je bila konsultovana u postupku odlučivanja, dostavljanjem informacije o sadržaju odluke o davanju saglasnosti, načinu pripreme izvještaja o strateškoj procjeni uticaja i pribavljenim mišljenjima u postupku izrade, rezultatima konsultacija i razlozima na kojima se zasniva odluka o davanju saglasnosti i mjerama u oblasti monitoringa planova ili programa. Isto tako o primljenim informacija o prekograničnim uticajima predloženog plana ili programa druge države, organ državne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine obavještava zainteresovane organe i organizacije i javnost u procesu javne rasprave. Rezultate konsulatcija i pribavljenog mišljenja zainteresovanih organa i organizacija i javnosti, organ državne uprave nadležan za poslove zaštite životne sredine uzima u obzir prilikom davanja mišljenja nadležnom organu druge države.

Zakonom o strateškoj procjeni uticaja utvrđuju se uslovi, način i postupak vršenja procjene uticaja određenih planova ili programa na životnu sredinu, kroz integriranje principa zaštite životne sredine u postupak pripreme, usvajanja i realizacije planova ili programa koji imaju značajan uticaj na životnu sredinu. Shodno navedenom, Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu definisano je da su planovi ili programi svi razvojni planovi i programi i dokumenti, uključujući i njihove izmjene i dopune, koje priprema i/ili usvaja organ na republičkom ili lokalnom nivou ili koje nadležni organ priprema za usvajanje od strane Skupštine ili Vlade Crne Gore, odnosno Skupštine ili izvršnog organa jedinice lokalne samouprave, kao i planovi i programi čije je donošenje obavezno na osnovu propisa.

Propisima u oblasti zaštite životne sredine i Zakonom o strateškoj pocjeni uticaja na životnu sredinu definiše se značenja zahvata, aktivnosti, projekta, plana, strategije i programa. Pojam politike u pogledu učešća javnosti u donošenju politike nije prepozant i definisan. Međutim, omogućeno je učešće javnosti prilikom donošenja značajnih dokumenata kojim se uređuju pojedine sektorske i opšte politike.

Kao što je navedeno u odgovoru na pitanje broj 24, osnovna zakonodavna rešenja od značaja za pitanja kojim se reguliše učešće javnosti u postupku donošenja odluka sadržana su u nizu propisa u oblasti životne sredine. Takođe, učešće javnosti je obezbijeđeno u pogledu propisa, odnosno pripreme zakona i podzakonskih akata, kao i u fazi davanja primjedbi, predloga i sugestija na nacrte zakona. Sprovođenje javne rasprave regulisano je odredbama člana 33 a dostupnost materijala javnosti odredbama člana 37 Poslovnika Vlade Crne Gore ("Sl. list Crne Gore", br.48/09).

Javnost rada utvrđena je i odredbama čl. 211-217 Poslovnika Skupštine Republike Crne Gore ("Sl.list RCG",br. 51/06, 66/06).

28. Da li vaša zemlja ima Sistem procjene regulatornog uticaja ili uticaja na održivost, koja daje procjenu ekonomskih, socijalnih i ekoloških uticaja važnijih javnih politika u jedinstvenom integrisanom procesu?

Crna Gora nema pravno regulisan sistem procjene regulatornog uticaja na način kako je uređeno od strane Evropske Komisije 2002. godine. Međutim, integrisana procjena ekonomskih, socijalnih i ekoloških uticaja važnijih javnih politika se u određenoj mjeri vrši i osigurava kroz mehanizme koje u nastavku navodimo.

Nacionalna strategija održivog razvoja obavezuje da se javne politike koje se bave održivim razvojem ili nekim od njegovih komponenti prije usvajanja na Vladi razmatraju na sjednicama Nacionalnog savjeta za održivi razvoj. Osnivanje, funkcionisanje i sastav Savjeta su detaljno opisani u odgovoru 15 ovog poglavlja (Opšta politika). Ovdje se navodi da je Savjet prije reforme iz 2008. godine, imao dva radna tijela, *Inter-resornu radnu grupu* koju su sačinjavali predstavnici većine ministarstava Vlade Crne Gore, kao i predstavnici stručnih institucija koje se bave pitanjima održivog ravoja i *Forum NVO*, koji je okupljaо predstavnike nevladinih organizacija iz oblasti ekologije, kao i društvenog i ekonomskog razvoja. Sva dokumenta na dnevnom redu Savjeta prethodno su razmatrana sa stručnog aspekta u okviru ova dva tijela. Nakon toga, po tom osnovu doneseni objedinjeni zaključci sa predlozima od značaja za donošenje javnih politika dalje su proslijedivani članovima Savjeta na finalnu diskusiju i usvajanje. Tek kada bi dokument prošao sve nivo razmatranja i utvrđivanja stepena održivosti, predlozi javnih politika su dalje upućivani Vladi.

Sve najvažnije strateške politike, kao što su: Prostorni plan Crne Gore do 2025. godine, Strategija razvoja energetike do 2020, Nacionalna politika upravljanja šumama i šumske zemljištem i dr, razmatrane su na sjednicama Savjeta. Odlukom o obrazovanju Nacionalnog savjeta za održivi razvoj (Sl. List Crne Gore, broj 47/08) koja definiše strukturu novog Savjeta i njegovu misiju/ciljeve, predviđa se formiranje radnih grupa unutar Nacionalnog savjeta koje će vršiti funkciju osiguravanja usaglašenosti javnih politika sa principima i standardima sva tri stuba održivog razvoja. Multi-disciplinarnim pristupom pri izboru članova radnih grupa osiguraće se kontinuitet principa i metoda rada koje su imale Inter-resorna radna grupa i Forum NVO.

Sve važnije politike, takođe, prolaze i proces javnih rasprava, na kojim je širim društvenim činiocima data šansa da daju komentare na predloge dokumenata, a koje su predlagaci dužni da uzmu u obzir.

Dodatak korak u osiguranju procjene održivosti javnih politika, prije njihovog podnošenja Vladi, vrši se putem slanja svih predloga javnih politika na razmatranje jednoj od dvije ili na obje Komisije Vlade: Komisiji za politička pitanja i Komisiji za ekonomsku i finansijsku politiku. Saglasno članu 39 Poslovnika Vlade Crne Gore (Sl. List Crne Gore, broj 48/09), uz predlog zakona, drugog propisa ili opštег akta, kao i strateških i planskih dokumenata obrađivač je, između ostalog, dužan da dostavi:

- procjenu fiskalnog uticaja koji bi sprovođenje akta imalo na budžet Crne Gore, sredstva Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja, Fonda za zdravstveno osiguranje, Zavoda za zapošljavanje Crne Gore i budžet lokalne samouprave, u skladu sa uputstvom Ministarstva finansija;
- mišljenje Ministarstva finansija da se rješenjima iz predloga akta ne stvaraju biznis barijere u poslovanju;
- izvještaj o obavljenim međusektorskim i međuresorskim konsultacijama, koji sadrži stavove, predloge i mišljenja iznijeta u konsultacijama;
- analizu stanja, pojava i problema u oblasti koja se tim zakonom uređuje.

Bez navedene dodatne dokumentacije, Komisije i Vlada ne razmatraju predložena dokumenta. Strategije i dokumenta koja su tiču održivog razvoja ili se bave međuresorskim politikama razmatraju dvije Komisije na zajedničkoj sjednici. Komisije, kao najviši političko-stručni nivo, imaju pravo da vrate dokument predlagajuću ukoliko smatraju da ga treba dopuniti, doraditi ili izmijeniti u

odnosu na njegove predloge i rješenja, kao i uticaj na društvo i javnost. Tek nakon usaglašavanja dokumenta na nivou Komisija, predlozi javnih politika se upućuju Vladi na razmatranje i usvajanje. Komisije se sastaju jednom nedeljno, dva dana prije zasjedanja Vlade.

U skladu sa Poslovnikom Skupštine Crne Gore za razmatranje predloga akata, predlaganje akata, parlamentarnu kontrolu i vršenje drugih poslova iz nadležnosti Skupštine, Skupština obrazuje odbore kao svoja radna tijela. U okviru stalnog radnog tijela Skupštine Crne Gore funkcioniše i Odbor za turizam, poljoprivredu, ekologiju i prostorno planiranje koji u okviru svoje nadležnosti, između ostalog, razmatra predloge zakona, drugih propisa i opštih akata i druga pitanja koja se odnose na: zaštitu i unaprjeđivanje životne sredine, prirode i prirodnih dobara; nacionalne parkove; zaštitu od opasnih i štetnih materija; zaštitu od drugih izvora ugrožavanja životne sredine; prostorno planiranje i urbanističko uređenje; stambene odnose; građevinarstvo; uređenje i korišćenje građevinskog zemljišta, kao i druga pitanja iz oblasti ekologije i prostornog planiranja.

29. Da li postoje mjere zasnovane na ekološkoj odgovornosti a kojima je cilj sprječavanje i saniranje ekološke štete? Ukoliko ne postoje, da li se usvajanje takvih mera planira u bliskoj budućnosti?

Da, postoje mjere zasnovane na ekološkoj odgovornosti koje imaju za cilj sprječavanje i saniranje ekološke štete. Zakonom o životnoj sredini („Sl. List Crne Gore“, br. 48/08) u poglavљу VII - Odgovornost za štetu u životnoj sredini propisana je odgovornost zagađivača za štetu u životnoj sredini i za neposrednu opasnost od štete prouzrokovanoj obavljanjem opasnih djelatnosti koje se smatraju opasnim zbog načina na koji se njima upravlja, proizvodi ili zbog opasnih materija ili sredstava koja se u njima koriste. Za zagađenje životne sredine u skladu sa zakonom odgovorno je i odgovorno lice zagađivača koje je nezakonitim ili nepravilnim djelovanjem omogućilo ili dopustilo zagađenje životne sredine, što je utvrđeno kaznenim odredbama koje propisuju odgovornost za pravna lica i odgovorna lica u pravnom licu za učinjene prekršaje ukoji se tiču životne sredine (član 69). Uređeno je pitanje naknade štete, kao i obaveza preuzimanja mera i obavještenja. Tako je odredbama člana 43 ovog Zakona utvrđena obaveza za sva pravna i fizička lica da prilikom obavljanja aktivnosti spriječe nanošenje štete životnoj sredini preuzimanjem sledećih mjer:

- primjenom i sprovođenjem propisa o zaštiti životne sredine;
- održivim korišćenjem prirodnih resursa, dobara i energije;
- uvođenjem energetski efikasnijih tehnologija i korišćenjem obnovljivih prirodnih resursa;
- upotreborom proizvoda, procesa, tehnologija koje manje ugrožavaju životnu sredinu;
- preuzimanjem mera prevencije i otklanjanja posljedica ugrožavanja i štete po životnu sredinu;
- vođenjem evidencije o potrošnji sirovina i energije, ispuštanju zagađujućih materija i energije, klasifikaciji, karakteristikama i količinama otpada, kao i o drugim podacima i njihovo dostavljanje nadležnim organima;
- kontrolom aktivnosti i rada postrojenja koja mogu predstavljati rizik ili prouzrokovati opasnost po životnu sredinu i zdravlje ljudi;
- drugim mjerama u skladu sa zakonom.
- Takođe je propisano da Agencija za zaštitu životne sredine, odnosno organ državne uprave nadležan za zaštitu i spašavanje može, u slučaju neposredne opasnosti od štete (član 46):
 - zatražiti od zagađivača podatke o neposrednoj opasnosti od štete ili o slučajevima u kojima se sumnja na neposrednu opasnost od štete;
 - zatražiti od zagađivača preuzimanje neophodnih aktivnosti i mera sprječavanja nastanka štete u životnu sredinu, odnosno ugrožavanja zaštićenih vrsta;

- dati zagađivaču uputstva u pogledu neophodnih aktivnosti i mjera sprječavanja koje treba preduzeti;
- preduzeti neophodne aktivnosti i mjere sprječavanja štetnih posljedica u saradnji sa drugim tijelima nadležnim za preduzimanje intervencija (član 46).

Pored obaveze preduzimanja mjera u cilju sprječavanja nastajanja štete u životnoj sredini ovim zakonom uređeno je i pitanje odgovornosti, odnosno preduzimanje mjera u slučaju nastanka štete. Tako je odredbama člana 44 Zakona o životnoj sredini propisano, između ostalog, da zagađivač odgovara za štetu nanijetu životnoj sredini, a da lice koje pretrpi štetu zbog zagađivanja životne sredine ima pravo na naknadu štete (član 45). Zagađivač je dužan, u utvrđenom roku izraditi sanacioni program za uklanjanje štete u životnoj sredini koja je nastala zbog prekoračenja graničnih vrijednosti emisija u skladu s posebnim propisom. Za sanacioni program zagađivač mora dobiti saglasnost Agencije, a ukoliko Agencija ocijeni, i mišeljenje drugih nadležnih organa. Aktivnosti i mjere otklanjanja štete u životnoj sredini, vrste sanacionih programa, obim i metodologiju izrade sanacionih programa i druga pitanja od značaja za sprovođenje sanacionog programa propisuje Ministarstvo, u saradnji sa drugim nadležnim organima (člana 48).

Ukoliko zagađivač nije u mogućnosti da bez odlaganja hitno sproveđe sve mjere za sprječavanje i ograničavanje nastanka štete u životnoj sredini, radi neophodnog ograničavanja daljeg štetnog djelovanja postrojenja na životnu sredinu, Agencija će, angažovanjem drugog pravnog lica, na trošak i odgovornost zagađivača, sprovesti sve mjere za sprječavanje i ograničavanje nastanka daljih šteta (član 49). Ako u slučaju zagađenja životne sredine nije moguće utvrditi zagađivača, sanacioni program sprovodi Agencija, u saradnji sa drugim nadležnim organima (član 48).

Ako se zagađivač utvrdi naknadno, jedinica lokalne samouprave i Država može po saznanju za zagađivača, od istog tražiti naknadu troškova nastalih otklanjanjem štetnih posljedica zagađenja životne sredine u skladu sa zakonom. U slučajevima kada nije moguće utvrditi zagađivača, postupa se po pravilima supsidiarne odgovornosti za preduzimanje mjera, otklanjanja štete u životnoj sredini tako da troškove snose država, odnosno jedinica lokalne samouprave (član 52, stav 1). Ako se zagađivač utvrdi naknadno, jedinica lokalne samouprave i Država mogu, po saznanju za zagađivača, tražiti naknadu troškova nastalih otklanjanjem štetnih posljedica zagađenja životne sredine u skladu sa zakonom (član 52, stav 2). Takođe utvrđeno je da Vlada može zbog ugroženosti životne sredine zabraniti izvođenje novih zahvata u životnu sredinu zbog kojih bi se mogao povećati stepen opasnosti po životnu sredinu ili djelova životne sredine na određenom području.

Gore navedeni zakon, kao lex generalis zakon u oblasti zaštite životne sredine, u potpunosti se zasniva na Zakonu o obligacionim odnosima ("Sl. list Crne Gore", br. 47/08), koji sadrži opšta načela koja se odnose na pitanje odgovornosti za štetu od opasne djelatnosti. U smislu ovog zakona pod opasnim djelatnostima smatraju se djelatnosti koje predstavljaju povećanu opasnost štete za okolinu. Tako je odredbama člana 168 propisano da šteta nastala u vezi sa opasnom djelatnošću potiče od te djelatnosti, izuzev ako se dokaže da ona nije bila uzrok štete, te da za štetu od opasne djelatnosti odgovara lice koje se njom bavi (član 169). U tom smislu odredbama člana 148 propisano je da "ko drugome prouzrokuje štetu dužan je da je naknadi, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice, te da se za štetu od stvari ili djelatnosti od kojih potiče povećana opasnost štete za okolinu, odgovara bez obzira na krivicu. Takođe je uređeno pitanje preduzimanje mjera u cilju sprječavanja nastanka štete, tako da je odredbama člana 150 propisano da svako može da zahtijeva od drugoga da ukloni izvor opasnosti od koga prijeti znatnija šteta njemu ili neodređenom broju lica, kao i da se uzdrži od djelatnosti od koje proizilazi uznemiravanje ili opasnost štete, ako se nastanak uznemiravanja ili štete ne može sprječiti odgovarajućim mjerama. Utvrđena je i obaveza Suda da na zahtjev zainteresovanog lica naredi da se preduzmu odgovarajuće mjere za sprječavanje nastanka štete ili uznemiravanja, ili da se ukloni izvor opasnosti, na trošak držaoca izvora opasnosti, ako ovaj sam to ne učini.

B. Kvalitet vazduha

30. Jesu li utvrđene granične vrijednosti ili ciljne vrijednosti kvaliteta vazduha za specifične atmosferske polutante? Ako jesu, koje su to vrijednosti?

Uredbom o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha ("Službeni list CG", br. 45/2008 od 31.7.2008. godine) utvrđene su granične i ciljne vrijednosti, kao i drugi standardi kvaliteta vazduha za zagađujuće materije obuhvaćene Aneksom I Direktive 96/62/EC, kao i za fluoride koji u Crnoj Gori predstavljaju značajnu zagađujuću materiju. U pripremi Uredbe uzeti su u obzir relevantni propisi EU, a posebno Direktiva 96/62/EC Evropskog Savjeta od 27. septembra 1996. o procjeni i upravljanju kvalitetom vazduha u životnoj sredini, Direktiva 1999/30/EC o graničnim vrijednostima za SO₂, NO₂ i NOx, čestice i olova u vazduhu, Direktiva 2000/69/EC o graničnim vrijednostima za benzen i ugljenmonoksid u vazduhu, Direktiva 2004/107/EC o arsenu, kadmijumu, živi, niklu i policikličnim aromatičnim ugljovodonicima u vazduhu, kao i nova okvirna Direktiva 2008/50/EC o kvalitetu vazduha i čistijem vazduhu u Evropi koja je usvojena 15. aprila 2008.god. kojom su obuhvaćene sve prethodno nabrojane Direktive, osim Direktive 2004/107/EC o arsenu, kadmijumu, živi, niklu i policikličnim aromatičnim ugljovodonicima u vazduhu.

Granične vrijednosti i granice tolerancije, kao i rokovi za postizanje graničnih vrijednosti za sumpor dioksid, azot dioksid, olovo, benzen, ugljen-monoksid, PM₁₀ i fluoride, navedeni su u sljedećim tabelama:

Granične vrijedosti i granice tolerancije za zaštitu zdravlja ljudi

1. Sumpor dioksid

Granične vrijednosti za sumpor dioksid				
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost	Granica tolerancije	Rok za postizanje granične vrijednosti
Zaštita zdravlja	Jednočasovna srednja vrijednost	300 µg/m ³ , ne smije se prekoračiti više od 24 puta u toku godine	nema	2010. godina
	Dnevna srednja vrijednost	110 µg/m ³ , ne smije se prekoračiti više od 3 puta u toku godine	nema	2010. godina

2. Azot dioksid

27 Životna sredina

Granične vrijednosti za azot dioksid				
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost	Granica tolerancije	Rok za postizanje granične vrijednosti
Zaštita zdravlja	Jednočasovna srednja vrijednost	200 µg/m ³ ne smije biti prekoračene preko 18 puta godišnje	50% na dan stupanja na snagu ove uredbe, a smanjuje se svake naredne godine za određeni godišnji procenat dok se granica tolerancije ne smanji na 0% do 2010. godine	2010. godina
	Godišnja srednja vrijednost	40 µg/m ³	50% na dan stupanja na snagu ove uredbe, a smanjuje se svake naredne godine za određeni godišnji procenat dok se granica tolerancije ne smanji na 0% do 2010. godine	2010. godina

3. Olovo

Granične vrijednosti za olovo				
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost	Granica tolerancije	Rok za postizanje granične vrijednosti
Zaštita zdravlja	Godišnja srednja vrijednost	0,5 µg/m ³	100% na dan stupanja na snagu ove uredbe, a smanjuje se svake naredne godine za određeni godišnji procenat dok se granica tolerancije ne smanji na 0% do 2010. godine ili do 2012. godine u neposrednoj blizini specifičnih industrijskih izvora	2010. godine i 2012. godine u neposrednoj blizini specifičnih industrijskih izvora (tokom proteklog perioda granična vrijednost može biti 1,0 µg/m ³)

4. Benzen

Granične vrijednosti za benzene				
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost	Granica tolerancije	Rok za postizanje granične vrijednosti

27 Životna sredina

Zaštita zdravlja	Godišnja srednja vrijednost	5 µg/m ³	nema	2010. godina
------------------	-----------------------------	---------------------	------	--------------

5. Ugljen monoksid

Granične vrijednosti za ugljen monoksid				
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost	Granica tolerancije	Rok za postizanje granične vrijednosti
Zaštita zdravlja	Maksimalna osmočasovna srednja vrijednost ⁽¹⁾	10 mg/m ³	nema	2010. godina

⁽¹⁾ Maksimalna dnevna 8-časovna srednja vrijednost određuje se ispitivanjem srednjih osmočasovnih vrijednosti izračunatih na osnovu jednočasovnih podataka koji su ažurirani svakih sat vremena. Svaka izračunata osmočasovna srednja vrijednost pripisuje se datumu kada se završava period računanja (npr. početni period računanja za svaki dan je od 17:00 časova prethodnog dana do 01:00 časova tогa dana; završni period računanja za svaki dan biće period od 16:00 do 24:00 časa istog dana).

6. Suspendovane čestice PM₁₀

Granične vrijednosti za PM₁₀				
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost(GV)	Granica tolerancije	Rok za postizanje GV
Zaštita zdravlja	Dnevna srednja vrijednost	50 µg/m ³ , ne smije biti prekoračena preko 35 puta godišnje	100% na dan stupanja na snagu ove uredbe, a smanjuje se svake naredne godine za određeni godišnji procenat dok se granica tolerancije ne smanji na 0% do 2015. godine	2015. godina
	Godišnja srednja vrijednost	40 µg/m ³	40% na dan stupanja na snagu ove uredbe, a smanjuje se svake naredne godine za određeni godišnji procenat dok se granica tolerancije ne smanji na 0% do 2015. godine	2015. godina

7. Fluoridi

Granične vrijednosti za fluoride	
Zaštita zdravlja	10 µg/m ³

27 Životna sredina

Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost	Granica tolerancije	Rok za postizanje granične vrijednosti
Zaštita zdravlja	Dnevna srednja vrijednost	10 µg/m ³	nema	2010. godina
	Godišnja srednja vrijednost	5 µg/m ³	nema	2010. godina

Uredbom o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha takođe su utvrđene ciljne vrijednosti koncentracija teških metala (arsena, kadmijuma i nikla) i benzo(a)pirena, kao markera za policiklične aromatične ugljovodonike u suspendovanim česticama promjera PM₁₀, ciljne vrijednosti ukupne koncentracije suspendovanih čestica PM_{2,5} kao i rokovi za dostizanje ovih vrijednosti.

Ciljne vrijedosti koncentracija teških metala i policikličnih aromatičnih ugljovodonika i PM_{2,5} za zaštitu zdravlja ljudi

1. Teški metali

Ciljne vrijednosti za teške metale (ukupan sadržaj u frakcijama PM ₁₀ - srednja vrijednost za kalendarsku godinu)				
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Metal	Ciljna vrijednost	Rok za postizanje ciljne vrijednosti
Zaštita zdravlja	Godišnja srednja vrijednost	As	6 ng/m ³	2015. godina
		Cd	5 ng/m ³	2015. godina
		Ni	20 ng/m ³	2015. godina

2. Benzo(a)piren

Ciljne vrijednosti za benzo(a)piren (ukupan sadržaj u frakcijama PM ₁₀ - srednja vrijednost za kalendarsku godinu)			
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Ciljna vrijednost	Rok za postizanje ciljne vrijednosti
Zaštita zdravlja	Godišnja srednja vrijednost	1 ng/m ³	2015. godina

3. PM_{2,5}

Ciljna vrijednost za PM _{2,5}			
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Ciljna vrijednost	Rok za dostizanje granične vrijednosti
Zaštita zdravlja	Godišnja srednja vrijednost	25 µg/m ³	2015. godina

Takođe su utvrđene ciljne vrijednosti i dugoročni ciljevi za ozon u vazduhu, sa aspekta zaštite zdravlja ljudi i zaštite vegetacije i kritični nivoi za sumpor dioksid, azotne okside i fluoride sa aspekta zaštite ekosistema i vegetacije.

Ciljne vrijednosti i dugoročni ciljevi za zaštitu zdravlja ljudi i zaštitu vegetacije

Dugoročni ciljevi

Cilj	Period usrednjavanja	Dugoročni cilj
Zaštita zdravlja ljudi	Maksimalna dnevna 8-časovna srednja vrijednost ⁽¹⁾	120 µg/m ³
Zaštita vegetacije	maj-jul (92 dana)	AOT40 ⁽²⁾ , (izračunato prema jednočasovnim vrijednostima) 6 000 µg/m ³ /h*

Ciljne vrijednosti

Cilj	Period usrednjavanja	Ciljna vrijednost	Rok za postizanje ciljne vrijednosti ⁽³⁾
Zaštita zdravlja ljudi	Maksimalna dnevna 8-časovna srednja vrijednost ⁽¹⁾	120 µg/m ³ ne smije biti prekoračena više od 25 puta tokom kalendarske godine - uzima se prosjek od tri godine ⁽³⁾	2010. godina
Zaštita vegetacije	maj-jul (92 dana)	AOT40 (izračunato prema jednočasovnim vrijednostima) 18 000 µg/m ³ /h* uzima se prosjek od pet godina ⁽⁴⁾	2010. godina

* časovi između 8:00 i 22:00 po srednje - evropskom vremenu.

⁽¹⁾ Maksimalna dnevna osmočasovna srednja vrijednost određuje se ispitivanjem srednjih osmočasovnih vrijednosti izračunatih na osnovu jednočasovnih podataka koji su ažurirani svakih sat vremena. Svaka izračunata osmočasovna srednja vrijednost pripisuje se

27 Životna sredina

datumu kada se završava period računanja (npr. početni period računanja za svaki dan je od 17:00 časova prethodnog dana do 01:00 časova toga dana; završni period računanja za svaki dan biće period od 16:00 do 24:00 časa istog dana).

⁽²⁾ U slučajevima kada mjerni podaci nisu dostupni, koriste se sljedeći faktori za izračunavanje vrijednosti AOT40:

AOT40 procjena = AOT40 mjerjenje x (ukupan mogući broj sati*) / (broj izmjerениh jednočasovnih vrijednosti)

⁽³⁾ Označava prvu godinu za koju će se podaci koristiti za upoređivanje sa podacima u narednih tri ili pet godina

⁽⁴⁾ Ukoliko se ne može utvrditi srednja vrijednost za tri ili pet godina na osnovu potpunog seta uzastopnih godišnjih podataka, minimalni godišnji podaci za provjeru eventualnog prekoračenja ciljnih vrijednosti su sljedeći:

- za ciljnu vrijednost za zaštitu zdravlja ljudi: validni podaci za jednu godinu;

- za ciljnu vrijednost za zaštitu vegetacije: validni podaci za tri godine.

Kritični nivoi za zaštitu ekosistema i vegetacije

Vrsta zaštite	Zagađujuća materija	Period usrednjavanja	Kritični nivo
Zaštita ekosistema	Sumpor dioksid	Godišnja srednja vrijednost i zimska srednja vrijednost (l. oktobar-31. mart)	20 µg/m ³
Zaštita ekosistema	Fluoridi	Godišnja srednja vrijednost	1 µg/m ³
Zaštita vegetacije	Azotni oksidi	Godišnja srednja vrijednost (NO+NO ₂)	30 µg/m ³

Uredbom se takođe propisuju pragovi upozoravanja za sumpor dioksid i azot dioksid sa aspekta zaštite zdravlja ljudi, kao i prag upozoravanja i prag obavještavanja za ozon, sa aspekta zaštite stanovništva, odnosno osjetljivih grupa pri kratkotrajnom izlaganju povećanim koncentracijama ozona.

Pragovi upozoravanja i prag obavještavanja

Prag upozoravanja	Zagađujuća materija	Period usrednjavanja	Prag
	Sumpor dioksid	1 sat ⁽¹⁾	500 µg/m ³
	Azot dioksid	1 sat ⁽¹⁾	400 µg/m ³
	Ozon	1 sat ⁽¹⁾	240 µg/m ³

Prag obavještavanja	Ozon	1 sat	180 µg/m ³
---------------------	------	-------	-----------------------

⁽¹⁾ U skladu sa ovom uredbom, prekoračenja praga upozoravanja mjere se ili predviđaju u roku od tri uzastopna sata.

31. Kakve su njihove vrijednosti u odnosu na norme/smjernice SZO?

Crna Gora je donijela Uredbu o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha ("Službeni list CG", br. 45/2008 od 31.7.2008. godine) u skladu sa Direktivom 2008/50/EC koja uvažava posljednja uputstva Svjetske zdravstvene organizacije o kvalitetu vazduha (2005) prema kojim se suspendovane čestice PM_{2,5} identifikuju kao jedna od najopasnijih zagađujućih materija po ljudsko zdravlje. Navedenom uredbom propisana je ciljna vrijednost za PM_{2,5} od 25 µg/m³, koju treba dostići do 2015. godine.

Nakon što se u Crnoj Gori izvrši razgraničavanje teritorije na zone kvaliteta vazduha i uspostavi državna mreža za praćenje kvaliteta vazduha, na osnovu kriterijuma o određivanju minimalnog broja mjernih mesta, odrediće se reprezentativna mjerna mjesta za praćenje PM_{2,5} u skladu sa brojem mjernih mesta za praćenje PM₁₀. Nacrt propisa kojim se teritorija Crne Gore razgraničava na zone kvaliteta vazduha i kojim će se uspostaviti državna mreža za praćenje kvaliteta vazduha je u završnoj fazi i donijeće se u prvom kvartalu 2010. godine, nakon usvajanja novog Zakona o zaštiti vazduha koji prema programu rada Vlade treba donijeti najkasnije do kraja 2009. godine.

U sljedećoj tabeli može se vidjeti odnos između uputstava SZO i uredbom propisanih standarda kvaliteta vazduha u Crnoj Gori:

Zagađujuća materija	SZO uputstva*	Crnogorski standardi
PM _{2,5} godišnja srednja vrijednost	10 µg/m ³	25 µg/m ³
PM _{2,5} 24-časovna srednja vrijednost	25 µg/m ³	-
PM ₁₀ godišnja srednja vrijednost	20 µg/m ³	40 µg/m ³
PM ₁₀ 24-časovna srednja vrijednost	50 µg/m ³	50 µg/m ³
Ozon 8-časovna srednja vrijednost	100 µg/m ³	120 µg/m ³
NO ₂ godišnja srednja vrijednost	40 µg/m ³	40 µg/m ³
NO ₂ 1-časovna srednja vrijednost	200 µg/m ³	200 µg/m ³
SO ₂ 24-časovna srednja vrijednost	20 µg/m ³	110 µg/m ³
SO ₂ 10-minutna srednja vrijednost	500 µg/m ³	300 µg/m ³ * (1-časovna vrijednost)

* Izvor: "WHO Air quality guidelines for particulate matter, ozone, nitrogendioxide and sulfur dioxide, Global update 2005"

32. Postoji li nacionalni program monitoringa kvaliteta vazduha?

Zakonom o životnoj sredini ("Službeni list CG", 48/2008 od 11.8.2008. godine) propisano je da država obezbeđuje kontinuiranu kontrolu i praćenje stanja životne sredine. Program monitoringa životne sredine donosi Vlada Crne Gore na predlog Agencije za zaštitu životne sredine, za period

od jedne godine. Program sadrži programe monitoringa pojedinih segmenata životne sredine, uključujući i program monitoringa kvaliteta vazduha kojim su obuhvaćena sljedeća ispitivanja:

- Sistematsko mjerjenje imisije osnovnih zagađujućih materija u vazduh: Sistematsko mjerjenje imisije osnovnih zagađujućih materija u vazduhu Crne Gore obuhvata kontinualna 24-časovna mjerjenja: sumpor dioksida (SO_2), ukupnih azotnih oksida (NO_x), prizemnog ozona (O_3), dima i čađi, ukupan sadržaj lebdećih čestica, (i u njima sadržaj teških metala i PAH-s), taložnih materija (sadržaj teških metala) na 14 lokacija u 10 naselja Crne Gore. Mjerjenje na istim lokacijama vrše se kontinualno od 1998. godine. Od 2007. godine vrši se mjerjenje čestica od posebnog uticaja na zdravlje ljudi ($\text{PM}_{2,5}$ i PM_{10}) na jednoj lokaciji.
- Sistematsko mjerjenje imisije specifičnih zagađujućih materija: Sistematsko mjerjenje imisije specifičnih zagađujućih materija obuhvata ispitivanje amonijaka, fluorida i fenola. Sistematska mjerjenja imisije amonijaka vrše se na 14 lokacija u 10 gradskih naselja u Crnoj Gori na istim lokacijama, kao i osnovnih zagađujućih materija. Sistematsko mjerjenje imisije fluorida i fenola u vazduhu mjeri se na sedam stanica.
- Povremena mjerjenja kvaliteta padavina: Mjerjenja kvaliteta padavina vrše se na osnovu uzoraka prikupljenih sa 14 lokacija jednom mjesечно iz zbirnog mjesecnog uzorka. U padavinama se određuje sadržaj fizičkohemijских parametara: pH, elektroprovodljivosti, sulfata, nitrata, hlorida, amonijaka, bikarbonata Na, K, Ca, Mg, kao i sadržaj teških metala i organskih polutanata, što je vrlo važno pratiti zbog trendova depozicije teških metala na zemljištu i biljkama, kao i u kontekstu praćenja prekograničnog prenosa zagađenja.
- Povremena mjerjenja imisije zagađujućih materija iz izduvnih gasova motornih vozila: Povremena mjerjenja osnovnih i specifičnih zagađujućih materija (sumpor dioksida, azot monoksida, azot dioksida, ukupnih azotnih oksida, prizemnog ozona, ugljen monoiksida, metana, nemetanskih i ukupnih ugljovodonika, lebdećih čestica i meteoroloških parametara) vrše se na prometnim raskrsnicama i saobraćajnicama.
- Praćenje uticaja zagađenog vazduha na životnu sredinu: Uticaj zagađenog vazduha na životnu sredinu prati se sistematskom kontrolom depozicije zagađujućih materija u biološkom materijalu na početku i na kraju vegetacionog perioda na mreži stanica.

U skladu sa novim Zakonom o zaštiti vazduha koji je u Vladinoj proceduri donošenja i čije se usvajanje od strane Skupštine Crne Gore očekuje do kraja 2009. godine, način monitoringa kvaliteta vazduha potpuno se harmonizuje sa Direktivom 2008/50/EC. Naime, u prvoj polovini 2010. godine planirano je donošenje:

- Uredbe o uspostavljanju Državne mreže za monitoring kvaliteta vazduha kojom će se utvrditi zone kvaliteta vazduha, kriterijumi za određivanje lokacija mjernih mesta, kriterijumi za određivanje minimalnog broja mjernih mesta, kriterijumi za smanjivanje broja mjernih mesta, kriterijumi za odabir mjernih mesta i postavljanje mjernih instrumenata, broj, raspored i tačne lokacije mjernih mesta, njihova namjena i karakteristike, vrste zagađujućih materija čije se koncentracije prate za svako mjerne mjesto pojedinačno (*Annex III, V, VIII, IX Direktive 2008/50/EC*).
- Pravilnika o uslovima i načinu praćenja kvaliteta vazduha kojim će se utvrditi standardizacija mjerjenja, uslovi koje mora ispunjavati oprema za ocjenjivanje kvaliteta vazduha, referentne metode, kriterijumi za postizanje kvaliteta podataka, obezbeđenje kvaliteta podataka i validacija podataka i sadržaj rezultata ocjenjivanja ukoliko su za ocjenjivanje kvaliteta vazduha korišćene druge metode osim mjerjenja (*Annex I, IV, VI Directive 2008/50/EC*).

33. Postoje li procjene emisije glavnih atmosferskih polutanata?

Postoji. Crna Gora je priprmila nacionalni inventar emisije atmosferskih polutanata u skladu sa Konvencijom o prekograničnom zagađenju na velike udaljenosti (CLRTAP). Inventar gasova koje obuhvata LRTAP konvencija pripremljen za 2006. godinu dostavljen je Evropskoj agenciji za zaštitu životne sredine, posredstvom njene partnerske mreže sa zemljama članicma – EIONET-a,

maja mjeseca 2009. godine. Procjena emisija je sprovedena u skladu sa EMEP/CORINAIR metodologijom, pri čemu su određene ukupne emisije na teritoriji Crne Gore date kao zbir emisija iz 11 glavnih sektora.

Dakle, procjene emisije atmosferskih polutanata obuhvataju: tzv. glavne zagađujuće supstance (sumporne okside (SO_2 , SO_3), azotne okside (NO , NO_2), ne-metanska organska isparljiva jedinjenja (NMVOC), ugljen-monoksid (CO), lebdeće čestice sa dijametrom manjim od $10 \mu\text{m}$ (PM_{10}) i $2.5\mu\text{m}$ ($\text{PM}_{2.5}$), teške metale (arsen (As), kadmijum (Cd), bakar (Cu), hrom (Cr), živa (Hg), nikal(Ni), olovo (Pb), selen (Se), cink (Zn)), benzen, policiklične aromatične ugljovodonike (benzo[b]fluoranten, benzo[k]fluoranten, benzo[a]piren, indeno[123cd]piren, amonijak (NH_3), i gasove sa efektom staklene bašte (ugljen-dioksid (CO_2), azotsuboksid (N_2O), metan (CH_4)). Dolje navedene tabele (Tabele od 1 do 5) sadrže podatke o ukupnim emisijama glavnih polutanata, policikličnih aromatičnih ugljovodonika i benzena, amonijaka, teških metala i gasova sa efektom staklene bašte na nacionalnom nivou. Emisije su razvrstane po glavnim sektorima.

U pogledu sektorskog doprinosa, sektori : sagorijevanje u energetici i transformacionoj industriji (44%) i drumski saobraćaj (39%) imaju najveći doprinos ukupnoj emisiji azotnih oksida (NO_x) na nacionalnom nivou (tabela 1).

Glavni izvori emisije sumpornih oksida (dati u tabeli 1) su: sagorijevanje u energetici i industriji (81%), sagorijevanje u prerađivačkoj industriji (9%) i proizvodni procesi (7%).

Tokom 2006. godine, sektori: sagorijevanje u energetici i industriji (46% PM_{10} i 37% $\text{PM}_{2.5}$), proizvodni procesi (32% PM_{10} i 35% $\text{PM}_{2.5}$) i ne-industrijska postrojenja za sagorijevanje (16% PM_{10} i 24% $\text{PM}_{2.5}$) su imali najveći udio u emisijama lebdećih čestica (tabela 1).

Sektori: ne-industrijska postrojenja za sagorijevanje, proizvodni procesi, rastvarači i korišćenje drugih proizvoda, drumski saobraćaj i poljoprivreda doprinose emisijama isparljivih organskih jedinjenja (VOC) u rasponu 10-16%, dok iz drugih izvora i ponora dolazi 26% emisija (tabela 1).

Glavne aktivnosti koje doprinose emisijama ugljen-monoksida (CO) su: ne-industrijska postrojenja za sagorijevanje (35%), drumski saobraćaj (44%) i proizvodni procesi (12%), (tabela 1).

Gotovo cijelokupna emisija amonijaka (91%) dolazi iz sektora poljoprivrede, dok je ostalih 8% je povezano sa sektorom otpada (tabela 3) .

Sagorijevanje u energetici i industriji i sagorijevanje u prerađivačkoj industriji su sektori koji uglavnom doprinose emisijama teških metala (tabela 5), 98% emisija benzena potiče od sektora drumskog transporta (tabela 2), dok gotovo sva količina emitovanih policiklični aromatičnih ugljovodonika - PAH (94-97%) potiče iz sektora ne-industrijskih postrojenja za sagorijevanje (tabela 2).

Tabela 1 – Ukupna emisija glavnih zagađujućih supstanci, po glavnim sektorima – 2006. godina

	CO (Mg)	VOC (Mg)	NOX (Mg)	PM10 (Mg)	PM2,5 (Mg)	SOX (Mg)
01 Sagorijevanje u energetici i transformacionoj industriji	468.26	675.39	3193.53	4815.11	2537.24	12266.8

27 Životna sredina

Tabela 1 – Ukupna emisija glavnih zagađujućih supstanci, po glavnim sektorima – 2006. godina

	CO (Mg)	VOC (Mg)	NOX (Mg)	PM10 (Mg)	PM2,5 (Mg)	SOX (Mg)
02 Neindustrijska postrojenja za sagorijevanje	12229.92	2380.36	106.11	1635.78	1635.78	69.37
03 Sagorijevanje u prerađivačkoj industriji	1116.21	54.68	520.21	213.17	67.63	1414.31
04 Proizvodni procesi	4098.97	3229.99	292.27	3338.93	2384.45	1098.09
05 Eksploatacija i distribucija fosilnih goriva i geotermalne energije	0.0	917.06	0.0	0.0	0.0	0.0
06 Upotreba rastvarača i sličnih proizvoda	0.0	2396.52	0.0	0.0	0.0	0.0
07 Drumski saobraćaj	15134.67	2766.07	2839.5	172.16	161.73	10.47
08 Ostali mobilni izvori i mašine	340.28	106.85	290.23	7.87	7.87	233.01
09 Tretman i odlaganje otpada	0.0	426.37	0.0	0.0	0.0	0.0
10 Poljoprivreda	103.04	1974.97	1.9	132.25	56.05	0.0
11 Ostali izvori i ponori	1051.69	5301.93	0.5	62.15	55.93	0.0
Ukupno	34543.04	20230.2	7244.25	10377.4	6906.68	15092.0

Tabela 2 – policiklični aromatični ugljovodonici i ukupne emisije benzena, po glavnim sektorima – 2006.

	BAP (kg)	BBF (kg)	BKF (kg)	C6H6 (kg)	INP (kg)
01 Sagorijevanje u energetici i transformacionoj industriji	0.0	0.0	0.0	7.69	0.0
02 Neindustrijska postrojenja za sagorijevanje	500.65	481.56	320.78	0.46	357.15
03 Sagorijevanje u prerađivačkoj industriji	0.23	0.51	0.51	3.39	0.12
04 Proizvodni procesi	16.64	0.0	0.0	274.92	0.0
05 Eksploatacija i distribucija fosilnih goriva i geotermalne energije	0.0	0.0	0.0	330.92	0.0
06 Upotreba rastvarača i sličnih proizvoda	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
07 Drumski saobraćaj	1.06	2.2	1.81	67178.36	1.48
08 Ostali mobilni izvori i mašine	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
09 Tretman i odlaganje otpada	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
10 Poljoprivreda	1.27	0.77	0.38	794.57	0.51
11 Ostali izvori i ponori	11.27	11.27	6.26	0.0	8.76
Ukupno	531.13	496.29	329.74	68590.3	368.02

27 Životna sredina

Tabela 3 – Ukupne emisije amonijaka, po glavnim sektorima – 2006. godina

	NH3 (Mg)
01 Sagorijevanje u energetici i transformacionoj industriji	13.32
02 Neindustrijska postrojenja za sagorijevanje	9.93
03 Sagorijevanje u prerađivačkoj industriji	0.04
04 Proizvodni procesi	0.0
05 Eksploracija i distribucija fosilnih goriva i geotermalne energije	0.0
06 Upotreba rastvarača i sličnih proizvoda	0.0
07 Drumski saobraćaj	29.22
08 Ostali mobilni izvori i mašine	0.01
09 Tretman i odlaganje otpada	304.55
10 Poljoprivreda	3680.17
11 Ostali izvori i ponori	0.0
Ukupno	4037.24

Tabela 4 – Ukupne emisije gasova se efektom staklenika, po glavnim sektorima – 2006. godina

	CH4 (Mg)	CO2 (Mg)	N2O (Mg)
01 Sagorijevanje u energetici i transformacionoj industriji	11.23	3572157.53	122.37
02 Neindustrijska postrojenja za sagorijevanje	623.07	127738.51	9.36
03 Sagorijevanje u prerađivačkoj industriji	3.65	96597.69	47.64
04 Proizvodni procesi	1.82	191536.39	0.72
05 Eksploracija i distribucija fosilnih goriva i geotermalne energije	2040.0	411.0	0.0
06 Upotreba rastvarača i sličnih proizvoda	0.0	0.0	0.0
07 Drumski saobraćaj	82.61	335277.62	27.27
08 Ostali mobilni izvori i mašine	0.19	34417.42	1.53
09 Tretman i odlaganje otpada	31551.41	87954.14	0.0
10 Poljoprivreda	16963.72	0.0	190.75
11 Ostali izvori i ponori	72.12	-836032.64	1.16
Ukupno	51349.82	3610057.66	400.8

27 Životna sredina

Tabela 5 – Ukupne emisije teških metala, po glavnim sektorima – 2006. godina

	As (kg)	Cd (kg)	Cr (kg)	Cu (kg)	Hg (kg)	Mn (kg)	Ni (kg)	Pb (kg)	Se (kg)	Zn (kg)
01 Sagorijevanje u energetici i transformacionoj industriji	87.73	62.34	184.6	86.24	144.95	43.46	717.32	133.59	1.11	213.31
02 Neindustrijska postrojenja za sagorijevanje	1.27	2.04	5.06	16.36	1.53		16.26	80.55	1.13	198.57
03 Sagorijevanje u prerađivačkoj industriji	12.67	24.84	61.78	46.74	24.88	49.53	989.71	32.94	0.0	157.4
04 Proizvodni procesi	0.29	21.94	57.31	11.48	1.69	0.03	1796.1	70.76	7.16	4000.4
05 Eksploatacija i distribucija fosilnih goriva i geotermalne energije	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0	0.0	0.0	0.0
06 Upotreba rastvarača i sličnih proizvoda	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0	0.0	0.0	0.0
07 Drumski saobraćaj	0.0	1.17	5.86	199.35	0.0		8.21	945.24	1.17	117.27
08 Ostali mobilni izvori i mašine	0.14	0.04	0.17	2.02	0.0	0.0	0.28	0.28	0.58	2.52
09 Tretman i odlaganje otpada	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0	0.0	0.0	0.0
10 Poljoprivreda	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0	0.0	0.0	0.0
11 Ostali izvori i ponori	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0		0.0	0.0	0.0	0.0
Ukupno	102.1	112.37	314.79	362.2	173.05	93.02	3527.8 7	1263.37	11.14	4689.46

34. Postoje li nacionalni programi ili strategije za smanjenje emisije polutanata u atmosferu?

U Nacionalnoj strategiji održivog razvoja Crne Gore (2007) definisane su sljedeće prioritetne mјere u oblasti očuvanja i poboljšanja kvaliteta vazduha:

- 1) usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa propisima EU u oblasti kvaliteta vazduha;
- 2) ratifikacija relevantnih protokola uz Konvenciju o prekograničnom prenosu zagađenja na velikim udaljenostima;
- 3) izrada dugoročne strategije i akcionog plana za upravljanje kvalitetom vazduha;
- 4) prestanak upotrebe motornih benzina sa aditivima na bazi olova i smanjivanje sadržaja sumpora u dizel gorivu i nafti;
- 5) uvođenje integrisanih dozvola u skladu sa IPPC zakonodavstvom;
- 6) uspostavljanje nacionalne mreže za praćenje kvaliteta vazduha u skladu sa standardima EU.

Predlogom Zakona o zaštiti vazduha, čije se usvajanje od strane Skupštine Crne Gore planira do kraja 2009, propisano je donošenje Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period od četiri godine. Donošenje Strategije je planirno za 2011. godinu, pri čemu je u skladu sa članom 17 Predloga Zakona o zaštiti vazduha definisano da sadržaj Strategije obuhvata:

- 1) analizu stanja kvaliteta vazduha;
- 2) ciljeve čije se ostvarivanje planira Strategijom;

- 3) prioritetne aktivnosti i mjere;
- 4) preventivne mjere za očuvanje kvaliteta vazduha;
- 5) mjere za smanjenje koncentracija zagađujućih materija u vazduhu;
- 6) mjere za smanjenje emisija zagađujućih materija u vazduh iz stacionarnih i pokretnih izvora;
- 7) mjere za smanjivanje emisija zagađujućih materija i gasova sa efektom staklene bašte po djelatnostima;
- 8) mjere za postepeno ukidanje supstanci koje oštećuju ozonski omotač;
- 9) mjere za smanjivanje emisija postojanih organskih zagađivača i teških metala;
- 10) mjere za smanjivanje nepovoljnih uticaja kisjele kiše, eutrofikacije i fotohemijiskog zagađivanja;
- 11) mjere za minimiziranje i eliminisanje emisija koje imaju negativan uticaj na kvalitet vazduha u prekograničnom kontekstu;
- 12) Akcioni plan sprovođenja strategije;
- 13) procjenu sredstava za sprovođenje Strategije;

35. Postoje li nacionalni, regionalni ili lokalni planovi ili programi koji se posebno bave poboljšanjem kvaliteta vazduha (tj. nivoa koncentracije određenih polutanata) u okviru svojih oblasti?

Zakonom o kvalitetu vazduha ("Službeni list RCG", br. 48/2007 od 9.8.2007. godine) predviđena je izrada Plana mjera za smanjivanje zagađenosti vazduha u slučaju prekoračenja propisanih graničnih vrijednosti. Zakon takođe predviđa izradu sanacionih programa ukoliko se na određenom području pojavi zbirno prekoračenje granične vrijednosti i granice tolerancije za jednu ili više zagađujućih materija.

Predlogom Zakona o zaštiti vazduha koji treba da se usvoji do kraja 2009. godine, planovi kvaliteta vazduha u potpunosti će biti usklađeni sa zahtjevima Direktive 2008/50/EC. Naime, predlogom Zakona predviđeno je donošenje:

1. Planova kvaliteta vazduha

- U zonama gdje koncentracije zagađujućih materija prelaze bilo koju uspostavljenu graničnu ili ciljnu vrijednost, uzimajući u obzir granice tolerancije ukoliko su propisane da bi se u što kraćem roku dostigle propisane vrijednosti. Kada se Plan odnosi na više zagađujućih materija, mjere treba integrisati na odgovarajući način, tako da se obuhvate sve zagađujuće materije. Planove kvaliteta vazduha donosi Ministarstvo nadležno za životnu sredinu u saradnji sa Agencijom za zaštitu životne sredine i organima lokalne uprave na čijoj se teritoriji zona nalazi..

2. Kratkoročnih akcionih planova

- U zonama gdje su prekoračeni pragovi upozoravanja i/ili obavještavanja za sumpor-dioksid i azot-dioksid, ili postoji rizik od prekoračenja ovih standarda, Agencija u saradnji sa organima lokalnih uprava na čijoj se teritoriji zona donosi kratkoročni akcioni plan.
- U zonama gdje postoji rizik od prekoračenja graničnih vrijednosti i/ili ciljnih vrijednosti uspostavljenih radi zaštite zdravlja ljudi, Agencija za zaštitu životne sredine može, ukoliko smatra da je to potrebno, pokrenuti postupak za donošenje kratkoročnog akcionog plana.
- U zonama gdje postoji rizik od prekoračenja praga upozoravanja za ozon, Agencija može pokrenuti postupak za donošenje kratkoročnog akcionog plana ukoliko procjeni, uzimajući u

obzir nacionalne geografske, meteorološke i ekonomske uslove, da postoji značajan potencijal da se smanji rizik, trajanje i ozbiljnost takvog prekoračenja.

- Kratkoročni akcioni plan mjera je dostupan javnosti, a sa njim posebno treba upoznati zainteresovanu javnost, kao što su ekološke organizacije i udruženja, udruženja za zaštitu potrošača, udruženja za zaštitu prava osjetljivih grupa stanovništva, zdravstvene ustanove i relevantna privredna udruženja. Javnost takođe treba obavijestiti o primjeni mjera predviđenih planom.

3. Planova u slučaju prekograničnog zagađenja vazduha

- U slučaju kada se prag upozoravanja, granične vrijednosti i/ili ciljne vrijednosti, uključujući granice tolerancije ukoliko su propisane ili dugoročni cilj za ozon, prekorače radi značajnog prekograničnog prenosa zagađujućih materija ili njihovih prekursora, Ministarstvo nadležno za životnu sredinu će, po potrebi, preuzeti zajedničke aktivnosti sa nadležnim organima susjedne države, kao što su priprema i sprovođenje zajedničkog plana kvaliteta vazduha i/ili zajedničkog kratkoročnog akcionog plana za pogranične zone, uz razmjenu potrebnih informacija.
- Kada koncentracije zagađujućih materija u pograničnim zonama prelaze pragove upozoravanja i/ili obavlještanja, Ministarstvo nadležno za životnu sredinu će o tome u najkraćem roku obavijestiti nadležne organe susjednih država.

4. Preventivne mjere

- U zonama gdje koncentracije zagađujućih materija ne prelaze nivo propisanih graničnih vrijednosti ili dugoročnih ciljeva za ozon, Agencija za zaštitu životne sredine i jedinice lokalne samouprave na čijoj se teritoriji zona nalazi dužne su da svaku aktivnost planiraju, odobravaju i sprovode u skladu sa principom prevencije, tako da prouzrokuje najmanju moguću promjenu kvaliteta vazduha, odnosno da predstavlja najmanji mogući rizik po životnu sredinu i zdravlje ljudi, te da spriječi ili ograniči uticaj na kvalitet vazduha na samom izvoru zagađenja kako se ove vrijednosti ne bi prekoračile i da nastoje da očuvaju najbolji kvalitet vazduha u skladu sa održivim razvojem.

U dosadašnjoj praksi na osnovu izvještaja o kvalitetu vazduha koji se svake godine izrađuje na osnovu i u skladu sa sprovedenim godišnjim Programom praćenja kvaliteta vazduha, Vlada Crne Gore svake godine usvaja Informaciju o stanju životne sredine koja u skladu sa rezultatima monitoringa sadrži predložene mjere poboljšanja kvaliteta vazduha. Obzirom da je kvalitet vazduha u Crnoj Gori relativno povoljan, programi mjera koji se specifično odnose na određenu zagađujuću materiju ili određeno područje nijesu do sada izrađivani.

36. Pored mjera koje se pominju pod naslovom "Kontrola industrijskog zagađenja i upravljanje rizikom", postoje li nacionalni propisi kojima se kontroliše emisija iz pokretnih izvora (automobila, kamiona, autobusa, itd.)?

U Crnoj Gori ne postoji harmonizovan sistem, niti nacionalni propisi za kontrolu emisije iz pokretnih izvora koji su usklađeni sa EU standardima.

Način i postupak kontrole emisije izduvnih gasova regulisan je:

- Zakonom o bezbjednosti saobraćaja na putevima (Sl. list RCG, br. 72/05 od 1.12.2005. godine) kojim se propisuje utvrđivanje „ekoloških zahtjeva u pogledu dozvoljenog sadržaja otrovnih sastojaka u izduvnim gasovima i nivoa buke propisane utvrđenim standardima“.
- Pravilnikom o tehničkom pregledu vozila ("Službeni list SRCG", br. 6/84) iz 1984. godine) kojim je propisano da ovlašćena organizacija koja vrši tehnički pregled vozila utvrđuje sastav izduvnih gasova i jačinu buke koju vozilo stvara“

Takođe, u cilju većeg stepena zaštite životne sredine donijeta je Odluka o uslovima koje moraju da ispunjavaju korišćena motorna vozila koja se uvoze (Sl. list RCG br. 44/07) i Pravilnik o načinu provjere ispunjenosti uslova, obrascu i sadržini certifikata i visini naknade za korišćena motorna vozila koja se uvoze (Sl. list RCG br. 16/08), kojima se, između ostalog, uvodi minimalno standard EURO 3 kao obavezujući za vozila, i koji se odnose na emisiju izduvnih gasova iz vozila i nivo buke vozila. Donošenjem ove Odluke pristupilo se transponovanju sljedećih direktiva EU u nacionalno zakonodavstvo: EU 70/220/EEZ, 98/69/EC, 88/77/EEZ, 1999/96/EC, 96/20/EEC i 70/157/EEC, koje odgovaraju Pravilnicima UN/ECE.

U 2010. godini planirano je donošenje nove Odluke o uslovima koje moraju da ispunjavaju korišćena motorna vozila koja se uvoze, prema kojom će se uslovi zaštite životne sredine i zdravlja ljudi smatrati ispunjenim, ako je vozilo opremljeno motorom minimalnog standarda EURO 4.

Predlogom novog Zakona o zaštiti vazduha (čije se usvajanje očekuje do kraja 2009. godine) utvrđen je pravni osnov (član 26, stav 2) za donošenje podzakonskih akata iz ove oblasti. Ista do sada nije bila tretirana u crnogorskom nacionalnom zakonodavstvu, izuzev jedne odredbe u Uredbi o visini naknada, načinu obračuna i plaćanja naknada zbog zagadživanja životne sredine ("Službeni list CG", br. 5/2009 od 27.1.2009.godine) kojom se propisuje plaćanje godišnje naknade za korišćenje drumskih motornih vozila i njihovih priključnih vozila.

37. Kako je organizovan monitoring kvaliteta benzina, dizel goriva, ostalih plinskih ulja i mazuta i njihovog uticaja na gasove sa efektom staklene bašte?

Organizovan monitoring kvaliteta benzina, dizel goriva, ostalih plinskih ulja i mazuta i njihovog uticaja na gasove sa efektom staklene bašte još uvijek nije uspostavljen u Crnoj Gori.

Uredbom o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list CG, br.59/09) iz septembra 2009. godine, Ministarstvo nadležno za zaštitu životne sredine je po prvi put dobilo upravnu nadležnost nad kvalitetom goriva i biogoriva.

Do donošenja novih crnogorskih propisa o kvalitetu goriva u Crnoj Gori je trenutno na snazi Pravilnik o tehničkim i drugim zahtjevima za tečna goriva naftnog porijekla (Službeni list SCG 51/2004) i Pravilnik o tehničkim i drugim zahtjevima za tečna goriva bioporijekla (Službeni list SCG 23/2006 od 19.05.2006. godine) koji nijesu usaglašeni sa standardima EU iz ove oblasti. Takođe ne postoji program praćenja kvaliteta tečnih naftnih goriva niti propisi kojim se uređuje ova materija.

U predlogu Zakona o zaštiti vazduha koji treba da bude usvojen do kraja 2009. godine u članu 27, stav 3 sadržan je pravni osnov za donošenje Uredbe o kvalitetu tečnih goriva naftnog porijekla kojim će se, između ostalog, uspostaviti monitoring kvaliteta goriva Uredba će utvrditi vrste tečnih goriva naftnog porijekla, granične vrijednosti sadržaja zagađujućih materija i druge karakteristike goriva koje sa aspekta zaštite životne sredine moraju da ispunjavaju u trenutku stavljanja u promet na domaćem tržištu, način utvrđivanja i praćenja karakteristika goriva i ocjena usaglašenosti. Uredba će biti usaglašena sa evropskim zakonodavstvom iz oblasti kvaliteta goriva, odnosno sa sljedećim direktivama: Directive 98/70/EC, Directive 1999/32/EC, Directive 94/63/EC, Directive 2000/71/EC, Directive 2003/17/EC, Marine Pollution Convention, MARPOL 73/78. Planirani rok za donošenje ovog propisa je prvi kvartal 2010. godine. Danom stupanja na snagu ovog pravilnika zabranice se stavljanje u promet na domaće tržište benzina koji sadrži više od 0,005 g/l olova.

U toku je realizacija projekta „Unaprjeđenje kvaliteta goriva u Crnoj Gori – faza 1“ koji je pokrenula Kancelarija Regionalnog centra za životnu sredinu (REC) u Podgorici koji je finansiran od strane UNEP/ PCFV -a. Cilj projekta je izrada Nacionalnog akcionog plana za postepeno poboljšanje kvaliteta goriva u Crnoj Gori u skladu sa standardima EU, kao i realizacija promotivnih aktivnosti vezanih za jačanje svijesti o štetnosti korišćenja olovnog benzina na zdravlje ljudi i životnu sredinu.

38. Kako je organizovana kontrola emisije isparljivih organskih jedinjenja (VOC) iz razlicitih izvora?

Za sada u Crnoj Gori ne postoji nijedan propis koji reguliše kontrolu emisije organskih jedinjenja iz različitih izvora koji je usklađen sa EU direktivama iz ove oblasti.

Pravni osnov za regulisanje VOC-ova je obezbjeđen u predlogu Zakona o zaštiti vazduha koji treba da bude usvojen do kraja 2009. godine. Naime, na osnovu člana 27, stav 1 ovog zakona donijeće se Uredba o graničnim vrijednostima sadržaja lako isparljivih jedinjenja u bojama, lakovima i određenim proizvodima za zaštitu, bojenje i lakiranje vozila kojom će se utvrditi označavanje ovih proizvoda, program praćenja potrošnje ovih proizvoda i analitičke metode za određivanje sadržaja lako isparljivih organskih jedinjenja u proizvodima u skladu sa Direktivama 1999/13/EC i 2004/42/EC.

Što se tiče emisija lako isparljivih organskih jedinjenja (VOC) pri distribuciji i skladištenju goriva jedini važeći pravni akt u ovoj oblasti je Pravilnik o izgradnji benzinskih stanica, skladištenju i pretakanju goriva ("Službeni list SFRJ", br. 27/71) iz 1971. godine. Predlogom Zakona o zaštiti vazduha predviđeno je donošenje podzakonskog propisa kojim će se utvrditi tehnički standardi zaštite životne sredine za uređaje za skladištenje i pretakanje benzina na terminalima i benzinskim stanicama, kao i za cistjerne koje se koriste za prevoz benzina od jednog terminala do drugog ili od terminala do benzinske stanice i rokovi za njihovo postizanje u skladu da Direktivom Evropskog Parlamenta i Savjeta 94/63/EC od 20. decembra 1994. godine o kontroli emisija isparljivih organskih jedinjenja (VOC) nastalih kao rezultat skladištenja benzina i njegove distribucije od terminala do benzinskih stanica.

39. Kakva je situacija po pitanju sprovođenja UNECE Konvencije o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima i njenim protokolima o sumpor-dioksidu (SO₂), azotnim oksidima (NO_x) i isparljivim organskim jedinjenjima (VOC)?

Crna Gora je sukcesijom postala strana ugovornica Konvencije o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima (CLRTAP) i EMEP Protokola u oktobru 2006. godine.

U toku 2008. godine Crna Gora je pripremila Nacionalni inventar emisije gasova, u skladu sa obvezom preuzetom potpisivanjem Konvencije o prekograničnom zagađivanju vazduha na velike udaljenosti. Inventar, koji obuhvata emisije gasova obuhvaćenih ovom konvencijom, pripremljen je za 2006. godinu i dostavljen Evropskoj agenciji za životnu sredinu, posredstvom njene partnerske mreže sa zemljama članicma – EIONET-a, koja podržava prikupljanje i organizaciju podataka, te širenje informacija o životnoj sredini u Evropi. Priprema Informativnog izvještaja o inventaru (IIR) za 2006. godinu, koji predstavlja prateći dokument Nacionalnom inventaru emisije gasova je u završnoj fazi.

Trenutno, Crna Gora učestvuje u regionalnom projektu čiji je cilj ratifikacija tri važeća CLRTAP protokola :

- Protokola o perzistentnim organskim zagađujućim supstancama iz 1998. godine (POPs), koji je stupio na snagu 23. oktobra 2003. godine,
- Protokola o teškim metalima iz 1998. godine, koji je stupio na snagu 29. decembra 2003. godine,
- Protokola o smanjenju acidifikacije, eutrofikacije i troposferskog ozona iz 1999. godine, koji je stupio na snagu 17. maja 2005. godine.

Kao što je navedeno, regionalnim projektom UNECE-a predviđena je i ratifikacija i priprema za implementaciju Protokola o smanjenju acidifikacije, eutrofikacije i troposferskog ozona. Nacionalni akcioni plan za ratifikaciju tri CLRTAP protokola kojim će se predvidjeti neophodne aktivnosti,

nosioci ovih aktivnosti, kao i rokovi za njihovu implementaciju je u završnoj fazi pripreme. Planom će se, takođe definisati način i rokovi sprovođenja mjera u skladu sa smjernicama izvršnog tijela Konvencije, kao i mjera za smanjenje emisija lako isparljivih organskih jedinjenja u vezi sa upotrebom određenih proizvoda, mjera kontrole emisija amonijaka i primjenu najboljih dostupnih tehnika za spriječavanje emisija amonijaka.

Pripremom za implementaciju Protokola o smanjenju acidifikacije, eutrofikacije i troposferskog ozona stvariće se i neophodni uslovi za prenos Direktive 2001/81/EC u nacionalno zakonodavstvo. Prilikom ratifikacije kao bazna godina uzeće se 1990. godina za koju u emisionom inventaru gasova postoje komparabilni podaci i na osnovu koje će se odrediti obaveze smanjenja emisija SO₂, NOx, VOC i NH₃.

Predlogom Zakona o zaštiti vazduha koji je u Vladinoj proceduri donijće se podzakonski propisi, a medju njima i Uredba o graničnim vrijednostima emisija zagađujućih materija iz stacionarnih izvora kojom će se u crnogorsko zakonodavstvo prenijeti granične vrijednosti emisije za nova, odnosno postojeća industrijska postrojenja za sumpor i okside sumpora, azotne okside i lako isparljiva organska jedinjenja. Donošenje uredbe planirano je krajem 2010.

Podzakonskim aktima čije je donošenje planirano na osnovu Predloga Zakona o zaštiti vazduha ispunice se i obaveze iz protokola vezane za kvalitet goriva i emisije iz mobilnih izvora.

C. Upravljanje otpadom

40. Koje su glavne odlike propisa koji se odnose na upravljanje otpadom (komunalni, ambalažni, industrijski otpad, uključujući i opasni otpad i mulj iz prečišćavanja gradskih otpadnih voda)?

Osnovni zakonski okvir za upravljanje otpadom uspostavljen je u Zakonu o upravljanju otpadom ("Službeni list RCG", br. 80/05 od 28.12.2005. godine i "Službeni list CG", br. 73/08 od 02.12.2008). Zakon je donešen u decembru 2005. godine, ali je u cilju obezbeđenja potrebnih infrastrukturnih i planskih prepostavki i izrade predviđenih podzakonskih akata, primjena Zakona odložena za 1. januar 2010. godine.

Glavne odlike propisa koji se odnose na upravljanje otpadom sadržane su u Zakonu o upravljanju otpadom i mogu se iskazati kroz sljedeće:

- Zakonom o upravljanju otpadom stvorene su pravne prepostavke da se, razradom pojedinih pitanja u okviru odgovarajućih podzakonskih akata, obezbijedi puna harmonizacija sa relevantnim direktivama Evropske unije;
- Zakon o upravljanju otpadom polazi od osnovnih principa upravljanja otpadom (principa održivog razvoja, blizine i regionalnog razvoja upravljanja otpadom, predostrožnosti, principa "zagađivač plaća" i principa hijerarhije upravljanja otpadom),
- Zakonom se stvaraju prepostavke koje će doprinijeti: prevenciji u stvaranju otpada i postepenom smanjenju negativnih efekata otpada na najmanju mjeru, smanjivanju količina otpada koji se stvara; ponovnoj upotrebi, reciklaži i preradi otpada, iskorišćavanju vrijednosti otpada kroz kompostiranje i proizvodnju energije; održivom razvoju kroz razumno korišćenje prirodnih resursa; uspostavljanju integralnog i efikasnog sistema upravljanja otpadom na način koji je bezbjedan za ljudsko zdravlje i životnu sredinu; uspostavljanju sistema regionalnog upravljanja otpadom; pravilnom odlaganju ili spaljivanju otpada, saniranju neuređenih odlagališta i dr.
- Zakonom je, takođe, utvrđena obaveza planiranja u oblasti upravljanja otpadom na državnom i lokom nivou, kao i obaveza proizvođača otpada koji proizvode zakonom

utvrđene količine opasnog ili neopasnog otpada da donešu svoje planove upravljanja otpdom.

- Saglasno Zakonu, otpad se, u zavisnosti od stepena opasnosti dijeli, na opasni i neopasni otpad. Pod inertnim otpadom se smatra vrsta otpada koji ne utiče štetno na životnu sredinu, naročito vode.
- Druge bitne odlike Zakona o upravljanju otpadom su:
- Zakonom se uređuju pitanja vezana za vrstu i klasifikaciju otpada, planiranje upravljanja otpadom, obezbeđenje uslova za postupanje sa otpadom, prava, obaveze i odgovornosti pravnih i fizičkih lica u upravljanju otpadom, uslove i postupak izdavanja dozvola, nadzor i druga pitanja od značaja za upravljanje otpadom.
- Zabranjen je uvoz opasnog otpada u Crnu Goru, kao i uvoz drugog otpada isključivo radi odstranjivanja i spaljivanja.
- Upravljanje otpadom definisano je kao sprečavanje, smanjenje, ponovno korišćenje, sakupljanje, prevoz, prerada i odstranjivanje otpada, uključujući kontrolu tih postupaka i kontrolu poslije odstranjivanja otpada.
- Uspostavljen je sistem dozvola za preradu odnosno odstranjivanje otpada i sistem dozvola za sakupljanje, odnosno transport optada. Preradu, odnosno odstranjivanje otpada može obavljati privredno društvo ili preduzetnik, ako posjeduje odgovarajuću opremu i potreban broj zaposlenih, na osnovu posebne dozvole. Isto tako, sakupljanje, odnosno transport otpada može obavljati privredno društvo ili preduzetnik ako posjeduje odgovarajuću opremu za sakupljanje, odnosno transport otpada i potreban broj zaposlenih.
- Vlasnik otpada upravlja otpadom u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom, planovima i programima upravljanja otpadom i zahtjevima zaštite životne sredine. Vlada obezbeđuje i uređuje upravljanje opasnim i posebnim vrstama otpada.
- Saglasno Zakonu o upravljanju otpadom, otpad sakupljen u domaćinstvima odlaže se u skladu sa lokalnim planom upravljanja otpada..
- U pogledu upravljanja posebnim vrstama otpada (otpadne baterije i akumulatori, otpadne gume, otpadna vozila, otpad od električnih i elektronskih proizvoda i otpadna ambalaža) kroz podzakonska akta, koja su u pripremi, sveobuhvatnije će se transponovati direktive Evropske unije o ovim vrstama otpada i pravno razraditi obaveza proizvođača i uvoznika proizvoda da vodi evidenciju o otpadu, da prijavi količinu proizvoda koju stavlja na tržište, da se uključi u organizovani sistem preuzimanja, sakupljanja i obrade otpada. Zakon o upravljanju otpadom daje i mogućnost osnivanja javnog preduzeća za preuzimanje, sakupljanje i obradu posebnih vrsta otpada ili ustupanja tih poslova trećem licu ukoliko se prethodni sistem pokaže neefikasnim.

Prema Trećem godišnjem Izveštaju o rezultatima transpozicije EU zakonodavnog okvira u nacionalni sistem u okviru realizacije projekta „Monitoring napretka u sektoru životne sredine i u zemljama potencijalnim kandidatima, uključujući i Crnu Goru (Progress monitoring for potential Candidate Countries and the Former Yugoslav Republic of Macedonia)“, Zakon o upravljanju otpadom uslaglašen je u opsegu 53 % sa Direktivom o otpadu 2006/12/EC, koja kodificuje Okvirnu direktivu o otpadu 75/442/EEC i koja je 2008. godine transformisana u novu Direktivu o otpadu 2008/98/EC. Donošenjem podzakonskih propisa na osnovu Zakona o upravljanju otpadom omogućiće se potpuna harmonizacija sa evropskom zakonodavstvom, naročito sa:

- Direktivom 99/31/EC o deponovanju otpada (član 60 i člana 66a Zakona);
- Direktivom 2000/76/EC o spaljivanju otpada (član 58 Zakona);
- Direktivom 94/62/EC o ambalaži i ambalažnom otpadu (član 51 a Zakona);
- Direktivom 86/278/EEC o zaštiti životne sredine i posebno zemljišta u slučaju korišćenja sekundarnih đubriva u poljoprivredi (član 54 Zakona);

- Direktivom 2000/53/EC o otpadnim vozilima (član 49 Zakona);
- Direktivom 2002/96/EU o otpadu od električne i elektronske opreme (član 50 Zakona);
- Direktivom 96/59/EC o odstranjivanju PCB i PCT (član 45 Zakona);
- Direktivom 2006/66/EC o baterijama i akumulatorima i otpadnim baterijama i akumulatorima (član 47 Zakona);
- Direktivom 2000/53/EC o otpadnim vozilima (član 49 Zakona);
- Uredbom (EC) 1013/2006 o prekograničnom kretanju otpada (član 69 Zakona);
- Direktivom 86/278/EEC o zaštiti životne sredine i posebno zemljišta, kada se kanalizacioni mulj upotrebljava u poljoprivredi.

Tokom 2009. godine donesena su dva podzakonska akta:

- Uredba o kriterijumima, visini i načinu plaćanja posebne naknade za upravljanje otpadom (»Službeni list CG«, br. 11/09),
- Pravilnik o klasifikaciji otpada i o postupcima njegove obrade, prerade i odstranjivanja (»Službeni list CG«, broj 68/09).
- U formi predloga, na koje su pribavljena mišljenja relevantnih subjekata urađeni su:
- Uredba o načinu i postupku prijave i stavljanja u promet električnih i elektronskih proizvoda na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpada od električnih i elektronskih proizvoda i rada tog sistema;
- Uredba o načinu i postupku prijave i stavljanja vozila na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpadnih vozila i rada tog sistema;
- Uredba o načinu i postupku prijave i stavljanja ambalaže i upakovanih proizvoda na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpadne ambalaže i rada tog sistema;
- Pravilnik o bližim karakteristikama lokacije, uslovima izgradnje, sanitarno - tehničkim uslovima, načinu rada i zatvaranja deponija za otpad, stručnoj spremi, kvalifikacijama rukovodioca deponije i vrstam otpada i uslovima za prihvatanje otpada na deponiju;
- Pravilnik o metodama ispitivanja otpada, načinima, postupcima i metodama karakterizacije, institucijama za obavljenje karakterizacije i sadržaju obrazca izvještaja;
- Pravilnik o bližim uslovima koje treba da ispunjava komunalni kanalizacioni mulj, količinama, obimu, učestalostima i metodama analize komunalnog kanalizacionog mulja za dozvoljene namjene i uslovima koje treba da ispunjava zemljište planirano za njegovu primjenu.
- Pripremljeni su i nacrti sljedećih dokumenata:
- Uredba o načinu i postupku prijave stavljanja proizvoda na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade istrošenih baterija i akumulatora i rada tog sistema;
- Uredba o načinu i postupku prijave stavljanja guma na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpadnih guma i rada sistema;
- Pravilnik o obliku, sadržini i načinu popunjavanja formulara o transportu otpada i evidencije o otpadu;
- Pravilnik o uslovima u pogledu opreme i kadra za obavljanje djelanosti obrade otpada;
- Pravilnik o spaljivanju otpada;
- Pravilnik o načinu postupanja sa otpadnim uljima u skladu s tehničkim i tehnološkim faktorima obrade;
- Pravilnik o načinu i postupku obrade otpada koji sadrži PCB.

Crna Gora je 2006. godine sukcesijom u odnosu na Bazelsku konvenciju o kontroli prekograničnog kretanja opasnog otpada i njegovog odlaganja postala njena strana ugovornica.

Opšta polazišta sadržana u horizontalnom zakonodavstvu EU koja su relevantna i za Zakon o upravljanju otpadom sadržana su u sljedećim propisima: Zakonu o životnoj sredini ("Službeni list CG", br. 48/08 od 11.08.2008), Zakonu o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu ("Službeni list CG"; br. 80/05), Zakonu o procjeni uticaja životnu sredinu ("Službeni list CG"; br. 80/05), Zakonu o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine ("Službeni list CG"; br. 80/05). Naime, Zakon o upravljanju otpadom se oslanja na opšta polazišta horizontalnog zakonodavstva Evropske unije u navedenim oblastima. Isto tako, u dijelu upravljanja komunalnim otpadom, odnosno otpadom iz domaćinstava, postoji veza sa Zakonom o komunalnim djelatnostima ("Službeni list RCG", br. 12/95), kojim je održavanje čistoće u gradovima i drugim naseljima, odnosno sakupljanje i deponovanje smeća i drugog otpada iz stambenih i poslovnih prostorija i javnih površina definisano kao djelatnost od javnog interesa u nadležnosti jedinica lokalne samouprave.

41. Molimo vas da dostavite osnovne informacije o činjenicama i ciframa o stvaranju otpada i upravljanju otpadom:

a) Količina, vrsta (npr. opasni) i porijeklo (industrijska postrojenja, poljoprivreda, rudnici i kamenolomi, gradovi, itd.) otpada koji se stvori godišnje;

Sadašnje stanje o količinama otpada u Crnoj Gori je veoma teško procijeniti. Osnovni razlog za nedostatak podataka o kvalitativnoj i kvantitativnoj analizi otpada je nepostojanje valjanih evidencijskih podataka. Količina proizvedenog otpada znatno se razlikuje od količine sakupljenog, tretiranog i deponovanog otpada.

Komunalni otpad

Usljed dugogodišnjeg zanemarivanja praćenja stanja na području upravljanja otpadom, tačne količine otpada nijesu precizno utvrđene, čak ni na nivou većine jedinica lokalne samouprave, kao najmanjih organizacionih jedinica koje bi trebale biti nosoci sistema upravljanja otpadom. Podaci koji se dobijaju od većine jedinica lokalne samouprave i njihovih javnih preduzeća su, uglavnom, nekonzistentni, nepotpuni, sa razlikama u načinu prikazivanja. Podaci o količinama otpada često se prikazuju u različitim mjernim jedinicama (težinskim - t/dan i zapreminskim - m³/dan).

Zbog toga se u nastavku daju procijenjene količine proizvedenog otpada iz Plana upravljanja otpadom u Crnoj Gori za period 2008 -2012. godine, koji je kao osnovu za utvrđivanje količina otpada uzeo polazne parametre iz Strateškog master plana za upravljanje otpadom. Proračuni količina otpada koji se stvara zasnivani su na podacima o broju stanovnika sa stalnim i povremenim boravkom i na iskustvima zemalja koje se mogu uporediti sa Crnom Gorom u ekonomskom pogledu i u pogledu upravljanja otpadom. Kako geografska struktura Crne Gore pokazuje bitne razlike, koje su veoma važne u smislu stvaranja, rukovanja, transporta i odlaganja komunalnog otpada, radi utvrđivanja proizvedenih količina otpada, Strateški master plan je primjenio podjelu teritorije Crne Gore na tri regiona i to:

Strateški master plan, posmatrano po regionima, računao je sa sljedećim dnevnim količinama proizvodnje otpada po stanovniku:

- planinski region 0,6 kg/stanovniku/dan;

- centralni region 0,8 kg/stanovniku/dan;
- primorski region 0,9 kg/stanovniku/dan.

Udio otpada od turističke djelatnosti razlikuje se zavisno od doba godine i područja na kojem nastaje i u direktnoj je vezi sa brojem noćenja. Ovaj otpad se uglavnom generiše u jednom razdoblju godine. Saglasno Strateškom master planu, količina otpada koji proizvode turisti iznosi 1,5 kg/turista/dan. Master planom je obuhvaćen i otpad koji proizvode žitelji Crne Gore koji pripadaju kategoriji izbjeglih i raseljenih lica (0,25 kg/čovjek/dan).

Saglasno prethodnom, procijenjena godišnja proizvodnja otpada u Crnoj Gori, posmatrano po opštinama, data je u tabeli koja slijedi:

27 Životna sredina

Procjena proizvodnje otpada po opštinama										
		Proizvođači otpada				Iznos otpada po opštinama (t/god)				
Opština	Region	Stanovn.	Turisti (noćenja)	Lica koja rade vani	Izbjegla lica	Lokal. stanov.	Turisti	Lica koja rade vani	Izbjegla lica	Ukupno
Podgorica	Central. region	169.132	74.169	10.352	12.507	50.532	111	766	1.138	52.547
Nikšić		75.282	35.826	1.522	2.500	22.211	54	113	228	22.606
Cetinje		18.482	39.948	243	140	5.410	60	18	13	5.501
Danilovgrad		16.523	230	119	800	4.899	0	9	73	4.981
		279.419	150.173	12.236	15.947	83.052	225	906	1.452	85.635
Bar	Primors. region	40.037	721.774	5.502	7.191	13.652	1.083	458	654	15.847
Herceg Novi		33.034	1.506.053	1.137	4.000	11.220	2.259	95	364	13.938
Ulcinj		20.290	588.280	6.202	1.360	6.789	882	516	124	8.311
Kotor		22.947	347.023	763	815	7.613	521	63	74	8.271
Budva		15.909	2.319.339	410	2.000	5.411	3.479	34	182	9.106
Tivat		13.630	209.301	510	2.000	4.662	314	42	182	5.200
		145.847	5.691.770	14.524	17.366	49.347	8.538	1.208	1.580	60.673
Bijelo Polje	Planins. region	50.284	9.945	7.015	1.550	11.154	15	389	141	11.699
Prijepolje		35.806	7.921	1.098	700	7.905	12	61	64	8.042
Berane		35.068	2.323	5.922	5.716	8.217	3	329	520	9.069
Rožaje		22.693	1.239	5.003	1.140	5.034	2	278	104	5.418
Plav		13.805	0	7.879	2.000	3.208	0	437	182	3.827
Mojkovac		10.066	5.714	251	235	2.227	9	14	21	2.271
Kolašin		9.949	18.575	104	500	2.225	28	6	46	2.305
Andrijevica		5.785	0	686	1.515	1.408	0	38	138	1.584
Plužine		4.272	1.075	25	140	948	2	1	13	964
Žabljak		4.204	47.307	39	105	931	71	2	10	1.014
Šavnik		2.947	228	34	0	645	0	2	0	647
		194.879	94.327	28.056	13.601	43.902	141	1.557	1.239	46.839
Ukupno		620.145	5.936.270	54.816	46.914	176.301	8.904	3.671	4.271	193.147

Izvor: Plan upravljanja otpadom u Crnoj Gori za period 2008 – 2012. godine ("Službeni list CG", br.16/08)

Iako se otpad svakodnevno stvara na teritoriji cijele Crne Gore, uslugom sakupljanja i odvoženja nijesu obuhvaćeni svi proizvođači otpada. Prema podacima dobijenim iz svih opština u Crnoj Gori, utvrđeno je da je sakupljanje otpada obezbijeđeno uglavnom u centrima (gradovima, odnosno urbanim cjelinama) jedinica lokalne samouprave, dok se otpad koji se stvara u ruralnim sredinama, odnosno selima i manjim naseljima, ne sakuplja. Može se procijeniti da je sakupljanjem otpada od

strane komunalnih preduzeća obuhvaćeno oko 80% sanovništva koje živi u gradovima, dok se otpad koji se stvara u selima i manjim naseljima odlaže na „nelegalnim deponijama“.

Kako je od avgusta 2006. godine počela sa radom sanitarna deponija u Podgorici, na osnovu svakodnevnih mjerjenja na elektronskoj vagi, evidentiraju su količine otpada koji se odlaže na ovoj deponiji. U tabeli koja slijedi date su količine komunalnog otpada odložene na ovoj deponiji u 2008. godini. Prikazom je obuhvaćen i dio otpada iz opština Danilovgrad⁴, Budva, Kotor, Tivat⁵ i Bar⁶.

Mjesec	Količine odloženog otpada na deponiji u Podgorici u 2008. godini (u kg)						
	Podgorica	Danilovgrad	Budva od 09.04.	Kotor od 18.04.	Tivat Od 18.04.	Bar od 10.07	Ukupno
Januar	3.962.040	161.200					4.123.240
Februar	3.978.860	172.640					4.151.500
Mart	4.748.480	232.180					4.980.660
April	4.584.820	219.640	1.039.920	232.580	215.020		6.291.980
Maj	4.665.620	218.040	1.811.020	401.780	521.800		7.618.260
Jun	4.637.380	214.360	2.432.580	381.700	624.740		8.290.760
Jul	4.702.020	225.040	3.328.000	631.700	810.700	708.040	10.405.500
Avgust	4.494.560	257.480	3.401.680	535.880	876.980	2.260.100	11.763.680
Septembar	4.897.380	216.020	2.096.020	457.160	540.300	1.414.520	9.666.400
Oktobar	4.784.820	257.720	1.271.500	358.540	464.260	1.090.220	8.227.060
Novembar	4.696.060	270.980	958.960	372.220	424.520	1.094.660	7.817.400
Decembar	4.875.500	272.520	1.008.200	455.320	482.460	917.640	8.011.640
Ukupno	55.027.540	2.762.820	17.347.880	3.826.880	4.870.780	7.485.180	91.321.080

Izvor: Izvještaj o radu preduzeća DOO „Deponija“ Podgorica za 2008. godinu

Upoređujući podatke o odloženom količinama otpada na deponiji u Podgorici, sa podacima o količinama proizvedenog otpada iz Plana upravljanja otpadom za navedene gradove i primjenjujući taj odnos na druge gradove u Crnoj Gori, može se izvesti zaključak da su količine komunalnog otpada koji nastaje na prostoru Crne Gore za oko 32 % veće od količina iz Plana upravljanja otpadom. Saglasno tome, pretpostavlja se da se godišnje u Crnoj Gori proizvede oko 255.000 t komunalnog otpada.

Selektivno sakupljanje otpada - izdvajanje reciklabilnih komponenti

Saglasno Zakonu o upravljanju otpadom, proizvođači komunalnog otpada obavezni su da vrše selekciju otpada radi reciklaže, a jedinica lokalne samouprave utvrđuje način selekcije i

⁴ Saglasno Strateškom master planu, kojim je predviđeno regionalno (međuopštinsko) upravljanje otpadom u dijelu odlaganja otpada, predviđeno je da gradovi Podgorica, Danilovgrad i Cetinje, odlažu otpad na zajedničkoj deponiji u Podgorici;

⁵ Opštine Kotor, Budva i Tivat, prema Strateškom master planu, treba da poslove upravljanja otpadom u dijelu odlaganja otpada, organizuju izgradnjom zajedničke deponije; u periodu od 2005-2008. godine ove tri opštine su imale mogućnost da otpad odlaže na privremenoj sanitarnoj deponiji „Lovanja“, a nakon njenog zatvaranja, otpad odlaže na deponiji u Podgorici;

⁶ Nakon zabrane odlaganja otpada na gradskom odlagalištu otpada od strane inspekcijskih službi, opština Bar, takođe, odlaže otpad na deponiji u Podgorici.

prikupljanja. Jedinica lokalne samouprave, takođe, propisuje način, postupak i uslove održavanja čistoće, iznošenja i odlaganja otpada iz domaćinstava i poslovnih prostora u kontejnere ili na drugi način, kao i način iznošenja i sakupljanja kabastog otpada koji nije moguće odložiti u kontejnere.

U Crnoj Gori još nije uspostavljen sistem selektivnog sakupljanja otpada, izuzev na nivou pilot projekta gdje je obezbijeden jedan broj kontejnera (600) sa odvajanje pojedinih vrsta otpada (papir, PET, metal-Al limenke) na samom mjestu nastanka. Jedino su gradovi Herceg Novi i Podgorica i, u poslednje vrijeme Kotor i Budva, otpočeli ozbiljnije da se bave ovim pitanjem. U 2008. godini u opštini Herceg Novi prikupljeno je i balirano, odnosno dovodeno do nivoa pogodnog za transport do otkupnih centara van Crne Gore, oko 785 t papira, 154 t PET ambalaže, tvrde plastike i limenki.

U 2008. godini na području grada Podgorice je izdvojeno preko 1.774,65 t kartona i papira.

Opasni komunalni otpad je nastao kao rezultat aktivnosti u domaćinstvima i institucijama. S obzirom da se ne prati proizvodnja ove vrste otpada posebno, već se posmatra u sklopu ukupno proizvedenog komunalnog otpada, ne raspolaže se podacima o njegovoj godišnjoj proizvodnji. Na osnovu pokazatelja u zemljama sličnog ekonomskog razvoja Strateški master plan je procijenio da se godišnja proizvodnja opasnog otpada iz domaćinstava kreće oko 950 t.

Industrijski otpad

Pod industrijskim otpadom se podrazumevaju sve vrste otpadnog materijala i nusproizvoda koji nastaju tokom određenih tehnoloških – industrijskih procesa. Industrijski otpad nastao u proizvodnim procesima u industriji i zanatstvu, razlikuje se od komunalnog otpada po svom sastavu i karakteristikama. Postoji vrlo malo podataka o industrijskom otpadu, a evidencija o ovom otpadu ne vrši se sistematski.

Industrijski otpad po svojim karakteristikama može biti opasan i neopasan. Opasne karakteristike otpada u zakonskoj regulativi Crne Gore definisane su u skladu sa Bazelskom konvencijom kao toksičnost, zapaljivost, ekotoksičnost, eksplozivnost, itd.

Zakon o upravljanju otpadom nalaže da svaki proizvođač otpada obezbijedi zbrinjavanje otpada koji stvara u skladu sa propisima.

Neopasan industrijski otpad je otpad koji nema ni jedno od svojstava utvrđenih Pravilnikom o vrstama i metodama ispitivanja otpada, koja su karakteristična za opasan otpad. Ne postoje validni podaci o količinama i vrstama otpada koji nastaje u tehnološkim procesima, a koji nema svojstva koja bi ga svrstavala u opasan otpad. Ova vrsta otpada nastaje u drvnoj i prehrambenoj industriji, ali i u industriji nemetala i mineralnih proizvoda.

Otpad koji nastaje u poljoprivredi, ribarskoj industriji, proizvodnji hrane, pića i slično, uglavnom se tretira kao komunalni otpad iz domaćinstava.

Opasni industrijski otpad - Period između 1954. i 1984. godine bio je period izraženog industrijskog razvoja Crne Gore. U ovom periodu izgrađeni su značajni industrijski objekti za proizvodnju: specijalnog čelika, aluminijuma, glinice, boksita, uglja, morske soli, zatim objekti drvoprerađivačke industrije, metaloprerađevanje, industrije kože i tekstila, elektro industrije, hemijske industrije, prerade poljoprivrednih proizvoda i dr.

Pad ekonomskog rasta tokom 90-tih godina prošlog vijeka uzrokovao je krajnje nepovoljne uslove za industrijsku proizvodnju, što je neminovno uslovilo promjenu pravaca ekonomskog razvoja Crne Gore.

Sadašnji principi razvoja Crne Gore počivaju na održivoj valorizaciji prirodnih potencijala u oblasti turizma, poljoprivrede, šumarstva i drvoprerade i sl., uz korišćenje savremenih poslovnih i tehnoloških metoda, uvođenje čistijih i novih tehnologija, kako bi se stvorili potrebni preduslovi za održivi razvoj Crne Gore. Ovakva opredjeljenja imaju uticaja i na budući industrijski razvoj, a samim tim i na potrebe u oblasti upravljanja otpadom.

U skladu sa tim, kao izuzetno važno, nameće se rješavanje pitanja zbrinjavanja otpada nastalog u prethodnom periodu u velikim industrijskim sistemima, kao što su Kombinat aluminijuma Podgorica, Željezara Nikšić, Termoelektrana Pljevlja i dr., kao i otpada nastalog u malim i srednjim preduzećima.

Industrija

Vrsta optada

Količina

opasan

neopasan

Komentar

KOMBINAT ALUMINIJUMA PODGORICA

Industrija	Vrsta optada	Količina		Komentar
		opasan	neopasan	
KOMBINAT ALUMINIJUMA PODGORICA	Crveni mulj	800.000 t/god		Pri proizvodnji glinice iz boksita, stvara se tzv. crveni mulj. Ovaj mulj, kao glavni otpad Kombinata, zbog povećanog sadržaja bazne komponente ($\text{Ph}>12,5$) se svrstava u opasan otpad i zahtijeva poseban tretman, zbog primjesa koje sadrži. Mulj se odlaže u dva bazena, bazen površine 200.000 m ² , odnosno 220.000 m
	Vatrostalni materijal (šamotna opeka)		3.637,13 t/god	
	Koksna prašina iz kranova sa peći za pečenje anoda	157,49 t/god		
	Ugljena prašina (čad)		10,00 t/god	
	Ostaci: ugljena prašina, boksit, glinica, šljaka sivog liva		1.574,59 t/god	
	Vreće iz filterskih postrojenja		7,83 t/god	
	Ambalaža od natrijum sulfida i kreča		8,61 t/god	
	Katodne obloge	1.348,18 t/god		
	Prašina sitne i krupne šljake	1.059,95 t/god		
	Koksna prašina iz filtera u skladištu sirovina	108,94 t/god		
	Tečni otpad	135,00 t		Tečni otpad, kategorisan kao opasan, koji je nastao i odložen u krugu KAP-a u poslednje dvije godine, je otpad rabljenih ulja.

27 Životna sredina

ŽELJEZARA NIKŠIĆ	Pepeo iz termoelektrane-proces sagorijevanja uglja		12.000 t/god	
	Otpad nastao proizvodnjom čelika-šljaka		30.000 t/god	
	Otpad kao vatrostalni materijal iz procesa proizvodnje čelika		6.000 t/god	
	Otpad iz procesa valjanja-cunder		3.000 t/god	
	PBC izmiješan sa drugim materijalima i kontaminirani pijesak	nema podataka		
	Otpadna ulja	30 t		Otpadna ulja su bezbjedno smještena u rezervoar u krugu Željezare
AD „TARA PRECISION WORK“ MOJKOVAC	Otpadni talog	7.000 t		Otpadni talog sa sadržajem rastvora teških metala (Cd, Pb, Hg, Cr, Ni, Zn, Co) smješten je u krugu fabrike na odvojenom i obezbijeđenom prostoru, upakovani u propisnu ambalažu i odložen u metalni kontejner. Ovlašćena institucija je izvršila hemijske analize ovog otpada.
RUDNIK OLOVA I CINKA „BRSKOVO“ MOJKOVAC (nije više u funkciji)	Otpad nastao u procesu flotacije	6.000 -7.000 m ³		Navedena je procijenjena količina otpada nastalog u procesu flotacije prilikom dobijanja koncentrata rude cinka i olova; otpad je smješten na lokaciji gdje je nakada bila upravna zgrada Rudnika.
FABRIKA PAPIRA „NOVA BERANKA“ BERANE	Hemikalije sa isteklim rokom upotrebe koje su se koristile u procesu proizvodnje papira	8.500 kg		Fabrika 2007. godine je prestala sa radom. Hemikalije su odložene u obezbijeđen prostor unutar kruga fabrike. Na zalihamu su: Urepreat (sulfonirana urea formaldehidna smola) -1.500 kg; Melaklej (alkil keten dimer-vodeni rastvor) - 6.000 kg; Leukofor (optički izbjeljivač koji u sebi sadrži određenu količinu jedinjenja na bazi arsena) – 1.000 kg.
DOO „KIPS POLIMKA“ BERANE	Hemikalije koje su nekada korištene u procesu štavljenja i prerade kože	68.772 kg		Otpadne hemikalije ostale iz procesa fabrike kože; istekao im je rok upotrebe i uskladištene su u bezbjedan objekat.
TERMOLEKTRANA PLJ „EVLJA“ PLJ EVLJA	Pepeo koji nastaje sagorijevanjem uglja		280.000-300.000	

		t/god	
	Druge vrste otpada: otpadna ulja, mazut, otpad sa bojama,	271.000-291.000 t/god	Nema podataka o količinama za pojedine vrste ovog otpada.
	Mulj iz toplane	nema podataka	Količine ovog otpada obuhvaćene podatkom iz prethodne pozicije – Druge vrste otpada
	Pepeo i šljaka	7.500.000 t	Podatak se odnosi na pepeo i šljaku nastale u dosadašnjoj proizvodnji koji su deponovani na deponiji „Maljevac“. Izvršene su potrebne fizičke i fizičko-hemijske analize tog otpada, a dobijeni rezultati pokazuju povećan sadržaj bora (B) u odnosu na MDK.
RUDNIK UGLJA PLJEVLJA	Otpadna ulja	35 t	Otpadna ulja su skladištena na propisan način
	Otkrivka	7.500.000 t	Otkrivka se odlagaže na lokaciji »Jagnjilo«, koja zauzima površinu od 150 ha;
FLOTACIJSKO JALOVIŠTE RUDNIKA ŠUPLJA STIJENA PLJEVLJA	Jalovinski materijal	3.900.000 t	Na površini od oko 95.000 m ² deponovano oko 3.900.000 tona jalovinskog materijala, koji je vrlo usitnjen (zbog zahtjeva tehnologije), a sadrži određeni procenat teških metala (olova=0,24%, cinka=0,70%, gvožđe, bakar i dr.) i dodatno je onečišćen flotacijskim reagensima.
D.O.O. "VEKTRA NORD"-KOLAŠIN bivša „IMPREGNACIJA“	Ulja za impregnisanje drveta	10 t	Ulje, koje je ostalo od prethodnog preduzeća za impregnaciju drveta „Impregnacija“, je odloženo na propisan način u krugu fabrike.
A.D. „DAIDO METAL“ KOTOR	Galvanski mulj	25 m ³	Otpadni galvanski mulj je odložen u krugu preduzeća, na privremenoj deponiji, na propisan način. Izvještaj o utvrđivanju karaktera otpada, urađen od strane ovlašćene institucije, pokazao je da se radi o opasnom otpadu.
»ADRIATIC MARINAS« bivši REMONTNI ZAVOD (BRODOGRADILIŠTE) »ARSENAL« - TIVAT	Rabljeni grit od pjeskarenja brodova (na kopnu)	2.500 - 3.000 m ³	Na lokalitetu bivšeg Remontnog zavoda „Arsenal“ u Tivtu, čija je prenamjena u toku, decenijama se vršio remont brodova. U krugu „Arsenal“-a nalaze se velike količine otpada od pjeskarenja brodova. Nakon prestanka rada »Arsenal«-a, na ovom prostoru su ostale zнатне količine opasnog otpada.
	Otpadne azbest-cementne ploče 1,2 x 1 m i 0,66 x 0,42 m	29.000 + 15.000 kom	
DOO »HEMOSAN« BAR	Otpadni čvrsti naftni talog (sladž) i	136.245 kg	Otpad je nastao u Brodogradilištu Bijela i deponovan je u krugu

	zauljano zemljište			reciklažnog centra u Luci Bar, na propisan način, na privremenoj lokaciji.
	Glicerin	410 l		Otpad preuzet od DOO »Putevi« iz Podgorice i propisno deponovan na istoj lokaciji
	Antifriz	120 l		
	Zauljane vode	500 l		Otpad preuzet od »Pomorskog saobraćaja« iz Kamenara i propisno deponovan
	Otpadna ulja	620 l		
DOO »HEMOMONT« - PODGORICA (farmaceutska industrija)	Opasan otpad iz procesa proizvodnje	1.800 kg/god		Otpad se lageruje u magacinu opasnog otpada i sukcesivno šalje na uništenje u inostranstvo
AD »JADRANSKO BRODOGRADILIŠTE«	Otpadni grit	4.683,0 m ³ /god		Podasci u prethodnim kolonama se odnose na proizvodnju u 2008. godini. Pored toga, u Brodogradilištu postoje i sljedeće količine otpada nastalog ranijem periodu - otpadni grit: 20.000 m ³
	Mazut sa brodova	456,0 m ³ /god		- pomiješani kruti zauljani otpad u bačvama (zapremine 200 l) - cca 30 m ³ ;
	Zauljane vode – slop-blige iz kaljuže i slop tankova sa broda	5.153,0 m ³ /god		- tehnološki otpad komunalnog tipa (drvo, plastika, konopi, izolacija, karton, guma i dr.) – cca 2.000 m ³
	Blato iz lančanika i blatnih tankova sa broda (m ³)	277,5 m ³ /god		- zauljani tečni otpad: nema podataka o količinama - ovu vrstu otpada preuzima ovlašćena firma
	Prljava voda nakon pranja brodskih kotlova	130,0 m ³ /god		
	Komunalni otpad sa brodova		1.472,0 m ³ /god	Komunalni otpad se kontinuirano preuzima i zbrinjava od strane lokalnog komunalnog preduzeća.
	Rabljeno ulje sa brodova	326,0 m ³ /god		
	Naftni talog sa brodova-sludge	73,0 m ³ /god		
	Fekalije sa brodova	283,0 m ³ /god		
	Tečni otpad iz hemijske pravonice JBB	215,0 m ³ /god		
MALA I SREDNJA PREDUZEĆA	Metalni otpad	1.000 - 1.200 t/god		Kontinuirano se preuzima i zbrinjava od strane ovlašćene firme
	Otpad iz drvoradrade, metalne industrije, proizvodnje hrane, tekstilne	količine nisu poznate		Donošenjem planova upravljanja otpadom, što je zakonska obaveza, imaće se bolji uvid u količine otpada koje nastaju u ovim sredinama

27 Životna sredina

	industrije, uslužnih djelatnosti i dr.			
AD «PLANTAŽE» PODGORICA	Ambalaža sredstava za zaštitu bilja PVC vreće	15.502 kom		AD «Plantaže» iz Podgorice je najveći poljoprivredni kombinat u Crnoj Gori, koji u svojoj proizvodnji koristi različita sredstva za zaštitu bilja, koja pripadaju grupi hemijski opasnih materija (pesticide i sl.). Ne raspolaže se podacima izraženim u težinskim jedinicama o količinama otpada koji nastaje u «Plantažama». Prezentirani podaci (izraženi u komadima pojedine otpadne ambalaže) odnose se na otpad nastao u periodu 01.02. - 08.09.2009. god. i dobijeni su na sonovu dozvola za uvoz sredstava za ishranu i zaštitu bilja, koje izdaje Fitisanitarna uprava.
	Ambalaža sredstava za zaštitu bilja PVC flaše	39.936 kom		

Posebne vrste otpada

S obzirom da još uvijek nijesu uspostavljeni sistemi upravljanja posebnim vrstama otpada, ne postoje pouzdani podaci o količinama tih vrsta otpada, koje se stvaraju u Crnoj Gori.

Građevinski otpad

U Crnoj Gori nema podataka o količinama građevinskog otpada niti se vrši organizovano sakupljanje. Samo manju količinu ovog otpada sakupljaju i odvoze komunalna preduzeća (otpad iz domaćinstava). Intenzivna gradnja poslednjih godina, međutim, doprinosi naglom porastu ove vrste otpada što, zbog neadekvatnog postupanja, postaje sve veći problem. Otpad, uglavnom, uklanjuju izvođači radova koristeći vlastitu mehanizaciju, pri čemu ne izdvajaju korisne frakcije, već pomiješan otpad odvoze do mjesta odlaganja. Ovaj otpad sadrži i komponente ambalažnog otpada.

Medicinski otpad

Proizvođači medicinskog otpada u Crnoj Gori su javne zdravstvene ustanove, apoteke, ordinacije i ustanove privatne prakse iz oblasti medicine i slično. Medicinski otpad se javlja kao komunalni otpad iz medicinskih ustanova i opasni medicinski otpad.

Nije poznato da su u Crnoj Gori do sada vršena mjerena količina medicinskog otpada tako da je teško procijeniti njegove godišnje količine.

Klinički Centar Crne Gore (KCCG), prema podacima dostavljenim iz ove institucije za potrebe izrede Nacionalne strategije o upravljanju medicinskim otpadom, proizvodi 722 t godišnje medicinskog otpada, od čega 182 t opasnog medicinskog otpada ili 25,2%. KCCG proizvodi 0,66 kg/krevet-dan opasnog medicinskog otpada, odnosno 2,47 kg/krevet-dan medicinskog otpada.

Polazeći od ovog podatka, u tabeli koja slijedi data je projekcija količina medicinskog otpada koji se stvara u bolnicama u Crnoj Gori:

Vrsta otpada	Broj postelja	Količina otpada (t/god.)
Opasni MO		623,0
Komunalni MO	2.586	1.708,4
Ukupni MO		2.331,4

Izvor: Nacionalna strategija o upravljanju medicinskim otpadom

Ovu količinu treba uvećati za otpad koji se generiše u domovima zdravlja i ostalim ustanovama koje proizvode medicinski otpad. Procjena je da količina 50% od vrijednosti date u tabeli pa ukupna procijenjena količina medicinskog otpada koja se generiše u Crnoj Gori iznosi 3496,5 t /godišnje, odnosno 874 t /godišnje opasnog medicinskog otpada.

Nejveći dio toga otpada je infektivni i on se u KCCG i pojedinim javnim zdravstvenim ustanovama termički obrađuje.

Kanalizacioni mulj iz postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda

U Crnoj Gori u ovom trenutku u funkciji su postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u Podgorici (za 110.000 ekvivalent stanovnika), Mojkovcu i tri mala postrojenja koja su urađena u cilju zaštite Skadarskog jezera. Količina proizvedenog kanalizacionog mulja u ovim postrojenjima iznosi 40 t/dnevno. Obzirom da se u budućnosti planira izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih

voda u svim gradovima u Crnoj Gori, godišnja proizvodnja kanalizacionog mulja će biti znatno veća.

b) Postrojenja za obradu otpada: broj i operativne karakteristike postrojenja za obradu, kompostiranje i reciklažu, objekti za spaljivanje, deponije;

Komunalni otpad

Sakupljanje komunalnog otpada je u nadležnosti lokalnih vlasti. S tim u vezi, sakupljanje komunalnog otpada obavljaju javna preduzeća, saglasno odlukama o osnivanju u kojima je definisan nivo usluga i način formiranja cijene usluga. Organizovanim sistemom prikupljanja i odlaganja komunalnog otpada obuhvaćeno je oko 80% stnovništva. Ostalo stanovništvo, koje pretežno živi u malim naseljima, svoje, relativno male količine otpada odlaže na neuređena odlagališta otpada (smetlišta).

Deponovanje otpada

Sakupljeni komunalni otpad se direktno transportuje na lokalna službena odlagališta, gdje se, uglavnom, bez prethodnog tretmana odlaže. Izuzetak predstavlja otpad sakupljen na teritoriji opština Kotor, Budva i Tivat, koji se do kraja 2007. godine odlagao na privremenoj sanitarnoj deponiji „Lovanja“ i, od juna 2007. godine, otpad sakupljen na prostoru Podgorice i Danilovgrada, koji se odlaže na sanitarnoj deponiji „Livade“ u Podgorici. Od 2008. godine, na deponiju u Podgorici se, nakon zatvaranja deponije „Lovanja“, odlaže otpad iz opština Kotor, Budva i Tivat i otpad iz opštine Bar, čije je zvanično odlagalište otpada, zbog neuslovnosti, zatvoreno po nalogu inspekcije.

Postojeće lokacije za odlaganje otpada mogu se svrstati u nekoliko kategorija:

Kat.	Kriterijumi	Lokacije
1	Regionalna sanitarna deponija sa potpunom opremom, drenažnim sistemom i podlogom sa folijom; sistemi za monitoring i kontrolu filtrata i gasa na deponiji	„Livade“ – Podgorica za Podgoricu, Danilovgrad i Cetinje (na ovu deponiju se odlaže i otpad sakupljen na teritoriji opština Budva, Kotor, Tivat i Bar do izgradnje regionalnih sanitarnih deponija za ove opštine)
2	Ograđena (ograda, rampa, čuvar, prekrivanje otpada)	Žabljak, Rožaje
3	Prekrivanje otpada	Pljevlja, Nikšić
4	Ograđena, rampa, čuvar	Andrijevica, Herceg Novi
5	Nezaštićena lokacija, periodično ili stalno spaljivanje otpada	Ulcinj, Plužine, Kolašin, Mojkovac, Bijelo Polje, Berane, Šavnik i Plav (dvije deponije – za grad Plav i naselje Gusinje);

Strateški master plan za upravljanje otpadom je predvidio regionalni koncept zbrinjavanja otpada. Osnovni ciljevi ovog koncepta su racionalno korišćenje prostora kao ograničenog resursa i smanjivanje troškova ukupnog tretmana otpada, dakle optimizacija prostornih i ekonomskih parametara.

U skladu sa Strateškim master planom, pored već izgrađene deponije u Podgorici, predvidjena je izgradnja još 6 regionalnih sanitarnih deponija do kraja 2010.godine i to za opštine: (i) Bar i Ulcinj;

(ii) Kotor, Tivat, Budva i Herceg Novi; (iii) Nikšić, Šavnik i Plužine; (iv) Bijelo Polje, Kolašin i Mojkovac; (v) Berane, Andrijevica, Plav i Rožaje i (vi) Pljevlja i Žabljak.

U toku je izrada projektne dokumentacije (glavnih projekata) za izgradnju navedenih deponija.

Reciklaža

Polazeći od principa hijerarhije u upravljanju otpadom, Srtrateški master plan je predvio da se prije konačnog odlaganja otpada izvrši izdvajanje svih komponenti koje se mogu reciklirati. U skladu sa tim, predviđeno je da se uz lokacije regionalnih deponija grade reciklažni centri.

Trenutno, međutim, u Crnoj Gori, s manjim izuzecima, još uvijek nema značajnijih kapaciteta za reciklažu otpada. Naime, kapaciteti koji se bave pojedinim segmentima reciklažnog postupka postoje samo u Herceg Novom, Podgorici, Kotoru (na lokaciji bivše deponije „Lovanja“) i Budvi.

U Glavnom gradu Podgorici, izdvajaju se pojedine komponente iz otpada koji se balira, odnosno dovodi na nivoa pogodnog za transport do otkupnih centara van Crne Gore, budući da u Crnoj Gori ne postoje kapaciteti za preradu materijala izdvojenih iz otpada. U toku su aktivnosti vezane za izgradnju reciklažnog centra kapaciteta 90.000 t neselektiranog otpada godišnje i posebne linije za tretman otpadnih vozila.

Na području Podgorice je bilo postavljeno 5 reciklažnih dvorišta za selektivno sakupljanje pojedinih vrsta otpada, kako bi se stvorili uslovi sa sistem recikliranja. Trenutno ta reciklažna dvorišta nisu u funkciji, ali se očekuje njihovo aktiviranje.

Manju reciklažnu i transfer stanicu, koje su bile u funkciji rada privremene sanitarne deponije „Lovanja“, sada koriste opštine Kotor i Tivat, za tretman otpada prije njegovog otpremanja na deponiju u Podgorici.

U opštini Herceg Novi su 2006. godine počele aktivnosti na selektivnom sakupljanju otpada (plastika, PET, papir, Al limenke) koji se, prije preuzimanja od strane zainteresovanih lica radi dalje prerade, tretira u manjoj reciklažnoj stanci. U julu 2009. godine je počelo sa radom i reciklažno dvorište gdje će se selektivno sakupljati: papir i karton, staklo, PET, tvrda plastika, kablovi i metali, odjeća i obuća, gume, bijela tehnika, elektronski otpad, otpadni namještaj i otpadno drvo, otpadna jestiva ulja, otpadna motorna ulja i akumulatori i baterije.

Kompostiranje i spaljivanje otpada

U Crnoj Gori ne postoje postrojenja za kompostiranje i spaljivanje otpada.

Industrijski i opasan otpad

U Crnoj Gori ne postoje posebne deponije ili postrojenja za tretman industrijskog i opasnog otpada, na način koji bi bio u skladu s propisima i standardima Evropske unije.

Takođe, u većini gradova, nijesu utvrđene lokacije za građevinski (inertni) i medicinski otpad. U nekoliko bolnica postoji oprema manjeg kapaciteta za spaljivanje ili neutralizaciju pojedinih vrsta medicinskog otpada.

Propisi Crne Gore nalažu da svaki proizvođač otpada obezbijedi zbrinjavanje otpada koji produkuje u skladu sa propisima i planovima upravljanja otpadom na koje saglasnost daje nadležni organ lokalne uprave ili nadležni državni organ, u zavisnosti od vrste otpada.

c) Brojke o izvozu i uvozu otpada (količina, vrsta).

Zakonom o upravljanju otpadom zabranjen je uvoz opasnog otpada u Crnu Goru.

Tranzit i izvoz opasnog otpada može se vršiti samo na osnovu dozvole, koju izdaje Agencija za zaštitu životne sredine, koja takođe izdaje dozvole i za uvoz i tranzit neopasnog otpada.

Izvoz/uvoz otpada u 2009.godini

Prema podacima Agencije za zaštitu životne sredine, od 1. marta 2009. godine, od kada je počela sa radom, Agencija je izdala dozvole za uvoz sljedećih količina i vrsta neopasnog otpada u Crnu Goru:

- 91.000 tona otpada i ostataka gvožđja ili čelika;
- 1.150 tona otpada i ostataka od aluminijuma i legura aluminijuma;
- 700 tona otpadaka i ostataka od bakra i legura bakra (mesing, bronza);
- 200 tona otpada i ostataka olova (osim olovnih akumulatora);
- 150 tona otpadnog cinka;
- 100 tona otpada i ostataka nerđajućeg gvožđja ili čelika;
- 10 tona gumenog granulata - otpaci, strugotine i ostaci gume (osim tvrde gume) i granule dobijene od njih;
- 450 tona mekinja, ošlja i drugih ostataka, bilo da jesu ili nijesu u obliku kuglica nastalih sijanjem, meljavom ili drugom obradom;
- 25 tona ostataka od proizvodnje skroba i sličnih ostataka, vlaknasta masa šećerne repe i drugi otpad iz proizvodnje šećera, vrenja ili destilovanja taloga i otpada, bilo da su ili nijesu u obliku sačme.

U istom periodu izvezene su sljedeće količine opasnog otpada:

- 1.800 tona otpadnih olovnih akumulatora, cijeli ili polomljeni,
- 3 komada elektronskih pločica.

Izvoz/uvoz otpada u 2008.godini

Tokom 2008. godine izdate su 63 dozvole za uvoz neopasnog otpada. Uglavnom se radilo o sekundarnim sirovinama, namijenjenim za dalju preradu, pretežno staro željezo za potrebe »Željezare« u Nikšiću.

Tokom 2008. godine izdate su i dozvole za izvoz opasnog otpada:

- 1.800 tona otpadnih olovnih kiselinskih akumulatora;

- 36 tona otpada ne-halogenovanih rastvarača;
- 111 tona otpada koji se sastoji, sadrži ili koji je zagađen rastvorima kiselina ili baza;
- 41 tona otpada koji se sastoji ili sadrži hemikalije koje nijesu specifikovane ili hemikalije kojim je istekao rok upotrebe i imaju osobine opasnih materija;
- 30 tona farmaceutskog otpada (otpaci iz proizvodnje, pripreme i korišćenja farmaceutskih proizvoda, uključujući ljekove i farmaceutike čiji je rok upotrebe istekao),
- 100 tona korišćenih kondenzatora i transformatora punjenih PCB uljem.

Izvezeni opasni otpad u 2007. godini

Ukupno izvezena količina opasnog otpada u 2007. godini iznosila je 208.160 tona (transformatori, kondenzatori, kontaminirana zemlja, otpadna metalna burad i organski rastvarači).

42. Postoji li opšta politika (program, strategija, itd.) upravljanja otpadom?

Dokumenti u kojima su definisani politika i strateški pravci djelovanja u oblasti upravljana otpadom su:

- Nacionalna politika upravljanja otpadom (2004);
- Strateški master plan za upravljanje otpadom na republičkom nivou (2005);
- Nacionalna strategiju upravljanja medicinskim otpadom (2008).

Nacionalna politika upravljanja otpadom je definisala ciljeve u oblasti upravljanja otpadom (smanjiti, kontrolisati i upravljiti otpadom na integralni i održivi način da bi se zaštitio, održao i poboljšao kvalitet života u Crnoj Gori i na taj način doprinijelo nacionalnom ekonomskom i privrednom razvoju, u skladu sa "Deklaracijom o ekološkoj državi Crnoj Gori") i zadatke za postizanje tih ciljeva (smanjiti proizvodnju otpada u svim izvorima gdje je to moguće i samim tim njihov uticaj na okolinu; podstići reciklažu i ponovnu upotrebu otpada, kako bi se smanjila količina koja se odlaže i obrađuje; sakupiti, analizirati i rasprostraniti informacije o upravljanju otpadom; razviti određene strategije za odvojene vrste otpada; kreirati i promovisati svijest o održivom i bezbjednom upravljanju otpadom; promovisati održivo upravljanje otpadom i dr.).

Svrha te politike je da:

- promoviše zaštitu i smanjenje proizvodnje otpada i, samim tim, smanjenje zagađenosti na mjestu nastanka otpada;
- promoviše upravljanje i smanjenje uticaja otpada koji se ne može izbjegći, od njegove proizvodnje do konačnog odlaganja;
- obezbijedi integralnu i održivu podobnost za korišćenje vode, vazduha i zemlje;
- obezbijedi sanaciju zagađenja životne sredine;
- obezbijedi odgovornost za posljedice neadekvatnog upravljanja otpadom.

Na osnovu ovako definisane politike upravljanja otpadom, urađen je **Strateški master plan za upravljanje otpadom** za područje Crne Gore.

Kao glavne strateške ciljeve u oblasti upravljanja otpadom ovaj dokument je prepoznao:

- utvrđivanje glavne orijentacije upravljanja otpadom za srednjeročni nacionalni razvoj;
- implementaciju strateških planova EU kroz usvajanje direktiva EU o otpadu;
- utvrđivanje prioriteta prilikom izbora načina upravljanja otpadom.

Polazeći od ovako definisanih ciljeva i analize trenutnog stanja u oblasti upravljanja otpadom u Crnoj Gori, Strateški master plan je definisao buduće pravce djelovanja u oblasti upravljanja otpadom.

Ključni elementi Strateškog master plana su:

- smanjenje proizvodnje svih vrsta otpada kao i njihovog uticaja na životnu sredinu;
- smanjenje negativnog uticaja otpada na zdravlje ljudi i resurse životne sredine;
- poštovanje svih elemenata hijerarhije otpada

Strateški master plan definiše mreže objekata za upravljanje otpadom, sadrži podatke o proizvodnji otpada i karakteristikama tretiranja i odlaganja otpada i predlaže planove upravljanja pojedinim vrstama otpada. Master plan, takođe sugerise izgradnju dovoljno adekvatnih (u skladu sa EU) kapaciteta za upravljanje otpadom u Crnoj Gori i predviđa promjenu politike upravljanja otpadom u smislu prihvatanja inicijativa za upravljanje otpadom prema hijerarhiji upravljanja otpadom. Procjenjuje se da je za cijelovitu implementaciju ovog plana potrebno obezbijediti između 110 i 120 miliona € i to za: izgradnju sedam (osam)⁷ sanitarnih deponija za potrebe svih opština u Crnoj Gori, sanaciju postojećih odlagališta, za nabavku opreme i sredstava za bolju tehničku opremljenost javnih komunalnih preduzeća, za rješavanje pitanja odlaganja opasnog otpada itd.

Tokom 2008. godine, Vlada Crne Gore je donijela **Nacionalnu strategiju upravljanja medicinskim otpadom**, prema kojoj je osnovni cilj upravljanja medicinskim otpadom uvođenje zdravstveno bezbjednog i ekološki prihvatljivog načina postupanja sa medicinskim otpadom, primjerenog nacionalnoj ekonomskoj situaciji i stepenu razvoja zdravstvene zaštite.

Posebni ciljevi su: smanjenje rizika po zdravlje i životnu sredinu od medicinskog otpada; zaštita stanovništva od zaraznih bolesti; uspostavljanje integralnog sistema upravljanja medicinskim otpadom; zaštita zdravlja i bezbjednosti svih lica u zdravstvenim ustanovama i van njih (osoblja, pacijenata, posjetilaca i stanovništva); izrada uspješnog i efikasnog sistema za sakupljanje, skladištenje, tretman i odlaganje medicinskog otpada u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom i Direktvama EU; kontrola specifičnih bioloških, fizičkih i hemijskih osobina otpada koje mogu štetiti ljudskom zdravlju i okolini; poštovanje etičkih i estetičkih principa; zaštita okoline promovisanjem pravilnog upravljanja otpadom u životnoj sredini od mjesta nastanka do konačnog odlaganja; smanjivanje proizvodnje otpada a posebno opasnog medicinskog otpada; obnavljanje, reciklaža i

⁷ Master planom je predviđena izgradnja sedam regionalnih (međuopštinskih) deponija: (i) za opštine Bar i Ulcinj; (ii) za opštine Kotor, Budva i Tivat (i eventualno Herceg Novi); (iii) za opštine Podgorica, Cetinje i Danilovgrad; (iv), za opštine Nikšić, Plužine i Šavnik; (v) za opštine Bijelo Polje, Mojkovac i Kolašin; (vi) za opštine Berane, Andrijevica, Plav i Roražje i (vii) za opštine Pljevlja i Žabljak. Ostavljena je mogućnost da opština Herceg Novi gradi posebnu deponiju za sopstvene potrebe.

eventualna upotreba otpada i edukacija osoblja u zdravstvenim ustanovama u pogledu sproveđenja plana upravljanja medicinskim otpadom.

Posebna pažnja posvećena je rukovanju i selekciji otpada u okviru ustanova zdravstvene zaštite, i na pravilno skladištenje, transport i odlaganje prikupljenog medicinskog otpada.

43. Postoji li zakonodavni okvir u pogledu sljedećih tema:

a) **osnovni okvirni propisi (definisanje, hijerarhija obrade otpada (preventiva, prenamjena, iskoriščavanje), sistem odobravanja, nadležnosti za odlaganje i iskoriščavanje komunalnog i drugog otpada);**

Zakon o upravljanju otpadom ("Službeni list CG"; broj 80/05 i 73/08) postavio je osnovni pravni okvir za upravljanje otpadom.

Definisanje

Definicije date u Zakonu preuzete su iz evropske legislative i sadržane su u pojmovniku, u okviru člana 3 Zakona. Otpad je definisan kao svaka materija ili predmet koji je vlasnik odbacio ili je dužan da odbaci.

U zavisnosti od stepena opasnosti, otpad se dijeli na opasni otpad i neopasni otpad, dok se pod inertnim otpadom smatra vrsta otpada koji ne utiče štetno na životnu sredinu, naročito vode.

Opasni otpad se definiše kao otpad koji sadrži elemente ili jedinjenja koja imaju neko od sljedećih svojstava: eksplozivnost, reaktivnost, zapaljivost, nadražljivost, štetnost, toksičnost, infektivnost, kancerogenost, mutagenost, teratogenost, ekotoksičnost, svojstvo oksidiranja, svojstvo nagrizanja i svojstvo otpuštanja otrovnih gasova hemijskom ili biološkom reakcijom., a neopasni otpad kao otpad koji po sastavu i svojstvima nema neku od karakteristika opasnog otpada. Inertni otpad je definisan kao otpad kod kojeg nije moguće izazvati značajnu fizičku, hemijsku ili biološku promjenu koji se ne može rastvoriti, koji ne zagađuje životnu sredinu, ne škodi zdravlju ljudi i ne utiče štetno na stvari sa kojima dođe u kontakt.

Vezano za mjesto nastanka, otpad može biti:

- komunalni otpad je definisan kao otpad nastao u domaćinstvima, kao i drugi otpad koji je po svojim svojstvima sličan otpadu nastalom u domaćinstvima;
- industrijski otpad je otpad nastao u proizvodnim procesima u industriji i zanatstvu, a razlikuje se od komunalnog otpada po svom sastavu i karakteristikama;
- medicinski otpad je otpad nastao pružanjem zdravstvenih usluga i vršenjem naučnih istraživanja i eksperimenata u oblasti medicine;
- veterinarski otpad je otpad nastao ispitivanjem i liječenjem životinja ili pružanjem veterinarskih usluga, kao i otpad nastao prilikom naučnih ispitivanja i eksperimenata vršenim na životnjama;
- kanalizacioni mulj je mulj nastao u uređajima za prečišćavanje otpadnih voda prilikom njihovog tretmana;
- posebne vrste (tokovi) otpada su: PSB otpad, otpadna ulja, baterije i akumulatori, otpadna vozila, otpad od električnih i elektornskih proizvoda.

- Klasifikacija otpada i postupci njegove obrade propisani su Pravilnikom o klasifikaciji otpada i o postupcima njegove obrade, prerade i odstranjenja (»Službeni list CG«, broj 68/09).

Hijerarhija obrade otpada

Saglasno članu 7 Zakona, hijerarhija obrade otpada se definiše kao jedan od principa upravljanja otpadom koji podrazumijeva poštovanje redoslijeda prioriteta u praksi upravljanja otpadom (prevencija, redukcija, ponovna upotreba otpada, reciklaža, iskorišćavanje vrijednosti otpada kroz kompostiranje, proizvodnju energije, i dr., i na kraju odlaganje ili spaljivanje otpada. Član 13 Zakona obavezuje da se otpad pogodan za obradu odvoji od drugog otpada prije konačnog odstranjenja.

Vlasnik otpada dužan je da, u pravilu, izvrši preradu otpada, a ukoliko je prerada otpada nemoguća, ekonomski ili sa stanovišta zaštite životne sredine neopravdana, dužan je da otpad odloži ili na drugi način odstrani u skladu sa planovima upravljanja otpadom i principima zaštite životne sredine. Otpad koji se ne može preraditi na mjestu nastanka prenosi se na mjesto najbliže mjestu nastanka, na kojem se može preraditi ili odložiti ili na drugi način odstraniti, uz primjenu tehnologija koje obezbeđuju najviši stepen zaštite vazduha, tla, površinskih i podzemnih voda.

Zakonom su propisane nadležnosti i obaveze lica u postupanju s otpadom. Za upravljanje komunalnim otpadom zadužene su jedinice lokalne samouprave, a Vlada uređuje upravljanje opasnim i posebnim vrstama otpada.

Sistem odobravanja

Preradu, odnosno odstranjenje otpada može obavljati privredno društvo ili preduzetnik ako posjeduje odgovarajuću opremu - postrojenja za obradu otpada i potreban broj zaposlenih, na osnovu dozvole za preradu, odnosno odstranjenje otpada. Vlasnik otpada koji vrši obradu otpada u okviru postrojenja koje ispunjava uslove utvrđene propisima o integrисаном sprječavanju i kontroli zagađenja životne sredine, može obradu otpada vršiti bez dozvole za preradu, odnosno odstranjenje otpada.

Ispunjenoš uslova za obavljanje djelatnosti obrade otpada utvrđuje i dozvolu izdaje nadležni organ lokalne uprave, a za opasni otpad Agencija za zaštitu životne sredine.

Sakupljanje, odnosno transport otpada može obavljati privredno društvo ili preduzetnik ako posjeduje odgovarajuću opremu za sakupljanje, odnosno transport otpada i potreban broj zaposlenih, na osnovu dozvole za sakupljanje, odnosno transport otpada. Ispunjenoš uslova za obavljanje djelatnosti sakupljanja, odnosno transporta neopasnog otpada i dozvolu za sakupljanje, odnosno transport neopasnog otpada utvrđuje i izdaje nadležni organ lokalne uprave. Ispunjenoš uslova za obavljanje djelatnosti sakupljanja, odnosno transporta opasnog otpada i dozvolu za sakupljanje, odnosno transport opasnog otpada utvrđuje i izdaje, u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom, Agencija za zaštitu životne sredine. Sam transport opasnog otpada se odvija u skladu sa Zakonom o prevozu opasnih materija (»Službeni list CG«, broj 5/08) nad čijim sprovođenjem vrši nadzor Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave.

Izvoz i tranzit opasnog otpada može se vršiti samo na osnovu dozvole koju izdaje Agencija za zaštitu životne sredine prema postupku koji je u skladu sa Bazelskom konvencijom.

Uvoz i tranzit neopasnog otpada može se vršiti samo na osnovu dozvole, koju izdaje Agencija za zaštitu životne sredine.

Nadležnosti

Jedinice lokalne samouprave su odgovorne za organizovanje poslova vezanih za postupanje s komunalnim otpadom i drugim vrstama neopasnog otpada (sakupljanje, odlaganje, reciklažu, stvaranje uslova za selektivno sakupljanje otpada, preradu bio-otpada, edukaciju stanovništva...).

Na nivou države se obezbeđuje i uređuje upravljanje opasnim i posebnim vrstama otpada.

b) Okvirni propisi o opasnom otpadu

Postupanje sa opasnim otpadom regulisano je Zakonom o upravljanju otpadom (»Službeni list CG«, br. 80/05 i 73/08), koji će se primjenjivati od 01.01.2010. godine, a svrstavanje i kategorizacija otpada sprovodi se na osnovu Pravilnika o klasifikaciji otpada i o postupcima

njegove prerade, obrade i odstranjivanja (»Službeni list CG«, br.68/09). Ovaj pravilnik sadrži Katalog otpada; OECD listu otpada, listu otpada u skladu s Bazelskom konvencijom, liste postupaka prerade (R) i odstranjivanja otpada (D), kao i listu opasnih svojstava otpada (H). Pravilnikom se uređuju kriterijumi za izbor lokacija, način i postupak odlaganja otpadnih materija koje nastaju u procesu proizvodnje ili potrošnje dobara, a sadrže opasne i štetne materije (opasan otpad). Kategorije opasnog otpada date su u Prilogu Pravilnika.

c) Propisi o posebnim vidovima obrade otpada (spaljivanje, deponije)

Zakon o upravljanju otpadom je u posebnom poglavlju (poglavlje VII) regulisao pitanja koja se odnose na spaljivanje otpada. Spaljivanje otpada dozvoljeno je samo u prostorijama za spaljivanje otpada koja se projektuju, grade i opremaju na način kojim se obezbeđuje tehničko-tehnološka funkcionalnost sa najmanjim mogućim količinama i štetnim dejstvima otpada i emisija po život i zdravlje ljudi i životnu sredinu. Pitanja vezana za spaljivanje otpada bliže će se urediti podzakonskim aktom čija izrada je u toku (urađen je nacrt Pravilnika).

Poglavljem VIII Zakona o upravljanju otpadom regulisana su pitanja koja se odnose na deponovanje i skladištenje otpada. Zakon definiše deponije za opasan, inertni i neopasan otpad, kao i da se posebnim podzakonskim propisom bliže utvrđuju pitanja koja se odnose na: karakteristike lokacije za izgradnju deponija (geološke, hidrološke, morfološke, meteorološke, seismološke i druge), uslove izgradnje, sanitarno - tehničke uslove, način rada i zatvaranja deponija, stručnu spremu i kvalifikaciju rukovodioca deponije i sl. Saglasno tome, u formi predloga, za koji su dobijena pozitivna mišljenja relevantnih subjekata, urađen je *Pravilnik o bližim karakteristikama lokacije, uslovima izgradnje, sanitarno - tehničkim uslovima, načinu rada i zatvaranja deponija za otpad, stručnoj spremi, kvalifikacijama rukovodioca deponije i vrstama otpada i uslovima za prihvatanje otpada na deponiju*. Takođe, u formi predloga, urađen je i *Pravilnik o klasifikaciji otpada i o postupcima njegove obrade, odnosno prerade i odstranjivanja*.

d) Propisi o posebnim tokovima ili vrstama otpada

Zakon o upravljanju otpadom (»Službeni list CG«, br. 80/05 i 73/08) propisuje organizovanje poslova preuzimanja, sakupljanja i obrade posebnih vrsta otpada, pri čemu je članom 54a predviđeno da poslove preuzimanja, sakupljanja i obrade istrošenih baterija i akumulatora, otpadnih guma, otpadnih vozila, otpada od električnih i elektronskih proizvoda i otpadne ambalaže, Vlada može ustupiti u skladu sa zakonom ili može osnovati javno preduzeće ili privredno društvo za obavljanje ovih poslova.

Sredstva za rad pravnih lica za obavljanje navedenih poslova obezbeđuju se u budžetu Crne Gore iz prihoda ostvarenih po osnovu naknada iz člana 73 Zakona o upravljanju otpadom.

Na osnovu Zakona o upravljanju otpadom u toku je izrada sljedećih propisa o posebnim tokovima ili vrstama otpada:

- Uredba o načinu i postupku prijave stavljanja proizvoda na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade istrošenih baterija i akumulatora i rada tog sistema;
- Uredba o načinu i postupku prijave i stavljanja u promet električnih i elektronskih proizvoda na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpada od električnih i elektronskih proizvoda i rada tog sistema;
- Uredba o načinu i postupku prijave stavljanja vozila na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpadnih vozila i rada tog sistema;
- Uredba o postupku stavljanja ambalaže i pakovanih proizvoda na tržište, osnivanju sistema za preuzimanje, sakupljanje i obradu otpadne ambalaže;
- Uredba o načinu i postupku prijave stavljanja guma na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpadnih guma i rada sistema;
- Pravilnik o načinu postupanja sa otpadnim uljima u skladu s tehničkim i tehnološkim faktorima obrade;
- Pravilnik o načinu i postupku obrade otpada koji sadrži PCB.

e) Propisi o transportu otpada

Pošiljke otpada su uređene sistemom dozvola za uvoz, tranzit ili izvoz otpada, u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom (»Službeni list CG«, br. 80/05 i 73/08), Zakonom o spoljnoj trgovini (»Službeni list RCG«, br. 28/04 i 37/07) i Zakonom o osnovama zaštite životne sredine (Službeni list SRJ«, br. 24/98), kao i Zakonom o potvrđivanju Bazelske konvencije o prekogranično kretanju opasnog otpada i njegovom odlaganju (»Službeni list SRJ«, Međunarodni ugovori, broj 2/99). Crna Gora je 23. oktobra 2006 sukcesijom regulisala članstvo u Bazelskoj konvenciji.

U skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom (član 68), zabranjen je uvoz opasnog otpada u Crnu Goru, a takođe i uvoz komunalnog otpada isključivo radi odstranjivanja i spaljivanja. Istim zakonom, propisano je da se tranzit i izvoz opasnog otpada može vršiti samo na osnovu dozvole koju, na zahtjev pravnog ili fizičkog lica, izdaje Agencija za zaštitu životne sredine, dok se uvoz i tranzit neopasnog otpada može vršiti samo na osnovu dozvole, koju na zahtjev pravnog ili fizičkog lica, takođe, izdaje Agencija.

Spisak otpada čiji je uvoz zabranjen ili za koji je potrebno obezbijediti dozvolu za izvoz, uvoz ili tranzit naveden je u Prilogu Odluke o kontrolnoj listi za izvoz, uvoz i tranzit robe (»Službeni list CG« broj 82/08).

U toku je izrada Pravilnika kojim će se propisati sadržaj dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za izdavanje dozvole za uvoz, izvoz i tranzit otpada, kao i liste za klasifikaciju otpada koja će biti bazirana na odredbama Uredbe Evropskog parlamenta i Savjeta od 14. juna 2006. godine o pošiljkama otpada 1013/2006.

Postupak izdavanja dozvole je preciziran »Pravilnikom o dokumentaciji koja se podnosi uz zahtjev za izdavanje dozvole za uvoz, izvoz i tranzit otpada« (»Službeni list SRJ«, br. 69/99) i biće zamijenjen gore pomenutim propisom.

b) okvirni propisi o opasnom otpadu;

Postupanje sa opasnim otpadom regulisano je Zakonom o upravljanju otpadom (»Službeni list CG«, br. 80/05 i 73/08), koji će se primjenjivati od 01.01.2010. godine, a svrstavanje i kategorizacija otpada sprovodi se na osnovu Pravilnika o klasifikaciji otpada i o postupcima njegove prerade, obrade i odstranjivanja (»Službeni list CG«, br. 68/09). Ovaj pravilnik sadrži Katalog otpada; OECD listu otpada, listu otpada u skladu s Bazelskom konvencijom, liste postupaka prerade (R) i odstranjivanja otpada (D), kao i listu opasnih svojstava otpada (H). Pravilnikom se uređuju kriterijumi za izbor lokacija, način i postupak odlaganja otpadnih materija koje nastaju u procesu proizvodnje ili potrošnje dobara, a sadrže opasne i štetne materije (opasan otpad). Kategorije opasnog otpada date su u Prilogu Pravilnika.

c) propisi o posebnim vidovima obrade otpada (spaljivanje, deponije);

Zakon o upravljanju otpadom je u posebnom poglavlju (poglavlje VII) regulisao pitanja koja se odnose na spaljivanje otpada. Spaljivanje otpada dozvoljeno je samo u prostrojenjima za spaljivanje otpada koja se projektuju, grade i opremaju na način kojim se obezbeđuje tehničko-tehnološka funkcionalnost sa najmanjim mogućim količinama i štetnim dejstvima otpada i emisija po život i zdravlje ljudi i životnu sredinu. Pitanja vezana za spaljivanje otpada bliže će se urediti podzakonskim aktom čija izrada je u toku (urađen je nacrt Pravilnika).

Poglavljem VIII Zakona o upravljanju otpadom regulisana su pitanja koja se odnose na deponovanje i skladištenje otpada. Zakon definiše deponije za opasan, inertni i neopasan otpad, kao i da se posebnim podzakonskim propisom bliže utvrđuju pitanja koja se odnose na: karakteristike lokacije za izgradnju deponija (geološke, hidrološke, morfološke, meteorološke, seizmološke i druge), uslove izgradnje, sanitarno - tehničke uslove, način rada i zatvaranja deponija, stručnu spremu i kvalifikaciju rukovodioca deponije i sl. Saglasno tome, u formi predloga, za koji su dobijena pozitivna mišljenja relevantnih subjekata, urađen je Pravilnik o bližim

karakteristikama lokacije, uslovima izgradnje, sanitarno - tehničkim uslovima, načinu rada i zatvaranja deponija za otpad, stručnoj spremi, kvalifikacijama rukovodioca deponije i vrstama otpada i uslovima za prihvatanje otpada na deponiju. Takođe, u formi predloga, urađen je i Pravilnik o klasifikaciji otpada i o postupcima njegove obrade, odnosno prerade i odstranjivanja.

d) propisi o posebnim tokovima ili vrstama otpada;

Zakon o upravljanju otpadom (»Službeni list CG«, br. 80/05 i 73/08) propisuje organizovanje poslova preuzimanja, sakupljanja i obrade posebnih vrsta otpada, pri čemu je članom 54a predviđeno da poslove preuzimanja, sakupljanja i obrade istrošenih baterija i akumulatora, otpadnih guma, otpadnih vozila, otpada od električnih i elektronskih proizvoda i otpadne ambalaže, Vlada može ustupiti u skladu sa zakonom ili može osnovati javno preduzeće ili privredno društvo za obavljanje ovih poslova.

Sredstva za rad pravnih lica za obavljanje navedenih poslova obezbeđuju se u budžetu Crne Gore iz prihoda ostvarenih po osnovu naknada iz člana 73 Zakona o upravljanju otpadom. Na osnovu Zakona o upravljanju otpadom u toku je izrada sljedećih propisa o posebnim tokovima ili vrstama otpada:

- Uredba o načinu i postupku prijave stavljanja proizvoda na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade istrošenih baterija i akumulatora i rada tog sistema;
- Uredba o načinu i postupku prijave i stavljanja u promet električnih i elektronskih proizvoda na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpada od električnih i elektronskih proizvoda i rada tog sistema;
- Uredba o načinu i postupku prijave stavljanja vozila na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpadnih vozila i rada tog sistema;
- Uredba o postupku stavljanja ambalaže i pakovanih proizvoda na tržište, osnivanju sistema za preuzimanje, sakupljanje i obradu otpadne ambalaže;
- Uredba o načinu i postupku prijave stavljanja guma na tržište, osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpadnih guma i rada sistema;
- Pravilnik o načinu postupanja sa otpadnim uljima u skladu s tehničkim i tehnološkim faktorima obrade;
- Pravilnik o načinu i postupku obrade otpada koji sadrži PCB.

e) propisi o transportu otpada.

Pošiljke otpada su uređene sistemom dozvola za uvoz, tranzit ili izvoz otpada, u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom (»Službeni list CG«, br. 80/05 i 73/08), Zakonom o spoljnoj trgovini (»Službeni list RCG«, br. 28/04 i 37/07) i Zakonom o osnovama zaštite životne sredine (Službeni list SRJ«, br. 24/98), kao i Zakonom o potvrđivanju Bazelske konvencije o prekogranično kretanju opasnog otpada i njegovom odlaganju (»Službeni list SRJ«, Međunarodni ugovori, broj 2/99). Crna Gora je 23. oktobra 2006 sukcesijom regulisala članstvo u Bazelskoj konvenciji.

U skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom (član 68), zabranjen je uvoz opasnog otpada u Crnu Goru, a takođe i uvoz komunalnog otpada isključivo radi odstranjivanja i spaljivanja. Istim zakonom, propisano je da se tranzit i izvoz opasnog otpada može vršiti samo na osnovu dozvole koju, na zahtjev pravnog ili fizičkog lica, izdaje Agencija za zaštitu životne sredine, dok se uvoz i tranzit neopasnog otpada može vršiti samo na osnovu dozvole, koju na zahtjev pravnog ili fizičkog lica, takođe, izdaje Agencija.

Spisak otpada čiji je uvoz zabranjen ili za koji je potrebno obezbijediti dozvolu za izvoz, uvoz ili tranzit naveden je u Prilogu Odluke o kontrolnoj listi za izvoz, uvoz i tranzit robe (»Službeni list CG« broj 82/08).

U toku je izrada Pravilnika kojim će se propisati sadržaj dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za izdavanje dozvole za uvoz, izvoz i tranzit otpada, kao i liste za klasifikaciju otpada koja će biti bazirana na odredbama Uredbe Evropskog parlamenta i Savjeta od 14. juna 2006. godine o pošiljkama otpada 1013/2006.

Postupak izdavanja dozvole je preciziran »Pravilnikom o dokumentaciji koja se podnosi uz zahtjev za izdavanje dozvole za uvoz, izvoz i tranzit otpada« (»Službeni list SRJ«, br. 69/99) i biće zamijenjen gore pomenutim propisom.

44. Koji još instrumenti, osim propisa, postoje (npr. ekonomski instrumenti, planiranje upravljanja otpadom)?

Ekonomski instrumenti

Polazeći od principa "zagađivač plaća" Zakon o upravljanju otpadom stvorio je osnovu za finansiranje upravljanja otpadom na način što je propisao da vlasnik otpada snosi troškove preventivnih mjera i mjera upravljanja otpadom i troškove sanacionih mjera zbog zagađivanja i šteta nanijetih životnoj sredini.

Uredbom o kriterijumima, visini i načinu plaćanja posebne naknade za upravljanje otpadom (»Službeni list CG«, br. 11/09) propisana je obaveza plaćanja naknade za upravljanje posebnim vrstama otpada (baterije i akumulatori, ambalaža i ambalažni otpad, otpad od električnih i elektronskih proizvoda, otpadne gume, otpadna vozila i otpadna ulja) i definisani obveznici plaćanja te naknade, u cilju stvaranja uslova za upravljanje ovom vrstom otpada na način koji, u najvećoj mjeri, štiti životnu sredinu od njegovog negativnog uticaja i koji je u skladu sa direktivama Evropske unije.

Zakonom o komunalnim djelatnostima ("Službeni list RCG", br. 12/95), za obavljanje komunalnih djelatnosti sakupljanja, odvoza i odlaganja komunalnog otpada, koje obezbjeđuju jedinice lokalne samouprave, definisana je obaveza plaćanja za izvršene usluge.

Planiranje

Zakon o upravljanju otpadom predvio je planiranje u oblasti upravljanja otpadom:

- na nivou države,
- na nivou lokalnih samouprava,
- planiranje proizvođača otpada.

Državni plan upravljanja otpadom, pod nazivom "Plan upravljanja otpadom u Crnoj Gori za period 2008-2012. godine" (DPUO), donosi se na period od pet godina. Urađen je početkom 2008. godine i objavljen u "Službenom listu CG", br.16/08 od 7. marta 2008. godine.

DPUO predstavlja osnovni dokument kojim se određuju srednjoročni ciljevi i obezbjeđuju uslovi za racionalno i održivo upravljanje otpadom u Crnoj Gori. Pored Zakona o upravljanju otpadom, okvir za pripremu ovog plana su Nacionalna politika upravljanja otpadom i Strateški master plan za upravljanje otpadom na republičkom nivou.

DPUO koji sadrži:

- ocjenu stanja upravljanja otpadom;
- ciljeve upravljanja otpadom;
- dugoročne i kratkoročne mjere u upravljanju otpadom u planskom periodu sa dinamikom realizacije;

- okvirna finansijska sredstva za izvršenje plana;
- način realizacije i subjekte odgovorne za realizaciju;
- razvijanje javne svijesti o upravljanju otpadom.

Opšti cilj DPUO je da se smanji negativan uticaj otpada na zdravlje ljudi i stanje životne sredine, poboljša efikasnost korišćenja resursa i saniraju negativni efekati upravljanja otpadom u prethodnom periodu. Ostvarenjem ovog cilja poslovi upravljanja otpadom organizovaće se na način koji je u skladu sa evropskim standardima i direktivama.

Osnovni zadatak DPUO u razdoblju od 2008 – 2012. godine je sprovođenje glavnih strateških odrednica upravljanja otpadom na teritoriji Crne Gore i to:

- uspostavljanje integralnog sistema upravljanja otpadom koji se zasniva na: povećanju količine otpada koji se sakuplja, smanjenju količine otpada koji se odlaže, uvođenju reciklaže,
- sanacija i zatvaranje postojećih odlagališta,
- sanacija "crnih tačaka", odnosno lokacija visoko opterećenih otpadom,
- razvoj i uspostavljanje međuopštinskih (regionalnih) sanitarnih deponija, s obradom otpada prije konačnog zbrinjavanja ili odlaganja.

DPUO polazi od osnovnih principa upravljanja otpadom koji počivaju na principima održivog razvoja i odnose se na: blizinu; predostrožnost, odnosno prevenciju; zagađivač plaća i poštovanja hijerarhije.

Saglasno Zakonu o upravljanju otpadom, jedinice lokalne samouprave su obavezne da donesu lokalne planove upravljanja otpadom, takođe na period od pet godina, koje dostavljaju nadležnom državnom organu na saglasnost. Do sada je nadležnom ministarstvu dostavljeno osam lokalnih planova upravljanja otpadom.

U sistemu planiranja upravljanja otpadom, Zakon je predvidio i izradu planova za proizvođače otpada koji proizvode više od 200 kg opasnog otpada ili više od 40 tona neopasnog otpada. Saglasnost na ove planove daje nadležni organ lokalne uprave, ako se radi o neopasnom otpadu, odnosno nadležni organ državne uprave, ukoliko se radi o opasnom otpadu.

45. Postoji li administrativna infrastruktura? Ako postoji, na kojem nivou (nacionalnom, regionalnom, lokalnom)?

Aktivnosti vezane za upravljanje otpadom u Crnoj Gori, a time i podjela nadležnosti, odvijaju se na državnom i lokalnom nivou.

Na nivou državne uprave, u skladu sa Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave ("Službeni list CG", br. 6/07, 16/07, 26/08, 43/08, 68/08, 81/08, 4/09 i 14/09), organ nadležan za poslove zaštite životne sredine (*Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine*), je nadležan i za upravljanje otpadom. U skladu sa članom 19 Zakona o upravljanju otpadom ("Službeni list CG" broj 80/05 i 73/08), ovo ministarstvo obavlja sljedeće poslove:

- predlaže Vladi državni plan upravljanja otpadom;
- prati stanje upravljanja svim vrstama otpada;
- donosi propise za izvršavanje Zakona;
- vrši i druge poslove utvrđene Zakonom.

Na nivou države se, takođe, obezbeđuje i uređuje upravljanje opasnim i posebnim vrstama otpada.

Saglasno Zakonu, uslove, način i postupak obrade medicinskog otpada propisuje organ državne uprave nadležan za poslove zdravstva, u saradnji sa organom državne uprave nadležnim za

poslove zaštite životne sredine, a uslove, način i postupak obrade veterinarskog otpada organ državne uprave nadležan za poslove poljoprivrede, takođe u saradnji sa organom državne uprave nadležnim za poslove životne sredine.

Agencija za zaštitu životne sredine, saglasno Uredbi o organizaciji i načinu rada državne uprave, vrši stručne i sa njima povezane upravne poslove koji se, između ostalog, odnose i na: monitoring prikupljanja otpada sa brodova; upravljanja otpadom; izдавanja integrisanih dozvola za rad postrojenja za koje je posebnim propisom utvrđeno da moraju imati integriranu dozvolu; strateške procjene uticaja i procjene uticaja na životnu sredinu; izdavanje dozvola za prekogranično kretanje otpada; izdavanje dozvola za instalacije za sakupljanje otpada u lukama; poslove inspekcijskog nadzora u oblasti životne sredine. U skladu sa članom 19a Zakona o upravljanju otpadom, Agencija za zaštitu životne sredine nadležna je za:

- izdavanje dozvola i drugih akata u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom;
- vođenje registra podataka o nastajanju i upravljanju otpadom na osnovu podataka iz godišnjih izvještaja o otpadu i izdatim dozvolama;
- vođenje evidencije o davanju posebnih vrsta otpada na tržište;
- davanju saglasnost na plan upravljanja otpadom proizvođača otpada;
- sprovođenje inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem Zakona o upravljanju otpadom;
- vršenje drugih poslova utvrđenih Zakonom o upravljanju otpadom.

Na nivou lokalne samouprave, članom 31 i 32 Zakona o lokalnoj samoupravi ("Službeni list CG", br. 42/03, 28/04, 75/05 i 13/06), definisani su sopstveni poslovi jedinica lokalne samouprave, a koji su vezani za obavezu donošenja planova i programa razvoja, kao i obaveze uređivanja i obezbjeđivanja uslova za obavljanje i razvoj komunalnih djelatnosti. U skladu sa tim, jedinice lokalne samouprave su odgovorne za organizovanje poslova vezanih za postupanje s komunalnim otpadom i drugim vrstama neopasnog otpada (sakupljanje, odlaganje, reciklažu, stvaranje uslova za selektivno sakupljanje otpada, preradu bio-otpada, edukaciju stanovništva...).

U skladu sa članom 20 Zakona o upravljanju otpadom nadležni organ jedinice lokalne samouprave obavlja sljedeće poslove:

- donosi lokalni plan upravljanja otpadom, uz prethodnu saglasnost nadležnog organa državne uprave, obezbeđuje uslove i stara se o njegovom sprovođenju;
- uređuje i obezbeđuje uslove upravljanja otpadom u skladu sa Zakonom;
- izdaje dozvole i saglasnosti u skladu sa Zakonom;
- daje mišljenja na izdavanje saglasnosti i dozvola u skladu sa Zakonom;
- donosi propise za izvršavanje ovog zakona;
- vrši i druge poslove utvrđene Zakonom o upravljanju otpadom

Dvije ili više jedinica lokalne samouprave mogu zajednički obezbijediti upravljanje otpadom, pod uslovima i na način utvrđen zakonom i sporazumom skupština jedinica lokalne samouprave. Sporazumom skupština jedinica lokalne samouprave uređuju se međusobna prava i obaveze u obezbjeđivanju uslova za obavljanje djelatnosti upravljanja otpadom, kao i druga pitanja od značaja za organizaciju i sprovođenje upravljanja otpadom.

D. Kvalitet vode

46. Možete li opisati pravnu osnovu za zaštitu vode i upravljanje vodnim resursima, a naročito:

- kvalitet i kvantitet voda;
- podzemne i površinske vode;
- kvalitet vode za piće?

Voda je prirodno bogatstvo i dobro od nacionalnog značaja za svaku državu, pa tako i za Crnu Goru. Više zakona i podzakonskih akata regulišu pitanja vezana za zaštitu voda i korišćenje vodnih resursa. Osnovni zakon za pitanja voda, je Zakon o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07). U nastavku je dat pregled osnovnih odredbi ovog Zakona, kao i drugih zakona kojim se regulišu neka pitanja u odnosu na vodu.

Zakonom o vodama se uređuje pravni status i način integralnog upravljanja vodama, vodnim i priobalnim zemljištem i vodnim objektima, uslovi i način obavljanja vodne djelatnosti i druga pitanja od značaja za upravljanje vodama i vodnim dobrom (član 1). Ovaj Zakon primjenjuje se na:

- površinske i podzemne vode i zaslanjene vode ušća rijeka koje se ulivaju u more;
- mineralne i termalne vode;
- vodno dobro;
- nalazišta vode za piće u teritorijalnom moru;
- vode priobalnog mora po pitanjima zagađivanja s kopna.

Ovaj se Zakon ne primjenjuje na korišćenje mineralnih i termalnih voda za dobijanje mineralnih sirovina ili geotermalne energije (član 2).

Vodna djelatnost, koja je od opštег intresa za Crnu Goru, prema odredbi člana 4 Zakona, sastoji se od upravljanja vodama, obezbeđenja i korišćenja voda, uz dugoročnu zaštitu kvaliteta voda i vodoizvorišta, zaštite voda od zagađivanja, uređenje voda i vodotoka i zaštite od štetnog dejstva voda, dok je prema odredbi člana 6 voda, kao prirodno bogatstvo i dobro od opštег interesa, u državnoj svojini. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je, u okviru organizacije državne uprave, nadležno za poslove koji se odnose na oblast voda, odnosno vodnu djelatnost.

Odredbama člana 7 Zakona, vode su podijeljene na tekuće i stajaće vode na površini zemlje, koje uključuju i priobalne morske vode, i podzemne vode na kopnu i moru. Prema značaju i prekograničnom uticaju vode su podijeljene na vode od značaja za Državu i vode od lokalnog značaja (Član 8). Upravljanje vodama od značaja za Državu je u nadležnosti nadležnog organa uprave (Uprave za vode), a vodama od lokalnog značaja je u nadležnosti lokalne samouprave (opština) (Član 18), što ima za cilj stvaranje uslova za značajnije učešće lokalne samouprave u upravljanju vodama.

Odredbom člana 21 Zakona na području Crne Gore su određena dva vodna područja kao osnovne jedinice za upravljanje vodama, i to: Vodno područje Jadranskog sliva i Vodno područje Crnomorskog sliva.

Osnovni dokument za upravljanje vodama je Vodna osnova kojom se utvrđuje dugoročni program upravljanja vodama (član 23). Vodnu osnovu donosi Vlada i ista se preispituje po isteku 10 godina od dana njenog donošenja odnosno preispitivanja.

Planski dokument koji je posebno značajan za dugoročno i održivo upravljanje vodama je Vodoprivredna osnova iz 2001 godine. Ovaj dokument sadrži opis postojećeg stanja režima voda i vodoprivrednih objekata po pojedinim područjima, uslove za održavanje i razvoj režima voda kojima se obezbeđuju najpovoljnija i najcjelishodnija tehnička, ekomska i ekološka rješenja za jedinstveno upravljanje vodama, zaštitu od štetnog dejstva voda, zaštitu voda od zagađivanja i korišćenje voda. S obzirom na vrijeme njenog donošenja, proizilazi da rješenja utvrđena važećom Vodoprivrednom osnovom treba preispitati 2011. godine, odnosno pristupiti izradi inovirane ili nove Vodne osnove.

Za pojedino vodno područje Vlada donosi Plan upravljanja vodama (obavezno se preispituje po isteku 6 godina od dana donošenja odnosno preispitivanja), koji treba biti u skladu s Vodnom osnovom. Ako se sprovođenje Vodne osnove ne može obezbijediti navedenim Planovima upravljanja vodama, može se za pojedine kategorije vodotoka ili za pojedina pitanja upravljanja vodama, donijeti poseban plan upravljanja vodama (član 28). Planovima upravljanja vodama na vodnom području rječnog sliva određuju se elementi upravljanja vodama na vodnom području rječnog sliva i koji će sadržati identifikaciju vodnih tijela namijenjenih za vodosnabdijevanje, listu prioritetnih ciljeva zaštite životne sredine u pogledu površinskih i podzemnih voda, programe mjera, način i dinamiku ostvarivanja utvrđenih ciljeva u oblasti korišćenja i zaštite voda, prikaz značajnih uticaja ljudskih aktivnosti na status površinskih i podzemnih voda i dr. Kao što je prethodno navedeno Crna Gora je podijeljena na dva vodna područja, te će biti neminovno donijeti dva takva plana. Rok za donošenje Planova je 9 godina od stupanja na snagu Zakona o vodama. U toku je stvaranje pretpostavki za pristupanje njihove izrade i do sada je pripremljena Uredba o sadržaju i načinu pripreme plana upravljanja vodama na vodnom području rječnog sliva ili na njegovom dijelu. Evidentan je nedostatak odgovarajućih kadrova i potrebnih finansijskih sredstava.

U poglavlju 4 *Vodni objekti i sistemi* definisani su objekti i sistemi koji služe za obavljanje vodne djelatnosti. Vodni objekti se upisuju u katastar nepokretnosti, a prema namjeni se dijele na:

- Vodne objekte za korišćenje voda;
- Vodne objekte za prihvatanje, prečišćavanje i odvođenje otpadnih voda i zaštitu voda od zagađivanja;
- Vodne objekte za zaštitu od štetnog dejstva voda;
- Vodne objekte za uređenje vodotoka;
- Vodne objekte za odvodnjavanje;
- Vodne objekte za monitoring voda (hidrološke stanice).

U poglavlju 5 *Vodne djelatnosti* definisane su vrste i načini korišćenja voda, a posebno su definisani uslovi za korištenje voda za vodosnabdijevanje, korišćenje vode za navodnjavanje, korišćenje voda za vodnu snagu, korištenje vode za plovidbu, korišćenje vode za uzgoj ribe, školjki i rakova, korišćenje voda za sport, turizam, kupanje i rekreaciju, te eksploraciju riječnih nanosa. U ovom poglavlju su definisane i mjere i aktivnosti za zaštitu voda od zagađenja, koja se sprovodi radi obezbjeđenja neškodljivog i nesmetanog korišćenja voda, zaštite zdravlja ljudi, životinjskog i biljnog svijeta i zaštite životne sredine, što pored ostalog uključuje kategorizaciju i klasifikaciju površinskih i podzemnih voda, izradu plana zaštite voda od zagađenja za period od 6 godina, izradu operativnog plana zaštite voda od havarijskih zagađenja, obavezu prečišćavanja otpadnih voda, obaveze zagađivača u slučaju opasnosti od zagađenja, ili u slučaju zagađenja, upravljanje objektima za zaštitu voda od zagađenja, sistematsko praćenje kvaliteta voda, mjerjenje količina i ispitivanje kvaliteta otpadnih voda, te problematiku zagađenja voda uljima.

Radi obezbjeđenja jedinstvenog vodnog režima, integralnog upravljanja i pravičnog pristupa vodama, odredbe Zakona (član 112) propisuju vodna akta kojima se utvrđuju uslovi i način ostvarivanja prava na vodu, što uključuje popis objekata za koje je potrebno pribavljanje vodnih akata, te nadležnost za njihovo izdavanje. Nadležnost za izdavanje vodnih akata zavisi od vrste i veličine objekta, a može biti nadležan nadležni državni organ, odnosno nadležni organ lokalne samouprave (član 117). Vodna akta moraju biti u skladu sa vodnom osnovom, planovima upravljanja vodama i odgovarajućom tehničkom dokumentacijom.

Radi očuvanja i održavanja prirodnih i vještačkih vodnih tijela i zaštitnih i drugih vodnih objekata, sprječavanja pogoršanja vodnog režima, obezbjeđivanja prolaza velikih voda i sprovođenja zaštite od štetnog dejstva voda, kao i zaštite životne sredine odredbama poglavlja VII *Ograničavanje prava i obaveze vlasnika i korisnika zemljišta i vodnih objekata* zabranjeno je, pored ostalog, izvršenje određenih radnji na vodnim objektima i vodnom dobru (član 141), zabranjeno je

poduzimanje određenih radnji na erozivnom zemljištu (član 142), ograničena su određena prava vlasnika, odnosno korisnika vodnog, priobalnog ili drugog zemljišta (član 143), propisane su obaveze vlasnika, odnosno korisnika vodnog zemljišta ili vodnog objekta na obali (članovi 144-146), propisani su uslovi kada se smiju oduzeti, odnosno ograničiti svojinska prava na vodnom, priobalnom ili drugom zemljištu da bi se obezbjedilo opšte korišćenja vodnog dobra, kao i da bi se ostvarila prava utvrđena vodnom saglasnošću (član 147), propisane su obaveze koje je vlasnik, odnosno korisnik obradivog poljoprivrednog zemljišta na erozivnom području dužan preuzeti (član 148). Nadalje, propisani su uslovi kada se na izgrađeni objekat za vodosnabdijevanje mogu priključiti pravna i fizička lica koja nijesu učestvovala u izgradnji tog objekta (član 149), i na kraju je propisano da je pravno ili fizičko lice koje prouzrokuje štetu vodnom objektu, vodnom zemljištu, vodnom režimu ili pogorša stanje erozije na erozivnom području, dužno u roku koji odredi nadležni inspekcijski organ preuzeti radnje radi uspostavljanja stanja koje je bilo prije nego što je šteta nastala (član 150).

U Poglavlju VII *Organizacija upravljanja vodama* su određeni organi, institucije i javna preduzeća koje obavljaju poslove u oblasti voda. Prema odredbi člana 151 poslove državne uprave u oblasti voda vrše Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, nadležni organ uprave (Uprava za vode) i nadležni organ lokalne samouprave. Obavljanje stručnih poslova u planiranju i upravljanju vodama nadležni organ uprave može ustupiti specijalizovanim organizacijama.

Radi davanja predloga za odlučivanje o stručnim pitanjima i za stručnu pomoć u postupku donošenja odluka i pripreme propisa iz oblasti voda Vlada osniva Savjet za vode, kao savjetodavno tijelo (Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Upravi za vode i dr.) (član 152).

Poslove vodne djelatnosti, kao djelatnosti od opštег interesa, operativno sprovode privredna društva, druga pravna lica i preduzetnici, u skladu sa zakonom. Kada je osnivač privrednog društva ili drugog pravnog lica (javnog preduzeća) Država ili jedinica lokalne samouprave o njihovom osnivanju odlučuje Vlada, odnosno nadležni organ lokalne samouprave (član 154).

Obavljanje djelatnosti javnog vodosnabdijevanja i javne kanalizacije obezbeđuje i uređuje jedinica lokalne samouprave, koja donosi dugoročne, srednjoročne i kratkoročne planove, koji moraju biti u skladu sa planom upravljanja vodama iz člana 24 ovog zakona. Radi obezbeđenja regionalnog vodosnabdijevanja Vlada može osnovati ili biti jedan od osnivača privrednog društva ili drugog pravnog lica (član 155).

Radi klasifikovanja voda, praćenja i unaprjeđenja vodnog režima, planiranja razvoja vodne infrastrukture i upravljanja vodama u Crnoj Gori, uspostavlja se vodni informacioni sistem. Vodni informacioni sistem uspostavlja i vodi Uprava za vode. Podaci vodnog informacionog sistema su javni (član 159).

U Poglavlju VIII *Nadzor*, članom 161 propisuje se da nadzor nad sprovođenjem odredbi Zakona i propisa donijetih na osnovu Zakona, u okviru utvrđenih nadležnosti, vrše Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, ministarstva nadležna za poslove zdravlja, zaštite životna sredine i geološke poslove i nadležni organ lokalne uprave, dok poslove inspekcijskog nadzora, u okviru svoje nadležnosti, u oblasti upravljanja vodama i vodnog dobra, vrši Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede preko inspektora za vode.

Poglavlje IX *Kaznene odredbe* sadrži odredbe kojima se određuju kazne za prekršitelje pojedinih odredbi Zakona.

U izradi Zakona uvažene su odredbe sljedećih direktiva EU:

- Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta 2000/60/EC - Uspostavljanje okvira za djelovanje Zajednice u oblasti politike voda (Directive of the European Parliament and of the Council 2000/60/EC establishing a framework for Community action in the field of water policy);
- Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta 98/83 EEC o kvalitetu vode namjenjene za ljudsku potrošnju (Directive of the European Parliament and of the Council 98/83/EEC on the quality of water intended for human consumption);

- Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta 76/160/EEC koja se odnosi na kvalitet vode za kupanje i Direktiva 2006/7/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o upravljanju kvalitetom voda za kupanje, kojom se van snage stavlja Direktiva 76/160/EEC (Directive of the European Parliament and of the Council 76/160/EEC concerning the quality of bathing water i Direktiva 2006/7/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o upravljanju kvalitetom voda za kupanje, kojom se van snage stavlja Direktiva 76/160/EEC).
- Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta 1991/271/EEC koja se odnosi na prečišćavanje otpadnih voda (Directive of the European Parliament and of the Council 1991/271/EEC concerning urban waste water treatment);
- Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta 1991/271/EEC koja se odnosi na prečišćavanje otpadnih voda (Directive of the European Parliament and of the Council 86/278/EEC on the protection of the environment, and in particular of the soil, when sewage sludge is used in agriculture);
- Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta 91/676/EEC koja se odnosi na zaštitu voda od zagadjenja uzrokovanim nitratima (Directive of the European Parliament and of the Council 91/676/EEC concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources).

U periodu nakon izrade Zakona o vodama, kroz preuzimanje obaveza iz međunarodnih ugovora kojim je Crna Gora pristupila, odnosno kroz ispunjavanje obaveza u kontekstu međunarodne saradnje, kao i kroz implementaciju Nacionalnog programa za integraciju Crne Gore u EU, utvrđen je značajan broj aspekata u kontekstu daljeg usklađivanja nacionalnog zakonodavstva u oblasti voda sa relevantnim EU i međunarodnim zahtjevima i standardima.

U okviru realizacije projekta „Monitoring napretka u sektoru životne sredine i u zemljama potencijalnim kandidatima, uključujući i Crnu Goru (Progress monitoring for potential Candidate Countries and the Former Yugoslav Republic of Macedonia), pokrenutog od strane Generalnog direktorata za životnu sredinu Evropske komisije, pripremaju se godišnji Izvještaji o rezultatima transpozicije EU zakonodavnog okvira u nacionalni sistem.

Prema poslednjem izvještaju o realizaciji projekta za treću godinu, u pogledu efikasnosti transponovanja relevantnih direktiva u oblasti voda ocjenjuje se da je kod Direktive o vodi za piće i Okvirne marinske direktive (2008/56/EC) *transpozicija* u samoj početnoj fazi:

- U pogledu Direktive o vodi za piće, rezultat transpozicije je 0%, dok je u prethodnoj godini ostavljen rezultat od 19%. Najveći dio odredbi biće transponovan putem nacrta propisa o kvalitetu vode za piće, čije donošenje je u nadležnosti Ministarstva zdravlja.
- U vezi sa Okvirnom marinskom direktivom, ovo je prva godina praćenja napretka u transponovanju iste. Naime, Crna Gora do sada nije preduzimala značajnije mјere za transponovanje njenih odredbi, osim kroz Zakon o zaštiti mora od zagađivanja sa brodova (član 2), kojim se uskladila definicija zagađenosti. Stepen prenešenosti stoga iznosi 2%. Procjenjuje se da će se ostale odredbe transponovati do 2015. uglavnom u obliku zakona i akta Vlade.
- U transpoziciji ostalog Evropskog zakondavstva o vodama ostavljen je značajan napredak, tako da se, između ostalog, ocjenjuje je i da je:
- Najznačajniji napredak ostvaren pri transponovanju Okvirne direktive o vodama (2000/60 /EC, sa izmjenama i dopunama) sa transponovanim 64%, što predstavlja blago poboljšanje u odnosu na prošlu godinu (62%). Osnovna mјera za transponovanje je Zakon o vodama (Sl. list CG, br. 27/07). U periodu od maja do avgusta 2008. godine, doneseno je niz pozakonskih akata koji se odnose na pojedine odredbe navedene direktive i drugih povezanih direktiva (Direktiva o otpadnim vodama, Direktiva o vodi za piće). Naime, da bi se završila transpozicija, planirano je preduzimanje nekoliko mјera, na kraći do srednji rok, koje se uglavnom odnose na članove 4, 6, 8, 9, 10, kao i na anekse. Očekivani datum završetka transpozicije je kraj 2016. godine.

- Dalje je ostvaren određeni napredak u transponovanju Direktive o komunalnim otpadnim vodama u poređenju sa prethodnim izvještajem. Naime, ostvareni ukupni rezultat transpozicije se povećao sa 58% na 62%.
- Što se tiče Direktive o nitratima, transpozicija stabilno ostvaruje napredak, tako da je stepen prenešenosti porastao sa 46% na 67% u 3. godini izvještavanja. Najveći dio transpozicije do sada je vezan za usvajanje Zakona o sredstvima za prihranu bilja i Zakona o vodama u 2007. godini.
- Blagi napredak je ostvaren u harmonizovanju nacionalnog zakonodavstva sa Direktivom o kvalitetu voda za uzgoj školjki gdje je rezultat, u poređenju sa drugom godinom praćenja, porastao sa 81 na 87%.

Istovremeno u Izvještaju o napretku se ocjenjuje da iako napreduje proces transponovanja za većinu direktiva o vodama, potrebno je više konkretnih *implementacionih* koraka u sektorу voda. Nijesu preuzete značajnije mјere od 2007. godine za implementaciju Okvirne direktive o vodama u dijelu planiranja. Nadležni organ je imenovan još u maju 2007. godine, a to je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, a za izradu planova nadležni organ uprave za upravljanje vodama – Uprava za vode. Osim toga, dva vodna područja riječnog sliva su identifikovana Zakonom o vodama iz 2007. godine; vodno područje riječnog sliva Crnog mora i vodno područje riječnog sliva Jadranskog mora. Takođe je predviđeno je da programe mјera izradi nadležni organ uprave za upravljanje vodama.

Zbog nepodudarnosti ocjena o usklađenosti Zakona sa navedenim direktivama biće potrebno načiniti detaljnju analizu njegove usklađenosti, što bi poslužilo kao osnova za njegovu eventualnu doradu.

Usklađenost ovog zakona, takođe, treba ocijeniti u odnosu na Zakon o životnoj sredini, kao krovni zakon za pitanja zaštite životne sredine, što je i propisano odredbom člana 71 Zakona o životnoj sredini.

Na osnovu pojedinih odredbi Zakona o vodama doneseni su i mnogobrojni podzakonski akti, kojima se detaljnije regulišu pojedina pitanja zaštite voda i upravljanja vodnim resursima, i to:

- Uredba o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda (Sl. list CG, br. 2/07).
- Uredba o načinu kategorizacije i kategorijama vodnih objekata i njihovom davanju na upravljanje i održavanje (Sl. list CG, br. 15/08)
- Uredba o sadržaju i načinu vođenja vodnog informacionog sistema (Sl. list CG, br. 33/08)
- Odluka o određivanju voda od značaja za Crnu Goru (Sl. list CG, br. 9/08 i 28/09)
- Odluka o određivanju izvorišta namijenjenih za regionalno i javno vodosnabdijevanje (javnim vodovodom) i utvrđivanje njihovih granica (Sl. list RCG, br. 36/08)
- Pravilnik o načinu određivanja garantovanog minimuma proticaja nizvodno od vodozahvata (Sl. list CG, br. 22/08)
- Pravilnik o sadržaju zahtjeva i dokumentaciji za izdavanje vodnih akata, načinu i uslovima za obvezno oglašavanje u postupku utvrđivanja vodnih uslova i sadržaju vodnih akata (Sl. list CG, br. 7/08)
- Pravilnik o obrascu, bližem sadržaju i načinu vođenja vodne knjige (Sl. list CG, br. 81/08)
- Pravilnik o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda (Sl. list CG, br. 45/08)
- Program sistematskog ispitivanja kvantiteta i kvaliteta površinskih i podzemnih voda za 2009.godinu (Sl. list CG, br. 25/09).

- Uredba o sadržaju i načinu pripreme plana upravljanja vodama na vodnom području rječnog sliva ili na njegovom dijelu (priprimaljena za usvajanje).

Pored Zakona o vodama (Sl.list RCG, br. 27/07), pitanja od značaja za zaštitu voda i upravljanje vodnim resursima regulisana su i sljedećim zakonima:

-Zakonom o finasiranju upravljanja vodama (Sl.list CG, br.65/08) koji je donesen u oktobru 2008. godine. Ovim zakonom se utvrđuju izvori sredstava za finansiranje upravljanja vodama, način obračunavanja i plaćanja naknada za zaštitu i korišćenje voda i vodnog dobra, a primjenjuje se na vode, vodno dobro i vodne objekte i sisteme utvrđene zakonom kojim se uređuju vode (Član 1).

Na osnovu odredbe člana 18 ovog zakona u aprila 2009. godine, donijeta je Odluka o visini i načinu obračunavanja vodnih naknada i kriterijumima i načinu utvrđivanja stepena zagađenosti voda (Sl. list RCG, br. 29/09).

-Zakonom o životnoj sredini (Sl. list RCG, br. 48/08), kao krovnom zakonu za pitanja zaštite životne sredine, uređuju se principi zaštite životne sredine i održivog razvoja, subjekti i instrumenti zaštite životne sredine, učešće javnosti o pitanjima životne sredine i druga pitanja od značaja za životnu sredinu (član 1), što se odnosi i na vode kao jedan od segmenata životne sredine.

Odredbom člana 2 Zakona je određeno da se zaštitom životne sredine obezbjeđuje cijelovito očuvanje kvaliteta životne sredine, očuvanje biološke i pejzažne reznovrsnosti, racionalno korišćenje prirodnih dobara i energije na najpovoljniji način za životnu sredinu, kao osnovni uslov zdravog i održivog razvoja. Država posebno štiti životnu sredinu. Integrisano upravljanje zaštite životne sredine sprovodi se na način da se obezbijedi održivi razvoj u skladu s ovim zakonom i posebnim propisima.

Odredbama člana 3 su određeni ciljevi zaštite životne sredine, a člana 4 principi zaštite. Odredbama člana 8 je određeno da su subjekti zaštite životne sredine dužni da, u okviru svojih prava i obaveza, obezbijede kontrolu i sprječavanje svih oblika zagađenja i degradacije životne sredine, odnosno njihovo svodenje na najmanju moguću mjeru, kao i sanaciju i rehabilitaciju djelova ili segmenata životne sredine čiji je kvalitet narušen uslijed zagađenja i drugih vidova degradacije, obezbjeđujući na taj način održivo korišćenje prirodnih resursa kao osnovnog uslova za održivi razvoj.

Nacionalnim programom zaštite životne sredine, koji na period od četiri godine donosi Vlada, utvrđuju se ciljevi zaštite životne sredine i prioriteti njihovog ostvarivanja. Ovim Programom obezbjeđuje se sprovođenje Strategije održivog razvoja u dijelu koji se odnosi na zaštitu životne sredine (član 16).

Lokalnim planom zaštite životne sredine razrađuju se mjere iz Programa koje se odnose na područje, u skladu sa lokalnim posebnostima i obilježjima područja za koje se Plan donosi (član 17).

Standardi kvaliteta životne sredine koji sadrže granične vrijednosti zagađivanja za pojedine segmente životne sredine, kao i za naročito vrijedna, osjetljiva ili ugrožena područja utvrđuju se zakonom, dok Vlada propisuje one koji nisu propisani zakonom (član 22).

Pravno lice ili preduzetnik koji se bavi djelatnošću za koju je obavezna ili se utvrdi potreba procjene uticaja na životnu sredinu donosi program zaštite životne sredine, koji sadrži naročito: opis lokacije, detaljan opis proizvodnog procesa, popis uticaja na životnu sredinu i popis mjera za sprječavanje i smanjivanje zagađivanja životne sredine (član 28).

Poglavlje V (od člana 32 do člana 36) ovog zakona definije praćenje (monitoring) stanja životne sredine. Član 33 definije da monitoring između ostalog obuhvata praćenje imisija, odnosno kvaliteta vazduha, vode, mora, zemljišta, biljnog i životinjskog svijeta, kao i iskorišćavanja mineralnih sirovina. Vrstu emisija, imisija, prirodnih i drugih pojava koja su predmet monitoringa, broj i raspored mjernih mjesta, mrežu mjernih mjesta, obim i učestalost mjerjenja, indikatore zagađenja životne sredine, metodologiju uzimanja uzoraka i mjerjenja, rokove i način dostavljanja podataka, način obavještavanja javnosti, urediće se propisom Vlade.

Informacioni sistem sadrži podatke i informacije o stanju životne sredine, opterećenjima i uticajima na životnu sredinu (član 38).

Katastar zagađivača životne sredine sadrži podatke o izvorima, vrsti, količini, načinu i mjestu ispuštanja, prenosa i odlaganja zagađujućih materija i otpada u životnu sredinu (40).

- Zakon o geološkim istraživanjima (Sl.list RCG, br. 28/93, 27/94, 42/94, 26/07, SU-SK br.01-996/6-06) uređuju uslove i način izvođenja geoloških istraživanja mineralnih sirovina u koje pored ostalog spadaju i podzemne vode (pitke, mineralne i termalne).
- Zakon o lukama (Sl.list CG, br. 51/08) Član 26. definiše zaštitu mora od zagađenja. Organ uprave, odnosno Pravno lice i koncesionar moraju obezbijediti ispunjavanje uslova utvrđenih međunarodnim i domaćim propisima kojima se reguliše sprečavanje zagađenja životne sredine s brodova, zaštita morske sredine i priobalnog područja i civilna odgovornost za štetu izazvanu zagađenjem.
- Zakon o morskom dobru (Sl.list RCG, br. 14/92, 27/94, 51/08) Članom 1 ovog zakona uređuje se upravljanje morskim dobrom, njegovo korišćenje, unapređenje i zaštita. Poglavlje III Zakona se odnosi na zaštitu morskog dobra od zagađivanja opasnim i štetnim materijama sa kopna i plovnih objekata, zašto se stara lučka kapetanija.
- Zakon o moru (Sl.list CG, br. 17/07, 06/08). Članom 1 ovog zakonom uređuje se morski i podmorski prostor Crne Gore. Korišćenje i ispuštanje opasnih i štetnih supstanci i ulja vršiće se na način kojim se minimizira negativan uticaj na životnu sredinu morskog ekosistema epikontinentalnog pojasa, u skladu sa zakonom i međunarodnim propisima.
- Zakon o nacionalnim parkovima (Sl. list CG, br. 56/09),članom 1 definisano je da su nacionalni parkovi prostori izuzetnih i višestrukih prirodnih vrijednosti koje imaju ekološku, ekonomsku, naučnu, istorijsku, estetsku, kulturnu, obrazovnu i rekreativnu funkciju. Nacionalni parkovi na teritoriji Crne Gore (član 2) su: Nacionalni park Biogradska gora, Durmitor, Lovćen, Skadarsko jezero, Prokletije. Zaštita unapređenje i korišćenje zemljišta, šuma, voda, biljnog i životinjskog svijeta i drugih prirodnih bogatstava, kao i radom stvorenih vrijednosti, su djelatnosti od posebnog društvenog interesa.
- Zakon o zaštiti prirode (Sl.list CG, br. 51/08). Ovim zakonom uređuje se zaštita i očuvanje prirode, koja se sprovodi između ostalog i zbog očuvanje prirodnih svojstava zemljišta, očuvanja kvaliteta, količine i dostupnosti vode, uključujući i kvalitet morske vode.
- Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl.list RCG, br. 80/05) kojim se uređuje postupak procjene uticaja za projekte koji mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu, sadržaj elaborata o procjeni uticaja, učešće zainteresovanih organa i organizacija i javnosti, postupak ocjene i izdvajanja saglasnosti, obavještavanje o projektima koji mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu druge države, nadzor i druga pitanja od značaja za procjenu uticaja na životnu sredinu.
- Zakon o starteškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl. list RCG, br. 80/05) - za Vodnu osnovu i Planove upravljanja vodama na vodnom području, odnosno dijelu vodnog područja, obavezna je izrada Strateške procjene uticaja na životnu sredinu u skladu sa članom 29 Zakona o vodama.
- Zakon o koncesijama (Sl.list CG br. 8/09). Odredbama člana 1 ovog zakona utvrđuju se uslovi, način i postupak davanja koncesija na korišćenje voda, i druga pitanja od značaja za ostvarivanje koncesije.
- Zakon o morskom ribarstvu (Sl.list RCG, br. 55/03 i 40/04), reguliše upravljanje biološkim resursima mora.

U skladu s Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list CG 59/09) sljedeći organi, institucije i tijela se bave pitanjima voda:

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede kao resorno ministarstvo nadležno za pitanja uređenje voda i vodotoka, režim korišćenja voda i vodosnabdijevanja, zaštitu od štetnog dejstva voda, zaštitu voda od zagađivanja, korišćenje vodnih resursa, vodoprivredni informacioni sistem i vodoprivredni katastri itd. Predmetno ministarstvo vrši nadzor nad radom Uprave za vode, koja se bavi pitanjima upravljanja vodama;
- Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine bavi se pitanjima održivog korišćenja prirodnih resursa, integrisane zaštite mora od zagađenja, upravljanje otpadnim vodama i sistemom komunalnih djelatnosti, koordinacija regionalnih sistema vodosnabdijevanja, praćenje stanja u oblasti životne sredine itd. Predmetno ministarstvo ima nadzor nad radom Agencije za zaštitu životne sredine i Hidrometeorološkim zavodom. Praćenje sistema komunalnih djelatnosti je takođe u nadležnosti Ministarstva u smislu praćenja rada Javnih Preduzeća za vodovod i kanalizaciju u svim opštinama, koja su izvorna nadležnost opština, i regionalnih preduzeća „JP Regionalni vodovod Crnogorsko primorje i „Vodacom d.o.o., koja svojim radom doprinose unapređenju stanja u oblasti otpadnih voda i vodosnabdijevanja.
- Ministarstvo zdravlja, bavi se pitanjima zdravstvene zaštite, u dijelu voda a posebno vode za piće;
- Savjet za vode je savjetodavno i stručno tijelo Vlade, koje razmatra i daje mišljenja o najkrupnijim pitanjima iz oblasti voda koja se tiču propisa, planskih akata i predloga za unapređenje stanja u ovoj oblasti.
- Uprave za vode, kao posebni organ uprave u čijoj je nadležnosti jedinstveno upravljanje vodama, što je u skladu sa normativima i praksom u okviru Evropske unije. Uprava za vode ima nadležnosti u izvršavanju zakona, pripremi stručne osnove za propise, planove i programe koje donose Vlada i Ministarstvo nadležno za poslove voda.
- Organu državne uprave nadležanom za hidrometeorološke poslove (Hidrometeorološkii zavod) članom 83 Zakona o vodama povjeren je monitoring voda i ovaj organ vrši sistematsko ispitivanje kvaliteta i kvantiteta voda na profilima površinskih i podzemnih voda i zaštićenih područja utvrđenim godišnjim programom sistematskog ispitivanja kvaliteta vode.
- Agencija za zaštitu životne sredine osnovana na temelju Zakona o životnoj sredini (Sl.list CG, br. 48/08) ima zadatka da vrši sakupljanje i ažuriranje podataka o kvalitetu svih segmenata životne sredine, pa i vode i da izvještava nacionalne i evropske institucije o njima.

Pored naprijed pomenutih institucija u okviru oblasti voda djeluju i Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom, Javna Ustanova „Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore i Institut za javno zdravlje.

a) kvalitet vode i količina vode;

Očuvanje dobrog kvaliteta i racionalno korišćenje voda i vodnih resursa je osnovni cilj koji se želi postići primjenom Zakona o vodama. S tom svrhom su načinjene i odredbe Zakona o vodama, a posebno poglavje 5.2 *Zaštita voda od zagađivanja*. Upravljanje vodama i vodnim dobrom, kako je propisano Zakonom o vodama, ima za cilj da obezbijedi pravne prepostavke za organizovanu i svrsishodnu društvenu aktivnost usmjerenu na održavanje i unaprjeđenje režima voda u jedinstvenom vodnom sistemu, na određenom području. Stoga upravljanje vodama i vodnim dobrom i čini skup aktivnosti, odluka i mjera, radi obezbjeđenja potrebnih količina vode propisanog kvaliteta za različite namjene, zaštitu voda od zagađivanja i zaštitu od štetnog dejstva voda.

Radi zaštite i unaprjeđenja kvaliteta površinskih voda vrši se klasifikacija voda i kategorizacija vodnih tijela površinskih voda. Klasifikacijom voda vrši se opšta podjela voda u klase u odnosu na njihov ekološki i hemijski status i ekološki potencijal i određuju osnovni pokazatelji i granice njihovih dozvoljenih vrijednosti za pojedine namjene. Kategorizacijom vodnih tijela površinskih voda vrši se njihovo razvrstavanje, prema kvalitetu koji treba da se održi ili obezbijedi za postizanje dobrog statusa voda. Kategorije vodnih tijela površinskih voda, iskazuju se u planovima upravljanja vodama. Klasifikacija voda i kategorizacija vodnih tijela površinskih voda, na predlog Ministarstva

poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, uz prethodno mišljenje ministarstva nadležnog za poslove zdravlja i ministarstva nadležnog za poslove zaštite životne sredine, utvrđuje se propisom Vlade (član 75).

Na osnovu odredbi člana 75 stav 6 i člana 76 stav 2 Zakona o vodama Vlada je donijela Uredbu o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda (Sl. list RCG, br. 2/07). Uredbom je izvršena opšta podjela voda prema namjeni, određene su klase za određenu namjenu te propisani pokazatelji i njihove granične vrijednosti koje se odnose na sve površinske i podzemne vode na kopnu i priobalne morske vode u Crnoj Gori.

Opšta podjela voda prema namjeni je na:

- vode koje se mogu koristiti za piće i prehrambenu industriju,
- vode koje se mogu koristiti za ribarstvo i uzgoj školjki, i
- vode koje se mogu koristiti za kupanje.

Prema kvalitetu voda koji se mora održati ili postići, vodna tijela površinskih i podzemnih voda na kopnu i priobalne morske vode razvrstane su u klase i kategorije. Klasifikacija i kategorizacija je uređena na način da se dati podaci mogu upoređivati s podacima iz drugih evropskih zemalja.

Vode koje se mogu koristiti za piće i prehrambenu industriju razvrstavaju se u četiri klase, i to (član 4):

- Klasa A - vode koje se u prirodnom stanju, uz eventualnu dezinfekciju, mogu koristiti za piće;
- Klasu A1 – vode koje se poslije jednostavnog fizičkog postupka prerade i dezinfekcije mogu koristiti za piće;
- Klasu A2 - vode koje se mogu koristiti za piće nakon odgovarajućeg kondicioniranja (koagulacija, filtracija i dezinfekcija);
- Klasu A3 - vode koje se mogu koristiti za piće nakon tretmana koji zahtijeva intenzivnu fizičku, hemijsku i biološku obradu sa produženom dezinfekcijom i hlorinacijom, odnosno koagulaciju, flokulaciju, dekantaciju, filtraciju, apsorbciju na aktivnom uglju i dezinfekciju ozonom ili hlorom.

Razvrstavanje voda u klase vrši se na osnovu njihovih prirodnih svojstava, primjenom graničnih vrijednosti 50 pokazatelja kvaliteta.

Granične vrijednosti pokazatelja kvalitete usaglašene su sa Direktivom 98/83EC o kvalitetu vode namjenjene za ljudsku potrošnju, Direktivom 75/440 koja se odnosi na zahtijevani kvalitet površinskih voda namjenjenih za zahvatanje za vodu za piće, te Direktivom 79/86/EEC koja se odnosi na metode mjerjenja i učestalosti uzorkovanja i analiza površinske vode namjenjene za zahvatanje vode za piće u državama članicama.

Prilikom usklađivanja sa direktivama o vodama Evropske unije, utvrđene su granične vrijednosti kvaliteta vode za piće strožije od onih propisanih evropskim direktivama iz razloga očuvanja postojećeg kvaliteta vode za piće u Crnoj Gori.

Vode koje se mogu koristiti za ribarstvo i uzgoj školjki razvrstavaju se u sljedeće klase (član 8):

- Klasu S - vode koje se mogu koristiti za uzgoj plemenitih vrsta ribe (salmonida);
- Klasu Š - vode koje se mogu koristiti za uzgoj školjki;
- Klasu C - vode koje se mogu koristiti za uzgoj manje plemenitih vrsta riba (ciprinida).

Vode klase S i Š u pogledu ispunjavanja kvaliteta moraju da odgovaraju kvalitetu vode klase A1, a vode klase C kvalitetu vode klase A2, osim za pojedine klase, prema 10 parametara za koje su propisane granične vrijednosti.

I u ovom slučaju granične vrijednosti pokazatelja kvalitete uzete su u obzir preporuke iz Direktive 78/659/EEC o kvalitetu slatkih voda kojima je potrebna zaštita ili poboljšanje radi obezbeđenja života riba i Direktive 79/923/EEC o zahtijevanom kvalitetu vode za ljuskare.

Vode koje se mogu koristiti za kupanje su sve kopnene vode i priobalne morske vode:

- koje su namjenski opredijeljene ili se koriste za kupanje;
- na kojima nije izdata trajna zabrana kupanja ili trajna preporuka protiv kupanja (član 12).

Vode koje se mogu koristiti za kupanje razvrstavaju se u dvije klase (član 13), i to:

- klasa K1 – odlične,
- klasa K2 – zadovoljavajuće.

Vode klase K1 u pogledu ispunjavanja kvaliteta moraju da odgovaraju kvalitetu vode klase A1, a vode klase K2 kvalitetu vode klase A2.

Iako je pri definisanju ovih kriterijuma uzeta u obzir nova Direktiva 2006/7/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o upravljanju kvalitetom voda za kupanje, kojom se van snage stavlja Direktiva 76/160/EEC, prepoznata je potreba da se Uredba dopuni ili doneše novi akt o kvalitetu vode za kupanje radi usaglašavanje s Direktivom u pogledu donošenja godišnjeg programa monitoringa, parametara, metodologije uzorkovanja i mjerjenja, određivanja profila, određivanja kvaliteta vode za kupanje, klasifikacije i statusa kvaliteta vode za kupanje, preuzimanju mjera u slučaju zagađenja, učešća i informisanja javnosti.

Radi zaštite i unaprijeđenja kvaliteta voda, vodna tijela površinskih i podzemnih voda se razvrstavaju u kategorije, koje ispunjavaju sljedeće uslove (član 18):

- Kategorija I – slatke vode klase A1, S i K1, a slane vode i klasa Š;
- Kategorija II – klase A2, C i K2;
- Kategorija III – klasa A3, kao i druge vode koje su van klase za druge namjene utvrđene ovom uredbom.

Shodno članu 67 Zakona o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07) namjena, odnosno uslovi za korišćenje voda za sport, turizam, kupanje i rekreaciju na vodama i turizam određuju se prostornim planom Crne Gore, odnosno prostornim planom područja posebne namjene i drugim planskim dokumentima. Ispitivanje kvaliteta vode za vodosnadbjevanje i kupanje vrši se na vodozahvatima, odnosno na kupalištima, prema godišnjem programu koji donosi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, uz predhodno mišljenje ministarstava nadležnih za poslove zdravlja i zaštite životne sredine

Zaštita voda od zagađivanja sprovodi se u skladu sa Planom zaštite voda od zagađivanja, koji se izrađuje na osnovu izvršene klasifikacije i kategorizacije voda i Strategije zaštite voda od zagađivanja utvrđene Vodnom osnovom.

Plan, koji donosi Vlada na predlog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede za period od šest godina, naročito sadrži: mjere za sprječavanje ili ograničavanje unošenja u vode opasnih i štetnih supstanci-materija, mjere za sprječavanje i odlaganje otpadnih i drugih materija na područjima na kojima mogu uticati na pogoršanje kvaliteta voda, mjere za prečišćavanje zagađenih voda, mjere za sprječavanje uticaja rasutih zagađivača, mjere zaštite vodenih ekosistema i drugih ekosistema koji neposredno zavise od vodenih ekosistema, način sproveđenja interventnih mjera u određenim slučajevima zagađivanja, organe, privredna društva, druga pravna lica, ustanove i preduzetnike koji su dužni da sprovode pojedine mjere i radove, rokove za smanjenje zagađivanja vode, odgovornosti i ovlašćenja u vezi sa sproveđenjem zaštite voda, plan izgradnje objekata za prečišćavanje otpadnih voda, sa pratećim uređajima, za najmanje 2000 ekvivalentnih stanovnika, mjere kontrole kvaliteta zagađivanja vode kombinovanim pristupom za tačkaste i difuzne izvore zagađivanja i druge mjere potrebne za zaštitu i unaprjeđenje kvaliteta voda (član 77 Zakona o vodama).

Zaštita voda u slučaju havarijskih zagađenja sprovodi se u skladu sa operativnim planom zaštite od havarijskih zagađenja, koji naročito, sadrži:

- Osnovne podatke o odgovornim licima, organima, privrednim društvima, drugim pravnim licima, ustanovama i preduzetnicima za sprovođenje zaštite,
- Postupke u cilju ublažavanja ili otklanjanja mogućih negativnih efekata na režim voda, vodene ekosisteme, sisteme zavisne od vodenih ekosistema i životnu okolinu.

Operativni plan zaštite voda od havarijskih zagađenja za vode od značaja za Crnu Goru priprema i sprovodi nadležni organ uprave, a donosi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, uz saglasnost ministarstva nadležnog za poslove zaštite životne sredine, na period od dvije godine, a Operativni plan zaštite voda od havarijskih zagađenja za vode od lokalnog značaja, uz saglasnost nadležnog organa uprave, donose i sprovode jedinice lokalne samouprave, na period od dvije godine (član 78 Zakona o vodama).

U članu 79. Zakona o vodama definišu se zabrane u cilju zaštite kvaliteta vode.

Kako su otpadne vode najznačajniji zagađivač voda, odredbama Zakona o vodama je propisano da je privredno društvo, drugo pravno lice, odnosno preduzetnik, koji ispušta ili odlaže materije koje mogu zagaditi vodu, dužno te materije, prije ispuštanja u sistem javne kanalizacije ili drugi prijemnik, djelimično ili potpuno odstraniti u skladu sa odredbama Zakona.

Pravilnikom o kvalitetu i sanitarno - tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda (Sl. list RCG, br. 45/08) određene su maksimalne dopuštene koncentracije opasnih i štetnih materija u otpadnim vodama, koje se smiju ispuštati u površinske vode, i njihova vrijednost zavisi od osjetljivosti recipijenta, i to: vodna tijela I kategorije i vodna tijela II i III kategorije.

Master planom odvođenja otpadnih voda Crnogorskog primorja i opštine Cetinje i Strateškim Masterplanom za kanalizaciju i otpadne vode u centralnom i sjevernom regionu Crne Gore, koje je Vlada Crne Gore uvojila 2005. godine na predlog Ministarstva uređenja prostora i zaštite životne sredine, predviđeni su rokovi i uslovi izgradnje sistema za sakupljanje i prečišćavanje komunalnih otpadnih voda za naselja različitih veličina, tako da je ista predviđena u svim opštinama Crne Gore. Sam redosled izgradnje PPOV-a definisan je po prioritetima, a stepenom prečišćavanja u odnosu na vrstu recipijenta uz poštovanje Zakonom o vodama definisanih parametara (BPK₅, HPK, SS, N, P), kao i kapaciteta (ES) samog postrojenja. Za osjetljive zone (zalivi, jezera itd.) pored primarnog i sekundarnog prečišćavanja otpadnih voda predviđeno je i tercijarno prečišćavanje.

Što se tiče pitanja kvantiteta površinskih i podzemnih voda sva poglavija Zakona o vodama direktno ili indirektno uređuju ovo pitanje vode, a posebno poglavje koje se odnosi na korišćenje voda i to zahvatanje, crpljenje i upotreba vode za vodosnabdijevanje, flaširanje, uzoj riba, proizvodnju električne energije, itd. Svako pravno lice koje koristi vode dužno je da postavi uređaje i obezbijedi stalno i sistematsko registrovanje količina vode koju izvlači iz prirodnog vodnog bazena te da ispituje kvalitetu vode na vodozahvatu. Pravno lice treba obezbjediti tehničke ispravnosti uređaja, te da podatke dobijene mjerenjem periodično dostavlja organu državne uprave nadležnom za poslove upravljanja vodama radi vođenja evidencije u vodnom informacionom sistemu

Odredbama Pravilnika o načinu određivanja garantovanog minimuma proticaja nizvodno od vodozahvata (Sl.list RCG br. 22/08) se utvrđuje način određivanja garantovanog minimuma proticaja nizvodno od vodozahvata (član 1). Za zahvatanje površinskih voda, korisnik će odgovarajućom dokumentacijom utvrditi garantovani minimum, koji obezbjeđuje njihov dobar status nizvodno od vodozahvata, za opstanak i razvoj nizvodnih biocenoza. Obradom u dokumentaciji potrebno je obuhvatiti sve činioce od značaja za obezbjeđenje tog statusa voda (biološki elementi, hidromorfološki elementi, hemijski i fizičko-hemijski elementi, opšti elementi i specifične zagađujuće supstance) (član 2).Garantovani minimum mora biti u skladu sa Vodnom osnovom Crne Gore i Planovima upravljanja vodama (član 4).

Članom 52 Zakona o vodama definisana je obaveza kontrole kvantiteta i kvaliteta vode. U skladu sa odredbama ovog člana Preduzeće za vodovod i kanalizaciju dužno je da:

- postavi uređaje i obezbijedi stalno i sistematsko registrovanje količina vode i ispitivanje kvaliteta vode na vodozahvatu;
- preduzima mjere za obezbjeđenje zdravstvene ispravnosti vode za piće;
- preduzima mjere za obezbjeđenje tehničke ispravnosti uređaja.

Podatke o izvršenim poslovima iz prethodnog stava preduzeće za vodovod i kanalizaciju dostavlja periodično nadležnom organu uprave radi vođenja evidencije u informacionom sistemu. Način i postupak mjerjenja količina bliže se utvrđuje propisom koji donosi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Ovaj podzakonski akt još uvijek nije donešen.

Da bi se utvrdilo da li se površinske i podzemne vode na kopnu i priobalne morske vode nalaze u određenoj klasi vrši se praćenje kvalitativnih i kvantitativnih parametara voda od strane organa državne uprave nadležnog za hidrometeorološke poslove (član 58 Zakona o vodama), a prema godišnjem Programu sistematskog ispitivanja kvantiteta i kvaliteta površinskih i podzemnih voda. Sistematsko ispitivanje kvantiteta i kvaliteta vodnih ekosistema vodotoka, prirodnih jezera, obalnog mora, podzemnih voda prve izdani kao i izvorišta prvog ranga za regionalno i javno vodosnabdijevanje vrši se mjeranjem fizičko – hemijskih, toksikoloških, mikrobioloških saprobioloških i radiooloških parametara u vodi, sedimentu i bioti.

Uredba o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda (Sl. list CG 02/07) voda, u članu 21. definiše da se ocjena opšteg ekološkog statusa voda određuje na osnovu parametara za klasifikaciju voda koji se ispituju na osnovu posebnih programa ispitivanja kvaliteta voda sadržanih u Planovima upravljanja vodama. Dalje, ovi parametri se koriste i za ocjenu kvaliteta mora neposredno na glavnim ispustima svih otpadnih voda u more, kao i ušća vodotoka i kanala, u cilju preduzimanja mjera smanjenja zagađenja voda mora s kopna. Ta ispitivanja obavljaju se u skladu sa posebnim programima sadržanim u planovima za zaštitu voda i drugim programima ispitivanja i istraživanja kvaliteta mora.

Radi daljeg usklađivanja sa Okvirnom Direktivom o vodama (Directive 2000/60/EC Water Framework Directive) i Okvirnom Direktivom o Strategiji o moru (Directive 2008/56/EC Marine Strategy Framework Directive), za određivanje dobrog ekološkog statusa mora, potrebno je odrediti set karakteristika koje određuju dobar ekološki status morske vode, kao i listu indikatora sa elementima (fizičko-hemijske odlike, tipovi staništa, biološke odlike, hidro-morfološke karakteristike, pritisci i uticaju ljudskih aktivnosti i dr.) na osnovu kojih će se pratiti i određivati ekološki status. Takođe potrebno je, odrediti nacionalne ciljeve, te usvojiti postojeće evropske i međunarodne ciljeve kada su u pitanju iste vrste vode, kao i uskladiti ciljeve u prekograničnom kontekstu.

Programom monitoringa stanja životne sredine za 2009. i 2010. godinu, koji u skladu sa Zakonom o životnoj sredini realizuje Agencija za životnu sredinu, realizuju se programi monitoringa stanja pojedinih segmenata životne sredine, i to :

- Program kontrole kvaliteta vazduha
- Program ispitivanja sadržaja opasnih i štetnih materija u zemljištu
- Program ispitivanja sadržaja radionuklida u životnoj sredini
- Program monitoringa stanja ekosistema priobalnog mora
- Program praćenja stanja biodiverziteta
- Program mjerjenja buke u životnoj sredini

Program monitoringa stanja ekosistema priobalnog mora prvi put je rađen u Crnoj Gori u 2008. godini. Obzirom na zahteve EEA, Barselonske konvencije i LBS protokola, sveobuhvatni Program praćenja stanja ekosistema priobalnog mora zasniva se na ocjeni stanja morskog biodiverziteta, polazeći od analize bioloških i hemijskih indikatora zagađenja kao što su: temperatura vode i vazduha, pH, salinitet, providnost, suspendovane materije, O₂, % zasićenosti kiseonikom., BPK₅, HPK, NO₂, NO₃, NH₄, o-PO₄, Si, hlorofil, MPAS, fenoli, mikrobiologija itd.

Godišnjim programom praćenja kvalitete površinskih voda za 2008. godinu, koji je realizovao Hidrometeorološki zavod, bilo je obuhvaćeno 13 vodotoka sa 66 mjernih profila, tri prirodna jezera s 11 mjernih profila, podzemne vode samo na 9 profila u Zetskoj ravnici, u području koje je ranije

identifikovano kao crna tačka uslijed zagađenja podzemnih voda od strane Aluminijskog kombinata, te obalno more na 19 mjernih profila. Obavljeno je 5 mjerena, osim za podzemne vode gdje su obavljena 4 mjerena.

Rezultati mjerena navode na zaključak da su glavni izvori zagađivanja komunalne i industrijske otpadne vode, poljoprivredna proizvodnja i saobraćajnice. Prisutan je i dalje problem prekomjerne eksploatacije pjeska iz rječnih korita.

U grupu najviše zagađenih vodotoka pripadaju dijelovi tokova rijeka Vezišnice, Čehotine, Morače, Ibra i Lima. Grupi srednje zagađenih rijeka pripadaju: Zeta, Piva, Crnojevića rijeka i Bojana, dok u grupu najčistijih vodotokova spadaju rijeke Tara, Grnčar, Cijevna, i Kutska rijeka. Kvalitet podzemne vode je po pravilu bio niži od propisane.

Posebno ističemo da u ranije spomenutom dvogodišnjem Programu praćenja stanja životne sredine, koji sprovodi Agencija za životnu sredinu, nedostaje monitoring površinskih i podzemnih voda. Kao što je već navedeno, do sada se ispitivanje kvaliteta površinskih i podzemnih voda vršilo kroz jednogodišnji program, koji za potrebe upravljanja vodama donosi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede uz zakonski predviđenu obavezu dobijanja prethodnog pozitivnog mišljenja ministarstava nadležnih za poslove zdravlja i zaštite životne sredine. Program monitoringa stanja ostalih segmenata životne sredine predlaže Agencija za životnu sredinu, odnosno ministarstvo nadležno za zaštitu životne sredine, a usvaja Vlada Crne Gore. Shodno Zakonu o vodama sistematsko ispitivanje kvaliteta i kvantiteta površinskih i podzemnih voda vrši ovlašćeno pravno lice, odnosno Hidrometeorološki zavod Crne Gore, kao svoju redovnu obavezu, dok program monitoringa stanja ostalih segmenata životne sredine u skladu sa Zakonom o životnoj sredini vrše akreditovane institucije/laboratorije čiju selekciju na osnovu sprovođenja tenderskog postupka obavlja Agencija za životnu sredinu. S tim u vezi uočene su određene neusaglašenosti između parametara koji se prate po osnovu monitoringa voda i podataka potrebnih Agenciji za sprovođenje programa praćenja životne sredine, uključujući vode.

b) podzemne vode i površinske vode;

Zakonom o vodama, kao što je već navedeno, se uređuje pravni status i način integralnog upravljanja vodama, vodnim i priobalnim zemljištem i vodnim objektima, uslovi i način obavljanja vodne djelatnosti i druga pitanja od značaja za upravljanje vodama i vodnim dobrom (član 1). Zakon se primjenjuje na:

- površinske i podzemne vode i zaslanjene vode ušća rijeka koje se ulivaju u more;
- mineralne i termalne vode;
- vodno dobro;
- nalazišta vode za piće u teritorijalnom moru;
- vode priobalnog mora u odnosu na zagađivanja s kopna.

Kao što je navedeno gore, odredbe Zakona o vodama uređuju pravni status i način integralnog upravljanja vodama, što podjednako uključuje površinske i podzemne vode. I Ovaj se Zakon ne primjenjuje na korišćenje mineralnih i termalnih voda za dobijanje mineralnih sirovina ili geotermalne energije (član 2). Svi planski i drugi dokumenti, počev od Vodne osnove, pa preko Plana upravljanja vodama u vodnom području, Programa mjera, do Plana zaštite voda od zagađenja, Operativnog plana zaštite voda od havarijskog zagađenja, i Godišnjeg programa praćenja kvaliteta voda, u skladu s odredbama Zakonona o vodama, jednaku važnost daju upravljanju i zaštiti površinskih i podzemnih voda.

Praćenje stanja podzemnih voda sprovodi se u okviru Godišnjeg programa praćenja kvaliteta površinskih voda za 2008. godinu, kako je navedeno u dijelu odgovora pod a).

c) kvalitet vode za piće?

Korišćenje vode za vodosnabdijevanje je jedna od osnovnih potreba za vodom, šta više, kada je riječ o određenim potrebama, i egzistencijalna, posebno u situaciji kada vode nema dovoljno za sve namjene na određenom prostoru. Zato je Zakonom o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07) i ustanovljen prioritet prema kome korišćenje vode za snabdijevanje stanovništva vodom za piće, odbranu zemlje, sanitарne potrebe i napajanje stoke ima, tim redoslijedom, prioritet nad korišćenjem vode za ostale namjene (član 47 Zakona). U obezbjeđenju tog prioriteta, Zakon je pošao i korak dalje propisujući da korišćenje vode na području izvorišta, za navedene potrebe, u obimu koji odgovara tim potrebama u periodu od pet godina od dana podnošenja zahtjeva, osim ako se te potrebe ne mogu zadovoljiti na ekonomičniji i racionalniji način, ima prioritet u odnosu na potrebe za vodom izvan tog područja, za iste namjene.

Iz Zakona o vodama proizilazi da se prioriteti u vodosnabdijevanju utvrđuju u odgovarajućim plansko razvojnim dokumentima (Vodnoj osnovi i planovima upravljanja vodama), kao i vodnim aktima od kojih u tom pogledu Vodni uslovi imaju poseban značaj.

Vode koje se koriste ili su namijenjene za vodosnabdijevanje ne mogu se koristiti za druge namjene na način koji bi nepovoljno uticao na potrebnu količinu i svojstva vode za vodosnabdijevanje.

Jedinica lokalne samouprave dužna je da organizuje i obezbijedi javno vodosnabdijevanje na svojoj teritoriji za sva naselja veća od 200 stanovnika ili čija je prosječna godišnja potreba za vodom veća od 100 m³/dan (1.16 l/s). Za vodosnabdijevanje dvije ili više jedinica lokalnih samouprava, odnosno naselja na njihovom području, javno vodosnabdijevanje se može obezbijediti organizovanjem regionalnog vodovoda. Poslove vodosnabdijevanja, u skladu sa zakonom, obavlja javno preduzeće, odnosno privredno društvo (preduzeće za vodovod i kanalizaciju), koje je registrovano za obavljanje poslova vodosnabdijevanja u Centralnom registru Privrednog suda i koje ispunjava uslove u pogledu tehničko-tehnološke opremljenosti i organizacione i kadrovske sposobnosti (član 48).

Članom 49 Zakona o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07) se obavezuje da voda koja služi ili je namijenjena za piće ili za proizvodnju i preradu životnih namirnica i sanitarno-higijenske potrebe mora, u pogledu kvaliteta, ispunjavati uslove utvrđene propisima, a član 51 obavezuje kontrolu kvaliteta i kvantiteta vode koja se koristi za vodosnabdijevanje.

Pravno lice koje obavlja poslove vodosnabdijevanja dužno je da postavi uređaje i obezbijedi stalno i sistematsko registrovanje količina vode i ispitivanje kvaliteta vode na vodozahvatu i preuzima mјere za obezbjeđenje zdravstvene ispravnosti vode za piće i obezbjeđenje tehničke ispravnosti uređaja, te da podatke o tome periodično dostavlja organu državne uprave nadležnom za poslove upravljanja vodama radi vođenja evidencije u vodnom informacionom sistemu (član 51).

Način i postupak mјerenja količina vode bliže se utvrđuje propisom koji donosi Ministarstvo nadležno za pitanje voda. Za zdravstvenu ispravnost vode za piće nadležno je Ministarstvo zdravlja. Propis o vrsti, načinu i obimu ispitivanja kvaliteta vode donosi ministarstvo nadležno za poslove zdravlja, uz saglasnost ministarstva nadležnog za poslove zaštite životne sredine. Još uvijek je na snazi Pravilnik o higijenskoj ispravnosti vode za piće (Sl. list SRJ, br. 42/98 i 44/99), Zakonom o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07) je planirana izrada Pravilnika o vrsti, načinu i obimu ispitivanja kvaliteta vode na vodozahvatu, koji donosi ministarstvo nadležno za poslove zdravlja, međutim ovaj akt još nije pripremljen.

Mјerenje, sakupljanje i obradu podataka o kvalitetu vode za sve javne vodovode vrši Institut za javno zdravlje Crne Gore, u saradnji sa higijensko-epidemiološkim službama domova zdravlja i Javne Ustanove Centar za Ekotoksikološka Istraživanja.

Da bi se sačuvala količina kvaliteta voda koje se koriste, ili su namijenjene za vodosnabdijevanje Zakonom o vodama su propisane određene mјere zaštite. Tako je odredbom člana 55 propisano da se korišćenje vode iz izvorišta površinskih i podzemnih voda, osim opšte upotrebe voda u smislu Zakona o vodama, može dozvoliti samo ako su prethodno obavljeni istražni radovi, na osnovu kojih je dokazana mogućnost njihovog racionalnog korišćenja, u skladu sa zakonom. Istražnim radovima smatraju se istraživanja koja obuhvataju utvrđivanje rezervi, izdašnosti i kvaliteta vode na određenom izvorištu i njegovu povezanost i uticaj na druga izvorišta. Na osnovu

odredbe člana 53 Zakona o vodama Vlada je donijela Odluku o određivanju izvorišta namijenjenih za regionalno i javno vodosnabdijevanje (javnim vodovodom) i utvrđivanju njihovih granica (Sl list RCG, br. 36/08).

Područja na kojima se nalaze izvorišta površinske i podzemne vode koja se koriste ili su prostornim planskim dokumentima predviđena za javno vodosnabdijevanje moraju biti zaštićena od namjernog ili slučajnog zagađivanja i drugih uticaja koji mogu nepovoljno djelovati na izdašnost izvorišta i na zdravstvenu ispravnost vode (zone sanitarne zaštite). Zaštita izvorišta površinske i podzemne vode vrši se na način utvrđen rješenjem o zaštiti izvorišta, kojeg donosi organ nadležan za izdavanje vodnih akata uz prethodno mišljenje ministarstva nadležnog za poslove zdravlja, a kome su prethodili istražni radovi (član 56).

Nadalje, članom 57 Zakona o vodama definisana su tri zone sanitarne zaštite izvorišta, kao i način njihovog određivanja:

- Šira zona zaštite, uža zona zaštite i zona neposredne zaštite.
- Za potencijalna regionalna izvorišta za vodosnabdijevanje zone sanitarne zaštite određuju se Vodnom osnovom.
- Zone sanitarne zaštite izvorišta određuju se u skladu sa hidrološkim, hidrogeološkim i drugim svojstvima zemljишta i slivnih područja i predviđenim načinom njihovog korišćenja.
- Zone sanitarne zaštite izvorišta utvrđene rješenjem o zaštiti izvorišta, kao i prostor predviđen za zone sanitarne zaštite, unose se u planove upravljanja vodama i prostorne planove posebne namjene.

Na osnovu istog člana Zakona Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je, uz saglasnost Ministarstva nadležnog za poslove zdravlja i Ministarstva nadležnog za zaštitu životne sredine, a za izvorišta podzemnih voda i Ministarstva nadležnog za geološke poslove, donijelo Pravilnik o određivanju i održavanju zona i pojaseva sanitarne zaštite izvorišta i ograničenjima u zonama zaštite (Sl list CG, br. 66/09). Na osnovu člana 53 Zakona o vodama (Sl list RCG, br. 27/07) donesena je Odluka o određivanju izvorišta namijenjenih za regionalno i javno vodosnabdijevanje (javnim vodovodom) i utvrđivanje njihovih granica (Sl list RCG, br. 36/08).

a) kvalitet vode i količina vode;

Očuvanje dobrog kvaliteta i racionalno korišćenje voda i vodnih resursa je osnovni cilj koji se želi postići primjenom Zakona o vodama. S tom svrhom su načinjene i odredbe Zakona o vodama, a posebno poglavje 5.2 *Zaštita voda od zagađivanja*. Upravljanje vodama i vodnim dobrom, kako je propisano Zakonom o vodama, ima za cilj da obezbijedi pravne prepostavke za organizovanu i svrshodnu društvenu aktivnost usmjerenu na održavanje i unaprjeđenje režima voda u jedinstvenom vodnom sistemu, na određenom području. Stoga upravljanje vodama i vodnim dobrom i čini skup aktivnosti, odluka i mjera, radi obezbjeđenja potrebnih količina vode propisanog kvaliteta za različite namjene, zaštitu voda od zagađivanja i zaštitu od štetnog dejstva voda.

Radi zaštite i unaprjeđenja kvaliteta površinskih voda vrši se klasifikacija voda i kategorizacija vodnih tijela površinskih voda. Klasifikacijom voda vrši se opšta podjela voda u klase u odnosu na njihov ekološki i hemijski status i ekološki potencijal i određuju osnovni pokazatelji i granice njihovih dozvoljenih vrijednosti za pojedine namjene. Kategorizacijom vodnih tijela površinskih voda vrši se njihovo razvrstavanje, prema kvalitetu koji treba da se održi ili obezbijedi za postizanje dobrog statusa voda. Kategorije vodnih tijela površinskih voda, iskazuju se u planovima upravljanja vodama. Klasifikacija voda i kategorizacija vodnih tijela površinskih voda, na predlog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, uz prethodno mišljenje ministarstva nadležnog za poslove zdravlja i ministarstva nadležnog za poslove zaštite životne sredine, utvrđuje se propisom Vlade (član 75).

Na osnovu odredbi člana 75 stav 6 i člana 76 stav 2 Zakona o vodama Vlada je donijela Uredbu o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda ("Sl. list RCG", br. 2/07). Uredbom je izvršena opšta podjela voda prema namjeni, određene su klase za određenu namjenu te propisani pokazatelji i njihove granične vrijednosti koje se odnose na sve površinske i podzemne vode na kopnu i priobalne morske vode u Crnoj Gori.

Opšta podjela voda prema namjeni je na:

- vode koje se mogu koristiti za piće i prehrambenu industriju,
- vode koje se mogu koristiti za ribarstvo i uzgoj školjki, i
- vode koje se mogu koristiti za kupanje.

Prema kvalitetu voda koji se mora održati ili postići, vodna tijela površinskih i podzemnih voda na kopnu i priobalne morske vode razvrstane su u klase i kategorije. Klasifikacija i kategorizacija je uređena na način da se dati podaci mogu upoređivati s podacima iz drugih evropskih zemalja.

Vode koje se mogu koristiti za piće i prehrambenu industriju razvrstavaju se u četiri klase, i to (član 4):

- Klasa A - vode koje se u prirodnom stanju, uz eventualnu dezinfekciju, mogu koristiti za piće;
- Klasu A1 – vode koje se poslije jednostavnog fizičkog postupka prerade i dezinfekcije mogu koristiti za piće;
- Klasu A2 - vode koje se mogu koristiti za piće nakon odgovarajućeg kondicioniranja (koagulacija, filtracija i dezinfekcija);
- Klasu A3 - vode koje se mogu koristiti za piće nakon tretmana koji zahtjeva intenzivnu fizičku, hemijsku i biološku obradu sa produženom dezinfekcijom i hlorinacijom, odnosno koagulaciju, flokulaciju, dekantaciju, filtraciju, apsorbaciju na aktivnom uglju i dezinfekciju ozonom ili hlorom.

Razvrstavanje voda u klase vrši se na osnovu njihovih prirodnih svojstava, primjenom graničnih vrijednosti 50 pokazatelja kvaliteta.

Granične vrijednosti pokazatelja kvalitete usaglašene su sa Direktivom 98/83EC o kvalitetu vode namjenjene za ljudsku potrošnju, Direktivom 75/440 koja se odnosi na zahtijevani kvalitet površinskih voda namjenjenih za zahvatanje za vodu za piće, te Direktivom 79/86/EEC koja se odnosi na metode mjerena i učestalosti uzorkovanja i analiza površinske vode namjenjene za zahvatanje vode za piće u državama članicama.

Prilikom usklađivanja sa direktivama o vodama Evropske unije, utvrđene su granične vrijednosti kvaliteta vode za piće strožije od onih propisanih evropskim direktivama iz razloga očuvanja postojećeg kvaliteta vode za piće u Crnoj Gori.

Vode koje se mogu koristiti za ribarstvo i uzgoj školjki razvrstavaju se u sljedeće klase (član 8):

- Klasu S - vode koje se mogu koristiti za uzgoj plemenitih vrsta ribe (salmonida);
- Klasu Š - vode koje se mogu koristiti za uzgoj školjki;

- Klasu C - vode koje se mogu koristiti za uzgoj manje plemenitih vrsta riba (ciprinida).

Vode klase S i Š u pogledu ispunjavanja kvaliteta moraju da odgovaraju kvalitetu vode klase A1, a vode klase C kvalitetu vode klase A2, osim za pojedine klase, prema 10 parametara za koje su propisane granične vrijednosti.

I u ovom slučaju granične vrijednosti pokazatelja kvalitete uzete su u obzir preporuke iz Direktive 78/659/EEC o kvalitetu slatkih voda kojima je potrebna zaštita ili poboljšanje radi obezbeđenja života riba i Direktive 79/923/EEC o zahtijevanom kvalitetu vode za ljuskare.

Vode koje se mogu koristiti za kupanje su sve kopnene vode i priobalne morske vode:

- koje su namjenski opredijeljene ili se koriste za kupanje;
- na kojima nije izdata trajna zabrana kupanja ili trajna preporuka protiv kupanja (član 12).

Vode koje se mogu koristiti za kupanje razvrstavaju se u dvije klase (član 13), i to:

- klasa K1 – odlične,
- klasa K2 – zadovoljavajuće.

Vode klase K1 u pogledu ispunjavanja kvaliteta moraju da odgovaraju kvalitetu vode klase A1, a vode klase K2 kvalitetu vode klase A2.

Iako je pri definisanju ovih kriterijuma uzeta u obzir nova Direktiva 2006/7/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o upravljanju kvalitetom voda za kupanje, kojom se van snage stavlja Direktiva 76/160/EEC, prepoznata je potreba da se Uredba dopuni ili donese novi akt o kvalitetu vode za kupanje radi usaglašavanje s Direktivom u pogledu donošenja godišnjeg programa monitoringa, parametara, metodologije uzorkovanja i mjerena, određivanja profila, određivanja kvaliteta vode za kupanje, klasifikacije i statusa kvaliteta vode za kupanje, preuzimanju mjera u slučaju zagađenja, učešća i informisanja javnosti.

Radi zaštite i unaprijeđenja kvaliteta voda, vodna tijela površinskih i podzemnih voda se razvrstavaju u kategorije, koje ispunjavaju sljedeće uslove (član 18):

- Kategorija I – slatke vode klase A1, S i K1, a slane vode i klasa Š;
- Kategorija II – klase A2, C i K2;
- Kategorija III – klasa A3, kao i druge vode koje su van klase za druge namjene utvrđene ovom uredbom.

Shodno članu 67 Zakona o vodama ("Sl. list RCG", br. 27/07) namjena, odnosno uslovi za korišćenje voda za sport, turizam, kupanje i rekreaciju na vodama i turizam određuju se prostornim planom Republike, odnosno prostornim planom područja posebne namjene i drugim planskim dokumentima. Ispitivanje kvaliteta vode za vodosnadbjevanje i kupanje vrši se na vodozahvatima, odnosno na kupalištima, prema godišnjem programu koji donosi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, uz predhodno mišljenje ministarstava nadležnih za poslove zdravlja i zaštite životne sredine

Zaštita voda od zagađivanja sprovodi se u skladu sa Planom zaštite voda od zagađivanja, koji se izrađuje na osnovu izvršene klasifikacije i kategorizacije voda i Strategije zaštite voda od zagađivanja utvrđene Vodnom osnovom.

Plan, koji donosi Vlada na predlog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede za period od šest godina, naročito sadrži: mjere za sprječavanje ili ograničavanje unošenja u vode opasnih i štetnih supstanci-materija, mjere za sprječavanje i odlaganje otpadnih i drugih materija na područjima na kojima mogu uticati na pogoršanje kvaliteta voda, mjere za prečišćavanje zagađenih voda, mjere za sprječavanje uticaja rasutih zagađivača, mjere zaštite vodenih ekosistema i drugih ekosistema koji neposredno zavise od vodenih ekosistema, način sprovođenja interventnih mera u određenim slučajevima zagađivanja, organe, privredna društva, druga pravna lica, ustanove i preduzetnike koji su dužni da sprovode pojedine mjeru i radove, rokove za smanjenje zagađivanja vode, odgovornosti i ovlašćenja u vezi sa sprovođenjem zaštite voda, plan izgradnje objekata za prečišćavanje otpadnih voda, sa pratećim uređajima, za najmanje 2000 ekvivalentnih stanovnika, mjere kontrole kvaliteta zagađivanja vode kombinovanim pristupom za tačkaste i difuzne izvore zagađivanja i druge mjeru potrebne za zaštitu i unaprjeđenje kvaliteta voda (član 77 Zakona o vodama).

Zaštita voda u slučaju havarijskih zagađenja sprovodi se u skladu sa operativnim planom zaštite od havarijskih zagađenja, koji naročito, sadrži:

- Osnovne podatke o odgovornim licima, organima, privrednim društvima, drugim pravnim licima, ustanovama i preduzetnicima za sprovođenje zaštite,
- Postupke u cilju ublažavanja ili otklanjanja mogućih negativnih efekata na režim voda, vodene ekosisteme, sisteme zavisne od vodenih ekosistema i životnu okolinu.

Operativni plan zaštite voda od havarijskih zagađenja za vode od značaja za Republiku priprema i sprovodi nadležni organ uprave, a donosi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, uz saglasnost ministarstva nadležnog za poslove zaštite životne sredine, na period od dvije godine, a Operativni plan zaštite voda od havarijskih zagađenja za vode od lokalnog značaja, uz saglasnost nadležnog organa uprave, donose i sprovode jedinice lokalne samouprave, na period od dvije godine (član 78 Zakona o vodama).

U članu 79. Zakona o vodama definišu se zabrane u cilju zaštite kvaliteta vode.

Kako su otpadne vode najznačajniji zagađivač voda, odredbama Zakona o vodama je propisano da je privredno društvo, drugo pravno lice, odnosno preduzetnik, koji ispušta ili odlaže materije koje mogu zagaditi vodu, dužno te materije, prije ispuštanja u sistem javne kanalizacije ili drugi prijemnik, djelimično ili potpuno odstraniti u skladu sa odredbama Zakona.

Pravilnikom o kvalitetu i sanitarno - tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda („Sl. list RCG“, br. 45/08) određene su maksimalne dopuštene koncentracije opasnih i štetnih materija u otpadnim vodama, koje se smiju ispuštati u površinske vode, i njihova vrijednost zavisi od osjetljivosti recipijenta, i to: vodna tijela I kategorije i vodna tijela II i III kategorije.

Master planom odvođenja otpadnih voda Crnogorskog primorja i opštine Cetinje i Strateškim Masterplanom za kanalizaciju i otpadne vode u centralnom i sjevernom regionu Crne Gore, koje je Vlada Crne Gore uvojila 2005. godine na predlog Ministarstva uređenja prostora i zaštite životne sredine, predviđeni su rokovi i uslovi izgradnje sistema za sakupljanje i prečišćavanje komunalnih otpadnih voda za naselja različitih veličina, tako da je ista predviđena u svim opštinama Crne Gore. Sam redosled izgradnje PPOV-a definisan je po prioritetima, a stepenom prečišćavanja u odnosu na vrstu recipijenta uz poštovanje Zakonom o vodama definisanih parametara (BPK₅, HPK, SS, N,

P), kao i kapaciteta (ES) samog postrojenja. Za osjetljive zone (zalivi, jezera itd.) pored primarnog i sekundarnog prečišćavanja otpadnih voda predviđeno je i tercijalno prečišćavanje.

Što se tiče pitanja kvantiteta površinskih i podzemnih voda sva poglavlja Zakona o vodama direktno ili indirektno uređuju ovo pitanje vode, a posebno poglavlje koje se odnosi na korišćenje voda i to zahvatanje, crpljenje i upotreba vode za vodosnabdijevanje, flaširanje, uzoj riba, proizvodnju električne energije, itd. Svako pravno lice koje koristi vode dužno je da postavi uređaje i obezbjedi stalno i sistematsko registrovanje količina vode koju izvlači iz prirodnog vodnog bazena te da ispituje kvalitetu vode na vodozahvatu. Pravno lice treba obezbjediti tehničke ispravnosti uređaja, te da podatke dobijene mjerjenjem periodično dostavlja organu državne uprave nadležnom za poslove upravljanja vodama radi vođenja evidencije u vodnom informacionom sistemu

Odredbama Pravilnika o načinu određivanja garantovanog minimuma proticaja nizvodno od vodozahvata (Sl.list RCG br. 22/08) se utvrđuje način određivanja garantovanog minimuma proticaja nizvodno od vodozahvata (član 1). Za zahvatanje površinskih voda, korisnik će odgovarajućom dokumentacijom utvrditi garantovani minimum, koji obezbjeđuje njihov dobar status nizvodno od vodozahvata, za opstanak i razvoj nizvodnih biocenoza. Obradom u dokumentaciji potrebno je obuhvatiti sve činioce od značaja za obezbjeđenje tog statusa voda (biološki elementi, hidromorfološki elementi, hemijski i fizičko-hemijski elementi, opšti elementi i specifične zagađujuće supstance) (član 2). Garantovani minimum mora biti u skladu sa Vodnom osnovom Crne Gore i Planovima upravljanja vodama (član 4).

Članom 52 Zakona o vodama definisana je obaveza kontrole kvantiteta i kvaliteta vode. U skladu sa odredbama ovog člana Preduzeće za vodovod i kanalizaciju dužno je da:

- postavi uređaje i obezbjedi stalno i sistematsko registrovanje količina vode i ispitivanje kvaliteta vode na vodozahvatu;
- preduzima mjere za obezbjeđenje zdravstvene ispravnosti vode za piće;
- preduzima mjere za obezbjeđenje tehničke ispravnosti uređaja.

Podatke o izvršenim poslovima iz prethodnog stava preduzeće za vodovod i kanalizaciju dostavlja periodično nadležnom organu uprave radi vođenja evidencije u informacionom sistemu. Način i postupak mjerjenja količina bliže se utvrđuje propisom koji donosi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Ovaj podzakonski akt još uvijek nije donešen.

Da bi se utvrdilo da li se površinske i podzemne vode na kopnu i priobalne morske vode nalaze u određenoj klasi vrši se praćenje kvalitativnih i kvantitativnih parametara voda od strane organa državne uprave nadležnog za hidrometeorološke poslove (član 58 Zakona o vodama), a prema godišnjem Programu sistematskog ispitivanja kvantiteta i kvaliteta površinskih i podzemnih voda. Sistematsko ispitivanje kvantiteta i kvaliteta vodnih ekosistema vodotoka, prirodnih jezera, obalnog mora, podzemnih voda prve izdani kao i izvorišta prvog ranga za regionalno i javno vodosnabdijevanje vrši se mjerjenjem fizičko – hemijskih, toksikoloških, mikrobioloških saprobioloških i radioloških parametara u vodi, sedimentu i bioti.

Uredba o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda (Sl. list CG 02/07) voda, u članu 21. definiše da se ocjena opšteg ekološkog statusa voda određuje na osnovu parametara za klasifikaciju voda koje se ispituju na osnovu posebnih programa ispitivanja kvaliteta voda sadržanih u Planovima upravljanja vodama. Dalje, ovi parametri se koriste i za ocjenu kvaliteta mora neposredno na glavnim ispuštima svih otpadnih voda u more, kao i ušća vodotoka i kanala, u cilju preuzimanja mjera smanjenja zagađenja voda mora s kopna. Ta ispitivanja obavljaju se u skladu sa posebnim programima sadržanim u planovima za zaštitu voda i drugim programima ispitivanja i istraživanja kvaliteta mora.

Radi daljeg usklađivanja sa Okvirnom Direktivom o vodama (Directive 2000/60/EC Water Framework Directive) i Okvirnom Direktivom o Strategiji o moru (Directive 2008/56/EC Marine Strategy Framework Directive), za određivanje dobrog ekološkog statusa mora, potrebno je odrediti set karakteristika koje određuju dobar ekološki status morske vode, kao i listu indikatora sa elementima (fizičko-hemiske odlike, tipovi staništa, biološke odlike, hidro-morfološke karakteristike, pritisci i uticaju ljudskih aktivnosti i dr.) na osnovu kojih će se pratiti i određivati ekološki status. Takođe potrebno je, odrediti nacionalne ciljeve, te usvojiti postojeće evropske i međunarodne ciljeve kada su u pitanju iste vrste vode, kao i uskladiti ciljeve u prekograničnom kontekstu.

Programom monitoringa stanja životne sredine za 2009. i 2010. godinu, koji u skladu sa Zakonom o životnoj sredini realizuje Agencija za životnu sredinu, realizuju se programi monitoringa stanja pojedinih segmenata životne sredine, i to :

- Program kontrole kvaliteta vazduha
- Program ispitivanja sadržaja opasnih i štetnih materija u zemljištu
- Program ispitivanja sadržaja radionuklida u životnoj sredini
- Program monitoringa stanja ekosistema priobalnog mora
- Program praćenja stanja biodiverziteta
- Program mjerena buke u životnoj sredini

Program monitoringa stanja ekosistema priobalnog mora prvi put je rađen u Crnoj Gori u 2008. godini. Obzirom na zahtjeve EEA, Barselonske konvencije i LBS protokola, sveobuhvatni Program praćenja stanja ekosistema priobalnog mora zasniva se na ocjeni stanja morskog biodiverziteta, polazeći od analize bioloških i hemijskih indikatora zagađenja kao što su: temperatura vode i vazduha, pH, salinitet, providnost, suspendovane materije, O₂, % zasićenosti kiseonikom., BPK₅, HPK, NO₂, NO₃, NH₄, o-PO₄, Si, hlorofil, MPAS, fenoli, mikrobiologija itd.

Godišnjim programom praćenja kvalitete površinskih voda za 2008. godinu, koji je realizirao Hidrometeorološki zavod, bilo je obuhvaćeno 13 vodotoka sa 66 mjernih profila, tri prirodna jezera s 11 mjernih profila, podzemne vode samo na 9 profila u Zetskoj ravnici, u području koje je ranije identifikovano kao crna tačka uslijed zagađenja podzemnih voda od strane Aluminijskog kombinata, te obalno more na 19 mjernih profila. Obavljeno je 5 mjerena, osim za podzemne vode gdje su obavljena 4 mjerena.

Rezultati mjerena navode na zaključak da su glavni izvori zagađivanja komunalne i industrijske otpadne vode, poljoprivredna proizvodnja i saobraćajnice. Prisutan je i dalje problem prekomjerne eksploracije pijeska iz rječnih korita.

U grupu najviše zagađenih vodotoka pripadaju dijelovi tokova rijeka Velišnica, Čehotine, Morače, Ibra i Lima. Grupi srednje zagađenih rijeka pripadaju Zeta, Piva, Crnojevića rijeka i Bojana, dok u grupu najčistijih vodotokova spadaju rijeke Tara, Grnčar, Cijevna, i Kutska rijeka. Kvalitet podzemne vode je po pravilu bio niži od propisane.

Posebno ističemo da u ranije spomenutom dvogodišnjem Programu praćenja stanja životne sredine, koji sprovodi Agencija za životnu sredinu, nedostaje integriran pristup praćenja stanja svih segmenata životne sredine, jer nedostaje monitoring površinskih i podzemnih voda. Kao što je već navedeno, do sada se ispitivanje kvaliteta površinskih i podzemnih voda vrši kroz jednogodišnji program, koji donosi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede uz zakonski predviđenu obavezu dobijanja prethodnog pozitivnog mišljenja ministarstava nadležnih za poslove zdravlja i zaštite životne sredine. Program monitoringa stanja ostalih segmenata životne sredine predlaže Agencija za životnu sredinu, odnosno ministarstvo nadležno za zaštitu životne sredine, a usvaja Vlada Crne Gore. Shodno Zakonu o vodama sistematsko ispitivanje kvaliteta i kvantiteta

površinskih i podzemnih voda vrši ovlašćeno pravno lice, odnosno Hidrometeorološki zavod Crne Gore, kao svoju redovnu obavezu, dok program monitoringa stanja ostalih segmenta životne sredine u skladu sa Zakonom o životnoj sredini vrše akreditovane institucije/laboratorije čiju selekciju na osnovu sprovođenja tenderskog postupka obavlja Agencija za životnu sredinu. S tim u vezi uočene su određene neusaglašenosti između parametara koji se prate po osnovu monitoringa voda i podataka potrebnih Agenciji za sprovođenje programa praćenja životne sredine, uključujući vode.

b) podzemne vode i površinske vode;

Zakonom o vodama, kao što je već navedeno, se uređuje pravni status i način integralnog upravljanja vodama, vodnim i priobalnim zemljишtem i vodnim objektima, uslovi i način obavljanja vodne djelatnosti i druga pitanja od značaja za upravljanje vodama i vodnim dobrom (član 1). Zakon se primjenjuje na:

- površinske i podzemne vode i zaslanjene vode ušća rijeka koje se ulivaju u more;
- mineralne i termalne vode;
- vodno dobro;
- nalazišta vode za piće u teritorijalnom moru;
- vode priobalnog mora u odnosu na zagađivanja s kopna.

Kao što je navedeno gore, odredbe Zakona o vodama uređuju pravni status i način integralnog upravljanja vodama, što podjednako uključuje površinske i podzemne vode. I Ovaj se Zakon ne primjenjuje na korišćenje mineralnih i termalnih voda za dobijanje mineralnih sirovina ili geotermalne energije (član 2). Svi planski i drugi dokumenti, počev od Vodne osnove, pa preko Plana upravljanja vodama u vodnom području, Programa mjera, do Plana zaštita voda od zagađenja, Operativnog plana zaštite voda od havarijskog zagađenja, i Godišnjeg programa praćenja kvaliteta voda, u skladu s odredbama Zakona o vodama, jednaku važnost daju upravljanju i zaštiti površinskih i podzemnih voda.

Praćenje stanja podzemnih voda sprovodi se u okviru Godišnjeg programa praćenja kvaliteta površinskih voda za 2008. godinu, kako je navedeno u dijelu odgovora pod a).

c) kvalitet vode za piće?

Korišćenje vode za vodosnabdijevanje je jedna od osnovnih potreba za vodom, pa čak što više, kada je riječ o određenim potrebama, i egzistencijalna, posebno u situaciji kada vode nema dovoljno za sve namjene na određenom prostoru. Zato je Zakonom o vodama ("Sl. list RCG", br. 27/07) i ustanovljen prioritet prema kome korišćenje vode za snabdijevanje stanovništva vodom za piće, odbranu zemlje, sanitарne potrebe i napajanje stoke ima, tim redoslijedom, prioritet nad korišćenjem vode za ostale namjene (član 47 Zakona). U obezbjeđenju tog prioriteta, Zakon je pošao i korak dalje propisujući da korišćenje vode na području izvorišta, za navedene potrebe, u obimu koji odgovara tim potrebama u periodu od pet godina od dana podnošenja zahtjeva, osim ako se te potrebe ne mogu zadovoljiti na ekonomičniji i racionalniji način, ima prioritet u odnosu na potrebe za vodom izvan tog područja, za iste namjene.

Iz Zakona o vodama proizilazi da se prioriteti u vodosnabdijevanju utvrđuju u odgovarajućim plansko razvojnim dokumentima (Vodnoj osnovi i planovima upravljanja vodama), kao i vodnim aktima od kojih u tom pogledu Vodni uslovi imaju poseban značaj.

Vode koje se koriste ili su namijenjene za vodosnabdijevanje ne mogu se koristiti za druge namjene na način koji bi nepovoljno uticao na potrebnu količinu i svojstva vode za vodosnabdijevanje.

Jedinica lokalne samouprave dužna je da organizuje i obezbijedi javno vodosnabdijevanje na svojoj teritoriji za sva naselja veća od 200 stanovnika ili čija je prosječna godišnja potreba za vodom veća od 100 m³/dan (1.16 l/s). Za vodosnabdijevanje dvije ili više jedinica lokalnih samouprava, odnosno naselja na njihovom području, javno vodosnabdijevanje se može obezbijediti organizovanjem regionalnog vodovoda. Poslove vodosnabdijevanja, u skladu sa zakonom, obavlja javno preduzeće, odnosno privredno društvo (preduzeće za vodovod i kanalizaciju), koje je registrovano za obavljanje poslova vodosnabdijevanja u Centralnom registru Privrednog suda i koje ispunjava uslove u pogledu tehničko-tehnološke opremljenosti i organizacione i kadrovske sposobnosti (član 48).

Članom 49 Zakona o vodama ("Sl. list RCG", br. 27/07) se obavezuje da voda koja služi ili je namijenjena za piće ili za proizvodnju i preradu životnih namirnica i sanitarno-higijenske potrebe mora, u pogledu kvaliteta, ispunjavati uslove utvrđene propisima, a član 51 obavezuje kontrolu kvaliteta i kvantiteta vode koja se koristi za vodosnabdijevanje.

Pravno lice koje obavlja poslove vodosnabdijevanja dužno je da postavi uređaje i obezbijedi stalno i sistematsko registrovanje količina vode i ispitivanje kvaliteta vode na vodozahvatu i preduzima mјere za obezbjeđenje zdravstvene ispravnosti vode za piće i obezbjeđenje tehničke ispravnosti uređaja, te da podatke o tome periodično dostavlja organu državne uprave nadležnom za poslove upravljanja vodama radi vođenja evidencije u vodnom informacionom sistemu (član 51).

Način i postupak mјerenja količina vode bliže se utvrđuje propisom koji donosi Ministarstvo nadležno za pitanje voda. Za zdravstvenu ispravnost vode za piće nadležno je Ministarstvo zdravlja. Propis o vrsti, načinu i obimu ispitivanja kvaliteta vode donosi ministarstvo nadležno za poslove zdravlja, uz saglasnost ministarstva nadležnog za poslove zaštite životne sredine. Još uvijek je na snazi Pravilnik o higijenskoj ispravnosti vode za piće ("Sl. list SRJ", br. 42/98 i 44/99), Zakonom o vodama ("Sl. list RCG", br. 27/07) je planirana izrada Pravilnika o vrsti, načinu i obimu ispitivanja kvaliteta vode na vodozahvatu, koji donosi ministarstvo nadležno za poslove zdravlja, međutim ovaj akt još nije pripremljen.

Mјerenje, sakupljanje i obradu podataka o kvalitetu vode za sve javne vodovode vrši Institut za javno zdravlje Crne Gore, u saradnji sa higijensko-epidemiološkim službama domova zdravlja i Javne Ustanove Centar za Ekotoksikološka Istraživanja.

Da bi se sačuvala količina kvaliteta voda koje se koriste, ili su namijenjene za vodosnabdijevanje Zakonom o vodama su propisane određene mјere zaštite. Tako je odredbom člana 55 propisano da se korišćenje vode iz izvorišta površinskih i podzemnih voda, osim opšte upotrebe voda u smislu Zakona o vodama, može dozvoliti samo ako su prethodno obavljeni istražni radovi, na osnovu kojih je dokazana mogućnost njihovog racionalnog korišćenja, u skladu sa zakonom. Istražnim radovima smatraju se istraživanja koja obuhvataju utvrđivanje rezervi, izdašnosti i kvaliteta vode na određenom izvorištu i njegovu povezanost i uticaj na druga izvorišta. Na osnovu odredbe člana 53 Zakona o vodama Vlada je donijela Odluku o određivanju izvorišta namijenjenih za regionalno i javno vodosnabdijevanje (javnim vodovodom) i utvrđivanju njihovih granica ("Sl. list RCG", br. 36/08).

Područja na kojima se nalaze izvorišta površinske i podzemne vode koja se koriste ili su prostornim planskim dokumentima predviđena za javno vodosnabdijevanje moraju biti zaštićena od namjernog ili slučajnog zagađivanja i drugih uticaja koji mogu nepovoljno djelovati na izdašnost izvorišta i na zdravstvenu ispravnost vode (zone sanitарне zaštite). Zaštita izvorišta površinske i podzemne vode vrši se na način utvrđen rješenjem o zaštiti izvorišta, kojeg donosi organ nadležan za izdavanje vodnih akata uz prethodno mišljenje ministarstva nadležnog za poslove zdravlja, a kome su prethodili istražni radovi (član 56).

Nadalje, članom 57 Zakona o vodama definisana su tri zone sanitарне zaštite izvorišta, kao i način njihovog određivanja:

- Šira zona zaštite, uža zona zaštite i zona neposredne zaštite.

- Za potencijalna regionalna izvorišta za vodosnabdijevanje zone sanitarne zaštite određuju se Vodnom osnovom.
- Zone sanitarne zaštite izvorišta određuju se u skladu sa hidrološkim, hidrogeološkim i drugim svojstvima zemljišta i slivnih područja i predviđenim načinom njihovog korišćenja.
- Zone sanitarne zaštite izvorišta utvrđene rješenjem o zaštiti izvorišta, kao i prostor predviđen za zone sanitarne zaštite, unose se u planove upravljanja vodama i prostorne planove posebne namjene.

Propis o određivanju i održavanju zona i pojaseva sanitarne zaštite izvorišta i ograničenjima u zonama zaštite donosi Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, uz saglasnost ministarstva nadležnog za poslove zdravlja i ministarstva nadležnog za zaštitu životne sredine, a za izvorišta podzemnih voda i ministarstva nadležnog za geološke poslove. Ovaj akt je u fazi usvajanja.

Na osnovu člana 53 Zakona o vodama („Sl. list RCG“, br. 27/07) donesena je Odluka o određivanju izvorišta namijenjenih za regionalno i javno vodosnabdijevanje (javnim vodovodom) i utvrđivanje njihovih granica („Sl. list RCG“, br. 36/08) a propis o određivanju i održavanju zona i pojaseva sanitarne zaštite izvorišta i ograničenjima u zonama zaštite je u fazi usvajanja.

47. Da li su vode obuhvaćene opštom zaštitom ili je njihova zaštita ograničena na određena vodna tijela ili na vode određene namjene (npr. dobijanje vode za piće), ili pored opštih odredbi postoje oblasti pod posebnom zaštitom?

Zakonom o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07) definisana je opšta i posebna upotreba voda.

Vode su u cijelosti kao segment životne sredine u Crnoj Gori obuhvaćene opštom zaštitom životne sredine, i to počevši od ranije navedenih ustavnih odredbi o Crnoj Gori kao ekološkoj državi, pravu svakoga na zdravu životnu sredinu, te obavezi da svako, a posebno država, čuva i unapređuje životnu sredinu, pa do odredbi Zakona o životnoj sredini prema kojima su subjekti zaštite životne sredine dužni da, u okviru svojih prava i obaveza, obezbijede kontrolu i sprječavanje svih oblika zagađenja i degradacije životne sredine, odnosno njihovo suočenje na najmanju moguću mjeru, kao i sanaciju i rehabilitaciju djelova ili segmenata životne sredine čiji je kvalitet narušen uslijed zagađenja i drugih vidova degradacije, obezbeđujući na taj način održivo korišćenje prirodnih resursa kao osnovnog uslova za održivi razvoj.

Član 6 Zakona o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07) propisuje da su vode, kao prirodno bogatstvo i dobro od opštег interesa, u državnoj svojini i mogu se koristiti na način i pod uslovima utvrđenim zakonom i to racionalno i ekonomično (član 40). Svaki korisnik je dužan da vodu koristi na način koji obezbeđuje očuvanje prirodne ravnoteže voda i koji ne ugrožava prava drugih lica.

Opštom upotrebom voda, smatra se njeno korišćenje, bez prethodnog tretmana, odnosno bez upotrebe posebnih uređaja (pumpe, natege i dr.) ili izgradnje vodnih objekata za:

- 1) lične i potrebe domaćinstva (za piće, sanitarnе potrebe, pojenje stoke i sl.);
- 2) kupanje i rekreaciju u površinskim vodama;
- 3) gašenje požara i obavljanje poslova zaštite ljudi i dobara;
- 4) plovidbu.

Način i uslovi opšte upotrebe vode iz stava 1 tač. 1, 2 i 3 ovog člana bliže se uređuju propisom nadležnog organa jedinice lokalne samouprave.

Svako korišćenje voda koje prelazi opštu upotrebu (lične potrebe domaćinstva, kupanje i rekreacija, gašenje požara, odbrana zemlje, plovidba) predstavlja posebnu upotrebu, za koju je potrebno steći vodno pravo, ukoliko ovim zakonom nije drugčije određeno, a ono se stiče Vodnom

dozvolom ili Ugovorom o koncesiji (član 43). Pored odredbi ovog Zakona za korišćenje vode za plovidbu moraju biti ispunjeni i uslovi definisani posebnim zakonom.

Kao što i Ustav Crne Gore (Sl.list RCG, br 1/07) članom 23 tako i Zakon o zaštiti životne sredine („Sl.list CG“, br. 48/08) članom 2 propisuje da svako ima pravo na zdravu životnu sredinu i da država posebno štiti životnu sredinu, a jedan od segmenata životne sredine je i voda (član 6, tačka 1, Zakona o životnoj sredini).

Zakon o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07) razrađuje mjere opšte zaštite voda u Poglavlju III – Upravljanje vodama u članu 18 gdje se kaže da upravljanje vodama i vodnim zemljištem, obuhvata djelatnosti i mjere koje se preduzimaju radi održavanja i unaprjeđenja režima voda u jedinstvenom vodnom sistemu na određenom području u cilju: obezbeđenja potrebnih količina vode propisanog kvaliteta za pojedine namjene, zaštite voda od zagađivanja i zaštite od štetnog dejstva voda. Takođe, u poglavljiju Zaštita voda od zagađivanja definisani su razlozi za zaštitu voda (član 72), ciljevi zaštite voda u oblasti životne sredine (član 73), a zaštita voda od zagađivanja ostvaruje se sledećim mjerama (član 74):

- organizacijom kontrole kvaliteta vode i izvora zagađenja, zabranom i ograničavanjem unošenja u vode opasnih i štetnih supstanci-materija, zabranom stavljanja u promet supstanci opasnih za vode za koje postoji substitucija ekološki pogodnijih proizvoda i dr.
- ekonomskim mjerama plaćanjem naknade za zagađivanje vode, koja nije niža od troškova njenog prečišćavanja;
- prečišćavanjem otpadnih voda na mjestu nastajanja, primjenom tehničko-tehnoloških mjera i uvođenjem savremenih tehnologija u proizvodnju;
- vodnim mjerama, kojima se poboljšava režim i kvalitet malih voda namjenskim ispuštanjem čiste vode iz akumulacija, a posebno radi otklanjanja posljedica havarijskih zagađenja.

Prethodno iznijeto daje pravni osnov za **opštu zaštitu voda**. Isto tako, na osnovu na osnovu navedenog, može se zaključiti da se osim opšte zaštite treba sprovoditi i **posebna zaštita** vezano za namjensku upotrebu vode.

Tako područja na kojima se nalaze izvorišta površinske i podzemne vode koja se koriste ili su prostorno planskim dokumentima predviđena za javno vodosnabdijevanje moraju biti zaštićena od namjernog ili slučajnog zagađivanja i drugih uticaja koji mogu nepovoljno djelovati na izdašnost izvorišta i na zdravstvenu ispravnost vode. Zaštita izvorišta površinske i podzemne vode vrši se na način utvrđen rješenjem o zaštiti izvorišta, kojeg donosi organ nadležan za izdavanje vodnih akata uz prethodno mišljenje ministarstva nadležnog za poslove zdravlja, a kome su prethodili istražni radovi (član 56).

Kao što je već prikazano, članom 57 Zakona o vodama definisana su tri zone sanitarne zaštite izvorišta (šira zona zaštite, uža zona zaštite i zona neposredne zaštite), u kojima se poduzimaju različite mjeru i aktivnosti radi zaštite izvorišta.

Članom 75 i 76 Zakona o vodama definisana je klasifikacija i kategorizacija voda kojom se određuju uslovi za zaštitu i unapređenje kvaliteta površinskih i pozemnih voda. Klasifikacija voda određena je na osnovu graničnih vrijednosti pokazatelja pojedinih parametara kvaliteta (fizički, hemijski, biološki, mikrobiološki, radioaktivnost, itd). Uredbom o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda (Sl. list CG, br. 2/07), izvršena je opšta podjela voda i određeni pokazatelji i njihove granične vrijednosti koje se odnose na sve površinske i podzemne vode na kopnu i priobalne morske vode u Crnoj Gori.

U pogledu ispuštanja otpadnih voda iz kanalizacionih sistema u recipijent Pravilnikom o kvalitetu i sanitarno - tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda (Sl.list CG, br. 45/08) date su maksimalne dopuštene koncentracije opasnih i štetnih materija u otpadnim vodama, koje se smiju ispuštati u površinske vode, i njihova vrijednost zavisi od osjetljivosti recipijenta, i to: vodna tijela I kategorije i vodna tijela II i III kategorije

Zaštita **mora**, kao posebnog vodnog tijela, sa aspekta specifičnih namjena (pomorstvo, ribarstvo i marikultura, zaštita prirode i biodiverziteta, korišćenje mora za turizam, sport i rekraciju, i dr.) definisana je i u okviru posebnih zakonskih normi koje tretiraju svaku od ovih namjena pojedinačno. Tako je:

- Zakonom o vodama, Zakonom o životnoj sredini i Zakonom o morskom dobru regulisan aspekt zagađenja mora opasnim i štetnim materijama koje nastaju ljudskim aktivnostima na kopnu i obali;
- Zakonom o lukama i Uredbom o održavanju reda u lukama i drugim djelovima obalnog mora i unutrašnjim plovnim putevima regulisana zaštita mora od zagađenja sa brodova i iz luka i drugih objekta na obali;
- Zakonom o zaštiti prirode i Zakonom o morskom ribarstvu i Zakonom o moru regulisana oblast zaštite mora, posebno zaštićenih oblasti i zaštite morskih organizama i biodiverziteta mora.

Pored domaćeg zakonodavstva, more je obuhvaćeno posebnim vidovima zaštite, koji proističu iz obaveza koje su preuzete ratifikacijom međunarodne regulative i to:

- Zakon o ratifikaciji Konvencije o zaštiti morske sredine i priobalnog područja Sredozemlja i 4 prateća protokola (Sl. list RCG 64/07):
 - Protokol o saradnji u sprječavanju zagađivanja Sredozemnog mora sa brodova i borbi protiv zagađivanja u slučaju udesa,
 - Protokol o zaštiti Sredozemnog mora od zagađivanja iz kopnenih izvora i kopnenih aktivnosti,
 - Protokol o podučjima pod posebnom zaštitom i biodiverzitetu Sredozemlja,
 - Protokol o prevenciji zagađivanja Sredozemnog mora putem prekograničnih kretanja opasnih otpada i njihovog odlaganja.
- Opštinska odluka o proglašenju Kotora i njegovog područja za prirodni i kulturno-istorijsko dobro od posebnog značaja iz 1979. godine, nakon upisa Prirodnog i kulturno-istorijskog područja Kotora na Listu Svjetske baštine UNESCO-a (UNESCO World Heritage List), a na osnovu UNESCO Konvencije o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine. Područje koje je upisano obuhvata i dio mora Bokokotorskog zaliva, odnosno *Kotorski i Risanski zaliv, koji uživaju ovaj vid posebne zaštite*,
- kao i konvencijama i rezolucijama Međunarodne pomorske organizacije koji su ratifikovani na nacionalnom nivou

Takođe, posebnu zaštitu imaju:

Skadarsko jezero – prekogranično vodno tijelo između Crne Gore i Republike Albanije. Zaštićeno je kao nacionalni park u Crnoj Gori 1983. godine, dok je status međunarodne zaštite dobilo 1995. godine, kada je uvršteno na Listu međunarodno značajnih vlažnih područja, posebno značajnih kao stanište vodenih ptica, u skladu sa Konvencijom o vlažnim područjima - Ramsarska konvencija. Albanski dio jezera i rijeke Bojane (koja je međunarodni vodotok između Crne Gore i Republike Albanije) su dobili nacionalnu zaštitu 2005. godine, kada su proglašeni i za Ramsarsko područje.

Basen rijeke Tare – basen rijeke Tare je 1979. godine zaštićen kao UNESCO rezervat biosfere, u okviru programa "Čovjek i biosfera". Takođe, djelovi vodotoka rijeke Tare su zaštićeni u okviru nacionalnih parkova Durmitor i Biogradska gora od 1952. godine. Nacionalni park Durmitor je 1980. godine proglašen za UNESCO područje svjetske baštine.

48. Da li postojeći propisi sadrže principe kao što su sprječavanje zagađenja na izvoru, kontrola emisija i standardi kvaliteta vode?

Postojeći zakonski propisi sadrže principe kao što su sprečavanje zagađenja na izvoru, kontrola emisije i standardi kvaliteta vode. Tako je u poglavlju *Zaštita voda od zagađivanja* Zakona o vodama (Sl. list RCG 27/07) definisano da se zaštita voda od zagađivanja sprovodi radi obezbeđenja neškodljivog i nesmetanog korišćenja voda, zaštite zdravlja ljudi, životinjskog i biljnog svijeta i zaštite životne sredine, a sprovodi se zabranom, ograničavanjem i sprječavanjem unošenja u vode opasnih i štetnih materija, propisivanjem, nalaganjem i preduzimanjem drugih mjera za očuvanje i poboljšanje kvaliteta voda, kao i kontrolom i zabranom rada brana i ustava na rijekama koje, u određenom periodu godine, narušavaju osnovne karakteristike vodotoka (član 72), a utvrđuju se i ciljevi zaštite voda u oblasti zaštite životne sredine. Članom 74 definisane su mjere kojima se ostvaruje zaštita voda od zagađenja, i to:

- organizacijom kontrole kvaliteta vode i izvora zagađenja, zabranom i ograničavanjem unošenja u vode opasnih i štetnih supstanci-materija, zabranom stavljanja u promet supstanci opasnih za vode za koje postoji supstitucija ekološki pogodnijih proizvoda i dr.;
- ekonomskim mjerama plaćanjem naknade za zagađivanje vode, koja nije niža od troškova njenog prečišćavanja;
- prečišćavanjem otpadnih voda na mjestu nastajanja, primjenom tehničko-tehnoloških mjera i uvođenjem savremenih tehnologija u proizvodnju;
- vodnim mjerama, kojima se poboljšava režim i kvalitet malih voda namjenskim ispuštanjem čiste vode iz akumulacija, a posebno radi otklanjanja posljedica havarijskih zagađenja.

Članom 77. Zakona o vodama (Sl. list RCG 27/07) definisano je da se zaštita voda od zagađenja sprovodi u skladu sa *Planom zaštite voda od zagađivanja* koji donosi Vlada na predlog Ministarstva nadležnog za poslove vodoprivrede na period od šest godina, a koji, između ostalog, sadrži: mјere za sprječavanje ili ograničavanje unošenja u vode opasnih i štetnih supstanci - materija, mјere za sprječavanje i odlaganje otpadnih i drugih materija na područjima na kojima mogu uticati na pogoršanje kvaliteta voda, mјere za prečišćavanje zagađenih voda, mјere za sprječavanje uticaja rasutih zagađivača, mјere zaštite vodnih ekosistema i drugih eko sistema koji neposredno zavise od vodenih ekosistema, način sproveđenja interventnih mjer u određenim slučajevima zagađivanja, organie, privredna društva, druga pravna lica, ustanove i preduzetnike koji su dužni da sprovode pojedine mјere i radove, rokove za smanjenje zagađivanja voda, odgovornosti i ovlašćenja u vezi sa sproveđenjem zaštite voda, plana izgradnje objekata za prečišćavanje vode sa pratećim sadržajima, mјere kontrole kvaliteta zagađivanja vode kombinovanim pristupom za tačkaste i difuzne izvore zagađivanja i druge mјere potrebne za zaštitu i unaprijeđenje kvaliteta voda.

U članu 79. Zakona o vodama definišu se i sledeće zabrane u cilju zaštite kvaliteta vode:

1. Unošenje u površinske i podzemne vode opasnih i štetnih supstanci-materija koje mogu dovesti do pogoršanja trenutnog stanja odnosno prekoračenja propisanih vrijednosti kvaliteta vode;
2. Unošenje supstanci koje mogu zagaditi vodu ili mogu izazavati zamuljivanje i zaslanjivanje vode i taloženje nanosa;
3. Korišćenje đubriva ili sredstava za zaštitu bilja u obalnom pojasu, koja mogu dovesti do prekoračenja propisanih vrijednosti kvaliteta kopnene vode;
4. Ispuštanje u javnu kanalizaciju otpadnih voda koje sadrže opasne i štetne supstance-materije:
 - iznad propisanih vrijednosti,
 - koje mogu štetno djelovati na mogućnost prečišćavanja voda iz kanalizacije,

- koje mogu oštetiti kanalizacioni sistem i postrojenje za prečišćavanje voda,
 - koje mogu negativno uticati na zdravlje zaposlenih koji održavaju kanalizacioni sistem;
5. Odlaganje komunalnog ili drugog otpada na vodnom zemljištu, visokim obalama riječkih stranama klisura i kanjona, prirodnim jamama, vrtićama i ostalim lokacijama odakle mogu dospjeti u površinske ili podzemne vode ili dovesti do pogoršanja kvaliteta voda;
 6. Ostavljanje u koritu za veliku vodu prirodnih i vještačkih vodotoka i jezera, kao i na drugom zemljištu, materijala koji mogu zagaditi vode.

Nadalje članom 80 Zakona o vodama (Sl. list RCG 27/07) definisano je da svako privredno društvo, drugo pravno lice, odnosno preduzetnik, koji ispušta ili odlaže materije koje mogu zagaditi vodu, dužan je da te materije, prije ispuštanja u sistem javne kanalizacije ili drugi prijemnik, djelimično ili potpuno odstrani. Ako dodje do neposredne opasnosti od zagađenja ili do zagađenja površinskih i podzemnih voda, shodno članu 81. Zakona o vodama, privredno društvo, drugo pravno lice, odnosno preduzetnik koji je poruzrokovao opasnost, odnosno zagađenje, dužan je da odmah preduzme mjere potrebne za sprječavanje, smanjenje ili sanaciju zagađenja voda, da planira sredstva i rokove za njihovo izvršenje, kao i da nadoknadi pričinjenu štetu.

Kao što je već naprijed navedeno u odgovoru na pitanje 46, standard kvaliteta vode definisan je Uredbom o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda (Sl. list RCG, br. 2/07), koja je donesena na osnovu čl. 75 stav 6 i 76 stav 2 Zakona o vodama. Uredbom je izvršena opšta podjela voda prema namjeni, određene su klase za određenu namjenu te propisani pokazatelji i njihove granične vrijednosti koje se odnose na sve površinske i podzemne vode na kopnu i priobalne morske vode u Crnoj Gori.

Pravilnikom o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih ovda u recipijent i javnu kanalizaciju, način i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadni voda (Sl. list RCG, br. 45/08) bliže se propisuje kvalitet i sanitarno-tehnički uslovi za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, način i postupak ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalan broj ispitivanja i sadržaj izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda.

Član 5 ovog Pravilnika definiše maksimalne dopuštene koncentracije opasnih i štetnih materija u otpadnim vodama, koje se smiju ispuštati u površinske vode. Precizno su definisane maksimalno dopuštene koncentracije 53 parametra, posebno za Vodna tijela I kategorije, a posebno za Vodna tijela II i III kategorije. U članu 6 stoji da se za hemijske supstance i mikrobiološke vrste, koje nijesu naznačene u članu 5 ovog Pravilnika, a koje se ispuštaju u površinske vode, maksimalne koncentracije određuju prema važećim normativima u Evropskoj uniji.

U drugom dijelu poglavlja III propisani su Sanitarno-tehnički uslovi za ispuštanje otpadnih voda u recipijent. U okviru ovog dijela član 18 definiše da se ispuštanje otpadnih voda u recipijent vrši putem kanalizacionih sistema, dok u članu 23 stoji da se prilikom ispuštanja otpadnih voda u jezero ili more otvor ispusta kolektora postavlja na odgovarajuću dubinu i udaljenost od obale, u skladu sa količinom otpadnih voda, stepenom prečišćavanja i hidrološkim činiocima na mjestu ispusta. Zatim da se kolektor postavlja na čvrstu podlogu i obezbjeđuje ankernim blokovima, te da na mjestu ispusta, kvalitet otpadnih voda treba da bude u skladu sa članom 5 ovog pravilnika, radi opstanka dominantnih betonskih biocenoza. Isti član dalje definiše da je prilikom ispuštanja otpadnih voda u jezero ili more neophodno postaviti difuzore sa odgovarajućim brojem otvora, zatim sistematski provjeravati funkcionisanje sistema za ispuštanje, shodno predviđenim građevinsko-tehnološkim normama i dejstvu ekstremnih meteoroloških pojava, te na odgovarajući način vidljivo označiti trasu i mjesto završetka podvodnog ispusta.

Poglavlje IV ovog Pravilnika definiše način i postupak za ispitivanje kvaliteta otpadnih voda, minimalni broj ispitivanja i sadržaj izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda. U Članu 24 stoji da ukoliko je u pitanju ispuštanje otpadnih voda u more ili jezero, njen kvalitet se ispituje za svaki izliv i to na kontrolnom oknu prije podvodnog ispusta. Učestalost ispitivanja kvaliteta otpadnih voda zavisi od mesta ispuštanja otpadnih voda i koeficijenta razrjeđenja, odnosno ukupne količine otpadnih voda. Članovima 27 i 28

definiše se način i učestalost ispitivanja otpadnih voda koje se ispuštaju direktno u jezero ili more, odnosno javnu kanalizaciju. Član 30 jasno kaže da se uzorci otpadnih voda, analiziraju prema važećim standardnim metodama propisanim u zemlji i Evropskoj uniji. Član 31 definiše način vođenja zapisnika o uzimanju uzorka otpadnih voda, i sta je sve neophodno da bude unešeno u ovaj zapisnik. Članovima 32 i 33 definisano je da sistematsko praćenje i kontrolu kvaliteta otpadnih voda, koje se ispuštaju u javnu kanalizaciju, odnosno recipijent, obezbeđuju pravna lica i preduzetnici koji vrše njeno ispuštanje. Ovi članovi definišu i način vođenja evidencije o učestalosti ispitivanja, količini i sastavu opasnih i štetnih materija putem tačno definisanih obrazaca.

Poglavlje V Zakona o životnoj sredini (Sl. list RCG, br. 48/08) definiše praćenje (monitoring) stanja životne sredine. U članu 32, stoji da Vlada donosi program monitoringa, na predlog Agencije, za period od jedne godine, kao što je navedeno u odgovoru na pitanje br. 46 na strani 20. Član 33 definiše da monitoring između ostalog obuhvata praćenje emisija, odnosno kvaliteta vazduha, vode, mora, zemljišta, biljnog i životinjskog svijeta, kao i iskorišćavanja mineralnih sirovina. *Vrstu emisija, imisija, prirodnih i drugih pojava koja su predmet monitoringa, broj i raspored mjernih mjesta, mrežu mjernih mjesta, obim i učestalost mjerjenja, indikatore zagađenja životne sredine, metodologiju uzimanja uzorka i mjerjenja, rokove i način dostavljanja podataka, način obavještavanja javnosti, urediće se propisom Vlade.* Što se tiče monitoringa koji vrši zagađivač, ovaj Zakon članom 35 definiše da pravno lice i preduzetnik koje je korisnik postrojenja koje zagađuje životnu sredinu dužno je da u skladu sa Zakonom organizuje monitoring emisija i drugih izvora zagađenja.

49. Postoji li sistem za prethodno regulisanje i/ili posebna ovlašćenja za eksploataciju vode iz podzemnih voda i/ili površinskih voda?

Voda se kao prirodno bogatstvo i dobro od nacionalnog značaja može koristiti u skladu s odredbama Zakona o vodama. Odredbom člana 39 je propisano da se poduzima skup mjera i radova na očuvanju i regulisanju vodnih količina, nazvanih uređenja voda, radi obezbeđenja:

- Kvantitativne, prostorne i vremenske raspodjele voda za snabdijevanje pravnih i fizičkih lica;
- Opstanka vodenih i priobalnih ekosistema;
- Povećane količine vode u vodotocima u malovodnom periodu.

Vrsta i obim mjera i radova sastavni su dio Vodne osnove i plana upravljanja vodama.

Kako je definisano članom 41 Zakona o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07), korišćenje vode smatra se zahvatanje, crpljenje i upotreba površinskih i podzemnih voda za različite namjene i to za: piće, sanitарне i tehnološke potrebe, navodnjavanje, flaširanje voda, uzgoj riba, školjki i rakova, proizvodnju električne energije i druge pogonske namjene, plovidbu, sport, turizam, kupanje, rekreaciju, termalne i mineralne vode i za ekološke i druge namjene.

Zakon o vodama razlikuje dva vida korišćenja vode:

- 1) *Opšta upotreba voda*, smatra se korišćenje vode bez prethodnog tretmana, odnosno bez upotrebe posebnih uređaja (pumpe, natege i dr.) ili izgradnje vodnih objekata za: lične i potrebe domaćinstva (za piće, sanitарne potrebe, pojenje stoke i sl.), kupanje i rekreaciju u površinskim vodama, gašenje požara i obavljanje poslova zaštite ljudi i dobara, i plovidbu. Način i uslovi opšte upotrebe vode, osim za plovidbu, bliže se uredjuju propisom nadležnog organa jedinice lokalne samouprave (član 42).

2) *Posebna upotreba voda*, smatra se svako korišćenje voda koje prelazi opštu upotrebu za koju je potrebno stići vodno pravo. Vodno pravo stiče se vodnom dozvolom ili ugovorom o koncesiji (Član 43).

Korišćenje vode iz izvorišta podzemnih voda, može se dozvoliti samo ako su prethodno obavljeni istražni radovi, na osnovu kojih je dokazana mogućnost njihovog racionalnog i bezbjednog korišćenja shodno odredbama Zakona o geološkim istraživanjima (Sl. list RCG, br.28/93, 27/94, 42/94, 26/07).

Istražnim radovima smatraju se istraživanja koja obuhvataju utvrđivanje rezervi, izdašnost i kvalitet vode na određenom izvorištu i njegovu povezanost i uticaj na druga izvorišta.

Koncesije na javnom vodnom dobru definisane su Zakonom o vodama (Sl. list RCG, br.27/07), i stiču se u skladu sa Vodoprivrednom osnovom Crne Gore, prema odredbama Zakona o koncesijama (Sl. list CG, br.8/09), kojima je uređen način i postupak dobijanja koncesije za korišćenje prirodnih bogatstava.

Shodno odredbama člana 134 Zakona o vodama (Sl. list RCG, br.27/07) predmet koncesije na javnom vodnom dobru može biti: korišćenje vode za potrebe javnog vodosnabdijevanja naselja većih od 200 stanovnika; korišćenje vode za proizvodnju napitaka; flaširanje, odnosno pakovanje vode, tankovanje inostranih plovnih objekata i dovođenje ili dopremanje vode u komercijalne svrhe; korišćenje vodnih snaga za proizvodnju električne energije i pogon postrojenja; korišćenje vode za tehnološke i slične potrebe pravnih lica u količini većoj od 86m³/dan; crpljenje podzemnih voda u količini većoj od 86 m³/dan; zahvatanje voda za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta u količini većoj od 175 m³/dan; uzgoj ribe, školjki i rakova u privredne i druge svrhe i eksplotacija rječnih nanosa, ako je procijenjena količina nanosa na ležištu veća od 100m³.

Godišnjim planovima za dodjelu koncesija u oblasti voda utvrđuju se područja-lokaliteti, odnosno oblasti po kojima se dodjeljuju koncesije, predmeti koncesija, rok trajanja koncesije, kao i rokovi za objavljivanje javnih oglasa za davanje koncesija.

Godišnji plan donosi se nakon javne rasprave koju spovodi nadležni organ, tj. Uprava za vode, najkasnije do isteka tekuće, za narednu godinu.

U analitičkoj fazi izrade godišnjeg plana provjeravaju se i ocijenjuju zahtjevi korisnika, potencijalnih investitora i stanovništva na područjima, tj. potencijalnim lokalitetima. Takođe, pribavljaju se smjernice od nadležnih ministarstava za poslove energetike, saobraćaja, zaštite životne sredine i organa lokalne uprave. Izrada planova vodi se jasnom vizijom budućeg stanja u prostoru kojim se uvažavaju principi održivog razvoja i obezbijedjuje racionalna organizacija i uređenje vodotoka .

Planski dio godišnjeg plana odnosi se na analizu i ocjenu postojećeg stanja i to u pogledu potencijalnih lokacija i opisa, prirodnih karakteristika predmetnih koncesija, potencijalima i ograničenjima.

Ponuđač za dodjelu koncesija može biti domaće ili strano privredno drušvo ili drugo pravno lice, preduzetnik ili fizičko lice, konzorcijum ili drugi oblik poslovnog povezivanja, koji učestvuju u postupku dobijanja koncesije.

Rokovi na koji se daje koncesija određuje se u zavisnosti od javnog interesa, predmeta koncesije, vremena potrebnog za povrat investicija i ostvarivanje primjerene dobiti po osnovu koncesione djelatnosti. Rokovi za dodjelu koncesija u oblasti voda određuju se Godišnjim planom za dodjelu koncesija u skladu sa Zakonom o koncesijama.

Primjenom konkurenčije u postupku davanja koncesije obezbjeđuju se uslovi za učešće većeg broja ponuđača.

U skladu sa članom 135 Zakona o vodama (Sl. list RCG, br.27/07), za izvršenje radova i izgradnju i korišćenje objekata u skladu sa planovima nadležnih organa koji upravljaju javnim vodnim dobrom na određenom području, koncesija nije potrebna ukoliko su investitori ili izvršioci javna preduzeća i ako se voda koristi za obavljanje javne funkcije za koju je javno preduzeće osnovano i ono se vrši na osnovu Vodne dozvole.

Vodna dozvola, kao i Vodni uslovi i Vodna saglasnost predstavljaju vodna akta, kojima se radi obezbjeđenja jedinstvenog vodnog režima, integralnog upravljanja i pravičnog pristupa vodama

utvrđuju uslovi i način ostvarivanja prava na vodu (član 112 Zakona o vodama). Ova akta izdaje nadležni organ uprave, odnosno nadležni organ lokalne samouprave zavisno o vrsti, veličini ili namjeni objekta za koji se izdaju vodna akta (član 117 Zakona o vodama).

Pravilnikom o sadržaju zahtjeva i dokumentaciji za izdavanje vodnih akata, načinu i uslovima za obavezno oglašavanje u postupku utvrđivanja vodnih uslova i sadržaju vodnih akata (Sl. list CG, 7/08), pored opšteg sadržaja vodnih akata utvrđenog Zakonom o vodama (Sl. list RCG, br.27/07), propisuje se njihov detaljniji sadržaj koji sadrži uslove, obaveze, mjere i druge podatke koje treba sadržavati, u zavisnosti od vrste vodnog akta i objekta za koji se vodni akt izdaje.

Polaznu osnovu čini definisanje potrebne tehničke dokumentacije za izgradnju novih ili rekonstrukciju postojećih objekata i izvođenje geoloških istraživanja i drugih radova koji mogu trajno, povremeno ili privremeno uticati na promjene u vodnom režimu, što se utvrđuje Vodnim uslovima, a koja se zavisno u vrsti objekta u pravilu sastoji od:

- Hidrološke obrade izvorišta (izvor, vodotok, akumulacija, akvifer ili njihov dio), količina, kvalitete i način zahvatanja vode, proračun potrebnih količina vode za piće, sanitарне, tehnološke i protiv požarne potrebe ili tehničko rješenje priključka na postojeći ili planirani objekat za vodosnabdijevanje, kao i veličine i granice zona sanitарne zaštite, ako se voda koristi za piće, proizvodnju hrane, lijekova i sl. i zaštitne mjere. Sadržaj zahtjeva, dokumentacija koja se prilaže uz zahtjev za izdavanje vodnih akata, način i uslovi za obavezno oglašavanje u postupku utvrđivanja vodnih uslova i bliži sadržaj vodnih akata po vrstama.
- Opisa tehnološkog procesa;
- Hidrološke obrade dijela vodotoka, proračun mjerodavnih proticaja, veličina i intenzitet oscilacije vodostaja;
- Mogućnosti nastanka nepoželjnih uticaja na druge objekte i postrojenja, korito i obale vodotoka, površinske i podzemne vode, stečena prava korisnika, naselja i sl.;
- Mogućnosti nastajanja i drugih uticaja na režim voda ili režima voda na bezbjednost stanovništva, objekte, radove i okolinu.

Prije izdavanja Vodnih uslova, nadležni organ uprave može zahtijevati da investitor pribavi mišljenje od nadležnog organa lokalne uprave, specijalizovane stručne ustanove ili drugog nadležnog organa, odnosno nadležni organ lokalne uprave može zahtijevati da investitor pribavi mišljenje od nadležnog organa uprave, organa državne uprave nadležnog za hidrometeorološke poslove, specijalizovane stručne ustanove, drugog nadležnog organa ili mjesne zajednice, ako propisom nije drukčije određeno.

Investitor je dužan da prije početka izgradnje novih i rekonstrukcije postojećih objekata i postrojenja i izvođenja drugih radova za koje su potrebni vodni uslovi pribavi Vodnu saglasnost.

Vodnom saglasnošću se utvrđuje da je tehnička dokumentacija za planirane objekte i radove ugrađena u skladu sa utvrđenim Vodnim uslovima.

Bliži uslovi koji se utvrđuju Vodnom saglasnošću, u zavisnosti od objekta ili vrste radova su:

- Obaveza izmjene ili dopune tehničkog rješenja, radi ispunjavanja uslova za korišćenje voda;
- Obaveza korisnika objekta ili izvođača radova da poslije roka određenog za upotrebu objekta ili završetka izvođenja radova određenih u vodnoj saglasnosti ukloni objekat, odnosno dovede u prvo bitno stanje korito i obale vodotoka, prirodnog jezera ili obalnog mora, tako da se do krajnje mjere smanje štetne posljedice na režim voda, vodne objekte, vodno dobro i treća lica;
- Obaveza korisnika voda da zahvatanje vode vrši nizvodno od mjesta ispuštanja njegovih otpadnih voda;
- Drugi uslovi kojima se ostvaruje pozitivan uticaj na režim voda.

Investitor je dužan prije korišćenja objekata i postrojenja za koje je potrebna Vodna saglasnost,

pribaviti Vodnu dozvolu kojom se utvrđuje da su objekti i postrojenja izgrađeni u skladu sa Vodnom saglasnošću. Vodnom dozvolom se utvrđuju bliži uslovi za korišćenje objekata, a u zavisnosti od vrste objekta mogu se odnositi na:

- Način snabdijevanja vodom, kao i količina i uslovi korišćenja zahvaćenih voda;
- Mjere za sprječavanje ili ublažavanje negativnih uticaja objekta na režim voda;
- Obavezu postavljanja i održavanja uređaja za mjerjenje količina zahvaćenih voda;
- Obavezu vršenja kontrole kvaliteta zahvaćenih voda, i;
- Druge uslove kojima se ostvaruje pozitivan uticaj na režim voda.

Vodnu dozvolu izdaje organ koji je izdao Vodnu saglasnost, na osnovu izvještaja stručnog lica, komisije ili naučne ili stručne organizacije, koje zavisno od složenosti slučaja odredi taj organ.

Vodna dozvola se izdaje na određeno vrijeme, a najduže na period do 10 godina.

Izuzetno, Vodna dozvola za korišćenje hidroakumulacija za proizvodnju električne energije, izdaje se na period do 20 godina.

Takođe, Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu ("Sl. list RCG", br.80/05) predviđeno je da projekti koji, između ostalog, mogu imati direktni i indirektni uticaj na zemljište, vode, vazduh, klimu i pejzaž, moraju biti utvrđeni, vrednovani i opisani kroz uticaj na životnu sredinu.

Kako je definisano članom 3 Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu, procjena uticaja na životnu sredinu vrši se za projekte iz oblasti industrije, rudarstva, energetike, saobraćaja, turizma, poljoprivrede, šumarstva, vodoprivrede i komunalnih djelatnosti, kao i za sve projekte koji se planiraju u zaštićenom prirodnom dobru i zaštićenoj okolini nepokretnog kulturnog dobra.

Shodno Uredbi o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu ("Sl.list RCG", br. 20/07 od 04.04.2007), u Listi 1 koja se odnosi na projekte za koje je obavezna procjena uticaja na životnu sredinu navedeni su i projekti u oblasti proizvodnje energije. U skladu sa članom 10, procjena uticaja, takođe, je obavezna za infrastrukturne projekte, hidrotehničke objekte za prebacivanje voda između rječnih slivova, namijenjenih sprječavanju mogućih nestašica vode kod kojih količina prebačene vode prelazi sto miliona kubnih metara godišnje, brane i druge objekte namijenjene zadržavanju i akumulaciji vode kod kojih voda koja dotiče, ili se dodatno zadržava ili akumulira prelazi količinu od 10 miliona m³, crpljenje podzemnih voda ili obogaćivanje podzemnih voda kod kojih je godišnja zapremina iscrpljene ili obogaćene vode jednaka količini od 10 miliona m³ ili više.

Isto tako procjena uticaja je, shodno članu 11 Uredbe, potrebna i za postrojenja za tretman otpadnih voda zagađenih organskim materijama sa biohemijском потрошњом кисеоника од девет hiljada kilograma po danu tokom pet dana ili više ili otpadne vode zagađene neorganskim materijama sa 4.500 m³ ili više otpadnih voda u toku dva sata.

50. Predviđaju li važeći propisi ciljeve navedene u master planu, navodeći i mјere koje je potrebno preduzeti za postizanje tih ciljeva?

Odgovor je da. Pravni okvir upravljanja vodama definisan je Zakonom o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07) i Zakonom o finansiranju upravljanja vodama (Sl. list RCG, br. 65/08), te Zakonom o životnoj sredini (Sl. list RCG, br. 48/08.) Zakon o vodama propisuje obavezu ustanovljavanja ciljeva u oblasti zaštite životne sredine, u domenu zaštite voda, i to kako za površinske tako i za podzemne vode, kao i za zaštićena vodna područja. U skladu s postavljenim ciljevima se utvrđuju mјere i aktivnost da bi se ostvarili postavljeni ciljevi.

U skladu sa odredbama Zakona o vodama (poglavlje 3. *Nacionalni programi i planovi za upravljanje vodama*) propisano je donošenje Vodne osnove Grne Gore, koja predstavlja dugoročni nacionalni program upravljanja vodama. Kako je definisano članom 23 Zakona o vodama (Sl. list RCG, br.27/07), Vodna osnova sadrži ocjenu stanja vodnih resursa i vodnog režima (raspored,

zalihe i karakteristike voda) u Crnoj Gori; prikaz i ocjenu postojećeg stanja vodnih objekata i sistema; ciljeve održivog razvoja i upravljanja vodama, a naročito uređenje voda, postizanje dobrog statusa voda, korišćenje i upotrebu voda i rokove za njihovo postizanje; uslove u oblasti pravnih i organizacionih rješenja, u oblasti voda; potrebe za vodom u svim područjima života i rada u Crnoj Gori i mogućnost obezbeđenja dovoljnih količina vode odgovarajućeg kvaliteta za različite namjene; analiza i mjere za prevazilaženje sukoba interesa u domenu korišćenja, uređenja i zaštite voda i vodnog zemljišta; mjere neophodne za očuvanje prirodne ravnoteže voda, odnosno mjere neophodne za njeno ponovno uspostavljanje i unaprjeđenje; strategiju i uslove za održavanje i unaprjeđenje vodnog režima, u cilju podsticanja jedinstvenog i usklađenog razvoja vodne djelatnosti na cijeloj teritoriji Crne Gore; prioritete za postizanje ciljeva u upravljanju vodama i unaprjeđenju vodnog režima, u skladu sa održivim razvojem; osnove za plan korišćenja voda; osnove za plan zaštite voda, kojima se utvrđuje strategija zaštite voda od zagađivanja; osnove za plan zaštite od štetnog dejstva voda; vodni bilans; smjernice za međunarodnu saradnju i izvršavanje međunarodnih sporazuma u oblasti upravljanje vodama; procjenu i izvore potrebnih sredstava za postizanje postavljenih ciljeva; osnovne odrednice monitoringa i informacionog sistema za upravljanje vodama na području Crne Gore i druge smjernice od značaja za upravljanje vodama i potrebe vodnog režima.

Vodnu osnovu je donijela Vlada 2001. godine, na predlog Ministarstva (nadležnog za poslove vodoprivrede) i obavezno se preispituje po isteku deset godina od dana njenog donošenja, odnosno preispitivanja.

Pored Vodne osnove, Zakon o vodama (Sl. list RCG, br.27/07) propisuje da Vlada Crne Gore za vodno područje, kao osnovnu jedinicu za upravljanje vodama, donosi i drugi važan planski dokumenat – Plan upravljanja vodama na vodnom području rječnog sliva, a, po potrebi, i za rječne slivove, kao djelove vodnog područja. Kako je Zakonom Crna Gora podijeljena na dva vodna područja rječnog sliva i to: Vodno područje Crnomorskog i Vodno područje Jadranskog sliva, to proizilazi da će za njenu teritoriju, na nivou vodnih područja, biti neminovno donijeti dva takva plana. Ovi planovi nisu još doneseni.

Planovi upravljanja vodama i programi mera koji se donose na osnovu ovog zakona moraju biti u skladu sa Vodnom osnovom.

Prema odredbi člana 24 Zakona o vodama Plan upravljanja vodama za vodno područje pored ostalog treba sadržavati:

- prikaz programa mera i način i dinamiku ostvarivanja utvrđenih ciljeva u oblasti zaštite od štetnog dejstva voda, zaštite voda (uključujući i mjere zaštite zahvaćene vode namijenjene upotrebi vode za piće, kojima se obezbeđuje manji stepen prečišćavanja u proizvodnji vode za piće, zabrana unošenja i kontrola emisije zagađenja, zabrana i slučajevi u kojima je dozvoljeno direktno ispuštanje zagađenja u podzemne vode, sprječavanje i smanjenje uticaja akcidentnih zagađenja i dr.) i korišćenja voda (obezbeđenje vode za piće i druge potrebe, kontrole nad zahvatanjem i akumuliranjem vode, uključujući i zabrane korišćenja voda, ekonomski cijene korišćenja vode i dr.);
- dopunske mjeru za dostizanje utvrđenih ciljeva zaštite životne sredine;

Zaštita voda je svakako jedan od stubova Zakona o vodama (Sl. list RCG, br.27/07) i ista čini skup mera i postupaka kojima se kvalitet voda čuva, odnosno dovodi do propisanog nivoa za korišćenje za određene namjene. Zaštita voda od zagađivanja sprovodi se radi omogućavanja neškodljivog i nesmetanog korištenja voda, zaštite zdravlja ljudi, životinjskog i biljnog svijeta i zaštite životne sredine.

Odredbama člana 73 Zakona o vodama propisani su slijedeći ciljevi zaštite voda u oblasti zaštite životne sredine:

1) Za površinske vode:

- sprječavanje pogoršanja statusa svih površinskih voda;
- zaštita, unaprjeđenje i obnavljanje svih površinskih voda;
- ostvarivanje dobrog statusa voda za vještačka i jako izmijenjena vodna tijela;

- zaštita i unaprjeđivanje svih vještačkih i jako izmijenjenih vodnih tijela, u cilju ostvarivanja dobrog ekološkog potencijala i dobrog hemijskog statusa površinskih voda;
- ubrzana redukcija (smanjenje) zagađenja prioritetnim supstancama, kao i prekid ili postepeno ukidanje ispuštanja, emisije i gubitaka prioritetno opasnih supstanci;

2) Za podzemne vode:

- prevencija ili ograničenje unošenja zagađenja u podzemne vode i sprječavanje pogoršanja statusa svih vodnih tijela podzemnih voda;
- zaštita, unaprjeđenje i obnavljanje svih podzemnih voda i ostvarivanje ravnoteže zahvatanja i nadoknađivanja podzemnih voda (zaštita od prekomjerne eksploracije), u cilju osiguranja dobrog statusa podzemnih voda;
- smanjenje značajnijeg povećanja koncentracije zagađenja koje je rezultat uticaja aktivnosti čovjeka radi progresivnog umanjivanja zagađivanja podzemne vode;

3) Za zaštićena područja:

- usaglašavanje sa utvrđenim standardima i ciljevima za pojedina zaštićena područja.

Radi ostvarivanja ciljeva zaštite životne sredine utvrđenih odredbom Zakona o vodama, Vodnom osnovom i Planovima upravljanja vodama na vodnim područjima, Vlada, na predlog Ministarstva (nadležnog za poslove vodoprivrede) za svako vodno područje donosi program mjera, kojim se određuju, naročito, mjere:

- 1) za zaštitu voda - utvrđene Zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona (iz oblasti zdravstva, zaštite životne sredine, poljoprivrede, ribarstva i dr.);
- 2) za uređenje voda i vodotoka i zaštitu od štetnog dejstva voda (koje se odnose na očuvanje vodnih količina, poboljšanje hidromorfoloških uslova u vodotoku u cilju postizanja dobrog ekološkog statusa i dobrog ekološkog potencijala, zaštitu od poplava, erozije i bujica, odvodnjavanje, određivanje potrebnog obima izgradnje vodnih objekata), uključujući i prioritete njihove realizacije;
- 3) koje se odnose na korišćenje voda (uslovi korišćenja, racionalno i održivo korišćenje, kao i povraćaj troškova korišćenja voda) (član 32).

Pored Vodne osnove Vlada Crne Gore usvojila je sledeće master planove:

- Master plan odvođenja otpadnih voda Crnogorskog primorja i opštine Cetinje, kojim su definisane dugoročne mjere koje treba realizovati po opštinama Crnogorskog primorja, a čija implementacija zahtijeva finansijska sredstva u iznosu od 280.800.000 €
- Strateški master plan za kanalizaciju i otpadne vode u centralnom i sjevernom regionu Crne Gore, a čija implementacija zahtijeva finansijska sredstva u iznosu od 278.732.896 €.

Aktivnosti u okviru implemenetacije navedenih master planova date su u Prilogu. (Aneks 205)

51. Postoji li sistem za prethodno regulisanje i/ili posebna ovlašćenja za skladištenje i rukovanje materijama koje ugrožavaju ili mogu ugroziti vode?

Da, postoji. Članom 115 Zakon o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07) definišu se objekti i radove za koje je potrebno pribaviti Vodne uslove u postupku izrade dokumentacije potrebne za dobijanje dozvole za njihovu izgradnju, odnosno za obavljanje radova. U stavu 1, tačka 16 tog člana stoji da je to i za »skladištenje na obalama materija koje mogu zagaditi vodu«.

Vodnim uslovima utvrđuju se uslovi za izradu tehničke dokumentacije, kojom se obezbeđuje adekvatna zaštita voda od zagađenja, a Vodnom saglasnošću se utvrđuje da je tehnička dokumentacija urađena u skladu sa utvrđenim Vodnim uslovima, dok se Vodnom dozvolom utvrđuju način i uslovi skladištenja i ispuštanja opasnih i drugih materija koje mogu zagaditi vodu.

Vodnim nalogom se utvrđuje obaveza imaoča Vodne dozvole da u određenom roku izvrši, odnosno da se uzdrži od određene djelatnosti ili radova u cilju otklanjanja opasnosti od prijetećeg ili već nastalog poremečaja u vodnom režimu, kao i radi uspostavljanja stanja u skladu sa uslovima određenim Vodnom dozvolom.

Sadržina potrebne tehničke dokumentacije za pribavljanje vodnih akata definisana je Pravilnikom o sadržaju zahtjeva, dokumentaciji za izdavanje vodnih akata, načinu i uslovima za obavezno oglašavanje u postupku utvrđivanja Vodnih uslova i sadržaju vodnih akata (Sl. list RCG br. 07/08)

Kontrolu izdatih vodnih akata i ispunjenosti uslova iz ovih akata vrši inspekcija za vode.

Radi zaštite voda od uticaja zagadjenja, shodno članu 87. Zakona o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07), zabranjeno je s obalnog pojasa ili u zoni izvorišta ispuštati mineralna ulja (sirova nafta, petrolej, benzin, dizel gorivo, ulje za loženje, mazivna ulja i mazut). Pristaništa i luke, shodno članu 88. ovog Zakona, dužne su da postave potrebne uređaje za preuzimanje otpadnih mineralnih ulja, uljnih smješa i otpadnih voda i drugih otpadnih materija sa plovnih objekata u skladu sa Zakonom.

Prema odredbama Zakona u procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl. list RCG br. 80/05) za sve projekte, koji mogu imati značajni uticaj, pored ostalog, i na vode, je potrebno načiniti procjenu uticaja na životnu sredinu. Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu u skladu s odredbama Pravilnika o sadržini Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl. list RCG br. 14/07), pored ostalog, u opisu mogućih značajnih uticaja predloženog projekta na životnu sredinu sadrži kvalitativni i kvantitativni prikaz mogućih promjena u životnoj sredini za vrijeme izvodjenja projekta, u toku redovnog rada i za slučaj udesa (akcidenta), kao i procjenu da li su promjene privremenog ili trajnog karaktera.

Nadalje, sadrži i mjere koje će se preduzeti u cilju sprječavanja, smanjenje ili otklanjanje značajnih štetnih uticaja na sve segmente životne sredine, u toku izvodjenja projekta, redovnim uslovima funkcionisanja i u slučaju mogućih havarija.

Odredbe Zakona o životnoj sredini u poglavljiju *Instrumenti zaštite životne sredine* se odnose na pitanja sprečavanja udesa i mjere koje se primjenjuju u slučaju udesa i odnose se i na opasne materije koje mogu zagaditi vodu. Tako se za određene proizvode, postrojenja, pogone ili uređaje, opremu i proizvodne postupke koji mogu prouzrokovati rizik ili opasnost po životnu sredinu, posebnim propisima određuju tehnički standardi zaštite životne sredine, kojima se određuju granične vrijednosti emisija u vezi sa proizvodnim postupkom i korišćenjem postrojenja, pogona, uređaja, opreme, kao i granične vrijednosti sastojaka proizvoda. Tehničkim standardima propisuju se: način izrade, proizvodnje, označavanja, postupanja i korišćenja proizvoda; način korišćenja pogona, uređaja, opreme i proizvodnih postupaka; način utvrđivanja i praćenja kvaliteta proizvoda, pogona, uređaja, opreme i proizvodnih postupaka, postupak homologacije; način obračuna troškova utvrđivanja i praćenja kvaliteta proizvoda, pogona, uređaja, opreme i proizvodnih postupaka, kao i postupanje sa proizvodima, postrojenjima, pogonima, uređajima i opremom nakon prestanka korišćenja. Tehničke standarde propisuje Vlada (član 23).

Sprječavanje udesa odnosi se na postrojenja u kojima ili putem kojih se obavljanjem djelatnosti opasne materije: proizvode; prerađuju; skladište; nastaju kao nusprodukt u procesu proizvodnje; koriste kao sirovine u proizvodnji, odnosno tehnološkom procesu; transportuju unutar postrojenja i/ili odlažu u svrhu proizvodnog procesa, odnosno mogu nastati prilikom velikog udesa. Popis vrsta opasnih materija, način utvrđivanja količina, dozvoljene količine i kriterijume za kategorizaciju i karakterizaciju opasnih materija, kao i druga pitanja od značaja za postupak sprječavanja udesa, bliže se uređuje propisom Vlade (član 24).

U slučaju udesa, svako ko dođe do saznanja o udesu dužan je da o tome, bez odlaganja, obavijesti Agenciju za životnu sredinu i druge nadležne organe i da, u skladu sa svojim mogućnostima, preduzme mjere sprječavanja, smanjenja i otklanjanja posljedica udesa. Pravno lice i preduzetnik odgovorni za udes dužni su da, bez odlaganja, organizuju i sprovedu planirane mjere i postupke reagovanja na udes i angažuju ljudе i sredstva, u skladu sa posebnim propisom. Obaveza se odnosi i na pravna lica i preduzetnike koji nijesu odgovorni za udes, ako na području na kojem vrše djelatnost nastanu posljedice udesa (član 25).

U slučaju udesa, zavisno od obima udesa i procjene posljedica koje predstavljaju opasnost po ljudsko zdravlje i životnu sredinu, Ministarstvo (nadležno za zaštitu životne sredine), odnosno organ jedinice lokalne samouprave, proglašava stanje ugroženosti životne sredine i obaveštava javnost o preduzetim mjerama. Za udes sa prekograničnim uticajima stanje ugroženosti životne sredine proglašava Vlada (član 26).

Radi otklanjanja i sprječavanja daljeg širenja zagađenja prouzrokovanih udesom, pravno lice i preduzetnik odgovorni za udes odmah preuzimaju mjere sanacije prema planovima zaštite, o svom trošku. Ako se naknadno utvrdi zagađivač koji je odgovoran za udes, subjekt koji je snosio troškove otklanjanja posljedica zagađivanja životne sredine može zahtijevati naknadu troškova (član 27).

Značajno je istaknuti da navedeni podzakonski propisa, čiju izradu predviđa Zakon o životnoj sredini, još nijesu doneseni.

Postupanje s određenim vrstama otpada koji može sadržavati opasne materije, a koje mogu zagaditi vodu definirano je odredbama Zakona o upravljanju otpadom (Sl.list RCG, br. 80/05).

Članom 20 Zakona o moru (Sl. list CG, br. 17/07) definisano je da u cilju sigurnosti plovidbe, zaštite mora od zagađenja, sprječavanja ugroženosti bioloških vrsta, kao i radi smanjenja opasnosti od većih pomorskih nezgoda, Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija može zabraniti plovidbu pojedinim djelovima unutrašnjih morskih voda ili teritorijalnog mora za određene vrste i veličine brodova, odnosno za brodove koji prevoze određenu vrstu tereta. Plovni putevi i zone odvojene plovidbe ucrtavaju se u pomorskoj karti koju izdaje organ nadležan za poslove hidrografske djelatnosti i blagovremeno se objavljuje u "Oglasu za pomorce".

Članom 21 Zakona o zaštiti prirode (Sl. list CG, br. 51/08) definiše se Zaštita mora i podmorja. S tim u vezi zabranjeno je vršiti radnje, aktivnosti i obavljati djelatnosti kojima se uništavaju morska staništa. Očuvanje biološke raznovrsnosti mora obezbeđuje se sprovođenjem mjera zaštite u skladu sa ovim zakonom.

52. Koja su tijela nadležna za:

a) procedure planiranja?

Resorno ministarstvo za pitanje voda je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. U skladu sa Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list CG, br. 59/09), u okviru ovog ministarstva postoji Sektor vodoprivrede koji je nadležan za predlaganje planskih dokumenata i utvrđivanje politike u oblasti voda, koje donosi Vlada, zatim za sprovođenje usvojene politike u oblasti voda, za donošenje planskih dokumenta i normativne akate iz svoje nadležnosti i vrši upravni, uključujući i inspekcijski nadzor. Vlada donosi podzakonska akata na predlog Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Vlada utvrđuje predloge za donošenje novih, odnosno izmjeni postojećih zakona koje dostavlja Skupštini na usvajanje.

U skladu s odredbama Zakona o vodama, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede predlaže Vladi slijedeće planske dokumente:

- Vodnu osnovu;
- Plan upravljanja vodama na vodnom području;
- Program mjera za svako vodno područje;

- Plan zaštita voda od zagađivanja.

U skladu s odredbama Zakona o vodama Ministarstvo donosi:

- Operativni plan zaštite voda od havarijskih zagađenja za vode od značaja za Republiku;
- Operativni plan zaštite od štetnog dejstva voda za vode od značaja za Republiku.

U skladu s odredbama Zakona o vodama Uprava za vode priprema slijedeće planske dokumente, koje dostavlja na daljnji postupak Ministarstvu:

- Vodnu osnovu,
- Planove upravljanja vodama za vodna područja,
- Program mjera za svako vodno područje,
- Plan zaštita voda od zagađenja,
- Operativni plan zaštita voda od havarijskih zagađenja za vode od značaja za Republiku,
- Operativni plan zaštite od štetnog dejstva voda za vode od značaja za Republiku.

U skladu s odredbama Zakona o vodama nadležni organ lokalne samouprave je nadležan za izradu:

- Opšteg i operativnog plana zaštite od štetnog djelovanja voda za vode od lokalnog značaja (u saglasnosti s Upravom za vode),
- Operativnog plana zaštite voda od havarijskog zagađenja za vode od lokalnog značaja (u saglasnosti s Upravom za vode),
- Plana preventivnih mjera i radova koje trebaju preuzeti vlasnici i korisnici zemljišta na erozivnom području, radi zaštite od erozije i bujice,
- Dugoročnog, srednjeročnog i kratkoročnog plana za aktivnosti u području opskrbe vodom i odvodnje.

U skladu sa Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list CG, br. 59/09), u okviru Ministarstva uređenja prostora i zaštite životne sredine je i sistem komunalnih djelatnosti, tako da su u fazi implementacije projekti definisani Master planom odvođenja otpadnih voda Crnogorskog primorja i opštine Cetinje i Strateškim master planom za kanalizaciju i otpadne vode u centralnom i sjevernom regionu Crne Gore, kojim je omogućena implementacija EU direktive 271/91 EEC u praksi, kao i Master planom vodosnabdijevanja crnogorskog primorja. U skladu sa Zakonom o vodama jedinice lokalne samouprave donose planove vodosnabdijevanja i javne kanalizacije, a u skladu sa Zakonom o komunalnim djelatnostima osnivaju preduzeća koja su vršioci pomenutih usluga. Ministarsvo uređenja prostora i zaštite životne sredine ima u planu pripremu predloga novog Zakona o komunalnim djelatnostima kojim bi bila omogućena bolja povezanost između opštinskih planova u komunalnoj oblasti i planova koji su usvojeni od strane Vlade Crne Gore.

b) procedure prethodnog regulisanja i/ili posebnih ovlašćenja?

Prema odredbama Zakona o vodama, Uprava za vode i nadležni organ jedinice lokalne samouprave su organi ovlašćeni za izdavanje vodopravnih akata radi obezbeđenja jedinstvenog vodnog režima, integralnog upravljanja i pravičnog pristupa vodama.

Vodna akta su:

- Vodni uslovi,
- Vodna saglasnost,
- Vodna dozvola i

- Vodni nalog.

Članom 114 Zakona o vodama je definisano da je investitor dužan da, radi izrade tehničke dokumentacije za izgradnju novih ili rekonstrukciju postojećih objekata i izvođenje geoloških istraživanja i drugih radova koji mogu trajno, povremeno ili privremeno uticati na promjene u vodnom režimu, pribavi Vodne uslove.

Vodnom saglasnošću se utvrđuje da je tehnička dokumentacija urađena u skladu sa utvrđenim Vodnim uslovima.

Investitor je dužan da, prije korišćenja objekata i postrojenja za koje je potrebna Vodna saglasnost, pribavi Vodnu dozvolu kojom se utvrđuje da su objekti i postrojenja izgrađeni u skladu sa Vodnom saglasnošću. Vodnom dozvolom se utvrđuju način, uslovi i obim korišćenja voda i ispuštanja otpadnih voda, način i uslovi skladištenja i ispuštanja opasnih i drugih materija koje mogu zagaditi vodu, kao i uslovi za druge djelatnosti, odnosno radove kojima se utiče na vodni režim.

Vodnim nalogom se utvrđuje obaveza imaoča dozvole da u određenom roku izvrši, odnosno da se uzdrži od određene djelatnosti ili radova, radi otklanjanja opasnosti od prijetećeg ili već nastalog poremećaja u vodnom režimu, kao i radi uspostavljanja stanja u skladu sa uslovima određenim vodnom dozvolom. Žalba na vodni nalog ne odlaže izvršenje vodnog naloga.

Nadležnost za izdavanje vodnih akata je propisana zakonom, a ovisi o vrsti, veličini i namjeni objekata ili radova za koji se vodna akta izdaju. U pravilu, organ koji je izdao Vodne uslove je nadležan za izdavanje Vodne saglasnosti, Vodne dozvole i Vodnog naloga.

53. Na koji način je osigurana koordinacija aktivnosti različitih organa uključenih u planiranje i implementaciju politika u oblasti voda?

Koordinaciju aktivnosti organa i institucija uključenih u planiranje i implementaciju politike u oblasti voda vrši Vlada Crne Gore, koja donosi i sve planske dokumente od značaja za državu Crnu Goru (Vodnu osnovu Crne Gore, planove upravljanja vodama na vodnom području rječnog sliva ili za rječne slivove kao djelove vodnog područja i posebne planove upravljanja vodama), kao i podzakonske akte koji se odnose na ovo pitanje.

Planove iz oblasti voda Vlada donosi na predlog ministarstva nadležnog za poslove voda, odnosno Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, a njihovu stručnu pripremu vrši Uprava za vode kao nadležni organ za upravljanje vodama. U skladu sa Zakonom o vodama (član 29) za vodnu osnovu i planove upravljanja vodama na vodnom području, odnosno dijelu vodnog područja, obavezna je izrada strateške procjene uticaja na životnu sredinu. Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu, u članu 5 (stav 2 i 3) definisana je obaveza izrade strateške procjene za planove ili programe iz oblasti poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, lovstva, energetike, industrije, uključujući rudarstvo, saobraćaj, turizma, regionalnog razvoja, telekomunikacija, upravljanja otpadom, upravljanja vodama, upravljanja morskim dobrom, urbanističkog ili prostornog planiranja ili korišćenja zemljišta, a koji daju okvir za budući razvoj projekata koji podliježu izradi strateške procjene uticaja na životnu sredinu u skladu sa posebnim aktom, kao i za one planove i programe koji, s obzirom na područje u kome se realizuju, mogu uticati na zaštićena područja, prirodna staništa i očuvanje divlje flore i faune. Članom 6 istog Zakona utvrđena je obaveza pripreme izvještaja o strateškoj procjeni uticaja za planove ili programe koji su definisani članom 5, stav 2 i 3.

Shodno članu 68 Zakona o vodama eksploatacija rječnih nanosa iz obnovljivih i neobnovljivih ležišta vrši se na osnovu vodne saglasnosti i ugovora o koncesiji. Uz zahtjev za izdavanje vodne saglasnosti podnosi se:

- 1) projekat eksploatacije rječnih nanosa, urađen u skladu sa projektom regulacije koji izrađuje nadležni organ uprave;
- 2) saglasnost ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede, kada se eksploatacija rječnih nanosa vrši na poljoprivrednom zemljištu;

- 3) saglasnost ministarstva nadležnog za poslove zaštite životne sredine kada se eksploatacija nanosa i treseta vrši u nacionalnim parkovima;
- 4) kopija plana parcele, a po potrebi i dokaz o pravu svojine, odnosno pravu korišćenja odgovarajuće nepokretnosti.

Donošenjem planskih dokumenata iz oblasti voda od strane Vlade Crne Gore isti postaju obavezujući kako na nacionalnom, tako i na nivou lokalne samouprave. Pored Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Uprava za vode i nadležni organi u lokalnoj samoupravi, kroz izvršavanje poslova iz svoje nadležnosti utvrđenih Zakonom o vodama i propisima o organizaciji državne uprave odnosno lokalne uprave implementiraju planska dokumenta. Pored utvrđenih obaveza organa državne uprave i lokalnih samouprava, posebno je značajno postojanje Savjeta za vode, kojeg u skladu sa članom 153 Zakona o vodama osniva Vlada radi davanja predloga za odlučivanje o stručnim pitanjima i za stručnu pomoć u postupku donošenja odluka i pripreme propisa iz oblasti voda (član 152). Savjet ima predsjednika i 10 članova. Članovi Savjeta imenuju se iz reda istaknutih naučnih i stručnih institucija iz oblasti voda, privrede, finansija, jedinica lokalne samoprave, korisnika vodnog prava, korisnika usluga, nevladinih organizacija iz oblasti voda i životne sredine. U dosadašnjoj praksi u radu Savjeta bili su uključeni predstavnici skoro svih institucija koja se bave pitanjima voda.

U cilju unaprijeđenja efikasnosti koordinacije aktivnosti različitih organa uključenih u planiranje i implementaciju politike u oblasti voda, biće potrebno sagledati i usklađenost Zakona o vodama sa Zakonom o životnoj sredini, kao krovnim zakonom u oblasti zaštite životne sredine, što je i propisano odredbom člana 71 Zakona o životnoj sredini u roku od godine dana od njegovog stupanja na snagu.

54. Da li je u toku razvoj sistema upravljanja rječnim slivom i upravljanja morskim vodama kako bi se obezbijedilo upravljanje kvalitetom i količinom vode, kao i upravljanjem rizikom od poplava, i ako jeste, kako? Da li postoji saradnja sa susjednim zemljama sa kojima Crna Gora dijeli riječne slivove ili pomorske oblasti?

Poglavlje 3 Zakona o vodama – *Nacionalni programi i planovi upravljanja vodama* definiše da se *planom upravljanja vodama na vodnom području rječnog sliva*, kroz uvažavanje specifičnosti vodnog područja, određuju elementi upravljanja vodama utvrđeni Zakonom i na taj način opredjeljuje politika države u ovoj oblasti. Plan se obavezno preispituje po isteku šest godina od dana njegovog donošenja, odnosno preispitivanja (ovako propisivanje obezbeđuje važenje prethodnog plana upravljanja vodama sve do donošenja novog), a zbog složenosti – izrada, posebno prvog, takvog plana zahtijeva duži vremenski period, kao i značajna finansijska sredstva. O složenosti tog plana najbolje govori, već izneseni, podatak da je za objavljivanje prvih takvih planova zemljama Evropske unije, Okvirnom direktivom o vodama, dat rok od devet godina.

Kako je Zakonom o vodama (Sl. list RCG, br. 27/07) Crna Gora podijeljena na dva vodna područja rječnog sliva i to: Vodno područje Crnomorskog i Vodno područje Jadranskog sliva, to proizilazi da će za njenu teritoriju, na nivou vodnih područja, biti neminovno donijeti dva takva plana, a rok za donošenje Planova je 9 godina od stupanja na snagu Zakona o vodama. U toku je stvaranje prepostavki za pristupanje njihovoj izradi i do sada je pripremljena Uredba o sadržaju i načinu pripreme plana upravljanja vodama na vodnom području rječnog sliva ili na njegovom dijelu. Evidentan je nedostatak odgovarajućih kadrova i potrebnih finansijskih sredstava.

Zakonom o vodama su detaljno uređena pitanja od značaja za *poplavno područje*. U tom smislu, Zakon predviđa da se za obezbjeđenje zaštite od štetnog dejstva voda utvrđuje područje koje je ugroženo uslijed poplava - poplavno područje i da se ono kao takvo vodi u katastru nepokretnosti.

Poplavna područja, u smislu Zakona, su vodna i druga zemljišta na koja se voda ponekad preliva izvan vodnog zemljišta, uslijed posebnih uslova.

Poplavna područja na vodama od značaja za Crnu Goru utvrđuje resorno ministarstvo (nadležno za poslove vodoprivrede), a na vodama od lokalnog značaja nadležni organ lokalne uprave, uz prethodno mišljenje organa državne uprave nadležnog za poslove upravljanja vodama.

Poplavna područja utvrđuju se u zavisnosti od stepena vjerovatnoće da dođe do štetnog djelovanja voda, broja potencijalno ugroženih stanovnika i razmjera moguće štete na objektima, zemljištu i imovini.

Granice poplavnih područja se ucrtavaju na odgovarajućim topografskim podlogama i u planovima prostornog uređenja, a katastarske parcele u tim zonama se vode u informacionom sistemu i posebno označavaju u katastru nepokretnosti.

Zemljišta na poplavnom području razvrstavaju se u klase u odnosu na stepen ugroženosti (zone rizika). Osnov za razvrstavanje predstavljaju karte plavnih zona, sa utvrđenim granicama plavljenja za velike vode različitog povratnog perioda. Resorno ministarstvo, u saradnji sa ministarstvom nadležnim za poslove prostornog planiranja, propisuje metodologiju i kriterijume za određivanje ugroženih područja i metodologiju za način razvrstavanja u klase prema stepenu ugroženosti (zone rizika).

Značaj navedenih zakonskih odredbi je nemjerljiv. U dosadašnjem periodu, njega smo obično bivali svjesni za vrijeme hidroloških maksimuma dužeg povratnog perioda, u suočavanju sa poplavama većih razmjera, koje nanose znatne materijalne štete stambenim i drugim objektima, posebno u dolini rijeka.

Cilj navedenih odredbi je, dakle, da se utvrđivanjem poplavnih područja i razvrstavanjem zemljišta na tom području u klase prema stepenu ugroženosti (zone rizika), na organizovan i stručan način pristupi sagledavanju ovog problema. Tek na bazi takvog pristupa nadležni organi će biti u mogućnosti da u postupku planiranja i donošenja pojedinačnih akata (uslova, saglasnosti i dozvola), donesu odluku da li se na određenom lokalitetu može graditi i pod kojim uslovima.

Razvoj sistema *upravljanja morskim vodama* počiva na principima integrisanog upravljanja obalnim područjem (IUOP - Integrated Coastal Zone Management - ICZM), čije se polazne osnove nalaze u Poglavlju 17 Agende 21. U Crnoj Gori, razvoj sistema IUOP je u toku, te se kao polazne osnove mogu uzeti sledeći zakonski, planski i programski dokumenti:

- Zakon o morskom dobru (Sl. list RCG, br. 14/92) koji prostor teritorijalnog mora i obalnog pojasa tretira kao jedinstvenu cjelinu od posebnog značaja za Crnu Goru i definiše njegovo korišćenje, unapređenje i zaštitu. Ovaj zakon, iako predstavlja dobru osnovu za razvoj sistema upravljanja morem i obalnim područjem neophodno je izmjeniti i uskladiti sa relevantnim evropskim i međunarodnim propisima, u prvom redu Okvirnom Direktivom o Strategiji o moru (Directive 2008/56/EC Marine Strategy Framework Directive), Okvirnom Direktivom o vodama (Direcitive 2000/60/EC Water Framework Directive), te Direktivom o kvalitetu vode za kupanje 2006/7/EC (Bathing water quality), a posebno sa Konvencijom o zaštiti morske sredine i priobalnog područja Sredozemlja (Barselonska konvencija) i pratećim protokolima. Zakon je posebno važno uskladiti sa odredbama Protokola o integrisanom upravljanju obalnim područjima Mediterana, u sklopu Barselonske konvencije. Crna Gora je isti potpisala početkom 2008. godine, a u toku su aktivnosti na donošenju Zakona o njegovoj ratifikaciji. Stupanjem na snagu ovog protokola, isti će postati osnovni pravni akt za uspostavljanje sistema integrisanog upravljanja obalnim područjem u Crnoj Gori.
- Prostorni plan područja posebne namjene za morsko dobro (Sl. list RCG, br. 30/07) predstavlja strateški planski dokument kojim se definije namjena i režimi korišćenja i zaštite prostora morskog dobra. Ovaj plan usvojen je za period do 2020. godine uz mogućnost periodičnih revizija. Imajući u vidu da je prostorno planiranje jedan od ključnih mehanizama za sprovođenje integrisanog upravljanja obalnim područjem, radi uskladjivanja sa evropskim i međunarodnim ciljevima i standardima integrisanog upravljanja obalnim područjem u cilju postizanja održivog razvoja i zaštite životne sredine u obalnom području, razmotriće se potreba sprovođenje revizije ovog prostornog plana .
- More i obalno područje je jedna od prioritetnih oblasti u Nacionalnoj strategiji održivog razvoja (NSOR) koju je Vlada Crne Gore usvojila 2007. godine. Glavni zadaci u ovoj

oblasti za čije sprovođenje je NSOR predviđela niz mjera i aktivnosti su: a) Uvođenje integrisanog upravljanja obalnim područjem i b) smanjenje izvora zagađenja mora i obalnog područja.

- Donošenje Nacionalne strategije integrisanog upravljanja obalnim područjem Crne Gore (NS IUOP CG), jedna je od mjera predviđenih NSOR CG. Crna Gora je, uz tehničku podršku GTZ-a, pristupila izradi ovog strateškog dokumenta. Ministarstvo nadležno za poslove uređenja prostora dostavilo je Nacrt NS IUOP Vladi Crne Gore na razmatranje krajem 2008. godine. Kako je u međuvremenu potpisana Protokol o integriranom upravljanju obalnim područjima Mediterana u sklopu Barselonske konvencije, te se očekuje i njegova ratifikacija u Crnoj Gori, neophodno je izvršiti usklađivanje NS IUOP CG sa odredbama ovog protokola i drugih relevantnih evropskih i međunarodnih dokumenata.
- U okviru međunarodne saradnje u oblasti voda odnosi Crne Gore sa susjednim državama Hrvatskom i Albanijom regulisani su Ugovorima sklopljenim između država i to:

Saradnja sa Republikom Hrvatskom:

- Zakon o ratifikaciji ugovora između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Hrvatske o međusobnim odnosima u oblasti upravljanja vodama (Sl.list RCG, br. 01/08). Cilj ovog ugovora je razmatranje i sporazumno rješavanje svih pitanja uključujući i radove i djelatnosti, u oblasti održivog upravljanja vodama i vodnim građevinama za koje su zbog uticaja na promjenu količine i kvaliteta voda zainteresovane obje ili jedna od ugovornih strana, a u cilju uspostavljanja cjelovitog upravljanja vodama od zajedničkog interesa, u skladu sa međunarodno pravnim instrumentima u ovoj oblasti, posebno propisima EU u oblasti voda i životne sredine (Okvirna direktiva o vodama - Directive 2000/60/EC) i međunarodnim standardima i principima vodnog prava i životne sredine utvrđenim Konvencijom o zaštiti i održivom korišćenju prekograničnih vodotoka i međunarodnih jezera (Helsinki, 1992) i Konvencijom o zaštiti Sredozemnog mora od zagađivanja (Barcelona 1976) i svim protokolima donijetim na osnovu te konvencije i drugim relevantnim međunarodnim sporazumima i drugim pravnim aktima. Odredbe ovog ugovora odnose se na vode od zajedničkog interesa, intervencije, vodne građevine, aktivnosti i događaje koje mogu imati uticaj na vode, između ostalog i zaštitu voda od zagađenja.

Saradnja sa Republikom Albanijom:

- Ugovor između Vlade Crne Gore i Vlade Republike Albanije o pitanjima voda, zaključjen 31. oktobra 2001. godine u Podgorici.
- Polazeći od obostrano izraženog interesa za razvoj saradnje u oblasti vodoprivrede, Vlada Crne Gore je obrazovala Komisiju sa zadatkom da prati ukupnu saradnju sa Republikom Albanijom i predlaže mjere i aktivnosti za unaprjeđenje saradnje i odnosa u ovoj oblasti.
- Formirana je i Podkomisija u oblasti vodoprivrede na ekspertskom nivou koja je pripremila Platformu za pregovore sa albanskom stranom – Informaciju o saradnji u oblasti vodoprivrede sa Republikom Albanijom. Albanska strana je takođe formirala ekspertski tim za rad Međudržavne komisije u oblasti vodoprivrede. Posebni predmet pažnje Međudržavne komisije je bilo usklađivanje zajedničkog stava u vezi realizacije Projekta regulacije Skadarskog jezera, Drima i Bojane.
- Takođe, potpisana je i Protokol o saradnji u oblasti vodoprivrede, Statut i Ugovor na nivou dvije Vlade, uz predhodnu saglasnost Vlade Crne Gore od 30. januara 2003. godine.
- Crnogorska Akademija nauka i umjetnosti i Albanska akademija nauka, a na bazi Bilateralnog sporazuma o naučnoj saradnji, su potpisale Memorandum o aktivnostima na Projektu «Uredjenje vodnog režima Skadarskog jezera i rijeke Bojane».
- Memorandum o razumijevanju u sektoru zaštite životne sredine i implementaciji principa održivog razvoja, potpisana je između resornih ministarstava u maju 2003. godine. Ovaj dokument pravno definiše da će obje strane potpisnice raditi na elaboraciji principa održivog razvoja, u okviru nacionalnog zakonodavstva, kao i u okviru relevantnih međunarodnih sporazuma. Fokusne oblasti Memoranduma o razumijevanju su: monitoring,

upravljanje otpadom, čistija proizvodnja, zaštita prirode, procjena uticaja na životnu sredinu i druge.

- Takođe, ovaj dokument stvara pretpostavke za uspostavljanje zajedničkih radnih grupa za određene aktivnosti-uključujući monitoring voda, kontrolu zagađivanja, kao i na poslovima procjene uticaja u prekograničnom kontekstu, posebno u slivnom području Skadarskog jezera, što se odnosi kako na površinske, tako i podzemne vode. Kako je ovaj dokument potpisana za period od 5 godina, u toku su aktivnosti na izradi novog Memoranduma o saradnji na osnovama Memoranduma iz 2003. godine.
- Sporazum o zaštiti i održivom razvoju Skadarskog jezera, potpisana je u februaru 2008. godine, kao jedna od aktivnosti koja je proizašla iz pripremne faze projekta "Integralno upravljanje ekosistemom Skadarskog jezera", koji finansira Globalni Fond za zaštitu životne sredine (GEF), a implementira Svjetska Banka. Ovaj dokument stvara pravne pretpostavke za uspostavljanje Komisije za Skadarsko jezero koja djeluje od aprila 2009. godine. Kroz svoj rad i djelovanje, ova međudržavna struktura treba dobiti punu afirmaciju i postati legitimni forum za odlučivanje u regionu Skadarskog jezera. Komisija za Skadarsko jezero ima 6 stalnih članova: predstavnike ministarstva zaduženih za sektor životne sredine obje države, predstavnika Nacionalnog parka Skadarsko jezero i grada Skadra, kao i po jednog predstavnika nevladinih organizacija iz obje države.

Takođe, predстоji zaključivanje sporazuma o upravljanju vodama od zajedničkog interesa sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom. Za sada se saradnja sa ovim državama ostvaruje po ukazanoj potrebi, odnosno na ad hoc principu.

Osim toga, osnova za saradnju sa Hrvatskom, Srbijom i Bosnom i Hercegovinom uspostavljena je sticanjem punopravnog članstva Crne Gore u Komisiji za zaštitu rijeke Dunav, odnosno uključivanjem Crne Gore u rad Komisije za zaštitu rijeke Save (Savske komisije) u svojstvu posmatrača.

E. Zaštita prirode

55. Opišite pravnu osnovu za zaštitu prirode, naročito u pogledu vrsta i staništa od značaja za očuvanje.

Jedna od temeljnih vrijednosti ustavnog uređenja Crne Gore je pravo na zdravu životnu sredinu, na blagovremeno i potpuno obavljanje o stanju životne sredine, na mogućnost uticaja prilikom odlučivanja o pitanjima od značaja za životnu sredinu i na pravnu zaštitu ovih prava (član 23 i član 78 Ustava). Obaveza države sa razlogom je apostrofirana, s obzirom da ona utvrđuje uslove i način obavljanja privrednih i drugih djelatnosti, pri čemu se odgovorno mora voditi računa o očuvanju prirode, životne sredine i održivog razvoja, kako se to navodi u preambuli Ustava.

Djelatnost zaštite prirode u Crnoj Gori temelji se na Zakonu o zaštiti prirode koji je usvojen od strane Skupštine Crne Gore 22.08.2008. godine (Sl.list CG 51/08).

Opštim odredbama Zakona o zaštiti prirode propisuju se opšte mjere zaštite i očuvanja prirode (član 7). To su: zaštita i očuvanje prirode; zaštita prirodnih dobara; održivo korišćenje prirodnih resursa i prirodnih dobara i kontrola njihovog korišćenja; očuvanje ekoloških mreža i koridora; sprovođenje strategija, planova, programa, osnova i druge dokumentacije; ublažavanje štetnih posljedica izazvanih aktivnostima u prirodi, korišćenjem prirodnih dobara ili prirodnim katastrofama; podsticajne mjere za zaštitu i očuvanje prirodnih dobara. Zakonom se posebno definiše očuvanje šumskih ekosistema, vlažnih i vodenih staništa, zaštita mora i podmorja, zaštita staništa unutar agroekosistema i drugih neautonomnih i polautonomnih ekosistema, očuvanje genetske raznovrsnosti (članovi 17-24 Zakona o zaštiti prirode).

Nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrši Ministarstvo nadležno za zaštitu životne sredine i opštine ili drugi oblik lokalne samouprave (član 114). Inspeksijski nadzor u okviru nadležnosti Ministarstva vrši ekološka inspekcija u skladu sa ovim zakonom i zakonom kojim se uređuje inspeksijski nadzor (član 114). U vršenju inspeksijskog nadzora ekološki inspektor je obavezan da kada utvrdi da je povrijeđen zakon ili drugi propis da preduzme upravne mjere i radnje propisane članom 116 Zakona o zaštiti prirode

U skladu sa članom 117, u vršenju inspeksijskog nadzora ekološki inspektor ima pravo i dužnost da privremeno oduzme:

- 1) predmete, robu ili uređaje čija upotreba nije dozvoljena, a koji su nastali vršenjem
- 2) nedozvoljene radnje ili kojima su izvršene nedozvoljenje radnje;
- 3) pokretno zaštićeno prirodno dobro u slučaju nedozvoljenog posjedovanja;
- 4) primjerke zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva u slučaju nedozvoljenog držanja u zatočeništvu, uzgajanja ili obavljanja nedozvoljene trgovine.

U sprovođenju inspeksijskog nadzora inspektor ima pravo i obavezu pravnim i fizičkim licima, koja nemaju dozvolu organa uprave ili druge saglasnosti, izreći mjere zabrane u skladu sa članom 118, uključujući davanje naređenja za izvršenje hitnih mjera radi zaštite života ljudi i smanjenja štete nastale zbog vršenja nedozvoljenih radnji i aktivnosti.

Zakonom se u poglavlju XVI definišu i kaznene odredbe koje uključuju i novčane kazne od stostrukog do tristostrukog iznosa najniže cijene rada u Crnoj Gori za prekršaje koje počine pravna lica i preduzetnici pri vršenju radnji navedenih u članu 119.

Zakon o zaštiti prirode utvrđuje zaštićena prirodna dobra koja uživaju posebnu zaštitu Crne Gore (član 37). Kategorije zaštićenih područja prirode (zaštićeni lokaliteti) se dijele na: stroge i posebne rezervate prirode, nacionalne parkove, regionalne parkove i parkove prirode, spomenike prirode, zaštićena staništa i predjele izuzetnih odlika. Ostala zaštićena prirodna dobra su: zaštićene vrste biljaka, životinja i gljiva - strogo zaštićena divlja vrsta i zaštićena divlja vrsta i zaštićeni geološki i paleontološki objekti.

Zakon sadrži odredbe koje regulišu problem unošenja alohtonih vrsta u prirodu i reintrodukciju nestalih divljih vrsta; promet ugroženih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva; držanje strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta životinja; držanje, uzgoj i promet u komercijalne svrhe divljih vrsta životinja (Zakon o zaštiti prirode, članovi 87-98).

Zakonom je utemeljeno i donošenje Crvene knjige, odnosno liste, i liste strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva (članovi 45 i 46 Zakona). Crvena knjiga će se utvrditi u roku do 2011. godine. Do utvrđivanja pomenute liste iz člana 46 Zakona o zaštiti prirode primjenjuje se Rješenje o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta ("Službeni list RCG", br. 76/06).

Očuvanje stanišnih tipova i ekološki značajnih lokaliteta je regulisano članom 30 Zakona o zaštiti prirode, kroz uspostavljanje ekološke mreže NATURA 2000. Stanišni tipovi od interesa za zaštitu su: staništa kojima prijeti nestajanje u njihovom prirodnom rasponu, staništa koja imaju mali prirodni areal kao posljedica regresije ili ograničene oblasti rasprostranjenja, staništa koja predstavljaju glavne primjene tipičnih karakteristika jednog ili više biogeografskih regiona (alpskog, kontinentalnog i mediteranskog). Zakonom je definisano da je zabranjeno vršenje radnji, aktivnosti i obavljanje djelatnosti u zaštićenom prirodnom dobru u kojem se nalazi stanišni tip ili stanište zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja ili gljiva u skladu sa zakonom i međunarodnim ugovorima. Usputstvovanjem ekološke mreže obezbijediće se povezivanje i očuvanje stanišnih tipova u povoljnem stanju, odnosno obnavljanje staništa u kojima je narušeno povoljno stanje, shodno članu 31 istog zakona. U smislu ovog zakona (član 32) ekološki značajni lokaliteti su lokaliteti ugroženih i rijetkih stanišnih tipova i to: očuvani lokaliteti koji se odlikuju izuzetnom biološkom raznovrsnošću i od međunarodnog su značaja; lokaliteti koji doprinose očuvanju biološke i predione raznovrsnosti; lokaliteti stanišnih tipova koji su ugroženi i rijetki u Crnoj Gori, Evropi i Svijetu;

staništa divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva Crne Gore; lokaliteti koji bitno doprinose povezanosti populacija bioloških divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva (ekološki koridori); migratorni putevi, odmarališta životinja i prirodna plodišta; očuvane šumske cjeline.

U cilju primjene integrisanog pristupa zaštiti prirode ratifikovan je niz međunarodnih Konvencija. Zajedno sa tekućim aktivnostima usmjerenim na transpoziciju relevantnih propisa EU zakonodavstva iz oblasti zaštite prirode u nacionalno zakonodavstvo, vrši se i transponovanje odredbi ratifikovanih multilateralnih sporazuma u ovoj oblasti. Donošenjem Zakona o zaštiti prirode, inkorporirani su najvažniji pravni akti EU u oblasti zaštite prirode u nacionalni zakonodavni okvir: Direktiva o zaštiti prirodnih i poluprirodnih staništa flore i faune - Council Directive on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora, 9 December 1996 (Council Directive 92/43/EEC - Habitats Directive), Direktive o divljim pticama - Council Directive on the Conservation of wild birds, of 2 April 1979 (Council Directive 79/409/EEC - Birds Directive) i Uredba o zaštiti divljih vrsta flore i faune regulacijom prometa (31997R0338) - Council Regulation on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein (EC) No 338/97 (Council Regulation 338/97/EC). Zakonom je predviđena i transpozicija Uredbi 1999/22/EC, 3254/91/EEC, 865/2006/EC, 1037/2007/EC donošenjem podzakonskih akata u okviru Zakona o zaštiti prirode. Na taj način biće unaprijeđeno upravljanje zaštićenim djelovima prirode i propisan način njihovog korišćenja.

Relevantne međunarodne konvencije i multilateralni sporazumi u oblasti zaštite prirode koje je Crna Gora do sada ratifikovala/preuzela su sukcesijom

27 Životna sredina

Red.br.	Naziv multilateralnog sporazuma na crnogorskom jeziku	Naziv multilateralnog sporazuma na engleskom jeziku	status	Br. Sl.lista
1.	Konvencija o biološkoj raznovrsnosti	Convention on Biological Diversity	ratifikovana	Sl.list SRJ, br.011/01-28
2.	Kartagena Protokol o biološkoj raznovrsnosti	Cartagena Protocol on Convention on Biological Diversity	ratifikovana	Sl.list SCG, br.016/05-40
3.	Konvencija o očuvanju migratornih vrsta sivljih životinja (Bonska konvencija)	Convention on Migratory Species-CMS	ratifikovana	Sl.list CG, br.006/08-147
4.	Konvencija o zaštiti evropskih divljači i prirodnih staništa (Bernska konvencija)	Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats (Bern convention)	ratifikovana	Sl.list CG, br. 7, os 8. decembra 2008. godine
5.	Konvencija o vlažnim područjima (Ramsar Konvencija)	Ramsar Convention on Wetlands	ratifikovana	Sl.list SRJ, br.009/77-675
6.	Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine	Convention Concerning the Protection of the World Cultural Heritage	ratifikovana	Sl.list SRJ, br.056/74-1771
7.	Evropska Konvencija o predjelima	European Landscape Convention	ratifikovana	Sl.list CG, br.006/08-135
8.	Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama flore i faune (CITES Konvencija)	Convention of International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES Convention)	ratifikovana	Sl.list SRJ, br.011/01-3
9.	Konvencija Ujedinjenih Nacija o borbi protiv dezertifikacije u zemljama sa teškom sušom i/ili dezertifikacijom, posebno u Africi	United Nations Convention to Combat Desertification in Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa	ratifikovana	Sl.list RCG, br.017/07-12
10.	Sporazum o zaštiti kitova Cetacea u Crnom moru, Sredozemnom moru i susjednom atlantskom području-Accobams	Convention of Cetaceans of the Bleak Sea, Mediterranean See and contiguous Atlantic Area (ACCOBAMS)	ratifikovan	Sl.list CG, br.7, od 8. decembra 2008. godine

Zaštita prirode se reguliše i Zakonom o nacionalnim parkovima (Sl.list CG br. 56/09, od 14.08.2009. godine). Pomenutim Zakonom štite se i unaprjeđuju nacionalni parkovi i to: obezbjeđivanjem uslova za zaštitu, unaprjeđivanjem i racionalnim korišćenjem dobara nacionalnih parkova; stvaranjem povoljnih uslova za održavanje i razvoj biljnih i životinjskih vrsta i gljiva i njihovih zajednica; očuvanjem i unaprjeđivanjem posebnih prirodnih vrijednosti; istraživanjem i korišćenjem nacionalnih parkova za potrebe razvoja nauke, obrazovanja, turizma, kulture i rekreacije; sprječavanjem radnji koje mogu da naruše osnovna svojstva i osobine nacionalnih parkova i očuvanja životne sredine, (član 4.). Nacionalnim parkovima upravlja Javno preduzeće za upravljanje nacionalnim parkovima Crne Gore, čiji je osnivač Skupština Crne Gore, (član 5). Sredstva za zaštitu i razvoj nacionalnih parkova obezbjeđuju se iz Budžeta Crne Gore, prihoda koji se ostvare vršenjem djelatnosti Javnog preduzeća, naknade za korišćenje dobara nacionalnih parkova, naknade štete pričinjene dobrima nacionalnih parkova, udruživanjem sredstava preduzeća, ustanova i drugih pravnih lica, iz kredita i zajmova, poklona, zavještanja, legata i slično, od kazni za prekršaje utvrđene zakonom i iz drugih sredstava, (član 32).

Zaštita prostora u nacionalnim parkovima ostvaruje se i kroz sprovođenje Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata (Sl.list Crne Gore, br.51/08, od 22.08.2008. godine) koji članom 21 propisuje donošenje prostornog plana posebne namjene koji usvaja Skupština Crne Gore. Ovo je važno pravno sredstvo kojim se omogućava održivo korištenje potencijala i održiv razvoj područja nacionalnih parkova, područja morskog dobra, prirodnih rezervata. Prostornim planom posebne namjene utvrđuje se, između ostalog, režim korišćenja i uređenja prostora i granice zona prema ovim režimima (član 21, stav 2). Takođe, donose se i planovi upravljanja i godišnji program upravljanja. Plan upravljanja nacionalnim parkom donosi Vlada, na period od pet godina. Godišnji plan upravljanja nacionalnim parkom donosi Javno preduzeće, u skladu sa prostornim planom posebne namjene i planom upravljanja, (član 14 Zakona o nacionalnim parkovima; član 65 Zakona o zaštiti prirode).

Na osnovu novog Zakona o zaštiti prirode („Sl.list CG“ br. 51/08) donijeta je Odluka o osnivanju Zavoda za zaštitu prirode (Sl.list CG br. 15/09, od 27.02.2009. godine), kojom je kontrola zakonitosti nad radom Zavoda prešla u nadležnost Ministarstva nadležnog za poslove zaštite životne sredine. Kontrolu zakonitosti nad radom Zavoda je do preuzimanja bila u nadležnosti Ministarstva nadležnog za poslove kulture.

Oblast zaštite prirode uređena je i sljedećim propisima i strateškim dokumentima, naročito u pogledu vrsta i staništa od značaja za očuvanje:

- 1) Na osnovu člana 30 stav 10 Zakona o zaštiti prirode (Sl.list CG, broj 51/08) donešen je Pravilnik o vrstama i kriterijumima za određivanje stanišnih tipova, načinu izrade karte staništa, načinu praćenja stanja i ugroženosti staništa, sadržaju godišnjeg izvještaja o stanju i ugroženosti stanišnih tipova, mjerama zaštite i očuvanja stanišnih tipova („Sl.list CG“, br 80/08). Ovim pravilnikom propisuju se vrste stanišnih tipova i kriterijumi za određivanje stanišnih tipova, način izrade karte staništa, praćenja stanja i ugroženosti staništa, sadržaj godišnjeg izvještaja o stanju i ugroženosti stanišnih tipova, mjere zaštite za očuvanje stanišnih tipova u povoljnem stanju, kao i spisak stanišnih tipova i ekološki značajnih lokaliteta.
- 2) Na osnovu člana 27 stav 6, a u vezi člana 16 alineja 5 Zakona o zaštiti prirode (“Sl.list SRCG”, br 36/77 i 2/89) donešeno je Rješenje o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta (»Sl.list RCG«, br 76/06).
- 3) Ovo Rješenje je doneseno prije stupanja na snagu novog Zakona o zaštiti prirode i primjenjivaće se do donošenja Crvene liste koja će se donijeti do početka 2010. godine, dok će izrada Crvene knjige biti završena do kraja 2011. godine.
- 4) Odluka o Kontrolnoj listi za izvoz, uvoz i tranzit robe (»Sl. list CG«, br. 82/08) prema kojoj Agencija za zaštitu životne sredine izdaje dozvole za izvoz, uvoz i tranzit ugroženih divljih biljnih i životinjskih vrsta u skladu sa Zakonom o potvrđivanju CITES Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore (“Sl.list SRJ”, medjunarodni

ugovori, br. 11/01) i dozvole za izvoz vrsta iz Rješenja o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta („Sl. list RCG“, br. 76/06);

- 5) Deklaracija o zaštiti rijeke Tare («Sl. list RCG», br.78/04) čije donošenje ima za cilj i obezbjeđivanje poštovanja Deklaracije o ekološkoj državi Crnoj Gori i propisa iz oblasti zaštite životne sredine. Ova Deklaracija za bilo kakav pokušaj da se Tara mijenja zahtijeva slobodno izjašnjavanje svih građana Crne Gore i jedino pravedno donošenje odluke o sudbini rijeke bi bilo donijeto na referendumu.
- 6) Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore sa akcionim planom (januar, 2007. godine). Strategija predviđa integrisanje međunarodnih standarda u nacionalni pravni okvir i sistem upravljanja zaštićenim područjima.

Pored navedenih propisa zaštita prirodnih resursa se reguliše i Zakonom o slatkovodnom ribarstvu (Sl.list RCG broj 011/07-9), Zakonom o divljači i lovstvu (Sl.list CG broj 052/08-1), Zakonom o šumama (Sl.list RCG 055/00-39) , Zakonom o morskom ribarstvu i marikulturi (Sl.list CG 56/09), kao i propisima u oblasti zaštite životne sredine: Zakon o životnoj sredini, (Sl.list CG broj 48/08), Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu, (Sl.list CG broj 80/05), Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl.list CG broj 80/05).

Osim pomenutih, ključni obavezujući strateški dokument za zaštitu prirode je Nacionalna strategija biodiverziteta sa akcionim planom čiji Nacrt je usvojila Vlada Crne Gore 2009. godine. Ovo je prva Strategija koja se izrađuje iz oblasti biodiverziteta u Crnoj Gori. Utvrđuje stanje biološke raznovrsnosti, analizira razloge njihove ugroženosti i donosi strateške smjernice s konkretnim akcionim planovima potrebnim za njihovu zaštitu, objedinjuje sve dostupne podatke o stanju biološke raznovrsnosti i utvrđuje prioritetne akcione planove.

U skladu sa Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju za period 2008-2012. godine (NPI), započele su aktivnosti na prikupljanju podataka za ustanavljanje mreže zaštićenih područja, definisanju indikatora praćenja realizacije aktivnosti i uspostavljanju baze podataka. Shodno navedenom, Zavod za zaštitu prirode Crne Gore, organ koji u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode vrši procjenu stanja i ugrožnost stanišnih tipova, otpočeo je realizaciju prve komponente projekta Montenegro i Natura 2000: Strengthening the Capacity of Governments and civil sector to adopt to EU Natura protection Aquis – Montenegro Natura 2000 database development. Finansijsku podršku realizaciji projekta je pružilo norveško Ministarstvo spoljnih poslova, dok je implementirajuća agencija World Wide Fund (WWF). U implementaciju projekta uključeno je nadležno Ministarstvo, Zavod za zaštitu prirode CG i civilni sektor.

Na teritoriji Crne Gore je na osnovu kriterijuma iz Rezolucije 4 i 6 Konvencije o evropskoj divljoj flori i fauni i njihovim staništima (Bernska Konvencija) i Aneksa I i II Direktive o staništima i Direktive o pticama, identifikovano 156 tipova staništa, 5 vrsta biljaka, 5 vrsta mahovina i 162 vrste beskičmenjaka i kičmenjaka od značaja za zaštitu. Za zaštitu su prepoznata 32 EMERALD područja koja su navedena u Završnom izvještaju o završetku projekta koji je upućen Savjetu Europe (decembar, 2008. god.)

Realizacijom projekta „Geografski informacioni sistem (GIS) za životnu sredinu u Crnoj Gori“ otpočeto je mapiranje granica nacionalnih parkova i predloženih EMERALD područja čime je stvorena odgovarajuća kartografska osnova za planiranje zaštite prirode (komponente pokrivene GIS-om su šume i biodiverzitet).

56. Kakvi su nacionalni planovi u pogledu biodiverziteta?

Saglasno Zakonu o zaštiti prirode („Sl.list CG“, br. 51/08) jedan od osnovnih dokumenata zaštite prirode je Strategija biodiverziteta sa akcionim planom. Projekat izrade „Strategije biodiverziteta sa Akcionim planom“ u Crnoj Gori je finansiran od strane GEF-a (Globalnog fonda za životnu sredinu), dok je Program za razvoj Ujedinjenih nacija bio angažovan kao implementaciona agencija. Vlada Crne Gore je 2009. godine usvojila Nacrt ovog dokumenta za period 2009-2014.

godine, dok je po Programu rada Vlade Crne Gore predviđeno da se do kraja 2009. godine usvoji konačna verzija Strategije.

Realizacija projekta izrade Strategije je podrazumijevala prikupljanje i analizu postojećih podataka i informacija o stanju biodiverziteta u Crnoj Gori, na osnovu kojih su definisani ciljevi Strategije i akcionog plana. U okviru Projekta urađena je Studija zemlje (Country study) zasnovana na postojećim i dostupnim informacijama kojom je identifikovano i analiziralo stanje u oblasti biodiverziteta. Ista je pripremljena u skladu sa uputstvima za pripremu Studije zemlje (*Guidelines for the Preparation of Biodiversity Country Studies*), kao i uputstva za nacionalno planiranje aktivnosti u oblasti biodiverziteta. Uputstva su bazirana na ranijim iskustvima širom Svilja (National Biodiversity Planning: Guidelines Based on Early Experiences around the World), a pripremljena su od strane Svjetskog instituta za resurse, UNEP-a i Svjetske Unije za očuvanje prirode (IUCN).

Strategija je urađena u skladu sa zakonskom regulativom Crne Gore i na osnovu uslova i zahtjeva Konvencije o biološkom diverzitetu, a to su: zaštita biološkog diverziteta, održivo korišćenje njegovih komponenti i pravedna raspodjela koristi od upotrebe genetskih resursa. Na osnovu saznanja i nalaza iz Studije zemlje (Country study) i drugih zvaničnih dokumenata koji se odnose na zaštitu biodiverziteta, i shodno preporukama datim u brojnim dokumentima pod okriljem Konvencije o biološkom diverzitetu, u Strategiji su formulisana osnovna načela i dugoročni i operativni ciljevi zaštite biodiverziteta. Načela i ciljevi Strategije predstavljaju okvir u kome su definisane potrebe i mogućnosti za preduzimanje aktivnosti u cilju zaštite biološkog diverziteta u Crnoj Gori.

Takođe, u Strategiji su posebno utvrđene prijetnje i faktori ugrožavanja biološke raznovrsnosti. Polazeći od istih identifikovani su glavni izazovi za zaštitu biološkog diverziteta, a na koje su odgovori definisani u Akcionom planu za period 2009. – 2014. godina. U Akcionom planu predloženo je 40 mjera i aktivnosti koje su strukturirane u 7 tematskih cjelina, koje će na sveobuhvatan način doprinijeti očuvanju, unaprijeđivanju i obnavljanju biodiverziteta u Crnoj Gori.

U narednom petogodišnjem periodu realizacije Strategije, a u skladu sa raspoloživim organizacionim kapacitetima, obezbijediće se sprovođenje sljedećih mjera i aktivnosti u cilju zaštite biološkog diverziteta i njegovog održivog korišćenja:

- 1) Izgradnja i jačanje dokumentacione osnove u biološkom diverzitetu: Flora Crne Gore; Vegetacijska karta Crne Gore; Fauna ptica Crne Gore; Izrada Programa dugoročnog istraživanja biološkog diverziteta u Crnoj Gori; Revizija obima i povećanje izdvajanja sredstava za potrebe realizacije Programa monitoringa biodiverziteta; Inventarizacija i kartiranje rasprostranjenja endemičnih i zakonom zaštićenih biljnih i (opcionalno) životinjskih vrsta; Identifikacija i izrada Nacionalne mreže područja Natura 2000; Prikupljanje i analiza podataka vezanih za pravednu raspodjelu koristi od genetičkog diverziteta; Izrada Nacionalne klasifikacije staništa (katalog); Inventarizacija invazivnih vrsta.
- 2) Izgradnja i jačanje institucionalnih i kadrovskih kapaciteta za zaštitu biološkog diverziteta;
- 3) Povećanje efikasnosti zakonskog i institucionalnog okvira u oblasti zaštite biodiverziteta / zaštite prirode;
- 4) Sprječavanje i ublažavanje pritisaka na ekosisteme;
- 5) Integracija zaštite biološkog diverziteta u sektore: (i) turizam, (ii) prostorno planiranje i (iii) izgradnja krupne infrastrukture;
- 6) Stavljanje pod zaštitu novih zaštićenih područja prirode;
- 7) Povećanje efikasnog upravljanja zaštićenim područjima prirode.

Crna Gora po bogatstvu vrsta flore i faune i raznovrsnosti ekosistema spada među vodeće zemlje Evrope. Stanje očuvanosti prirode prati se na osnovu godišnjeg programa monitoringa koji donosi Vlada Crne Gore u skladu sa članom 77 Zakona o zaštiti prirode, a realizuje Agencija za zaštitu životne sredine (član 34 Zakona o životnoj sredini). Program monitoringa obuhvata praćenje i ocjenu stanja divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva, njihovih staništa, stanišnih tipova, ekološki značajnih područja, ekosistema, ekološke mreže, kao i tipova predjela, zatim praćenje promjena

geoloških vrijednosti, praćenje stanja zaštićenih dobara i druge elemente od značaja za praćenje stanja očuvanosti prirode. Praćenje stanja biološkog diverziteta u Crnoj Gori se realizuje od 2000-te godine u okviru nacionalnog Programa praćenja stanja životne sredine. Do sada prikupljene informacije još uvijek ne pružaju mogućnost za sveobuhvatnu analizu trendova o stanju populacija indikatorskih vrsta. Generalizacijom rezultata dobijenih kroz Program praćenja stanja životne sredine konstatovano je da su negativne posljedice bile najizraženije na vodenim i šumskim ekosistemima. S tim u vezi, kao prioritetni ekosistemi za zaštitu prepoznati su vodeni i šumski ekosistemi.

Postoji više uzroka koji dovode do gubitka biodiverziteta, među kojim su i: nizak nivo zabrana, ograničenja i podsticaja vezanih za zaštitu biološkog diverziteta / zaštitu prirodnih resursa; demografske, društvene i ekonomske promjene koje utiču na biodiverzitet; nedovoljno učešće interesnih grupa, nedovoljno reformisan institucionalni okvir za upravljanje zaštićenim područjima, realizacija pojedinih aktivnosti koje nijesu kompatibilne sa održivom upotreboom prirodnih resursa.

Kao što je navedeno u odgovoru na pitanje broj 55, na teritoriji Crne Gore je, na osnovu kriterijuma iz Rezolucija 4 i 6 Konvencijom o evropskoj divljoj flori i fauni i njihovim staništima (Bernska konvencija) i Aneksa I i II Direktive o staništima i Direktive o pticama, identifikovano 156 tipova staništa, 5 vrsta biljaka, 5 vrsta mahovina i 162 vrste beskičmenjaka i kičmenjaka od značaja za zaštitu.

Osnovi strateškog planiranja zaštite prirode i očuvanja biološke raznovrsnosti postavljeni su u Nacionalnoj staretgiji održivog razvoja Crne Gore. Ovim dokumentom u okviru zaštite životne sredine kao oblast za prioriteno djelovanje definisana je i oblast „Zaštita biodiverziteta i očuvanje prirodnih vrijednosti (posebno u zaštićenim područjima)“. U ovoj oblasti kao prioritetne utvrđene su sljedeće mjere:

- 1) Povećati nacionalno zaštićena područja prirode na 10% teritorije i zaštititi najmanje 10% obalnog područja; pri identifikaciji zaštićenih područja prirode koristiti evropske tipologizacije staništa značajnih za zaštitu (EMERALD, Natura 2000), vodeći računa da se obuhvate reprezentativni ekosistemi;
- 2) Uspostaviti efikasan sistem upravljanja zaštićenim područjima prirode (uskladjen sa IUCN kategorijama upravljanja, uz obezbjeđenje participativnog pristupa u upravljanju);
- 3) Unaprijediti zakonski okvir za zaštitu biodiverziteta; jačati kadrovske kapacitete i izgraditi djelotvoran sistem za monitoring biodiverziteta.

Od značaja za zaštitu biodiverziteta je i Nacionalna procjena kapaciteta za implementaciju konvencija iz oblasti životne sredine sa akcionim planom iz oblasti biodiverzeta, klimatskih promjena i degradacije zemljišta. Za realizaciju projekta sredstva su obezbijeđena od strane Globalnog fonda za životnu sredinu, dok je kao implementaciona agencija bio angažovan Program za razvoj Ujedinjenih nacija.

U toku je početna faza u realizaciji projekta „Jačanje sistema zaštićenih područja u Crnoj Gori-Strengthening the sustainability of the Protected Areas System of Montenegro (PAS)“, kao i priprema projektne dokumentacije za realizaciju projekta „Održivo finansiranje zaštićenih područja - Protected Area Sustainable Financing Project (PAF)“. Sredstva za realizaciju obezbijeđena su od strane Globalnog fonda za životnu sredinu, dok je Program za razvoj Ujedinjenih nacija implementaciona agencija.

Izvještaj o statusu, problemima i očuvanju marinskog i obalnog biodiverziteta u Crnoj Gori – SAP/BIO (februar 2004.godine) sa relevantnim Akcionim planom (mart 2004) urađen je na nivou preliminarne Strategije u skladu sa zahtjevima Konvencije o zaštiti morske sredine i priobalnog područja Sredozemlja (Barselonska konvencija) i pratećeg Protokola o područjima pod posebnom zaštitom i biodiverzitetu Sredozemlja. Izvještaj je dao procjenu stanja biodiverziteta u obalnom području Crne Gore i identifikovao ključne probleme i mjere zaštite prirode koje je potrebno sprovesti, i sadrži 24 prioritetne akcije (PA). Pet prioritetnih akcija pripremljeno je u obliku Nacionalnih akcionih planova (NAP) u cilju njihove realizacije u okviru implementacije SAP/BIO (Strateški akcioni plan za zaštitu biodiverziteta Mediterana) i to: inventarizacija i mapiranje osjetljivih područja, zaštita Dalmatinskog pelikana (*Pelecanus crispus*), procjena i revizija statusa, režima i upravljačke prakse zaštićenih područja, identifikacija novih zaštićenih područja u obalnoj

zoni i analiza mogućnosti i formulacija prikladne Strategije finansiranja zaštite marinskog biodiverziteta.

Zaštita morskog biodiverziteta utvrđena je kao prioritetno pitanje u okviru implementacije Nacionalne strategije biodiverziteta i Nacionalne strategije održivog razvoja Crne Gore. Kao što je navedeno, prioritetnim mjerama NSOR CG predviđeno je uspostavljanje zaštićenih marinskih područja na tri lokacije (Crna Gora za sada nema zaštićena područja u moru), kao i povećanje površine zaštićenih obalnih područja, u skladu sa Prostornim planom Crne Gore i Prostornim planom za područje posebne namjene morskog dobra. U tom smislu značajna je realizacija Projekta uspostavljanja zaštićenog morskog područja na lokaciji Katići, kroz tehničko-finansijsku podršku obezbijeđenu od strane Ministarstva zaštite životne sredine, kopna i mora Italije. U kontekstu uspostavljanja zaštićenih morskih područja biće značajna i realizacija Programa integrisanog upravljanja obalnim područjem Crne Gore – CAMP Crna Gora čija je realizacija planirana u saradnji sa Mediteranskim akcionim planom u okviru UN Programa za životnu sredinu (regionalni program za realizaciju Barselonske konvencije).

57. Kakvi sistemi zaštićenih područja postoje u smislu očuvanja prirode i u kojoj mjeri su takvi sistemi dovršeni?

Zakon o zaštiti prirode (član 37) definiše kao zaštićene prirodne lokalitete u okviru zaštićenih prirodnih dobara sljedeće : strogi i posebni rezervat prirode, nacionalni park, regionalni park i park prirode, spomenik prirode, zaštićeno stanište i predio izuzetnih odlika.

Istovremeno odredbama člana 37 u zaštićena prirodna dobra spadaju i :

- zaštićene vrste biljaka, životinja i gljiva - strogo zaštićena divlja vrsta i zaštićena divlja vrsta;
- zaštićeni geološki i paleontološki objekti.

Kategorizacija i režim zaštite u zaštićenim područjima dati su u poglavlju V (Kategorizacija i režimi zaštite u zaštićenim prirodnim dobrima) Zakona o zaštiti prirode. U skladu sa odredbama člana 48 koji se odnosi na vrijednovanje zaštićenih područja, kategorizacija zaštićenih prirodnih dobara vrši se na osnovu sljedećih kriterijuma:

- suštinskih svojstava zaštićenog prirodnog dobra: autentičnosti i autohtonosti, odnosno stepenu izvornosti; reprezentativnosti, odnosno stepenu reliktnosti, endemnosti, jedinstvenosti u svojoj vrsti, rijetkosti; raznolikosti, odnosno bogatstvu prirodnih pojava, fenomena i procesa; integralnosti, odnosno funkcionalnog jedinstva; pejzažne atraktivnosti; starosti; očuvanosti područja;
- funkcije i značaja zaštićenog prirodnog dobra: ekološke, kulturno istorijske, vaspitno obrazovne, naučno istraživačke razvojne i dr. Ugroženosti zaštićenog prirodnog dobra.

U skladu sa odredbama člana 49, Zaštićena prirodna dobra se raszvrstavaju u sljedeće kategorije:

I kategorija – zaštićeno prirodno dobro od izuzetnog značaja

II kategorija – zaštićeno prirodno dobro od velikog značaja

III kategorija – značajno zaštićeno prirodno dobro.

Odredbama članova od 50-52 definišu se karakteristike koje mora posjedovati prirodno dobro kako bi bilo klasifikovano u jednu od navedene tri kategorije.

Polazeći od navedenih kriterijuma za kategorizaciju zaštićenih područja, i naročito uzimajući u obzir definicije pojedinih zaštićenih prirodnih dobara sadržanih u članovima 38 - 47 Zakona o zaštiti prirode, istim bi prema Međunarodnoj uniji za zaštitu prirode (IUCN) mogli odgovarati kriterijumi sljedećih IUCN kategorija :

Strogi rezervat-IUCN I

Posebni rezervat - IUCN IV

-
- Nacionalni park - IUCN II
 - Regionalni park – IUCN IV
 - Spomenik prirode - IUCN III
 - Park prirode - IUCN V
 - Zaštićeno stanište - IUCN V
 - Predio izuzetnih odlika – IUCN III

Proglašenje zaštićenih područja na državnom nivou, (nacionalni parkovi), proglašava Skupština Crne Gore donošenjem Zakona, član 55. Zakona o zaštiti prirode. Nacionalnim parkovima upravlja Javno preduzeće za upravljanje nacionalnim parkovima Crne Gore, čiji je osnivač Skupština Crne Gore, sa 4 upravljačke jedinice koje upravljaju tim područjima. Upravljačka jedinica za NP Prokletije koji je proglašen novim Zakonom o nacionalnim parkovima (Sl.list 56/09) do sada nije uspostavljena. Po Zakonu o nacionalnim parkovima Prostorni plan posebne namjene za Nacionalni park „Prokletije“ donijeće se u roku od 18 mjeseci od dana stupanja na snagu ovog Zakona, dok će se Plan upravljanja za Nacionalni park „Prokletije“ donijeti u roku od šest mjeseci od dana donošenja prostornog plana.

Područja sa nižom kategorijom zaštite koja se nalaze na području jedinice lokalne samouprave proglašavaju se odlukom skupština jedinica lokalne samouprave, po prethodno dobijenoj saglasnosti ministarstva nadležnog za zaštitu životne sredine i mišljenja ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, (član 55 Zakona o zaštiti prirode). Dosadašnje iskustvo je pokazalo da je upravljanje ovim područjima uglavnom nezadovoljavajuće, nerijetko slabo, i nepotpuno.

Listu strogo zaštićenih i zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva utvrđuje Ministarstvo nadležno za poslove životne sredine, uz prethodno mišljenje Ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (član 45).

Sva zaštićena prirodna dobra treba da se u skladu sa novim Zakonom o zaštiti prirode upišu u Registar zaštićenih prirodnih dobara koji uspostavlja i vodi Agencija za zaštitu životne sredine (član 61).

Upravljač zaštićenog prirodnog dobra dužan je da, po članu 63. Zakona o zaštiti prirode, doneše godišnji program upravljanja i akt o unutrašnjem redu i obezbijedi službu zaštite. Godišnji plan upravljanja nacionalnim parkom donosi Javno preduzeće, u skladu sa prostornim planom posebne namjene i planom upravljanja (član 14 Zakona o nacionalnim parkovima; član 65 Zakona o zaštiti prirode). Plan upravljanja nacionalnim parkom donosi Vlada, na period od pet godina. Prema članu 66, Zakona o zaštiti prirode, plan upravljanja naročito sadrži: mjere zaštite, očuvanja, unaprjeđivanja i korišćenja zaštićenog prirodnog dobra; razvojne smjernice, smjernice i prioritete za zaštitu i očuvanje zaštićenog prirodnog dobra uz uvažavanje potreba lokalnog stanovništva; način sprovođenja zaštite, korišćenja i upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom; dugoročne ciljeve zaštite i održivog razvoja; analizu i ocjenu uslova za ostvarivanje ciljeva zaštite; prikaz prirodnih resursa i korisnika zaštićenog prirodnog dobra; prioritetne aktivnosti na očuvanju, održavanju i monitoringu prirodnih i drugih vrijednosti i segmenata životne sredine; ocjenu stanja zaštićenog prirodnog dobra; smjernice za naučno-istraživački rad; planirane aktivnosti na održivom korišćenju prirodnih resursa, razvoju i uređenju prostora; prostornu identifikaciju planskih namjena i režima korišćenja zemljišta; aktivnosti na promociji i valorizaciji zaštićenog prirodnog dobra; oblike saradnje i partnerstva sa lokalnim stanovništvom, vlasnicima i korisnicima nepo-kretnosti; dinamiku i subjekte realizacije plana upravljanja i način ocjene sprovođenja; finansijska sredstva za realizaciju plana upravljanja; druge elemente od značaja za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrom.

Po Zakonu o nacionalnim parkovima, član 15 (Sl.list CG br.56/09), godišnji program upravljanja sadrži: mjere zaštite, očuvanja, unaprjeđenja i korišćenja dobara nacionalnog parka; razvojne smjernice, smjernice i prioritete za zaštitu i očuvanje dobara nacionalnog parka uz uvažavanje potreba lokalnog stanovništva; način sprovođenja zaštite, korišćenja i upravljanja nacionalnim parkom; ciljeve zaštite i održivog razvoja; analizu i ocjenu uslova za ostvarivanje ciljeva zaštite; prikaz prirodnih resursa i korisnika dobara nacionalnih parkova; prioritetne aktivnosti na očuvanju,

održavanju i monitoringu prirodnih i drugih vrijednosti i segmenta životne sredine; ocjenu stanja nacionalnog parka; smjernice za naučno-istraživački rad; planirane aktivnosti na održivom korišćenju prirodnih resursa, razvoju i uređenju prostora; prostornu identifikaciju planskih namjena i režima korišćenja zemljišta; aktivnosti na promociji i valorizaciji dobara nacionalnog parka; oblike saradnje i partnerstva sa lokalnim stanovništvom, vlasnicima i korisnicima nepokretnosti; dinamiku i način sproveđenja i realizacije plana upravljanja i godišnjeg programa uravljanja; finansijska sredstva za realizaciju godišnjeg programa upravljanja; druge elemente od značaja za upravljanje nacionalnim parkom u skladu sa Zakonom.

Pri korišćenju dobara nacionalnih parkova, u skladu sa planom upravljanja i godišnjim programom upravljanja, mora se obezbijediti zaštita voda i njihovih obala, zemljišta i šuma, divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva, ribljeg fonda, vazduha, pejzažnih i ambijentalnih vrijednosti i radom stvorenih vrijednosti i drugih prirodnih bogatstava.

U Crnoj Gori su pod zaštitom 53 objekta. U skladu sa nacionalnim zakonodavstvom zaštićeno je 124 929 ha ili 9.04 %, dok se u skladu sa zaštitom po osnovu obaveza iz preuzetih relevantnih međunarodnih sporazuma nalazi 237.899 ha ili 17,22%. Ukupno, po ova osnova, zaštićena područja prirode obuhvataju 20,76% državne teritorije, pri čemu postoje područja koja su zaštićena po ova osnova (npr. NP Skadarsko jezero kao nacionalni park i vlažno područje u skladu sa RAMSAR konvencijom, NP Durmitor kao nacionalni park prirode i UNESCO zaštićeno područje svjetske prirodne baštine).

Kategorije zaštite na teritoriji Crne Gore:

Nivo	Zaštićeno prirodno dobro	Površina	Procentualna zastupljenost
Nacionalni nivo zaštite	Nacionalni parkovi	99 563 ha	7,2 %
	Spomenici prirode	7.773 ha	0.6 %
	Predjeli posebnih prirodnih odlika	322,5 ha	0.02 %.
	Druge zaštićene oblasti –zaštićene opštinskim propisima	15.000 ha	1.08%
	Strogi rezervati prirode	500 ha	0.03 %.
Međunarodno zaštićena područja	Slivno područje rijeke Tare, M&B UNESCO Rezervat Biosfere, uključujući NP Durmitor sa kanjonom rijeke Tare	182.889 ha	
	Nacionalni park „Skadarsko jezero“ - Ramsarsko područje (Lista wetland područja od međunarodnog značaja, posebno kao stanište vodenih ptica)	40.000 ha	
	Kotorsko – Risanski zaliv, Opština Kotor	15.000 ha	

Veća nacionalno zaštićena područja u Crnoj Gori su :

- 1) Nacionalni park „Durmitor“ ,
- 2) Nacionalni park „Skadarsko jezero“ ,
- 3) Nacionalni park „Biogradska gora“,
- 4) Nacionalni park „ Lovćen“,
- 5) Nacionalni park „ Prokletije“.

U kontekstu reforme sistema zaštićenih područja i povećanja površine pod zaštitom, od značaja je realizacija Projekta "Uspostavljanje Emerald mreže u Crnoj Gori" koji je realizacijom u tri faze sproveden tokom 2006., 2007. i 2008. godine. Na realizaciji bio je angažovan Nacionalni tim u

čijem sastavu su bili stručnjaci zaposleni u Zavodu za zaštitu prirode, Prirodno-jačkom muzeju, Nacionalnim parkovima Crne Gore, Institutu za biologiju mora iz Kotora i Prirodno-matematičkog fakulteta –Odsjeka za biologiju. Tokom realizacije ovog projekta Nacionalni tim je identifikovao 114 tipova staništa koji su od značaja za Evropu, 5 vrsta biljaka, 5 vrsta mahovina i 157 vrsta beskičmenjaka i kičmenjaka, 3 biogeografska regiona (mediteranski, kontinentalni i alpski), kao i popise vrsta i tipova staništa po biogeografskim regionima u Crnoj Gori.

Zakonom o zaštiti prirode je propisana i obaveza uspostavljanja ekološke mreže Natura 2000 (član 30), koju čine stanišni tipovi i ekološki značajni lokaliteti, a čiji se djelovi povezuju ekološkim koridorima. Zakonom o zaštiti prirode je definisano da ekološku mrežu utvrđuje Vlada Crne Gore. Aktivnosti na procjeni stanja i ugroženosti stanišnih tipova su u pripremnoj fazi.

Zaštita morskog biodiverziteta utvrđena je kao prioritetno pitanje u okviru implementacije Nacionalne strategije biodiverziteta i Nacionalne strategije održivog razvoja Crne Gore. Prioritetnim mjerama NSOR CG predviđeno je uspostavljanje zaštićenih marinskih područja na tri lokacije (Crna Gora za sada nema zaštićena područja u moru), kao i povećanje površine zaštićenih obalnih područja, u skladu sa Prostornim planom Crne Gore i Prostornim planom za područje posebne namjene morskog dobra. U tom smislu značajna je realizacija Projekta uspostavljanja zaštićenog morskog područja na lokaciji Katići, kroz tehničko-finansijsku podršku obezbijeđenu od strane Ministarstva zaštite životne sredine, kopna i mora Italije. Radnim planom za realizaciju ovog projekta definisana je izrada Studije izvodljivosti za uspostavljanje sistema zaštićenih marinskih područja, kao i aktivnosti na uspostavljanju prvog marinskog zaštićenog područja na lokaciji Katići (obuhvat sektora 48, 49 i 50). U toku su aktivnosti na izradi Studije izvodljivosti.

U kontekstu uspostavljanja zaštićenih morskih područja biće značajna i realizacija Programa integrisanog upravljanja obalnim područjem Crne Gore – CAMP Crna Gora čija je realizacija planirana u saradnji sa Mediteranskim akcionim planom u okviru UN Programa za životnu sredinu (regionalni program za realizaciju Barselonske konvencije).

Kada su u pitanju zaštićena područja prirode ista su ustanovljena u Crnoj Gori na osnovu ranije važećeg Zakona o zaštiti prirode iz 1977. godine. U skladu sa odredbama novog Zakona o zaštiti prirode neophodno je izvršiti prekategorizaciju postojećeg sistema zaštićenih područja, odnosno izvršiti reviziju statusa za određena područja u skladu sa važećim propisima u oblasti zaštite prirode. U odnosu na status nacionalnih parkova neće se vršiti veće izmjene, obzirom da se zaštita nacionalnih parkova reguliše posebnim zakonom. Za ostala zaštićena područja neophodno je donijeti odgovarajuće planove upravljanja i odrediti upravljače u skladu sa važećim Zakonom. Ovo posebno polazeći od činjenice da za značajan broj postojećih zaštićenih područja nakon proglašenja dugi niz godina nijesu imenovani upravljači, odnosno uspostavljene upravljačke strukture i doneseni upravljački planovi. Dakle, u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode iz 2008. godine, u toku je revizija sistema zaštićenih područja i planiranje aktivnosti i dinamike u kontekstu uspostavljanja ekološke mreže. Na taj način vrši se reforma postojećeg sistema upravljanja zaštićenim područjima, kako bi se sa omogućilo uvođenje efikasnog i održivog sistema upravljanja cjelokupnom mrežom zaštićenih područja prirode, odnosno zaštićenih prirodnih dobara.

U toku je početna faza u realizaciji projekta „Jačanje sistema zaštićenih područja u Crnoj Gori-Strengthening the sustainability of the Protected Areas System of Montenegro (PAS)“, kao i priprema projektne dokumentacije za realizaciju projekta „Održivo finansiranje zaštićenih područja - Protected Area Sustainable Financing Project (PAF)“. Sredstva za realizaciju obezbijeđena su od strane Globalnog fonda za životnu sredinu, dok je Program za razvoj Ujedinjenih nacija implementaciona agencija. Navedeni projekti, kroz realizaciju projektnih aktivnosti na pilot lokacijama, imaju za cilj pružanje podrške nacionalnim subjektima u pogledu definisanja optimalnog modela upravljanja i finansiranja zaštićenim područjima, polazeći od obaveza koje proizilaze po osnovu transpozicije relevantnog EU zakonodavstva u nacionalni okvir i obaveza po osnovu implementacije UN konvencije o biološkoj raznovrsnosti.

U skladu sa članom 36 Zakona o zaštiti prirode definisana su prekogranična zaštićena prirodna dobra kao zaštićena prirodna dobra koja se mogu povezivati sa zaštićenim prirodnim dobrima druge države međunarodnim sporazumom. S tim u vezi, značajna je realizacija prekograničnog Projekta „Integralno upravljanje ekosistemom Skadarskog jezera“, za čiju realizaciju sredstva obezbeđuje Globalni fond za životnu sredinu, a Svjetska banka je implementaciona agencija.

U okviru saradnje sa WWF-om, kroz sprovođenje prioriteta Inicijative Dinarskog luka, utvrđena su prioriteti u kontekstu uspostavljanja prekograničnih zaštićenih područja. U toku su aktivnosti na iniciranju povezivanja NP „Durmitor“ u Crnoj Gori i NP „Sutjeska“ u Bosni i Hercegovini, u okviru partnerstva relevantnih nacionalnih subjekata dviju država sa UNDP-em, UNEP-om i UNESCO-om.

U pogledu sistema očuvanja šuma kao prirodnog resursa, značajno je navesti da se šume štite shodno postojećem Zakonu o šumama (Sl.list RCG, br.55/00) kojim se uređuje uzgoj, zaštita, korišćenje i raspolaganje šumom i šumskim zemljištem kao prirodnim bogatstvom.

U skladu sa članom 4 ovog zakona šume mogu biti:

privredne šume koje prvenstveno služe za trajnu proizvodnju drveta i drugih šumskih proizvoda,

zaštitne šume koje prvenstveno služe za zaštitu privrednih i drugih objekata, zemljišta, naselja, izvorišta, vodotoka i dr. i

šume sa posebnom namjenom koje predstavljaju naročite prirodne vrijednosti i prvenstveno su namijenjene za naučna istraživanja i nastavu, oporavak, odmor i rekreaciju i dr.

Zaštitne šume su određene na 66.000 ha i obuhvataju površinu od 16 % šuma i šumskog zemljišta, dok šume u nacionalnim parkovima pokrivaju 12.975 ha ili 3%.

Nacrtom novog Zakona o šumama (član 34) predviđeno je uspostavljanje pojedinih područja u okviru mreže NATURA 2000 na području šumskih ekosistema.

Nacrtom zakona o šumama, takođe je predviđeno je da se u šumama u trećoj zoni zaštite u okviru zaštićenih područja prirode, kao i šumama u okviru ekološke mreže NATURA 2000, primjenjuje način održivog gazdovanja koji je u skladu sa ciljevima zaštite i očuvanja tih područja odnosno njihovih stanišnih tipova.

Ciljevi, smjernice i mjere za obezbjeđivanje posebnih režima gazdovanja šumama određuju se u planovima koji se odnose za zaštićena područja prirode i ekološku mrežu NATURA 2000 i uključuju se u nacionalnu strategiju sa planom razvoja šuma.

S tim u vezi, važno je navesti da se finansiranje ovako definisanih posebnih režima gazdovanja obezbjeđuje iz budžetskih sredstava planiranih za oblast zaštite životne sredine.

(Aneks 206)

58. Koji su glavni (praktični) instrumenti očuvanja prirode (npr. ugovori o upravljanju, planovi očuvanja, sistemi nadoknade, itd.), kontrole planiranja upotrebe zemljišta i sprovodenje postojećih mjera:

a) za zaštićene oblasti;

a) za zaštićene oblasti?

Saglasno članu 62 Zakona o zaštiti prirode, zaštićenim prirodnim dobrom upravljač koji ispunjava uslove u pogledu stručne, kadrovske i organizacione sposobljenosti za obavljanje poslova zaštite, unaprjeđivanja, promovisanja i održivog razvoja zaštićenog prirodnog dobra. Zaštićenim prirodnim dobrom koje se nalazi na šumskim lokalitetima ili su dio tih lokaliteta upravlja organ uprave nadležan za šume.

Značajni instrumenti u planiranju upravljanja posebno zaštićenim područjima jesu:

- **Prostorni planovi posebne namjene:** osnovi planiranja upotrebe zemljišta i sprovodenje postojećih mjera regulisani su Prostornim planovima posebne namjene. Prostorni plan

posebne namjene daje smjernice posebnog režima uređenja i korišćenja (Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata, član 21);

- **Planovi upravljanja zaštićenim oblastima:** donose se na period od pet godina. Plan upravljanja daje smjernice na osnovu kojih se donose:

-godišnji programi upravljanja koji se usaglašavaju sa Planovima upravljanja i Prostornim planovima posebne namjene (član 65 Zakona o zaštiti prirode).

Pored prostornih planova posebne namjene, planova upravljanja i godišnjih programa upravljanja zaštićenim područjima, instrumenti očuvanja prirode, kontrole planiranja upotrebe zemljišta i sprovođenja postojećih mjera za zaštićene oblasti su i: izvještaji o realizaciji programa zaštite prirode koje priprema Zavod za zaštitu prirode Crne Gore, a usvaja Vlada Crne Gore; kompenzatorne mjere (novčana nadoknada, uspostavljanje novog lokaliteta koje ima iste ili slične osobine kao i oštećeni lokalitet) za oštećenje prirode koje utvrđuje Agencija za zaštitu životne sredine, a sprovodi pravno ili fizičko lice koje je svojim aktivnostima izazvalo štetne posljedice u zaštićenom području prirode.

Prostornim planom posebne namjene, planom upravljanja, godišnjim programima upravljanja i posebnim aktima Javnog preduzeća za upravljanje nacionalnim parkovima utvrđuju se uslovi i mjere za zaštitu nacionalnih parkova, uz uvažavanje potreba lokalnog stanovništva

Jedan od glavnih instrumenata očuvanja prirodnih vrijednosti za Nacionalni park "Durmitor" kao UNESCO područje svjetske baštine i Basen rijeke Tare kao područje UNESCO-ovog programa "Čovjek i biosfera -MAB" predstavljajuće posebni Menadžment planovi ovih područja. U skladu sa preporukama Konvencije o svjetskoj baštini ovi planovi će imati za cilj uspostavljanje strateškog okvira za postojeće planove i aktivnosti, kao i sprovođenje dodatnih mjera i odluka u cilju očuvanja i unaprijeđenja izuzetnih prirodnih vrijednosti ovih međunarodno zaštićenih područja. Menadžment planovi biće urađeni u predstojećem periodu.

Poslove upravljanja i unaprjeđivanja nacionalnih parkova vrši Javno preduzeće za nacionalne parkove. U cilju davanja prijedloga za odlučivanje o stručnim pitanjima i za pružanje stručne pomoći u postupku donošenja odluka i pripreme propisa iz oblasti zaštite nacionalnih parkova osniva se Savjet za nacionalne parkove (član 33). U vezi sa sprovođenjem plana upravljanja nacionalnih parkova, zakonom su definisana prava i dužnosti službe zaštite nacionalnih parkova (član 31).

Nadzor nad zakonitošću rada Javnog preduzeća za upravljanje nacionalnim parkovima obavlja Ministarstvo nadležno za poslove životne sredine (član 29 Zakona o nacionalnim parkovima). Inspekcijski nadzor u okviru nadležnosti Ministarstva vrši ekološka inspekcija u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode (član 114) i zakonom kojim se uređuje inspekcijski nadzor. Ekološka inspekcija se nalazi u sastavu Agencije za zaštitu životne sredine.

Organ upravljanja Javnim preduzećem je Upravni odbor (član 29). Javno preduzeće finansira se iz Državnog budžeta, a dijelom samofinansiranjem. Svi prihodi po osnovu pružanja usluga i korišćenja dobara na području nacionalnih parkova idu u budžet JP „Nacionalni parkovi Crne Gore“.

Za četiri nacionalna parka u Crnoj Gori (bez novoproglašenog NP "Prokletije") postoje važeći Prostorni planovi posebne namjene (za NP "Durmitor"- Sl. list CG, broj 20/97 ; za NP "Biogradska gora"- Sl. list CG, broj 44/98 ; za NP "Skadarsko jezero" - Sl. list CG, broj 46/01 ; za NP "Lovćen" - Sl. list CG, broj 19/97.) koji daju generalne smjernice za upravljanje i očuvanje prirode u nacionalnim parkovima.

Zaštićenim prirodnim dobrima koja se nalaze na šumskim lokalitetima ili su dio tih lokaliteta upravlja organ uprave nadležan za šume.

Zaštićenim prirodnim dobrima koja se nalaze na prostoru nacionalnog parka, graniči se sa njim ili se nalaze neposredno uz njihovu granicu, upravlja upravljач nacionalnog parka (Zakon o zaštiti prirode, član 62).

Ostalim, nižim, kategorijama zaštićenih prirodnih dobara upravljaju jedinice lokalne samouprave. Dosadašnje iskustvo je pokazalo da je upravljanje ovim područjima uglavnom nezadovoljavajuće,

nerijetko slabo, i nepotpuno. Najčešće nijesu imenovani i uspostavljeni upravljači na lokalnom nivou, već se mjere zaštite sprovode od strane sekretarijata lokalnih samouprava (organizacione jedinice unutar lokalnih samouprava) koje su zadužene za obavljanje poslova zaštite životne sredine.

Postojeći sistem zaštićenih područja prirode uspostavljen je na osnovu ranije važećeg Zakona o zaštiti prirode iz 1977. godine. U skladu sa odredbama novog Zakona o zaštiti prirode neophodno je izvršiti prekategorizaciju postojećeg sistema zaštićenih područja, odnosno izvršiti reviziju statusa za određena područja u skladu sa važećim propisima u oblasti zaštite prirode. U odnosu na status nacionalnih parkova neće se vršiti veće izmjene, obzirom da se zaštita nacionalnih parkova reguliše posebnim zakonom („Sl.list CG“, br.56/09, od 14.08.2009. godine). Za ostala zaštićena područja neophodno je donijeti odgovarajuće planove upravljanja i odrediti upravljače u skladu sa važećim Zakonom. Ovo je posebno važno polazeći od činjenice da za značajan broj zaštićenih područja dugi niz godina nakon proglašenja nijesu imenovani upravljači, odnosno uspostavljene upravljačke strukture i doneseni upravljački planovi. U skladu sa Zakonom o zaštiti prirode iz 2008. godine, u toku je revizija sistema zaštićenih područja i planiranje aktivnosti i dinamike u kontekstu uspostavljanja ekološke mreže. Na taj način vrši se reforma postojećeg sistema upravljanja zaštićenim područjima, kako bi se omogućilo uvođenje efikasnog i održivog sistema upravljanja cijelokupnom mrežom zaštićenih područja prirode, odnosno zaštićenih prirodnih dobara.

U cilju kvalitetnijeg upravljanja zaštićenim područjima u toku je početna faza u realizaciji projekta „Jačanje sistema zaštićenih područja u Crnoj Gori- Strengthening the sustainability of the Protected Areas System of Montenegro (PAS)“. Ovaj projekat, kroz realizaciju projektnih aktivnosti na pilot lokacijama, ima za cilj pružanje podrške subjektima na nacionalnom i lokalnom nivou u pogledu definisanja optimalnog modela upravljanja sistemom zaštićenih područja, polazeći od obaveza koje proizilaze po osnovu transpozicije relevantnog EU zakonodavstva u nacionalni okvir i obaveza po osnovu implementacije UN konvencije o biološkoj raznovrsnosti. Rezultati istog predstavljaju značajan element u reformi sistema upravljanja zaštićenim područjima u skladu sa novodonesenim Zakonom o zaštiti prirode.

b) za očuvanje prirode van zaštićenih oblasti;

b) za očuvanje prirode van zaštićenih oblasti?

Glavni instrumenti očuvanja prirode, kontrole planiranja upotrebe zemljišta i sprovođenja postojećih mjera za očuvanje prirode van zaštićenih oblasti su:

- 1) Mjere i uslovi zaštite prirode u prostorno - planskoj i projektnoj dokumentaciji;
- 2) Izrada procjene uticaja na životnu sredinu za zakonom predvidjene projekte, radnje i aktivnosti
- 3) Inspeksijski nadzor od strane šumarske inspekcije, ekološke inspekcije i inspektora za zaštitu prostora.

Vrijednosti ostalih područja, izvan granica zaštićenih prirodnih oblasti, evidentiraju se i valoriziraju kroz prostorno - plansku dokumentaciju na lokalnom nivou, u skladu sa smjernicama postavljenim Prostornim planom države Crne Gore. Ciljevima očuvanja prirode van zaštićenih oblasti doprinosi obavezno poštovanje Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl.list RCG, br.80/05), Zakona o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl.list RCG, br.80/05), i Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata (Sl.list CG, broj 51/08). Značajne su i odredbe potvrđenih međunarodnih ugovora: Konvencije o zaštiti morske sredine i priobalnog područja Sredozemlja - Barselonska konvencija (Sl.list RCG, br. 64/07 od 22.10.2007), Protokola o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu, i potpisanih Protokola o integriranom upravljanju priobalnim područjem Sredozemnog mora. Saglasno zakonima i međunarodnim ugovorima utvrđuju se i sprovode mjere zaštite prirode.

Zaštita prirode van zaštićenih oblasti, u pojedinim pitanjima, regulisana je i Zakonom o slatkovodnom ribarstvu, (Sl.list RCG broj 011/07-9), Zakonom o divljači i lovstvu (Sl.list CG broj 052/08-1), Zakonom o šumama (Sl.list RCG 055/00-39), Zakonom o morskom ribarstvu i marikulturi (Sl.list CG 56/09).

Zakon o zaštiti prirode (Sl.list CG, 51/08) obezbjeđuje integralnu zaštitu u zaštićenim oblastima i van njih. Opštim odredbama Zakona propisuju se opšte mjere zaštite i očuvanja prirode. To su: zaštita i očuvanje prirode; zaštita prirodnih dobara; održivo korišćenje prirodnih resursa i prirodnih dobara i kontrola njihovog korišćenja; očuvanje ekoloških mreža i koridora; sprovođenje strategija, planova, programa, osnova i druge dokumentacije; ublažavanje štetnih posljedica izazvanih aktivnostima u prirodi, korišćenjem prirodnih dobara ili prirodnim katastrofama; podsticajne mjere za zaštitu i očuvanje prirodnih dobara. Zakonom se propisuje i obavezno ugrađivanje mera očuvanja biološke raznovrsnosti u sve prostorne planove i planove upravljanja prirodnim dobrima, odnosno u sve sektore (član 7).

U postupku donošenja sektorskih zakona (šumarstvo, lovstvo, upravljanje vodama, poljoprivreda, ribarstvo) Ministarstvo nadležno za poslove zaštite životne sredine imenuje predstavnike koji uzimaju učešća u radnim grupama, kao i u postupku izdavanja mišljenja ili saglasnosti na prijedloge propisa, nastojeći na taj način da omogući integrisanje mehanizama od značaja za održivo korišćenje prirodnih dobara.

Zaštita šuma van zaštićenih oblasti ostvaruje se racionalnim gazdovanjem i obezbjeđivanjem efikasnijeg sistema zaštite šuma, utvrđuju se šumska područja i donose opšte i posebne osnove gazdovanja šumama, program pošumljavanja goleti, programi i planovi gazdovanja šumama (donose se za period od deset godina) i godišnji izvođački projekti kojima se operacionalizuju mjere date u dugoročnim planskim aktima nad čijim sprovođenjem nadzor vrši Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (Zakon o šumama, član 7). Planska dokumenta koja se donose za period od 10 godina (opšte i posebne osnove gazdovanja šumama, program pošumljavanja goleti, programi i planovi gazdovanja šumama) donosi organ državne uprave nadležan za gazdovanje šumama, uz saglasnost ministarstva nadležnog za poslove šumarstva i odobrenje Vlade dok godišnji izvođački projekat donosi organ državne uprave nadležan za gazdovanje šumama. Prilikom donošenja navedenih planova neophodno je pribaviti mišljenje nadležnog organa jedinice lokalne samouprave, odnosno službi koje se na lokalnom nivou bave poslovima u oblasti zaštite životne sredine.

c) za zaštićene vrste?

c) za zaštićene vrste?

U skladu sa Zakonom o zaštiti prirode mjere za očuvanje zaštićenih vrsta u Crnoj Gori su: uspostavljanje ekološke mreže Natura 2000; izrada nacionalnih crvenih lista vrsta životinja, biljaka i gljiva shodno IUCN kategorizaciji; uslovi zaštite prirode u prostorno- planskoj i projektnoj dokumentaciji koji se pribavljaju od Agencije za zaštitu životne sredine; monitoring biljaka, životinja i gljiva po programu koji donosi Vlada Crne Gore; zabrana branja, sakupljanja i korišćenja zaštićenih divljih biljnih vrsta i vrsta gljiva, uznemiravanja i hvatanja zaštićenih vrsta faune, uništavanja staništa uz određene izuzetke; kontrola izvoza/uvoza nacionalno ili međunarodno zaštićenih vrsta kroz sistem dozvola koje izdaje Agencija za zaštitu životne sredine, inspekcijski nadzor ekološke inspekcije, kao i spisak trajno zaštićenih vrsta ptica u Crnoj Gori koji sadrži 297 vrsta od 330 koje se mogu stalno registrirati na teritoriji zemlje, (članovi od 78-99). Pedeset vrsta moguće je registrirati povremeno, dok je 20 vrsta tretirano Zakonom o lovstvu, odnosno ove su vrste zaštićene lovostajem.

Zakon o zaštiti prirode ugrađuje mehanizme i odredbe Direktiva Savjeta Evrope 92/43/EEC o zaštiti prirodnih staništa i divljih biljnih i životinjskih vrsta – Direktiva o staništima (Council Directive on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora, 9 December 1996 (Council Directive 92/43/EEC) - Habitats Directive) i predviđa uspostavljanje ekoloških mreža i ekoloških koridora koje utvrđuje Vlada. Takođe, Zakonom se propisuje obavezno ugrađivanje

mjera očuvanja biološke raznolikosti u sve prostorne planove i planove upravljanja prirodnim dobrima, odnosno u sve sektore.

Prema važećoj zakonskoj regulativi, zaštita vrsta je regulisana i sektorskim zakonima, koji se odnose na korišćenje vrsta i to : Zakonom o slatkovodnom ribarstvu, (Sl.list RCG broj 011/07-9), Zakonom o divljači i lovstvu (Sl.list CG broj 052/08-1), Zakon o šumama (Sl.list RCG 055/00-39), Zakon o morskom ribarstvu i marikulturi (Sl.list CG 56/09).

Prema Zakonu o morskom ribarstvu i marikulturi (Sl.list CG br. 56/09) kočarenje je zabranjeno na dubini manjoj od 50m ili bliže od 3nm od obale. Ova mjera je od značaja u pogledu očuvanja zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta u marinskim ekosistemima..

Zaštita vrsta riba regulisana je sljedećim podzakonskim aktima:

- Pravilnikom kojim se propisuju najmanje dužine tj. veličine raznih vrsta riba koje je dozvoljeno izlovljavati i prodavati (Sl.list CG br 10/2004),
- Pravilnikom o određivanju linije na kojoj voda prestaje biti postojano slana u rijekama koje se ulivaju u more i određivanju granica ribolovnih zabrana (Sl. list CG br 10/2004),
- Pravilnikom o konstrukcijsko - tehničkim osnovama, veličini oka, načinu upotrebe i namjeni pojedinih vrsta mreža i drugih sredstava za obavljanje privrednog i sportskog ribolova, vađenje školjkaša, korala, sunđera i morskog bilja (Sl. list CG br 10/2004).

Zaštita vrsta riba reguliše se i izdavanjem Naredbe o zabrani lova i stavljanja u promet riblje mlađi, nedoraslih riba i drugih morskih organizama. Naredbu, shodno Zakonu o morskom ribarstvu i marikulturi, izdaje Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede na prijedlog Instituta za biologiju mora.

Takođe, kao mjera koja se sprovodi u cilju zaštite vrsta riba u crnogorskom dijelu Jadranskog mora vrši se određivanje područja mriješta riba (bočate vode) na kojima je izlov zabranjen. Kao instrument zaštite vrsta u morskim ekosistemima Institut za biologiju mora daje prijedlog maksimalno dozvoljenog broja ribarskih dozvola i količinu ulova za ekonomski važne vrste riba i drugih morskih organizama, a Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede daje dozvole i određuje zabranu ribolova u pojedinim područjima.

59. Koje su glavne razlike između vaših postojećih propisa o očuvanju prirode i direktiva EK o očuvanju prirode, i koje su najveće poteškoće koje predviđate u pogledu procesa usklađivanja?

Zakonom o zaštiti prirode izvršena je djelimična harmonizacija nacionalnog zakonodavstva sa relevantnim propisima evropskog, i to:

- Direktivom o zaštiti prirodnih i poluprirodnih staništa flore i faune (Council Directive on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora, 9 december 1996 (Council Directive 92/43/EEC) - Habitats Directive), koja je izmijenjena i dopunjena Direktivom 97/62/EC i Regulativom (EC) 1882/2003,
- Direktivom o divljim pticama (Council Directive on the Conservation of wild birds, of 2 april 1979 (Council Directive 79/409/EEC) - Birds Directive) i Uredbom o zaštiti divljih vrsta flore i faune regulisanjem njihovog prometa (31997R0338) (Council Regulation on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein (EC) No 338/97 (Council Regulation 338/97/EC)).

Novi Zakon o zaštiti prirode osigurava očuvanje biološke i predione raznovrsnosti. Ovim propisom u nacionalni zakonodavni okvir se transponuju mehanizmi i instrumenti sadržani u direktivama EU i relevantnim međunarodnim ugovorima i konvencijama u oblasti zaštite prirode kojim je Crna Gora pristupila. Posebno su značajni mehanizmi čijom primjenom se stvaraju preduslovi za uspostavljanje ekološke mreže, propisivanje crvenih lista ugrozenih vrsta, propisivanje karte stanišnih tipova kao obavezne podloge za planiranje namjene prostora, te za obavezno

ugrađivanje uslova i mjera zaštite prirode u sve prostorne planove i sektorske planske dokumente (članovi 30-34; članovi 44-47).

U okviru realizacije projekta „Monitoring napretka u sektoru životne sredine i u zemljama potencijalnim kandidatima, uključujući i Crnu Goru (Progress monitoring for potential Candidate Countries and the Former Yugoslav Republic of Macedonia)“, pokrenutog od strane Generalnog direktorata za životnu sredinu Evropske komisije, pripremaju se godišnji Izvještaji o rezultatima transpozicije EU zakonodavnog okvira u nacionalni sistem. Prema poslednjem izvještaju o realizaciji projekta za treću godinu najveći progres u pogledu usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa direktivama EU konstatovan je u oblasti zaštite prirode i oblasti kvaliteta vazduha. U pogledu efikasnosti transponovanja Direktive o pticama konstatovan je napredak u poređenju sa drugom godinom realizacije projekta sa 66 % na 82% (progres je uglavnom vezan za donošenje Zakona o zaštiti prirode). U odnosu na Direktivu o staništima konstatovan je napredak u poređenju sa drugom godinom realizacije projekta u opsegu 71% na 93 % (i u ovom slučaju ostvareni progres je u najvećoj mjeri vezan za donošenje Zakona o zaštiti prirode u okviru kojeg je, prema ocjenama iz izvještaja, Crna Gora transponovala sve suštinske odredbe Direktive). Pri tom se konstatiše da će se donošenjem podzakonskih akata u okviru Zakona o zaštiti prirode stvoriti uslovi za njegovu implementaciju, odnosno za dalju transpoziciju odredbi navedenih direktiva, i to naročito Aneksa II, III i V Direktive o pticama. U tom smislu, posebno je značajno stvaranje preduslova za uspostavljanje ekološke mreže NATURA 2000, zatim izradu liste stroga zaštićenih i zaštićenih vrsta biljaka, životinja i gljiva i Crvene knjige ugroženih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva itd.

Donošenje Pravilnika o trgovini ugroženim biljnim i životinjskim vrstama treba da stvori potrebne uslove za transponovanje Direktiva EC br. 338/97 i EC br. 939/97. Istovremeno će se stvoriti uslovi za unaprjeđenje implementacije Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore -CITES konvencije (“Sl.list SRJ” br. 11/01, od 17.11.2001. godine) (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora). Na taj način unaprijediće se

regulisanje pitanja uvoza, izvoza i re-izvoza biljnih i životinjskih vrsta, kao i definisanje sadržaja i forme dozvola za uvoz, izvoz i re-izvoz, dozvola za uzgoj vrsta u zarobljeništvu, izдавanja predkonvencijskih sertifikata⁸, kao i sertifikata za razmjenu naučnog materijala. Pravilnikom će se zabraniti i uvoz svih vrsta čiji je uvoz, takođe, zabranjen u EU. Istovremeno biće izvršeno usklađivanje sa evropskom legislativom u pogledu pravila za registrovanje farmi za uzgoj, pravila za uzgoj vrsta u komercijalne svrhe, osnivanja centra za smještaj životinja kojima je potrebna pomoć i dr.

Obaveze u kontekstu transpozicije ostalih relevantnih EU propisa u oblasti zaštite prirode biće definisane u skladu sa Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u EU, a progres koji će po tom osnovu biti ostvaren biće predmet izvještavanja o napretku u kontekstu pripreme izvještaja za petu godinu implementacije (oblast zaštite prirode nije prepoznata kao relevantna za praćenje u četvrtoj godini implementacije projekta).

U kontekstu daljeg usklađivanja nacionalnog zakonodavnno-institucionalnog okvira, posebno će biti značajno odgovoriti na sljedeće izazove:

- Omogućiti kontinuirano unaprjeđenje kapaciteta za implementaciju propisa, prethodno usklađenih sa evropskim zakonodavnim okvirom, kao i implementaciju kapaciteta za sprovođenje podzakonskih propisa;
- Unaprjeđenje sistema upravljanja zaštićenim područjima u skladu sa tekućim usklađivanjem zakonodavnog okvira, a u kontekstu uspostavljanja integrisanog pristupa zaštiti prirode, naročito uzimajući u obzir trenutno podijeljene nadležnosti u ovoj oblasti između više organa državne uprave. Pri tom je značajno obezbijediti primjenu principa održivog korišćenja prirodnih resursa na nacionalnom i lokalnom nivou. Posebno

⁸ Predkonvencijski sertifikati su sertifikati koji će se naknadno izdavati za vrste koje su uvezene u Crnu Goru prije stupanja na snagu CITES Konvencije, odnosno prije 2001. godine, u slučaju njihovog re-exporta.

značajan element odnosi se na obezbjeđivanje sistema održivog finansiranja koji polazi od principa održive valorizacije vrijednosti biološkog diverziteta i potencijala zaštićenih područja na način koji omogućava očuvanje biološke raznovrsnosti u svim specifičnostima koje Crnu Goru uvrštavaju u jednu od hot spot lokacija biodiverziteta u globalnim okvirima.

S tim u vezi naročito značajni aspekti odnose se na:

- Potrebu podizanja svijesti o značaju očuvanja i održivog korišćenja prirodnih resursa i vrijednosti biodiverziteta kao resursne osnove ekonomskog razvoja društva. Ovo naročito sa stanovišta nepostojanja dovoljno izražene svijesti pojedinih sektora u pogledu ugrađivanja ovih principa i na njima zasnovanih kriterijuma u sektorske planove i programe. Takođe, postoji potreba unaprjeđenja platforme za dijalog sa svim relevantnim subjektima (upravljači, vlasnici površina u zaštićenim područjima, lokalno stanovništvo, civilni sektor i relevantne međunarodne organizacije) u cilju stvaranja efikasnog sistema zaštite prirode i zaštićenih prirodnih područja.
- Uvođenje mjera koje podstiču primjenu održivih upravljačkih modela u ekološki značajnim ekosistemima, posebno u pogledu aktivnosti koje doprinose očuvanju biološke raznovrsnosti. Koncept uspostavljanja ekoloških mreža i sprovođenje strateških i planskih dokumenata u oblasti zaštite prirode i održivog korišćenja prirodnih resursa zahtijevaće rast budžetskih izdvajanja u tom pogledu.
- Unaprjeđenje programa monitoringa biodiverziteta, u okviru realizacije Programa monitoringa stanja životne sredine koji sprovodi Agencija za zaštitu životne sredine, a u skladu sa tekućim procesom usklađivanja nacionalnog zakonodavno - institucionalnog okvira u oblasti zaštite životne sredine. S tim u vezi od posebnog je značaja sprovođenje monitoringa u zaštićenim područjima.

60. Da li postoji sistem za sistematski monitoring stanja šuma (naročito u odnosu na efekte prirodnih i antropogenih faktora)?

Sistematski monitoring šuma u odnosu na efekte prirodnih i antropogenih faktora trenutno ne postoji.

Problem sušenja ili umiranja šuma je jedan od ključnih ekoloških problema. Glavni uzročnici navedenog stanja su negativni uticaji: aerozagađenja, patogene mikoflore, štetnih insekata, promjene klime i antropogenog faktora.

U postojećem Zakonu o šumama (Sl.list RCG, br.55/00) nijesu decidno navedene mjere za monitoring zdravstvenog stanja šuma u skladu sa Međunarodnim programu saradnje za procjenu i monitoring efekata zagađenja vazduha na šume (ICP programom). Međutim, članom 48, nacrtu novog Zakona o šumama iz jula mjeseca 2009. godine, predviđeno je da nadležni organ uprave (Uprava za šume) u skladu sa metodologijom monitoringa ICP programa prati i procjenjuje zdravstveno stanje šuma i o tome izvještava Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i javnost. Program monitoringa je sastavni dio Nacionalne strategije koja je sa Planom razvoja šuma, dugoročni, intersektorski dokument. Ovim dokumentom se konkretnizuju i sprovode ciljevi i smjernice za razvoj šuma i podršku šumama koje su utvrđene u Nacionalnoj šumarskoj politici.

U Nacionalnoj šumarskoj politici koja je usvojena od strane Vlade Crne Gore u aprilu mjesecu 2008. godine, u Izjavi o politici br. 22, predviđeni su mehanizmi za sprovođenje monitoringa zdravstvenog stanja šuma kao osnove za upravljanje i instrumenta kontrole rezultata gazdovanja šumama. Odgovornost za sprovođenje ove aktivnosti je u nadležnosti Uprave za šume.

Shodno Međunarodnom programu saradnje za procjenu i monitoring efekata zagađenja vazduha na šume (ICP Forests), u okviru Konvencije o prekograničnom zagađenju vazduha na velikim udaljenostima (*Convention on Long-range Transboundary Air Pollution – CLRTAP*) u Crnoj Gori je uspostavljena mreža od 49 tačaka (16 x 16 km), na kojoj će biti uspostavljen monitoring za praćenje zdravstvenog stanja šuma.

Cilj je da se na uspostavljenim tačkama obezbijedi periodičan uvid u prostorne i vremenske varijacije stanja šuma u odnosu na antropogene (naročito aerozagađivanje) i prirodne faktore stresa preko evropske i nacionalne sistematske mreže bioindikacijskih tačaka (Nivo I).

Od 2003. godine Crna Gora je kao država članica SCG dobila svoj focal centar u Beogradu i jedinstveni identifikacioni broj zemlje (broj 67) u koordinacionom centru u Hamburgu. Iako su podaci za nivo I dostavljani focal centru u toku 2003. i 2004. godine, isti nijesu dodatno proslijeđivani centru u Hamburgu. Stoga u jedinstvenom izvještaju nijesu bili sadržani podaci relevantni za Crnu Goru.

Nakon regulisanja članstva u Programskom koordinacionom centru (PCC) u Hamburgu, realno je očekivati da će Crna Gora od 2010. godine redovno sprovoditi sistematski monitoring stanja šuma.

61. Da li postoji centralizovani sistem za prikupljanje podataka o svim šumskim požarima? Postoji li strategija za sprječavanje šumskih požara?

Propisanu evidenciju o šumskim požarima po gazdinskim jedinicama (Obrazac broj 13) vodi Uprava za šume. Evidencija je propisana Pravilnikom o sadržini i načinu donošenja posebne osnove, programa i plana gazdovanja šumama i izvođačkog projekta („Sl. list RCG“ broj 56/2001. od 21.11.2001.god.) koji je donesen na osnovu člana 24 Zakona o šumama („Sl. list RCG“ broj 55/2000).

Područne jedinice mjesečno dostavljaju izvještaje Upravi za šume gdje se sumiraju podaci o šumskim požarima na godišnjem nivou.

Nacionalna strategija za vanredne situacije determinisala je primarne hazarde na teritoriji države. Jedan od prioritetnih hazarda je požar, koji kao svoju podvrstu ima šumske požare.

Zakonom o zaštiti i spašavanju («Službeni list Crne Gore», broj 13/07) određene su mjere zaštite i spašavanja, među kojim je i zaštita i spašavanje od požara. Obzirom na to da se zaštita i spašavanje sprovodi na osnovu planova za zaštitu i spašavanje, u skladu sa Pravilnikom o metodologiji za izradu elaborata o procjeni ugroženosti od prirodnih, tehničko - tehnoloških i drugih nesreća, stručni tim Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave - Sektora za vanredne situacije izradio je Procjenu ugroženosti od požara za teritoriju Crne Gore. Takođe, na osnovu Pravilnika o metodologiji za izradu planova za zaštitu i spašavanje izrađen je Nacionalni plan za zaštitu i spašavanje od požara.

Pomenuta planska dokumenta obuhvatila su posebno poglavje koje je posvećeno šumskim požarima, definišući mјere za zaštitu i spašavanje koje se moraju preduzimati u svakoj od tri faze spašavanja i to u preventivnoj fazi, fazi spašavanja i fazi otklanjanja posljedica. U ovom dokumentu, takođe, su utvrđeni lokaliteti nastanka šumskih požara i nosioci aktivnosti iz pomenutih faza.

U cilju zaštite od požara integrisano je 5 nivoa operativnih jedinica i to:

- Opštinske službe za zaštitu i spašavanje (vatrogasne jedinice) koje su organizovane na lokalnom nivou i formirane u cilju reagovanja prilikom davanja odgovora u ranoj fazi nesreće;
- Jedinice civilne zaštite koje daju masovnu podršku prilikom akcija zaštite i spašavanja od požara;
- Preduzetne jedinice (jedinice privrednih društava);
- Dobrovoljne jedinice za zaštitu od požara organizovane kao dobrovoljna vatrogasna društva posebno u južnoj i srednjoj regiji;
- Avio-helikopterska jedinica kao organizaciona jedinica Sektora za vanredne situacije i civilnu bezbjednost koja realizuje izviđanje i gašenje požara iz vazduha.

Avio-helikopterska jedinica se nalazi u sastavu Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave – Sektora za vanredne situacije i civilnu bezbjednost. Posjeduje 4 helikoptera (3 kom. AGUSTA BELL i 1 kom. GAZELLE), od kojih je jedan AGUSTA BELL 212 opremljen sredstvima za spašavanje iz vazduha.

Pripadnici operativnih jedinica dužni su da se stručno osposobljavaju i usavršavaju. Stručno osposobljavanje i usavršavanje pripadnika operativnih jedinica vrši Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave.

U okviru realizacije mjera zaštite i spašavanja iz faze preventivne zaštite u 2009. godini izvršena je nabavka 2 aviona za gašenje požara tipa AIR TRACTOR. Takođe, sklopljen je ugovor za nabavku 59 specijalizovanih vozila za opštinske službe za zaštitu i spašavanje. Prva isporuka od 6 vozila biće realizovana do kraja 2009. godine, dok će u toku 2010. godine biti isporučeno 48 vozila. Posljednja isporuka od 5 vozila biće realizovana u januaru 2011. godine.

U ovaj sistem integrisana su i preduzeća koja gazduju šumama, koncesionari šuma, kao i nadležno Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, odnosno Uprava za šume. U okviru njihovih aktivnosti uspostavljena je osmatračka služba Uprave za šume u svim šumskim reonima.

Sektor za vanredne situacije i civilnu bezbjednost Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave uvidom na terenu, kroz aktivnosti svojih područnih jedinica, kao i saradnjom sa svim subjektima koji su Nacionalnim akcionim planom za zaštitu i spašavanje utvrđeni kao subjekti koji čine dio integriranog odgovora na požar, sačinjava detaljnju bazu podataka o šumskim požarima (kao i o drugim požarima). Navedeno se sprovodi u kontinuitetu tokom prethodne tri godine, čime se omogućava da se kroz analizu podataka vrše dopune prema procjeni ugroženosti.

F. Kontrola industrijskog zagađenja i upravljanje rizikom

62. Koje su glavne odlike propisa koji se odnose na emisije industrijskih polutanata u vazduh, vodu i zemljište, a posebno emisije iz velikih kotlovnih postrojenja (snage iznad 50 MWh)?

Ne postoje posebni propisi koji se odnose na emisije industrijskih polutanata u vazduh, vodu i zemljište, već je ovo pitanje regulisano pojedinačnim propisima za vazduh i vodu.

Zakonski okvir zaštite vazduha od zagađivanja čine Zakon o kvalitetu vazduha (»Službeni list RCG«, broj 48/07), Zakon o ratifikaciji Kjoto protokola (»Službeni list RCG« broj 17/07) i Zakon o životnoj sredini (»Službeni list RCG« broj 48/08).

Pravilnikom o rokovima i načinu mjerjenja kvaliteta i količine ispuštenih štetnih materija u vazduhu na izvorima zagađivanja (»Službeni list SRCG« br. 4/82), donijetim 1982.g. (na osnovu tada važećeg Zakona o zaštiti vazduha od zagađivanja, »Službeni list SRCG«, broj 14/80), kao i Pravilnikom o emisiji zagađujućih materija u vazduh iz 2001.g. (»Službeni list RCG« broj 25/01), definisane su maksimalne dozvoljene emisije zagađujućih komponenti u vazduhu za brojne izvore zagađivanja, uključujući metalurgiju, hemijsku industriju, proizvodnju energije, tretman otpada i mobilne izvore. Prema Pravilniku iz 1982. g., izvori zagađivanja vazduha su: industrijski pogoni, tehnološki procesi, uređaji i objekti iz kojih se zagađujuće materije ispuštaju u vazduh. Međutim, Pravilnikom iz 2001. g. nijesu definisane granične vrijednosti emisija (GVE), već granični maseni protoci za pojedine zagađujuće komponente. GVE u smislu koncentracije (mg po m³ i času) su definisane Pravilnikom iz 1982. g., koji se takođe i dalje primjenjuje. Definisana je takođe i metodologija mjerjenja, kao i uzimanje uzoraka, način evidentiranja, dostavljanje podataka i uslovi koje u pogledu stručne spreme zaposlenih, tehničke opremljenosti i prostora mora da ispunjava ovlašćena institucija za praćenje zagađivanja životne sredine emisijom zagađujućih komponenti u vazduhu.

Ne postoji poseban propis kojim se uređuju emisije iz velikih kotlovskekih postrojenja. Planirano je da se na osnovu člana 11 Zakona o kvalitetu vazduha, usvoji Uredba o utvrđivanju graničnih vrijednosti emisija zagađujućih materija u vazduh iz stacionarnih izvora koja će biti usklađena sa zahtjevima direktiva 32001L0080 (LCP direktiva), 31999L0013, 32000L0076 i 31987L0021. Uredbom će se uređaji za loženje, razvrstati u tri grupe (u zavisnosti o toplotnoj snazi i vrsti goriva): mala ložišta, srednja ložišta i velika ložišta, a takođe će se odrediti posebne granične vrijednosti emisije zagađujućih supstanci. Posebne granične vrijednosti zagađujućih materija određuje se i za stacionarne plinske turbine i motore s unutrašnjim sagorijevanjem, kao i način praćenja emisije. Izrada ovog akta (Uredbe) predviđena je i Nacionalnim planom za integraciju Crne Gore u EU za period 2008-2012.

Zakonom o vodama (»Službeni list RCG«, broj 27/07) reguliše se zaštita voda od zagađivanja i predstavlja, u smislu ovog zakona, skup mjera i postupaka kojima se održava kvalitet voda, odnosno unapređuje do nivoa propisanog za korišćenje po pojedinim namjenama. Zaštita voda od zagađivanja sprovodi se radi obezbeđenja neškodljivog i nesmetanog korišćenja voda, zaštite zdravlja ljudi, životinjskog i biljnog svijeta i zaštite životne sredine (za odgovor na ovo pitanje relevantne su informacije sadržane u odgovori na pitanje br 46). Zaštita voda od zagađivanja sprovodi se zabranom, ograničavanjem i sprječavanjem unošenja u vode opasnih i štetnih materija, propisivanjem, nalaganjem i preduzimanjem drugih mjera za očuvanje i poboljšanje kvaliteta voda.

Pravilnikom o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda (»Službeni list Crne Gore«, broj 45/08 od 31.07.2008) definisane su i industrijske otpadne vode. Ovim pravilnikom bliže se propisuje kvalitet i sanitarno-tehnički uslovi za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, način i postupak ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalni broj ispitivanja i sadržaj izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda.

Zakon o poljoprivrednom zemljištu (»Službeni list RCG« broj 15/92) propisuje način zaštite ovog resursa. Na osnovu ovog zakona usvojen je Pravilnik o dozvoljenim koncentracijama štetnih i opasnih materija u zemljištu i metodama za njihovo ispitivanje (»Službeni list RCG« broj 18/97). Navedeni propisi predstavljaju elemente zakonskog okvira za realizaciju godišnjeg Programa monitoringa stanja životne sredine. Naime, Program ispitivanja sadržaja opasnih i štetnih materija u zemljištu je jedan je jedan od šest posebnih programa koji čine Program monitoringa stanja životne sredine .

63. Postoji li sistem izdavanja dozvola za integrisano sprječavanje i kontrolu zagađenja (IPPC)?

IPPC sistem uveden je u Crnoj Gori donošenjem sljedećih zakona:

- Zakona o zaštiti životne sredine (»Službeni list CG«, broj 48/08), kojim se definišu polazne osnove za uvođenje integriranog sprječavanja i kontrole zagađivanja kroz sistem izdavanja integrisane dozvole za rad novih i postojećih postrojenja koja mogu imati negativne uticaje na zdravlje ljudi i životnu sredinu;
- Zakona o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine (»Službeni list CG«, br. 80/05; 54/09) – IPPC zakon, kojim su propisane vrste aktivnosti i postrojenja, uslovi i postupak izdavanja integrisane dozvole, nadzor i druga pitanja od značaja za sprječavanje i kontrolu zagađivanja životne sredine. Zakon je usvojen u decembru 2005. godine, a primjenjuje se od januara 2008. godine. Ovim zakonom uređuju se uslovi i postupak izdavanja integrisane dozvole za postrojenja i aktivnosti koje mogu imati negativne uticaje na zdravlje ljudi, životnu sredinu ili materijalna dobra, vrste aktivnosti i postrojenja, nadzor i druga pitanja od značaja za sprječavanje i kontrolu zagađivanja životne sredine.

Zaokružen IPPC sistem obuhvata i set podzakonskih propisa koga čine:

- Uredba o vrstama aktivnosti i postrojenja za koje se izdaje integrisana dozvola (»Službeni list CG«, broj 07/08);
- Uredba o kriterijumima za određivanje najboljih dostupnih tehnika, za primjenu standarda kvaliteta, kao i za određivanje graničnih vrijednosti emisija u integrisanoj dozvoli (»Službeni list CG«, broj 07/08);
- Uredba o sadržini programa mjera prilagođavanja rada postojećeg postrojenja ili aktivnosti propisanim uslovima (»Službeni list CG«, broj 07/08);
- Pravilnik o sadržini i načinu vođenja registra izdatih integrisanih dozvola (»Službeni list CG«, broj 03/08);
- Pravilnik o sadržini, obliku i načinu popunjavanja zahtjeva za izdavanje integrisane dozvole (»Službeni list CG«, broj 03/08);
- Pravilnik o sadržini i obliku integrisane dozvole (»Službeni list CG«, broj 03/08).

U toku je izrada **Programa usklađivanja pojedinih privrednih grana** (postojećih postrojenja) sa odredbama Zakona o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine. Na osnovu Uredbe o vrstama aktivnosti i postrojenja za koje se izdaje integrisana dozvola (Službeni list CG 07/08), ekološka inspekcija je identifikovala 12 postrojenja (tzv IPPC postrojenja).

Za postojeća postrojenja i aktivnosti operater je dužan da pribavi dozvolu do 2015. godine u skladu sa Programom usklađivanja pojedinih privrednih grana sa odredbama zakona čija je izrada u toku. Rokovi za podnošenje zahtjeva za izdavanje integrisane dozvole (za postojeća postrojenja i aktivnosti) – najkasnije godinu dana prije roka određenog za usklađivanje privredne grane kojoj pripada postrojenje.

Danom stupanja na snagu Zakona o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine (01. januar 2008. godine) nijedno novo postrojenje ne može započeti rad bez integrisane dozvole. Do sada nije bilo zahtjeva za izdavanje integrisanih dozvola za nova postrojenja, jer i nije bilo početka izgradnje ovakvih postrojenja od dana primjene ovog zakona.

64. Postoje li odredbe koje se odnose na učešće javnih ili privatnih preduzeća u sistemima provjere stanja životne sredine?

Zakon o zaštiti životne sredine (»Službeni list CG«, broj 48/08) članom 21 propisao je instrumente za zaštitu životne sredine. Kao jedan od instrumenata, propisan je i sistem za upravljanje životnom sredinom (EMAS), dok će se primjena svih instrumenata urediti posebnim propisom. Zakonom je data mogućnost (član 29) da se radi uključivanja u sistem upravljanja i kontrole zaštite životne sredine i informisanja javnosti o uticajima pojedinih djelatnosti na životnu sredinu, pravna lica i preduzetnici mogu uključiti u sistem Evropske unije za ekološko upravljanje (sistem EMAS), dok će registar pravnih lica i preduzetnika upisanih u sistem EMAS-a voditi Agencija.

Način uključivanja pravnog lica i preduzetnika u sistem EMAS, uslove koje pravno lice i preduzetnik moraju ispuniti za uključivanje u sistem EMAS, način prikupljanja podataka o uključenim pravnim licima i preduzetnicima, sadržaj i način vođenja registra urediće se propisom Vlade, koji će biti usaglašen sa zahtjevima EMAS Uredbe (Uredba broj 761/2001 Evropskoga parlamenta i Savjeta kojom se omogućava dobrovoljno učešće organizacija u programu ekonadžmenta i šema provjere Zajednice). Nacionalnim planom za integraciju Crne Gore u EU za period 2008-2012, predviđena je izrada ovog akta.

65. Postoje li mjere za sistem postavljanja ekoloških naljepnica?

Mogućnost uspostavljanja ekološkog znaka propisana je čl. 64 i 65 Zakona o zaštiti životne sredine (»Službeni list CG«, broj 48/08) kojim je predviđeno da se ekološki znak utvrđuje za proizvode namijenjene opštoj potrošnji, izuzev proizvoda za ishranu, pića i farmaceutskih proizvoda koji u poređenju sa sličnim proizvodima manje zagađuju životnu sredinu pri proizvodnji, plasmanu, prometu, potrošnji i odlaganju ili su dobijeni reciklažom otpada.

Ekološki znak utvrđuje se i za procese i usluge koji manje zagađuju životnu sredinu. Za proizvode, procese ili usluge pravno lice i preduzetnik može dobiti pravo na korišćenje ekološkog znaka ako se njihovom proizvodnjom, odnosno odvijanjem, odnosno pružanjem smanjuje:

- 1) potrošnja energetskih resursa;
- 2) emisija štetnih i opasnih materija;
- 3) proizvodnja otpada;
- 4) potrošnja prirodnih resursa i dr.

Bliže uslove i postupak za dobijanje prava na korišćenje ekološkog znaka, iznos troškova nastalih dodjelom prava na korišćenje ekološkog znaka, izgled i način upotrebe ekološkog znaka za proizvode, procese i usluge propisaće Ministarstvo (nadležno za zaštitu životne sredine). Propis će biti usaglašen sa zahtjevima Uredbe o ekološkom znaku broj 1980/2000 Evropskog parlamenta i Savjeta o revidiranoj šemi za dodjelu ekološkog znaka na nivou Zajednice. Takođe, akt o dodjeli prava na korišćenje ekološkog znaka propisaće Ministarstvo (nadležno za zaštitu životne sredine). Nacionalnim planom za integraciju Crne Gore u EU za period 2008-2012, predviđena je izrada ovog akta.

Pravo na korišćenje ekološkog znaka dodjeljivaće se za period do tri godine, na osnovu zahtjeva za dobijanje ekološkog znaka koji će zainteresovano lice podnositи Ministarstvu.

Troškove dodjele prava na korišćenje ekološkog znaka snosi podnositelj zahtjeva.

Pravo na korišćenje ekološkog znaka oduzima se ako proizvod, proces ili usluga prestane da ispunjava jedan od uslova za dodjelu znaka. Zakonom je predviđena i kaznena odredba za pravna lica i preduzetnike ako ne koriste ekološki znak na propisani način.

66. Kako državni organi postupaju u vezi s problemom industrijskih rizika i akcidenata i kako ih kontrolišu? Da li postoji sistem kojim se kontrolišu veći rizici od akcidenata (Seveso)?

Članom 21 Zakona o zaštiti životne sredine (»Službeni list CG«, broj 48/08) propisani su instrumenti za zaštitu životne sredine. Jedan od instrumenata je i sprječavanje i kontrola udesa koji uključuju opasne materije, dok će se primjena svih instrumenata urediti posebnim propisom. Zakonom je definisano da se sprječavanje udesa odnosi na postrojenja u kojima ili putem kojih se obavljanjem djelatnosti postrojenja opasne materije: proizvode; prerađuju; skladište; nastaju kao nusproekt u procesu proizvodnje; koriste kao sirovine u proizvodnji, odnosno tehnološkom procesu; transportuju unutar postrojenja i/ili odlažu u svrhu proizvodnog procesa, odnosno mogu nastati prilikom velikog udesa.

Popis vrsta opasnih materija, način utvrđivanja količina, dozvoljene količine i kriterijume za kategorizaciju i karakterizaciju opasnih materija, kao i druga pitanja od značaja za postupak sprječavanja udesa, bliže će se urediti propisom Vlade (član 24 Zakona o životnoj sredini) koji će biti usaglašen sa zahtjevima SEVESO II Direktive o kontroli opasnosti od velikih nesreća koje uključuju opasne materije. Nacionalnim planom za integraciju Crne Gore u EU za period 2008-2012, predviđena je izrada ovog akta.

Takođe, Zakonom o zaštiti životne sredine je propisano (član 25) da svako ko dođe do saznanja o udesu dužan je da o tome, bez odlaganja, obavijesti Agenciju za zaštitu životne sredine i druge nadležne organe i da, u skladu sa svojim mogućnostima, preduzme mjere sprječavanja, smanjenja i otklanjanja posljedica udesa. Pravno lice i preduzetnik odgovorni za udes dužni su da, bez odlaganja, organizuju i sprovedu planirane mjere i postupke reagovanja na udes i angažuju ljudi i sredstva, u skladu sa posebnim propisom. Ova obaveza odnosi se i na pravna lica i preduzetnike koji nijesu odgovorni za udes, ako na području na kojem vrše djelatnost nastanu posljedice udesa.

Članom 26 Zakona o zaštiti životne sredine definisano je da se u slučaju udesa, zavisno od obima udesa i procjene posljedica koje predstavljaju opasnost po ljudsko zdravlje i životnu sredinu, proglašava se stanje ugroženosti životne sredine i obavještava javnost o preduzetim mjerama. Stanje ugroženosti životne sredine proglašava Ministarstvo (nadležno za zaštitu životne sredine), odnosno organ jedinice lokalne samouprave. Za udese sa prekograničnim uticajima stanje ugroženosti životne sredine proglašava Vlada.

Takođe, Crna Gora je usvojila Zakon o potvrđivanju Konvencije o prekograničnim efektima industrijskih udesa (Sl.list CG, br.009/08-21).

Pitanje industrijskih rizika i akcidenata na vodama riješeno je članom 78 Zakona o vodama. Zaštita voda u slučaju havarijskih zagađenja sprovodi se u skladu sa operativnim planom zaštite od havarijskih zagađenja.

Operativni plan zaštite od havarijskih zagađenja, naročito, sadrži:

- osnovne podatke o odgovornim licima, organima, privrednim društvima, drugim pravnim licima, ustanovama i preduzetnicima za sprovođenje zaštite,
- postupke u cilju ublažavanja ili otklanjanja mogućih negativnih efekata na režim voda, vodene ekosisteme, sisteme zavisne od vodenih ekosistema i životnu okolinu.

Operativni plan zaštite voda od havarijskih zagađenja za vode od značaja za državu priprema i sprovodi nadležni organ uprave, a donosi Ministarstvo (nadležno za vodoprivredne djelatnosti), uz saglasnost ministarstva nadležnog za poslove zaštite životne sredine, na period od dvije godine.

Operativni plan zaštite voda od havarijskih zagađenja za vode od lokalnog značaja, uz saglasnost nadležnog organa uprave, donose i sprovode jedinice lokalne samouprave, na period od dvije godine.

Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave je definisalo Zakonom o zaštiti i spašavanju (»Službeni list CG«, br. 13/07) da zaštita i spašavanje obuhvata skup mjera i radnji koje se preduzimaju u cilju otkrivanja i sprečavanja opasnosti od prirodnih nepogoda, požara, tehničko-tehnoloških nesreća, hemijskih i drugih nesreća, kao i spašavanje građana i materijalnih dobara ugroženih njihovim djelovanjem. U tom cilju doneseni su propisi za normativno uređenje svih relevantnih oblasti značajnih za sprječavanje nastanka vanrednih situacija i saniranje posljedica, koji su harmonizovani sa regulativom Evropske unije, i to:

- 1) Zakon o zaštiti i spašavanju (»Službeni list CG«, br. 13/07);
 - 2) Zakon o prevozu opasnih materija (»Službeni list CG«, br. 05/08);
 - 3) Zakon o eksplozivnim materijama (»Službeni list CG«. 49/08);
- 1) Zakon o eksplozivnim materijama, zapaljivim tečnostima i gasovima (»Službeni list CG«; br. 44/76, 49/76, 34/86 i 11/88, koji se primjenjuje samo u dijelu zapaljivih tečnosti i gasova, jer je dio koji se odnosi na eksplozivne materije prestao da važi donošenjem Zakona navedenog u tački 3), kojim su propisane preventivne mjere bezbjednosti koje se moraju sprovoditi prilikom vađenja, prerade i pretakanja zapaljivih tečnosti i gasova, izgradnje objekata u kojima se prerađuju i smještaju ove materije, kao i prilikom rukovanje i upotrebe tih materija.

Nacionalna strategija za vanredne situacije, kao najvažniji strateški dokument u oblasti zaštite i spašavanja, ima za cilj uspostavljanje adekvatnog državnog odnosa prema vanrednim situacijama i organizovanja državnih i drugih institucija za efikasnu akciju u vanrednim situacijama izazvanih svim oblicima prirodnih nesreća, tehničko-tehnoloških havarija i epidemija zaraznih bolesti.

Zakonom o zaštiti i spašavanju, je uređeno područje odgovornosti, kao i prava i obaveze svih učesnika u zaštiti i spašavanju (građana, pravnih lica, jedinica lokalne samouprave i organa državne uprave), i to u prevenciji, pripremanju za slučaj vanrednih situacija, stručnoj i profesionalnoj zaštiti i spašavanju civilnog stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara, kao i saniranju nastalog stanja koje je prouzrokovala određena vanredna situacija. Prema navedenom Zakonu, zaštita i spašavanje se sprovodi na osnovu nacionalnih akcionalih planova, opštinskih planova i planova za zaštitu i spašavanje privrednih društava, drugih pravnih lica i preduzetnika, pri čemu opštinski i preduzetni planovi moraju biti usagašeni sa nacionalnim akcionalim planovima.

Na osnovu ovog zakona u toku 2008. godine doneseni su sljedeći podzakonski propisi:

- Pravilnik o metodologiji za izradu elaborata o procjeni ugroženosti od prirodnih, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća („Službeni list CG”, br. 41/08) i
- Pravilnik o metodologiji za izradu planova za zaštitu i spašavanje („Službeni list CG”, br. 44/08).

Na osnovu navedenih pravilnika urađen je i Nacionalni akcioni plan u slučaju djelovanja hemijskog akcidenta.

Takođe, Zakonom o zaštiti i spašavanju je propisano (član 21) da Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave, preko Operativno komunikacionog centra - Centra 112 u hitnim situacijama prima pozive u vezi neposredne prijetnje od rizika i nastanka rizika i putem sredstava veze, primjenom standardnih operativnih postupaka, hitno obavještava nadležne organe i druge učesnike zaštite i spašavanja i koordinira djelovanje po pozivu.

Sektor za vanredne situacije i civilnu bezbjednost Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave sačinjava i ažurira podatke o opasnim materijama. U dijelu upravljanja rizicima koji se odnose na otrove i radioaktivne materije, pored ovog Ministarstva nadležni su i Ministarstvo zdravlja i Agencijom za zaštitu životnu sredinu. Baza podataka opasnih materija je od presudnog značaja za izradu procjene ugroženosti na državnom nivou. Takođe, vode se detaljni podaci o prometu eksplozivnih materija što obuhvata pregled nabavki, skladištenja, transporta i upotrebe istih.

Formiran je Nacionalni tim za djelovanje u slučaju CBRN (hemijskog, biološkog, radijacionog/nuklearnog) akcidenta, kao multidisciplinarno, stručno i savjetodavno tijelo. U tim su uključeni eksperti iz Sektora za vanredne situacije i civilnu bezbjednost, Centra za ekotoksikološka ispitivanja, Agencije za zaštitu životne sredine, Kliničkog Centra CG i Ministarstva odbrane.

G. Hemikalije

67. Koje su glavne odlike propisa koji se odnose na hemijske supstance?

Zakon o hemikalijama (Sl. list RCG, br. 11/07) stupio je na snagu 2007. godine. To je prvi nacionalni propis u ovoj oblasti kojim se utvrđuju postupak prijavljivanja i stavljanja u promet novih i postojećih hemikalija, postupak ocjenjivanja i procjene rizika od hemikalija, klasifikacija, pakovanje i označavanje hemikalija, uvoz i izvoz, i druga pitanja od značaja za zaštitu života i zdravlja ljudi i životne sredine.

Zakon je izrađen polazeći od prava Evropske unije, odnosno standarda prava konkurenčije koji su utvrđeni: Direktivom Savjeta 31992L0032 odnosno Direktivom 31967L0548 o klasifikaciji, pakovanju i obilježavanju opasnih hemikalija, Direktivom Komisije 31993L0067 o principima procjene rizika za čovjeka i životnu sredinu od supstanci koje se prijavljuju (notifikuju) u skladu sa Direktivom 31967L0548, kao i Uredbama 31993R0793R(01) o procjeni i suzbijanju rizika od postojećih materija i 32003R0304 o izvozu i uvozu opasnih hemikalija.

U Zakon o hemikalijama uključene su i obaveze koje proističu iz Direktive 32004L0010 o harmonizaciji zakona, uredbi i administrativnih propisa u vezi sa primjenom principa dobre

laboratorijske prakse i odobrenja primjene testova na hemikalijama, te Odluke Komisije 31985D0071 u vezi sa listom hemijskih supstanci - EINECS lista (*European Inventory of Existing Comercial Chemical Substances*) tj. evropskim inventarom postojećih komercijalnih hemikalija i Uredbe 32006R1907 u vezi sa registracijom, razvojem, odabranjem i ograničenja hemikalija (REACH) i ustanovljavanjem Evropske Agencije za hemikalije.

Na osnovu Izvještaja o praćenju napretka u Crnoj Gori u toku treće godine realizacije Projekta „Monitoring napretka u sektoru životne sredine, uključujući i zemlje potencijalne kandidate“, može se konstatovati da je transpozicija u oblasti hemikalija u veoma ranoj fazi, izuzev Direktive o namjernom unošenju genetski modifikovanih organizama (GMO). Implementacija u sektoru hemikalija je, takođe, u ranoj fazi, mada su imenovani nadležni organi za većinu direktiva relevantnih za hemikalije.

S tim u vezi, Zakon o hemikalijama predstavlja dobru pravnu osnovu za donošenje podzakonskih akata iz ove oblasti. U tom kontekstu, značajno je navesti da su u Nacionalnom programu za integraciju Crne Gore u EU (NPI) za period 2008-2012. godine, definisani kratkoročni i srednjoročni prioriteti kojim se utvrđuje obaveza izrade neophodnih zakonskih i podzakonskih akata.

Usporavanje realizacije planiranih aktivnosti uslovljeno je postojanjem preklapanja u pogledu nadležnosti u oblasti hemikalija između Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja i Ministarstva turizma i zaštite životne sredine. Donošenjem Uredbe o izmjenama i dopunama Uredbe o organizaciji i načinu rada državne uprave (Sl. list CG, br 59/09) iz septembra 2009. godine i izborom novog saziva Vlade utvrđene su nadležnosti za oblast hemikalija. U skladu sa članom 17b ove Uredbe, Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine vrši poslove uprave koji se odnose na hemikalije, dok u skladu sa članom 44c Agencija za zaštitu životne sredine vrši stručne i sa njima povezane upravne poslove koji se odnose na hemikalije.

U skladu sa članom 15. Uredbe, Ministarstvo zdravlja je odgovorno za izdavanje saglasnosti za prevoz preko državne granice i u unutrašnjem saobraćaju otrova i za oblast proizvodnje i prometa otrova.

Do donošenja podzakonskih akata planiranih u oblasti hemikalija, u skladu sa Zakonom o hemikalijama i planom aktivnosti u NPI-u, na snazi su odredbe sljedećih propisa koje su u skladu sa Zakonom o hemikalijama :

- Zakon o proizvodnji i prometu otrovnih materija (Sl. list SRJ, br.15/95, 28/96, 37/02);
- Spisak otrova čiji su proizvodnja, promet i korišćenje zabranjeni (Sl. list SRJ, br. 12/00);
- Rješenje o utvrđivanju liste otrova (Sl. list SRJ, br.25/94);
- Zakon o prevozu opasnih materija (Sl. list CG, br. 05/08).

68. Postoji li zvanični registar hemikalija koje postoje na vašem tržištu? Jesu li identifikovane "nove" hemijske supstance? Je li predviđen organ nadležan za prijavljivanje "novih" supstanci?

Ne postoji službeni registar hemikalija na tržištu, ali je u skladu sa članom 5, Zakonom o hemikalijama, data osnova za objavljivanje Evropske liste postojećih komercijalnih hemikalija (EINECS lista) i Evropske liste notifikovanih komercijalnih hemikalija (ELINCS lista).

Do realizacije prethodno navedene aktivnosti na snazi su sljedeći propisi:

- Zakon o proizvodnji i prometu otrovnih materija (Sl. list SRJ, br.15/95, 28/96, 37/02);
- Spisak otrova čiji su proizvodnja, promet i korišćenje zabranjeni (Sl. list SRJ, br. 12/00);
- Rješenje o utvrđivanju liste otrova (Sl. list SRJ, br.25/94);
- Zakon o prevozu opasnih materija (Sl. list CG, br. 05/08).

b) Jesu li identifikovane "nove" hemijske supstance? Je li predviđen organ nadležan za prijavljivanje "novih" supstanci?

Poglavljem II Zakona o hemikalijama, u članovima 7 - 22, detaljno se definiše proces prijavljivanja nove hemikalije. Prijavu za novu hemikaliju, privredno društvo ili drugo pravno lice podnosi nadležnom organu za prijavljivanje „novih“ hemijskih supstanci, odnosno Ministarstvu uređenja prostora i zaštite životne sredine. U skladu sa članom 8, stavovi 3. i 8, u Nacionalnom programu integracije (NPI) planirano je donošenje Pravilnika o postupku prijavljivanja nove hemikalije (u skladu sa Direktivom 31967L0548). Istim će, između ostalog, biti utvrđen bliži sadržaj tehničkog dosjeda i druge dokumentacije koja prati prijavu nove hemikalije. Polazeći od podjele nadležnosti u oblasti hemikalija koja je definisana novom Uredbom o organizaciji i načinu rada državne uprave ispunjeni su preduslovi za uspostavljanje Radne grupe sa zadatkom izrade navedenog Pravilnika.

Do sada nije bilo zahtjeva za prijavu „nove“ hemijske supstance, tako da u Crnoj Gori još uvijek nijesu identifikovane „nove“ hemijske supstance.

Poglavlje VII Zakona o hemikalijama posvećeno je obavezi obavještavanja. U tom smislu, članom 46. definisane su, na primjer, obaveze Podnosioca prijave nadležnom Ministarstvu uređenja prostora i zaštite životne sredine u pogledu dostavljanja najmanje jednom godišnje, u pisanoj formi, između ostalih, i podataka o količinama prijavljenih novih hemikalija koje je u prethodnom periodu proizveo i uvezao ili stavio u promet i promjenama ukupnih godišnjih količina na tržištu EU.

69. Postoje li pravila za klasifikaciju, pakovanje i obilježavanje hemikalija (i za supstance i za proizvode)?

Za sada nijesu utvrđena pravila za klasifikaciju, pakovanje i obilježavanje hemikalija, ali je u Poglavlju V Zakona o hemikalijama postavljen zakonski osnov za uspostavljanje istog.

Nacionalnim planom za integraciju (NPI) bilo je predviđeno da se u prvom kvartalu 2008. godine izradi Pravilnik o uslovima i principima i načinu klasifikovanja, pakovanja i označavanja hemikalija u skladu sa Direktivom 31999L0045 i Direktivom 31967L0548 o usklađivanju zakona, regulativa i administrativnih odredbi povezanih sa klasifikacijom, pakovanjem i označavanjem opasnih supstanci, kao i sa Direktivom 31992L0032 o sedmim izmenama i dopunama Direktive 31967L0548, Direktivom 31988L0379 o usklađivanju, zakona, regulativa i administrativnih odredbi zemalja članica u vezi sa klasifikacijom, pakovanjem i označavanjem opasnih supstanci, a u skladu sa čl. 37. Zakona o hemikalijama. Međutim, uslijed činjenice da je u prethodnom periodu postojalo preklapanje nadležnosti resora zaduženih za zaštitu životne sredine i zdravlje, realizacija izrade ovog Pravilnika je otpočela sa zakašnjenjem. Formirana je radna grupa koja je u fazi izrade navedenog Pravilnika.

U članu 31, Poglavlja V, Zakona o hemikalijama, navodi se da Listu klasifikovanih hemikalija vodi Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine, te da istu objavljuje u Službenom listu.

Do realizacije ove aktivnosti, odnosno donošenja liste klasifikovanih hemikalija, u skladu sa članom 75. Zakona o hemikalijama primjenjuje se Rješenje o utvrđivanju liste otrova (Sl. list SRJ, br. 25/94).

70. Da li postoji procedura registracije/odobravanja pesticida, tj. sredstava za zaštitu biljaka (poljoprivredni pesticidi) i/ili biocida (pesticida koji se ne koriste u poljoprivredi)?

U ovoj oblasti na snazi je Zakon o sredstvima za zaštitu bilja (Sl. list CG, br. 51/08). Ovim zakonom uređuje se način klasifikacije, registracija, promet i upotreba sredstava za zaštitu bilja i aktivnih materija, maksimalno dozvoljeni nivo rezidua sredstava za zaštitu bilja, način vođenja registara i evidencija, razmjena podataka i druga pitanja od značaja za sredstva za zaštitu bilja.

Na snazi su sljedeća podzakonska akta:

- Pravilnik o metodama za ispitivanje pesticida (Sl. list SRJ, br. 11/99);
- Pravilnik o uslovima za proizvodnu liniju, promet, uvoz i uzorkovanje pesticida i đubriva (Sl. list SRJ, br. 12/99);
- Pravilnik o vrstama ambalaže za pesticide i đubriva i o uništavanju pesticida i đubriva (Sl. list SRJ, br. 35/99);
- Spisak ovlašćenih organizacija za ispitivanje sredstava za zaštitu bilja (pesticida) i sredstava za ishranu bilja (đubriva) (Sl. list SRJ, br. 4/00), dok je u toku izrada novih podzakonskih akata.

U toku su aktivnosti koje imaju za cilj pregled postojećeg stanja i definisanje mjera koje je u smislu institucionalne organizacije u ovoj oblasti potrebno realizovati u što kraćem periodu.

Ministarstva i organi državne uprave koji obavljaju poslove vezane za za pesticide /sredstva za zaštitu bilja su: Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoprivrede, Ministarstvo zdravlja, Ministrastvo uređenja prostora i zaštite životne sredine i Fitosanitarna uprava.

Nadalje, poslove stručno-tehničke podrške organima državne uprave za ovu oblast obavljaju:

- JU Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore (ispitivanje fizičko-hemijskih osobina pesticida i laboratorijske analize namirnica na ostatke sredstava za zaštitu bilja);
- Institut za javno zdravlje (laboratorijske analize namirnica na ostatke sredstava za zaštitu bilja);
- Biotehnički fakultet, Centar za zaštitu bilja (ispitivanje biološke efikasnosti pesticida);
- Biotehnički fakultet, Centar za suptropske kulture - Bar (ispitivanje fizičko-hemijskih osobina pesticida).

Prioritetne aktivnosti odnose se na usklađivanje sa legislativom Evropske Unije i dalje institucionalno jačanje. U 2009. godini počeće priprema godišnjeg programa monitoringa rezidua.

Fitosanitarna uprava u svojoj organizacionoj šemi ima Odjeljenje za sredstva za zaštitu bilja sa četiri savjetnička radna mjesta i fitosanitarnu inspekciju koja vrši kontrolu uvoza, prometa, upotrebe pesticida i kontrolu ostataka pesticida na bilju i proizvodima biljnog porijekla (MRL - maximum residue level).

Poslove registracije sredstava za zaštitu bilja vodi Fitosanitarna uprava. Detaljnije informacije relevantne za odgovor na ovo pitanje sadržane su u odgovorima na pitanja u Poglavlju 12: Bezbjednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika.

Nacionalnim planom za integraciju predviđeno je donošenje Zakona o biocidima u skladu sa Direktivom 31998D0008, koji će biti donijet u predstojećem periodu.

71. Postoje li procedure prikupljanja podataka i procjene rizika za hemikalije?

Ne postoji postupak prikupljanja podataka i procjene rizika za hemikalije u skladu sa zahtjevima evropskog zakonodavstva. Međutim, shodno članu 29, stav 4, Zakona o hemikalijama, predviđena je izrada Pravilnika o postupku, metodologiji i principima ocjene hemikalija i procjene rizika u skladu sa Direktivom 93/67/EEC (31993L0067) o principima i o procjeni rizika za čovjeka i životnu sredinu od supstanci koje se notifikuju u skladu sa Direktivom 67/458/EEC i odgovarajućim propisima.

72. Da li postoje zakonske odredbe i administrativne mjere kojima se zabranjuje i kontroliše izvoz određenih opasnih hemikalija? Postoji li program prijave izvoza zabranjenih ili strogo ograničenih hemikalija?

Poglavlje VI Zakona o hemikalijama posvećeno je uvozu i izvozu. U članu 40. ovog Zakona definisane su hemikalije za koje je neophodan postupak izdavanja dozvole za uvoz i izvoz. To su hemikalije sa spiska Roterdamske konvencije i hemikalije koje su zabranjene ili strogo ograničene u okviru Evropske Unije. U istom članu navedeno je da će se liste hemikalija objaviti u Službenom listu.

Takođe, u članu 40. Zakona o hemikalijama data je definicija PIC postupka (Prior Consent Procedure), odnosno saglasnosti po prethodnom obavještavanju, za režim prijave izvoza za zabranjene ili strogo ograničene hemikalije. Međutim, Zakonom je takođe utvrđeno da će se bliži način primjene PIC postupka i obrazac formulara dozvole za uvoz i izvoz utvrditi propisom nadležnog Ministarstva (Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine). U tom smislu Nacionalnim programom integracija planirano je donošenje Pravilnika o PIC postupku, obrascu formulara dozvole za uvoz i izvoz u skladu sa Roterdamskom konvencijom (Rotterdam convention on the prior consent procedure for certain hazardous chemicals and pesticides in international trade).

U skladu sa članom 6. Zakona o hemikalijama planirano je donošenje Pravilnika o ograničenju i zabrani hemikalija na tržištu u skladu sa Direktivom 31976L0769, Direktivom 1998L0024 i Uredbom 31994R3093. Do donošenja Pravilnika, na osnovu člana 75. Zakona o hemikalijama, propis koji reguliše otrove čija su proizvodnja, promet i korišćenje zabranjeni je Spisak otrova čiji su proizvodnja, promet i korišćenje zabranjeni (Sl. list SRJ, br. 12/00).

U pogledu zabrane i ograničenja stavljanja u promet opasnih hemikalija, relevantne su odredbe člana 54 i člana 55 Zakona o hemikalijama, u okviru Poglavlju IX "Zaštita zdravlja ljudi i životne sredine". U članu 54 navodi se da ministarstvo (Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine), uz prethodno mišljenje organa državne uprave nadležnog za poslove zdravlja i unutrašnjih poslova, može zabraniti ili ograničiti proizvodnju, stavljanje u promet ili upotrebu opasnih hemikalija u Crnoj Gori".

Dalje se u članu 55 navodi da ako se posumnja da određena hemikalija izaziva teške ili nepopravljive posljedice za život i zdravlje ljudi i životnu sredinu, Ministarstvo (Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine) u saradnji sa organom državne uprave nadležnim za poslove zdravlja, može, i prije naučne potvrde dokaza o efektima i djelovanju hemikalije, narediti određene mjere kojim se ograničavaju ili smanjuju posljedice od negativnog uticaja hemikalije na prihvatljiv nivo.

Pri odlučivanju o navedenim mjerama Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine uzima u obzir ozbiljnost i težinu mogućih posljedica na zdravlje ljudi, imovinu i životnu sredinu, mјere koje važe u sličnim slučajevima, dostupnost hemikalija ili tehnologija koje mogu zamijeniti postojeće, kao i napredak naučnih saznanja u vezi s efektima i djelovanjem hemikalija.

73. Kada Crna Gora očekuje da će pristupiti Roterdamskoj konvenciji o postupku davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obavještenja za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini (PIC) i Stokholmskoj konvenciji o perzistentnim organskim polutantima (POPs)?

U skladu sa Programu rada Vlade Crne Gore, Predlog zakona o ratifikaciji Stokholmske konvencije perzistentnim organskim polutantima (POPs) biće utvrđen od strane Vlade Crne Gore do kraja 2009. godine.

Kao što je prethodno navedeno u skladu sa Nacionalnim programom za integraciju (NPI) planirana je izrada Pravilnika o PIC postupku, obrascu formulara dozvole za uvoz i izvoz u skladu sa Roterdamskom konvencijom (Rotterdam convention on the prior consent procedure for certain hazardous chemicals and pesticides in international trade, Propis Evropskog Parlamenta 32004R0775), kao i Pravilnika o ograničenju i zabrani hemikalija na tržištu u skladu sa Direktivom 31976L0769, Direktivom 1998L0024, Uredbom 31994R3093). Nakon realizacije navedenih aktivnosti, moglo bi se očekivati da će donošenje Zakona o ratifikaciji Roterdamske Konvencije biti moguće tokom 2010. godine.,

Savezna Republika Jugoslavija je potpisala Stokholmsku konvenciju 2.maja 2002. godine. Potpisivanjem ove Konvencije država izražava svoje opredjeljenje da se u okviru svojih mogućnosti uključi u međunarodne aktivnosti na rješavanju ekoloških problema koje tretira Konvencija, dok ratifikacijom država preuzima oabvezu izrade i dostavljanja Sekretarijatu Konvencije Nacionalnog plana za implementaciju Konvencije.

U okviru priprema za ratifikaciju Stokholmske konvencije, projektna dokumentacija za Projekat "Omogućavanje aktivnosti za razvoj Nacionalnog plana za implementaciju Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađivačima u Srbiji i Crnoj Gori" br. GF 4030-03-15 potpisana je 16. juna 2003. godine između UNEP-a, kao implementacione agencije za realizaciju ovog projekta, i Ministarstva koje bilo fokalna tačka za Stokholmsku konvenciju na nivou Srbije i Crne Gore. Osnov za realizaciju projektnih aktivnosti u Crnoj Gori postavljen je potpisivanjem Sporazum o saradnji između ministarstva nadležnih za zaštitu životne sredine u državama članicama , 2005. godine. Nakon obnavljanja državnosti Crne Gore projekti u Crnoj Gori i Srbiji su razdvojeni. Prethodno uspostavljene strukture na nivou država članica nastavile su da funkcionišu na nivou nezavisnih država. Za sprovođenje Projekta u Crnoj Gori zadužena je Projektna kancelarija koja se nalazi u JU Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore – CETI.

Nakon odobravanja konačnog Predloga NIP-a za Stokholmsku konvenciju od strane UNEP-a, isti će biti predmet interne procedure odobravanja. Na osnovu NIP-a , prihvaćenog od strane UNEP-a, biće pokrenut postupak ratifikacije Stokholmske konvencije. Pod ovim postupkom podrazumijeva se izrada Zakona o ratifikaciji, uz izradu Obrazloženje opravdanosti za sprovođenje ratifikacije na bazi analiza i projekcije potrebnih kapaciteta za implementaciju Stokholmske konvencije. Tako pripremljen Predlog Zakona o ratifikaciji Stokholmske konvencije biće predmet razmatranja i utvrđivanja od strane Vlade Crne Gore u predstojećem periodu. Nakon toga isti će biti dostavljen Skupštini Crne Gore na postupak ratifikacije/potvrđivanje.

74. Kakva je situacija po pitanju sprovođenja Montrealskog protokola o zaštiti ozonskog omotača?

Crna Gora je sukcesijom pristupila Bečkoj konvenciji o zaštiti ozonskog omotača, Montrealskom protokolu o supstancama koje oštećuju ozonski omotač i Amandmanima na Montrealski protokol, 23. oktobra 2006. godine.

U cilju stvaranja uslova za implementaciju Montrealskog protokola, Vlada Crne Gore usvojila je Nacionalni program za eliminaciju iz upotrebe supstanci koje oštećuju ozonski omotač (CP) i Plan konačne eliminacije CFC (TPMP), u septembru 2007. godine. Isti je pripremljen u saradnji Ministarstva nadležnog za zaštitu životne sredine i UNIDO-a, kao implementacione agencije. Na 53. sjednici Izvršnog komiteta Multilateralnog Fonda za implementaciju Montrealskog protokola, projekti su odobreni, kao i finansijska sredstva za implementaciju istih.

Takođe, u toku je priprema Nacionalnog plana za eliminaciju HCFC grupe supstanci kojim će se utvrditi dinamika i akcioni plan za eliminaciju HCFC grupe supstanci.

Osnovni cilj Nacionalnog programa za eliminaciju iz upotrebe supstanci koje oštećuju ozonski omotač je postepeno smanjenje godišnje potrošnje CFC (Aneks A Grupa I Montrealskog protokola), prema utvrđenoj dinamici koja je u skladu sa obavezama i rokovima definisanim u članu 5. Montrealskog protokola, sa krajnjim ciljem eliminisanje CFC grupe supstanci u Crnoj Gori.

Plan za konačnu eliminaciju CFC podrazumijeva: uvođenje sistema rekuperaciju i recikliranje rashladnih fluida, obuku servisera i obuku carinskih službenika. Sistem rekuperacije i recikliranja će omogućiti da se i poslije 1. januara 2010. god, održavaju i servisiraju uređaji koji sadrže CFC supstance, a koji još uvijek nijesu povučeni iz upotrebe. Projektom je predviđeno da određeni broj servisnih radionica dobije opremu za rekuperaciju i recikliranje rashladnog fluida. Nabavka opreme je u toku i do kraja 2009. god će biti dodijeljena servisnim radionicama.

Projektom je predviđena obuka carinskih službenika u cilju otkrivanja supstanci koje oštećuju ozonski omotač. S tim u vezi, Upravi carina će biti distribuirani Uređaji za identifikaciju supstanci.

Obuka servisera podrazumijeva pripremu priručnika za obuku servisera, obuku za instruktore (trenere), tj. profesore srednjih škola, koji će kasnije podučavati servisere za oblast hlađenja i klimatizacije i obuku za postojeće tehničare.

Tokom prethodnog perioda, u okviru obuke servisera, realizovan je niz aktivnosti u okviru sproveđenja obuke za instruktore (trenere), naročito u kontekstu uvođenja u nastavne programe srednjih stručnih škola ove predmetne problematike, kao i obuke za postojeće servisere koja je imala za cilj upoznavanje servisera sa dobrom servisnom praksom pri rukovanju sa supstancama koje oštećuju ozonski omotač, prikupljanjem, recikliranjem i regeneracijom rashladnih fluida, i uvođenjem alternativnih rashladnih fluida koji ne oštećuju ozonski omotač.

U okviru Projekta Intitucionalno jačanje za implementaciju Montrealskog protokola osnovana je Projektna kancelarija za zaštitu ozonskog omotača pri Ministarstvu nadležnom za zaštitu životne sredine, 1. septembra 2007. god. Nakon formiranja Agencije za zaštitu životne sredine, ista funkcioniše u okviru Agencije. Zadaci kancelarije su: implementacija Montrealskog protokola, implementacija Nacionalnog programa i Plana za eliminaciju CFC-a, izdavanje dozvola za uvoz/izvoz supstanci koje oštećuju ozonski omotač i proizvoda koji sadrže te supstance, praćenje i prikupljanje podataka o potrošnji supstanci koje oštećuju ozonski omotač (uvozu/ izvozu), organizovanje kampanja za upoznavanje javnosti, stvaranje zakonodavnih uslova u okviru kojih će moći da se odvija program konačnog eliminisanja, razmjena informacija sa ostalim članicama Montrealskog protokola, podnošenje godišnjih izvještaja Sekretarijatu za ozon o potrošnji supstanci koje oštećuju ozonski omotač; itd.

Polazeći od odgovornosti u pogledu promovisanja zaštite ozonskog omotača, kao i obaveza koje proizlaze iz Montrealskog protokola i Evropskog zakonodavstva, Vlada Crne Gore je usvojila Uredbu o supstancama koje oštećuju ozonski omotač („Sl.list CG“, br 69/08). Ovom uredbom propisano je postupno smanjivanje potrošnje i postupanje sa supstancama koje oštećuju ozonski omotač, postupanje sa proizvodima koji sadrže ili su pomoću tih supstanci proizvedeni, postupanje sa tim supstancama nakon prestanka upotrebe proizvoda koji ih sadrži, način njihovog prikupljanja, korišćenja i trajnog odlaganja, kao i uslovi koje moraju ispunjavati pravna lica i preduzetnici koji obavljaju djelatnost održavanja i/ili popravku i isključivanja iz upotrebe proizvoda koji sadrže supstance koje oštećuju ozonski omotač.

75. Postoji li sistem, uključujući i nadležni državni organ, za zaštitu laboratorijskih životinja, kako se zahtijeva Direktivom 86/609? Da li je Konvencija Savjeta Evrope ETS 123 o zaštiti laboratorijskih životinja ratifikovana i sprovedena?

Zaštita životinja koje se koriste u eksperimentalne svrhe regulisana je odredbama Zakona o zaštiti dobrobiti životinja (Sl. CG 14/08), koji uređuje prava, obaveze i odgovornosti fizičkih i pravnih lica za zaštitu dobrobiti životinja u pogledu zaštite životinja od mučenja, pri držanju i uzgoju, usmrćivanju i klanju, obavljanju zahvata na životnjama, prevozu i vršenju eksperimenata, pravila postupanja sa životnjama, kao i druga pitanja od značaja za zaštitu dobrobiti životinja. U Poglavlju *Zaštita životinja koje se koriste u eksperimentalne svrhe*, ovog Zakona (čl. 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43 i 44), date su generalne odredbe kojim se postavlja osnova za prenošenje odredbi Direktive 88/609 u podzakonska akta.

Zakonom je propisano da eksperimente na životinjama mogu obavljati samo visokoškolske i naučno-istraživačke ustanove koje su registrovane za obavljanje eksperimenata na životinjama.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je nadležno za sprovođenje ovog zakona, dok inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrši organ uprave (Veterinarska uprava).

Eksperimenti se mogu obavljati samo u sledeće svrhe:

- 1) istraživanja bolesti i tjelesnih tegoba ili prepoznavanja uticaja fizioloških i patoloških stanja kod ljudi ili životinja;
- 2) istraživanja i razvoja lijekova i lijekovitih preparata namijenjenih zaštiti zdravlja ljudi i životinja;
- 3) ispitivanja kvaliteta, efikasnosti i neškodljivosti lijekova, supstanci ili proizvoda;
- 4) ispitivanja proizvodnih i drugih osobina životinja i načina njihovog unaprjeđivanja za sve vrste uzgoja;
- 5) istraživanja uzroka i posljedica ugrožavanja okoline;
- 6) ispitivanja štetnosti materijala ili proizvoda po ljudsko ili životinsko zdravlje;
- 7) naučnih istraživanja;
- 8) obrazovanja.

Eksperimenti na životinjama se mogu vršiti samo ako se svrha istraživanja ne može postići drugim naučnim metodama i ako se prepostavljena bol, patnja ili povreda životinja može etički opravdati očekivanim rezultatima koji su od značaja za ljude ili životinje, odnosno nauku.

Svi eksperimenti koji se vrše na životinjama, moraju biti odobreni od strane nadležnog organa. Odobravanje se vrši na osnovu stručnog mišljenje Savjeta za zaštitu životinja o etičkoj i naučnoj opravdanosti obavljanja eksperimenta.

76. Da li postoje zakonske odredbe u pogledu izvoza i bezbjednog skladištenja žive i određenih jedinjenja i mješavina žive, kako se zahtijeva Regulativom EZ No. 1102/2008?

U Crnoj Gori ne postoji specifična regulativa o zabrani izvoza žive i određenih živinih komponenti i smješa, kao i o bezbjednom skladištenju žive, kako se zahtijeva Regulativom EZ No. 1102/2008 .

Međutim, Rješenjem o utvrđivanju liste otrova (Sl. list SRJ, br. 25/94) utvrđena je lista otrova koji se mogu stavljati u promet. Na ovoj listi otrova pod rednim brojem 667, 668, 669 i 670 nalaze se živa, neorganska jedinjenja žive, organska jedinjenja žive i živa fenil acetat. U skladu sa članom 75 Zakona o hemikalijama do donošenja liste klasifikovanih hemikalija na snazi je ovo Rješenje.

H. Klimatske promjene

77. Da li postoji kompletiran nacionalni inventar emisija gasova sa efektom staklene bašte za 1990. godinu i kasnije?

U okviru bilateralne saradnje između Crne Gore i Italije pripremljen je inventar gasova sa efektom staklene bašte (GHG gasova) za 1990. i 2003. godinu. U skladu sa Uputstvom IPCC-a (Međunarodni panel za klimatske promjene) inventarima su obuhvaćene sljedeće zagađujuće materije: ugljen dioksid (CO₂), metan (CH₄), azot suboksid (N₂O) i azotni oksidi (NO_x), sumpor

dioksid (SO_2), isparljiva organska jedinjenja (VOCs) i ugljen monoksid (CO) koji se emituju iz sektora energetike, industrije, poljoprivrede, rastvarača i drugih proizvoda, korišćenja i prenamjene korišćenja zemljišta, šuma i otpada.

Za 1990. godinu ukupna emisija gasova sa efektom staklene baštne u Crnoj Gori iznosila je:

- 2.704,76 Gg ugljen dioksida,
- 26,81 Gg metana, i
- 1,19 Gg azot suboksida.

Količina ugljen dioksida apsorbovanog u takozvanim „ponorima“ je 485,00 Gg. S toga, ukupna količina ekvivalentnih CO_2 emisija je 3.151,67 Gg (3.151.670 tona).

Energetski sektor doprinosi 92% emisija CO_2 , a ostatak od 8% (212,84 Gg) dolazi iz sektora industrije. Emisija metana je uglavnom povezana sa poljoprivrednim sektorom (75%, što odgovara 20,19 Gg) i sektorom otpada (19%, tj. 4,97 Gg). Za emisiju azot suboksida poljoprivredni sektor (1,15 Gg) je odgovoran za 97% ukupne emisije.

KRATKI SUMARNI PRIKAZ NACIONALNOG INVENTARA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE (Gg) (1990. godina)								
KATEGORIJE IZVORA I PONORA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE		CO_2 Emisije	CO_2 Ponori	CH_4	N_2O	NO_x	CO	NMVOC
Ukupne nacionalne emisije i odstranjivanja (ponori)		2.704,76	-485,00	26,81	1,19	10,35	42,98	8,91
1 Energetika	Referentni pristup	2.555,51						
	Sektorski pristup	2.491,92		1,65	0,03	10,12	28,60	5,33
A Sagorijevanje goriva		2.491,92		0,20	0,03	10,12	28,60	5,33
B Fugitivne (nepostojane isparljive) emisije iz goriva		0		1,45		0	0	0
2 Industrijski procesi		212,84		0	0	0,22	14,10	3,59
3 Upotreba rastvarača i ostalih sličnih proizvoda		0			0			0,00
4 Poljoprivreda				20,19	1,15	0,01	0,29	
5 Promjena namjene zemljišta i šumarstvo		0	-485,00	0	0	0	0	
6 Otpad				4,97	0			
7 Ostalo (definisati)		0	0	0	0	0	0	0
Stavke iz tabele:								
Međunarodna skladišta				0	0	0	0	0
Avijacija		0		0	0	0	0	0
Mornarica		0		0	0	0	0	0
Emisije CO_2 iz biomase		409,59						

U 2003. godini ukupna emisija procijenjena je na:

- 2.817,76 Gg uglen dioksida,
- 25,31 Gg metana,
- 0,92 Gg azotnih suboksida,
- dok su ponori apsorbovali 853,26 Gg ugljendioksida,
- Ekvivalentna količina ugljen dioksida je 2.781,21 Gg.

Izračunato je da 93% emisije ugljen dioksida za 2003. godinu otpada na energetski sektor. Doprinos industrijskog sektora je 7 % (203,63 Gg). Odnosi emisija za sektore energetike i industrije za godine 2003. i 1990. su beznačajno promijenjene, jer se obim proizvodnje glavnih industrijskih

emitera gasova sa efektom staklene bašte (crna i prije svega obojena metalurgija) ne razlikuje značajno za posmatrane godine. Više od 71% emisije metana, što odgovara 18.06 Gg, je doprinos poljoprivrednog sektora, a 22% sektora otpada. Poljoprivredni sektor je, kao najznačajniji izvor emisije azot suboksida 0,89 Gg što predstavlja 96% ukupne emisije. Smanjenje emisije ekvivalentnog CO₂ između 1990. i 2003. godine je 370,46 Gg (12% redukcije).

KRATKI SUMARNI PRIKAZ NACIONALNOG INVENTARA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE (Gg) (2003 god)									
KATEGORIJE IZVORA I PONORA GASOVA SA EFEKTOM STAKLENE BAŠTE		CO ₂ Emisije	CO ₂ Ponori	CH ₄	N ₂ O	NO _x	CO	NMVOC	SO ₂
Ukupne nacionalne emisije i odstranjivanja (ponori)		2.817,76	-853,26	25,31	0,92	10,95	43,49	6,85	45,43
1 Energetika	Referentni pristup	2.550,45							
	Sektorski pristup	2.614,12		1,57	0,03	10,67	26,59	4,95	43,66
A Sagorijevanje goriva		2.614,12		0,22	0,03	10,67	26,59	4,95	
B Fugitivne (nepostojane isparljive) emisije iz goriva		0		1,36		0	0	0	0
2 Industrijski procesi		203,63		0	0	0,27	16,82	1,90	1,77
3 Upotreba rastvarača i ostalih sličnih proizvoda		0		0				0,00	
4 Poljoprivreda				18,06	0,89	0,00	0,08		
5 Promjena namjene zemljišta i šumarstvo		0	-853,26	0	0	0	0		
6 Otpad				5,68	0				
7 Ostalo (definisati)		0	0	0	0	0	0	0	0
Stavke iz tabele:									
Međunarodna skladišta				0	0	0	0	0	0
Avijacija		0		0	0	0	0	0	0
Mornarica		0		0	0	0	0	0	0
Emisije CO ₂ iz biomase		468,46							

U 2008. godini urađen je i nacionalni inventar emisija za 2006. godinu u skladu sa Konvencijom o prekograničnom zagadživanju vazduha na velikim udaljenostima, koju je Crna Gora sukcesijom prihvatile 2006 godine. Korelacijom ovog inventara sa GHG inventarima za 1990. i 2003. godinu procijenjeno je da su emisije gasova sa efektom staklene bašte u **2006. godini** u Crnoj Gori sljedeće:

- 3.610,06 Gg ugljen dioksida,
- 53,16 Gg metana,
- 0,40 Gg azot suboksida,
- ponori su apsorbovali 836,03 Gg ugljendioksida,
- Ekvivalentna količina emitovanog ugljen dioksida je 4.850,42 Gg.

Energetski sektor je odgovoran za 94% emisija ugljen dioksida; sektor poljoprivrede za 32% emisije azot suboksida, a sektor otpada za 59% emisije metana.

U sljedećoj tabeli su prikazane procjenjene GHG emisije za 2006. Godinu.

CRNA GORA 2006	Emisije (Gg)						
Sektori	CO ₂	CH ₄	N ₂ O	NO _x	CO	VOC	SO _x
1 Energetika	4.166,60	2,76	0,21	6,95	29,29	6,90	14,00
2 Industrijski procesi	191,54	1,82	0,00	0,29	4,10	3,23	1,10

27 Životna sredina

3 Upotreba rastvarača i ostalih sličnih proizvoda	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2,40	0,00
4 Poljoprivreda	0,00	16,96	0,19	0,00	0,10	1,97	0,00
5 Ostali izvori i ponori	-836,03	0,07	0,00	0,00	1,05	5,30	0,00
6 Otpad	87,95	31,55	0,00	0,00	0,00	0,43	0,00
7 Ostalo							
UKUPNO	3610,06	53,16	0,40	7,24	34,54	20,23	15,10

Pošto su inventari emisija za 1990. i 2003. godinu pripremljeni u skladu sa metodologijom koja je različita od one korišćene za pripremu inventara za 2006. godine, potrebno je dodatno provjeriti konzistentnost između različitih inventara.

Emisija GHG je porasla u 2006. godini, naročito zbog povećane emisije u sektoru energetike (4.166,60 Gg) i u sektoru saobraćaja.

78. Koje su očekivane emisije gasova sa efektom staklene baštne do 2012. godine u poređenju sa 1990. godinom?

S obzirom da je u toku izrada Prve Nacionalne Komunikacije o klimatskim promjenama (INC) i da projekcije GHG emisija za neenergetski sektor još uvijek nijesu završene, u odgovoru na ovo pitanje figurišu samo očekivane GHG emisije iz sektora energetike do 2012. godine koje čine 80-90% ukupnih GHG emisija u Crnoj Gori.

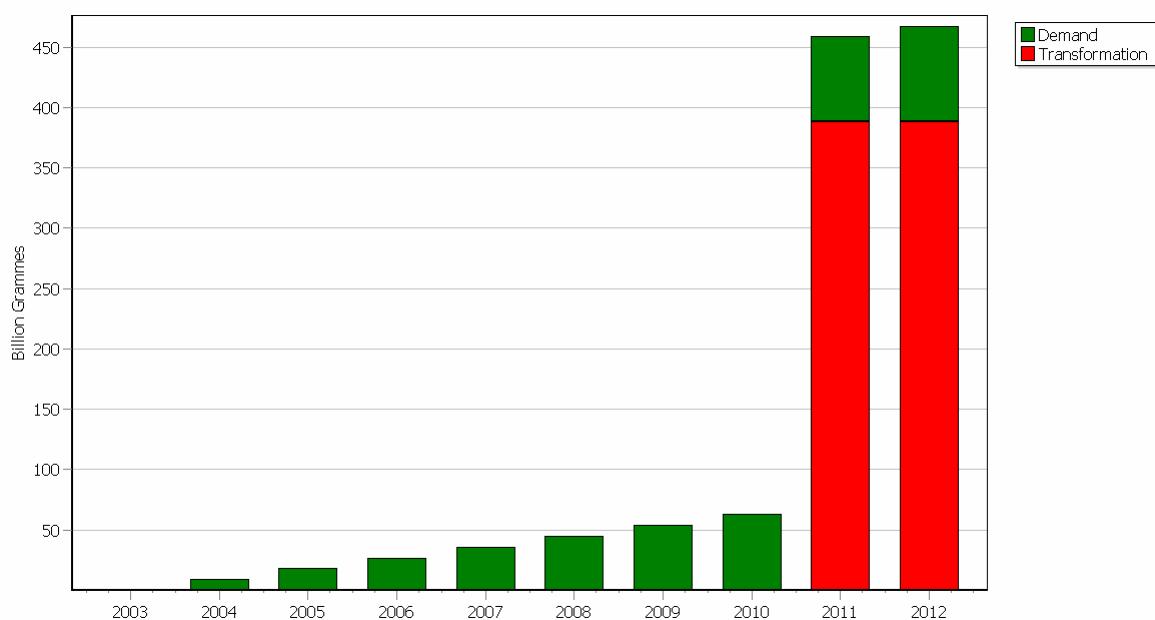
Mjere za ublažavanja klimatskih promjena u energetskom sektoru su zasnovane na scenarijima razvoja potrošnje i proizvodnih kapaciteta u okviru dokumenta „Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2025. godine“. Analiza mjera ublažavanja sprovedena je primjenom specijalizovanog softvera LEAP koji je preporučen od strane IPCC za potrebe pripreme nacionalnih komunikacija o klimatskim promjenama.

Prema **referentnom** scenariju porasta potrošnje (bez planiranih mjera ublažavanja),, emisije u 2012 godini procjenjuju se na 3424.6 Gg CO₂eq što je u odnosu na emisije iz 1990. godine više za približno 35% i prosječnom godišnjom stopom rasta od 1.37%. Ovaj scenario je sa aspekta emisija gasova staklene baštne najneprihvativiji.

Primjenom planiranih **mjera ublažavanja**, procjenjuje se da će u 2012. godini ukupne emisije u energetskom sektoru iznositi 2957.7 Gg CO₂eq što je u odnosu na 1990. godinu više za 16.5%. Može se uočiti da je efekat mjera ublažavanja umanjio očekivane emisije za preko 50%. Pri tom, u ukupnom smanjenju emisija, sa 66% (Slika 1) učestvuje sektor proizvodnje električne energije gdje je kao osnovna mjera testirana rekonstrukcija TE „Pljevlja“. Ista treba da bude završena do 2011. godine čime će se povećati efikasnost konverzije energije.

Environmental Results: Global warming potential CO₂ eq

ENERGETSKI SEKTOR

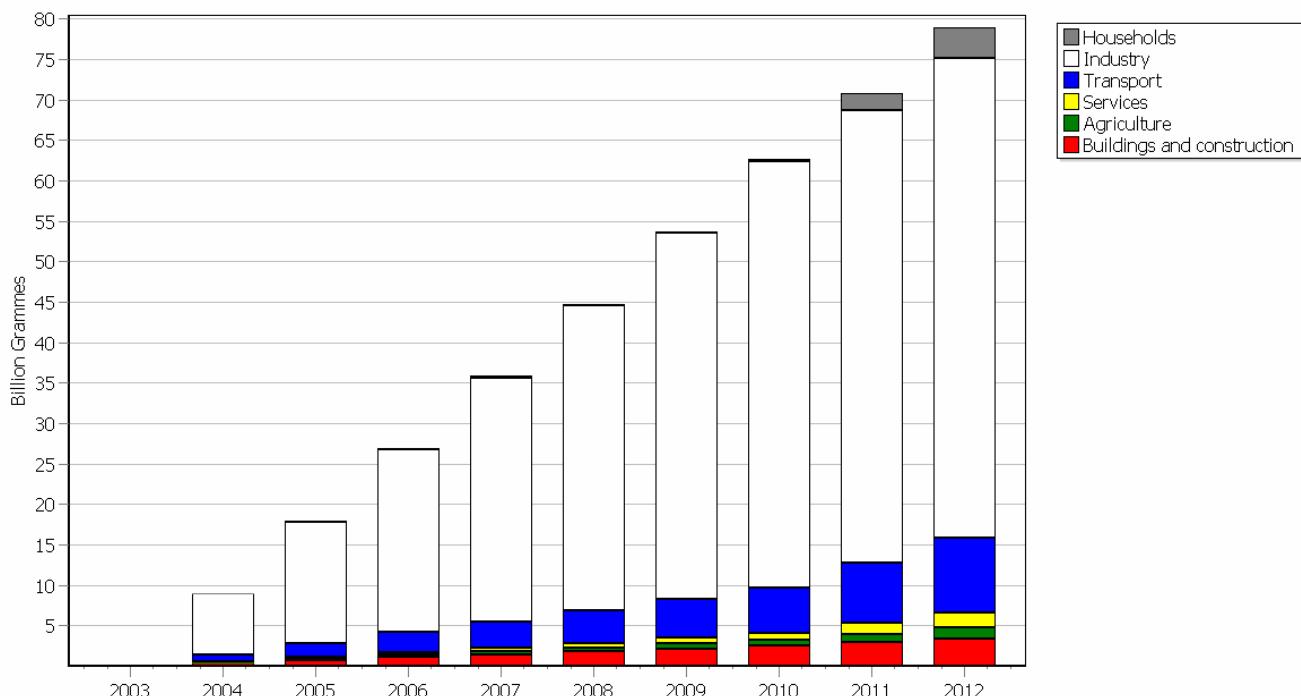

Sika 1. Učinak mjera u energetskom sektoru do 2012. godine

Efekti mjera u ostalim sektorima učestvuju sa 34% u ukupnom smanjenju emisija do 2012. godine. Sa slike 2, uočava se dominantan uticaj mjera u industrijskom sektoru sa preko 80%. Kao osnovna mјera planirana je supstitucija uglja i lož ulja sa TNG-om u postupku dobijanja visokotemperaturne i niskotemperaturne topline. Takođe, uzeto je u obzir i povećanje efikasnosti industrijskih kotlarnica.

Environmental Results: Global warming potential CO₂ eq

FINALNA POTROŠNJA

Sika 2. Učinak mjera u finalnoj potrošnji po sektorima do 2012. godine

Poslije industrije najveći efekat imaju mјere u sektoru transporta sa udjelom od približno 10%. Osnovna mјera ublažavanja je supstitucija dizela sa TNG-om i biodizelom.

Mjere u ostalim sektorima imaju zajedničko učešće od 10%. Predviđene mjere do 2012. godine obuhvataju supstituciju uglja i lož ulja sa TNG-om, kao osnovne mjere u sklopu mjera povećanja energetske efikasnosti.

79. Da li je vaša zemlja podnijela nacionalno saopštenje u skladu sa Okvirnom konvencijom UN o klimatskim promjenama (UNFCCC)? Ako jeste, kada je ono podnijeto?

Ne, Crna Gora još uvijek nije podnijela Prvi nacionalni izvještaj u skladu sa UNFCCC, ali je u toku njegova izrada. Nacrt Prve nacionalne komunikacije o klimatskim promjenama završen je u oktobru 2009. godine, a dostavljanje Prve nacionalne komunikacije Sekretarijatu UNFCCC, planirano je u oktobru 2010. godine.

Ispunjavajući obaveze definisane Konvencijom Ministarstvo nadležno za zaštitu životne sredine u saradnji sa UNDP, pripremilo je, početkom 2008. godine, predlog projekta za odobravanje finansijskih sredstava za izradu Prvog nacionalnog izvještaja o klimatskim promjenama od strane Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF). Projektni dokument je potpisana u aprilu 2008. godine, nakon čega su Crnoj Gori opredijeljena novčana sredstva u iznosu od 385 000 USD za realizaciju projektne aktivnosti. Nakon toga, izabran je nacionalni koordinator projekta i tri rukovodilaca za oblasti: nacionalni inventar emisija gasova sa efektom staklene bašte, mjere za smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte i osjetljivost i prilagođavanje na klimatske promjene. Radi praćenja izrade Prve nacionalne komunikacije formirani su Savjetodavni i Upravni Odbor, čiji su članovi predstavnici svih relevantnih ministarstava, naučnih i stručnih institucija, Crnogorske akademije nauka, nevladinog i biznis sektora. Tim je pripremio Akcioni plan kako bi se definisale zajedničke aktivnosti svih relevantnih organa i organizacija Vlade, kao i javnog sektora i nevladinih organizacija.

Očekuje se da će projekat izrade Prvog nacionalnog izvještaja ojačati tehničke i institucionalne kapacitete Crne Gore kako bi klimatske promjene bile uključene u sektorske i nacionalne prioritete razvoja.

80. U kojoj je fazi Crna Gora u pogledu ratifikacije Kjoto protokola?

Crna Gora je ratifikovala Kjoto protokol 27. marta 2007. godine („Službeni list Crne Gore“, br. 17/07) i postala njegova članica, kao ne Aneks B zemlja, 2. septembra 2007. godine. Ratifikacijom Kjoto Protokola uz Okvirnu konvenciju o klimatskim promjenama Ujedinjenih Nacija, Crna Gora se pridružila zemaljama koje dijele zabrinutost i preduzimaju aktivnu ulogu u ublažavanju negativnih efekata globalnih klimatskih promjena. Ovaj akt nema samo političku vrijednost za Crnu Goru u smislu doprinosa ispunjavanju globalnih ekoloških ciljeva, već takođe i ekonomsku dimenziju koju Crna Gora kao zemlja u razvoju može iskoristiti za očuvanje svojih prirodnih potencijala.

Ratifikacijom Kjoto Protokola i njegovim stupanjem na snagu stekli su se uslovi da se u Crnoj Gori, u skladu sa nacionalnim interesima i prioritetima, na dobrovoljnoj osnovi, otpočne sa primjenom Mehanizma čistog razvoja uspostavljenog u okviru Kjoto protokola (u daljem tekstu CDM) i time obezbijedi na ekonomski isplativ način priliv stranih investicija. Pored ratifikacije Kjoto protokola, uslov za učešće u CDM projektima je uspostavljanje Nacionalnog ovlašćenog tijela (DNA) za procjenu i odobravanje ovih projekata. U Crnoj Gori ulogu DNA ima Savjet za mehanizam čistog razvoja osnovan odlukom Ministra nadležnog za zaštitu životne sredine br. 01-330/1 od 5. februara 2008. godine. Ovom odlukom utvrđeno je da je Sekretariat Savjeta Ministarstvo nadležno za poslove zaštite životne sredine, a Agencije za zaštitu životne sredine tehničko operativno tijelo za operativne procedure, uključujući i tehničku analizu i pregled projektne dokumentacije. Odobravanje predloga projekata vršiće se uz prethodno pribavljeno mišljenje zainteresovanih ministarstva (Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Ministarstvo obraćaja i Ministarstvo finansija) u zavisnosti od predmeta projekta. U skladu sa članom 6 Odluke o obrazovanju Savjeta za mehanizam čistog razvoja Ministarstvo nadležno za

poslove životne sredine je donijelo Uputstvo o načinu rada, kriterijumima i rokovima prilikom ocjene i odobravanja potencijalnih projekata mehanizma čistog razvoja i Kriterijume i indikatore održivog razvoja. DNA Crne Gore je zvanično registrovan kod Sekretarijata Konvencije i nalazi se na webstranici UNFCCC.

Trenutne aktivnosti u pogledu primjene mehanizma čistog razvoja (CDM) odnose se na realizaciju nekoliko projekata u različitim sektorima i različitim fazama razvoja.

81. Da li Crna Gora ima dovoljno ljudskih i materijalnih resursa za izradu nacionalnih politika i mјera vezano za klimatske promjene i za pravilnu procjenu njihovih budućih uticaja? Postoje li neke politike i mјere koje su trenutno u fazi izrade, i ako je tako, kada je planirano njihovo uvođenje?

Proces samostalne procjene nacionalnog kapaciteta (NCSA) za implementaciju globalnih konvencija u životnoj sredini pokrenut je u Crnoj Gori 2006. godine. Procjena se pored ostalog odnosila na klimatske promjene kao tematsku oblast u kontekstu primjene UN Okvirne konvencije o klimatskim promjenama (UNFCCC). Projekat je realizovan sredstvima Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF), a UNDP je učestvovao kao implementaciona agencija. U NCSA procesu analizirane su prednosti, slabosti, mogućnosti i opasnosti (SWOT) na svim nivoima kapaciteta – individualnom, institucionalnom i sistemskom.

Rezultati analiza su pokazali da se među identifikovanim nedostacima ističe nepostojanje specijalizovanih organizacionih jedinica za klimatske promjene u okviru relevantnih institucija, nedostatak obuke za osoblje koje bi radilo na ispunjavanju uslova Konvencije, nedovoljan broj obučenih eksperata. Takođe, pored ljudskih resursa postoje ograničenja vezana za tehničke i finansijske resurse kao što su nedostatak tehničke opreme za mjerjenje i izračunavanje emisija, nepostojanje jedinstvene baze podataka (inventara) o GHG emisijama.

U međuvremenu otpočela je izrada Prve nacionalne komunikacije u okviru UNFCCC u okviru koje je organizovna obuka za korišćenje neophodnih softvera.

Napravljeni su i značajni koraci ka promovisanju energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije kroz obezbjeđivanje kredita malim i srednjim preduzećima za povećanje energetske efikasnosti, pokretanje programa za uvođenje čistijih tehnologija u saradnji sa Organizacionom za industrijski razvoj Ujedinjenih nacija (UNIDO), kao i reforma politike energetskog sektora u kontekstu promocije malih hidroelektrana u Crnoj Gori.

2008. godine Vlada Crne Gore usvojila je Akcioni plan za realizaciju Strategije energetske efikasnosti za period 2008 - 2012. godine. Akcionim planom predviđena je izrada godišnjih radnih planova za implementaciju Strategije, kojima se bliže razrađuje realizacija planiranih aktivnosti i definiše način njihovog finansiranja. S tim u vezi, pripremljen je koncept projekta "Godina energetske efikasnosti", koja je trajala od oktobra 2008. do septembra 2009. godine, a u okviru kojeg je Crna Gora posvetila posebnu pažnju razvoju energetske efikasnosti. Projekat se sastojao od 17 konkretnih programa.

82. Da li Crna Gora ima adekvatan institucionalni kapacitet da uspješno sprovede izrađene politike i mјere?

Ograničenost institucionalnih kapaciteta je jedan od značajnih izazova u pogledu stvaranja uslova za uspješno sprovođenje politika i mјera u oblasti klimatskih promjena. U proteklom periodu ostvaren je zavidan napredak. S tim u vezi značajno je navesti da je početkom 2009. godine osnovana Agencija za zaštitu životne sredine, kao organ uprave za obavljanje stručnih i sa njima povezanih upravnih poslova iz oblasti zaštite životne sredine. Osnivanje Agencije predstavlja značajan pomak u jačanju kapaciteta u oblasti zaštite životne sredine, uključujući i klimatske promjene. Istovremeno jačanje institucionalnih kapaciteta je bitan preduslov za efikasnu

implementaciju legislative. U obavljanju poslova Agencija: izdaje dozvole, vrši monitoring, izrađuje analize i izvještaje, vrši inspekcijske poslove i ostvaruje komunikaciju sa relevantnim domaćim i međunarodnim organima i organizacijama, kao i sa javnošću.

Jačanje institucionalnih kapaciteta je neophodno, kako u Ministarstvu ekonomije: sektor energetike i sektor energetske efikasnosti, tako i u Ministarstvu uređenja prostora i zaštite životne sredine, naročito u Odsjeku koji je /koji će biti zadužen za pitanja klimatskih promjena. Istovremeno, neophodno je jačanje kapaciteta Tehničkog operativnog tijela u Agenciji za zaštitu životne sredine koje je formirano za primjenu Mechanizma čistog razvoja. Istovremeno Agencija će biti odgovorna za vođenje inventara gasova sa efektom staklene baštne (GHG gasova).

83. Koja su ministarstva i/ili vladine agencije nadležne za izradu, implementaciju i monitoring politika i mjera vezano za klimatske promjene? Da li oni imaju jasne mandate za izvršavanje ovih zadataka? Da li imaju dovoljno ljudskih i materijalnih resursa? Da li su ovi resursi pojačani posljednjih godina i kakvi su planovi za njihovo buduće jačanje?

Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine, kao fokal point za Okvirnu konvenciju Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UN FCCC) i Kjoto protokol, kordinira njihovu implementaciju na nacionalnom nivou.. U okviru nove organizacione strukture Ministarstva biće uspostavljen Odsjek za zaštitu atmosfere koji će imati, između ostalog, i odgovornost za sprovodenje ove konvencije, dok je Agencija za zaštitu životne sredine odgovorna za vođenje inventara gasova sa efektom staklene baštne (GHG gasova). Istovremeno Tehničko operativno tijelo (TOB), uspostavljeno za pružanje stručne podrške radu Nacionalnog ovlašćenog tijela za odobravanje CDM projekata, takođe, funkcioniše pod okriljem Agencije.

U skladu sa članom 54 Zakona o životnoj sredini (48/08), predviđena je izrada Nacionalnog plana za ublažavanje klimatskih promjena koji sadrži naročito: nacionalni inventar emisija gasova sa efektom staklene baštne; analize i projekcije emisije gasova sa efektom staklene baštne i smanjenja emisije; informacije i kartografsku prezentaciju monitoringa, istraživanja i sistematskog posmatranja klimatskih promjena; akcioni plan i mjere za ublažavanje klimatskih promjena; mehanizam čistog razvoja; ekonomsku analizu predloženih mjer za prevenciju i ublažavanje klimatskih promjena; organe, institucije i druga pravna lica odgovorna za implementaciju nacionalnog plana, akcionog plana i mjera za prevenciju i ublažavanje klimatskih promjena; opis aktivnosti za podizanje svijesti javnosti, edukaciju i profesionalnu obuku naučnog, tehničkog i upravljačkog osoblja i ostvarenih rezultata; informacije o realizaciji obaveza koje proizilaze iz međunarodnih sporazuma u vezi klimatskih promjena koje je ratificovala Država i dr.

Takođe, u skladu sa članom 55 Zakona o životnoj sredini predviđena je izrada Nacionalnog plana o klimatskim promjenama. Ciljevi Nacionalnog plana moraju se uzeti u obzir prilikom pripreme drugih strateških dokumenata koja definišu politiku i ciljeve korišćenja zemljišta, ekonomskog razvoja, eksploatacije prirodnih resursa i zaštite životne sredine.

Važno je ukazati na posebno značajnu ulogu Hidrometeorološkog zavoda Crne Gore u pogledu: uspostavljanja, održavanja i razvoja meteorološkog analitičkog i prognostičkog sistema; izrade i izdavanja vremenskih i klimatskih analiza, prognoza i upozorenja na vremenske nepogode i klimatske ekstreme; izrade i izdavanja informacija o stanju i promjenama klime, ozonskog omotača i intenziteta ultraljubičastog zračenja, Hidrometeorološki zavod Crne Gore kao članica Svjetske meteorološke organizacije (WMO), skladno svojim nadležnostima u oblasti praćenja i istraživanja klime i klimatskih promjena, i međunarodne saradnje u ovoj oblasti, kao institucija izvršava i funkciju focal point-a Crne Gore u Međuvladinom panelu za promjenu klime (IPCC) i Globalnom osmatračkom sistemu klime (GCOS).

Obzirom na multidiplinarni karakter pitanja u oblasti klimatskih promjena, u vođenju nacionalne politike u ovoj oblasti značajno je obezbijediti međusektorski pristup. Pored Ministarstva uređenja prostora i zaštite životne sredine, za izradu, implementaciju i monitoring politika i mjera od značaja za klimatske promjene, ključnu odgovornost imaju:

- Ministarstvo ekonomije (naročito sektor energetike u dijelu poslova koji se odnose na energetsku efikasnost),
- Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija,
- Ministarstvom turizma,
- Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

U manjoj mjeri odgovornost pripada: Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu prosvjete i nauke, Ministarstvu kulture, sporta i medija i Ministarstvu finansija. Njihova uloga je posebno značajna u kontekstu podizanja svijesti o efektima uticaja klimatskih promjena, obrazovanja i obuke neophodnih kadrova, donošenja posebnih politika u smislu olakšica i subvencija za čiste tehnologije, kao i u pogledu realizacije konkretnih projekata za smanjivanje emisija GHG gasova.

Pravni i institucionalni okvir Crne Gore je u procesu transformacije i prilagođavanja izazovima evropskih integracija i preuzimanja rastućeg broja međunarodnih obaveza. Proteklih godina formiran je značajan broj novih administrativnih tijela. Međutim, istim je potrebno vrijeme za formiranje funkcionalnih i efikasnih timova, sprovođenje specifičnih obuka za određene ekspertske profile i uspostavljanje tjesne saradnje sa ostalim institucijama u sistemu.

U vezi sa navedenim značajno je ukazati da postojeći kapaciteti u oblasti klimatskih promjena nijesu dovoljni da obezbijede zadovoljavajući nivo sprovođenja prethodno navedenih obaveza, kao i drugih obaveza koje proizilaze iz sprovođenja nacionalnog zakonodavstva i implementacije UN FCCC konvencije i ostalih međunarodnih propisa relevantnih za oblast klimatskih promjena. Stoga je paralelno sa daljom harmonizacijom nacionalnog zakonodavstva, posebno značajno stvoriti uslove za jačanje tehničkih i ljudskih kapaciteta u okviru ukupnog jačanja institucionalnih kapaciteta.

84. Da li neke zemlje, organizacije UN ili drugi donatori finansiraju aktivnosti izgradnje kapaciteta za UNFCCC i Kjoto protokol u vašoj zemlji?

Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine realizuje veliki broj aktivnosti koje direktno i indirektno doprinose izgradnji kapaciteta za implementaciju Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UN FCCC konvencije) i Kjoto protokola. Iste se realizuju kroz različite okvire međunarodne saradnje na globalnom, evropskom i regionalnom nivou. Pored toga, u okviru saradnje Crne Gore sa Republikom Italijom u oblasti zaštite životne sredine posebno značajan segment odnosi se na jačanje kapaciteta za implementaciju UN FCCC konvencije i Kjoto Protokola.

Aktivnosti na multilateralnom nivou

Korišćenjem sredstava dostupnih za oblast klimatskih promjena u okviru Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF), realizuju se najznačajniji projekti koji imaju za cilj izgradnju nacionalnih kapaciteta za sprovođenje globalnih multilateralnih sporazuma u životnoj sredini, prije svega UN FCCC-a. Ministarstvo, u saradnji sa UNDP-em, kao implementacionom agencijom, realizuje projekt „Aktivnosti na osposobljavanju za pripremu Prve nacionalne komunikacije (Initial National Communication-INC). Nacrt Prve nacionalne komunikacije završen je u oktobru 2009. godine, a dostavljanje istog Sekretarijatu UNFCCC-a planirano je u oktobru 2010. godine.

Istovremeno, Crna Gora ostvaruje kontinuiranu saradnju sa Organizacionom UN za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO). Kroz Program participacije za urgente projekte UNESCO-a, Crna Gora je dobila finansijsku podršku za realizaciju projekta "Sanacija i rehabilitacija opožarenih mjesta u Nacionalnom parku Durmitor".

U okviru saradnje sa Organizacionom Ujedinjenih nacija za industrijski razvoj (UNIDO) ostvaruje se saradnja u oblasti energetike i zaštite životne sredine. Za oblast zaštite životne sredine značajna je saradnja sa aspekta uvođenja programa i tehnologija čistije poizvodnje, kao i implementacije Bečke konvencije i Montrealskog protokola.

Aktivnosti na regionalnom nivou

Polazeći od Zajedničke izjave ministara na Prvoj tematskoj konferenciji o klimatskim promjenama u novembru mjesecu 2008. godine u Sarajevu, i tom prilikom usvojenog Regionalnog okvirnog akcionog plana za mjere adaptacije na klimatske poromjene(South-East European Climate Change Framework Action Plan for Adaptation - SEE/CCFAP-A), u avgustu 2009. godine uspostavljen je Regionalni forum za klimatske promjene. Crna Gora je zemlja domaćin Regionalnom forumu. Isti je uspostavljen kao forum za sprovođenje dijaloga u regionalnom okviru na političkom i nivou sprovođenja odgovarajućih politika u oblasti klimatskih promjena, i ima za cilj da, između ostalog, olakša vođenje procesa pregovaranja pod okriljem UNFCCC-a i Kjoto Protokola, u skladu sa ocijenjenim nivoom postojanja potreba, kako na regionalnom, tako i nacionalnim okvirima.

U okviru implementacije Regionalnog okvirnog akcionog plana Crna Gora je preuzeila obavezu definisanja i implementacije mjera adaptacije u sektoru turizma i u obalnim područjima. S tim u vezi, u saradnji sa UNDP-em, polazeći od SEE/CCFAP-A, pripremljen je Predlog regionalnog programa za mjere adaptacije. Isti je dobio podršku država regiona u okviru Regionalnog foruma, i dostavljen na razmatranje u cilju obezbeđivanja sredstava iz MB IPA za njegovu realizaciju.

Aktivnosti u okviru bilateralne saradnje

Kao što je prethodno navedeno, u saradnji sa Ministarstvom za zaštitu životne sredine, tla i mora Republike Italije realizovan je ili se realizuje više značajnih projekata:

- Tehnička podrška u pripremi Prve nacionalne komunikacije u okviru UNFCCC koja uključuje osnovne informacije, inventar emisija gasova sa efektom staklene bašte i mjere za smanjivanje klimatskih promjena ;
- Pomoć pri definisanju pravnog okvira za uspostavljanje Nacionalnog ovlašćenog tijela za mehanizam čistog razvoja (DNA) u skladu sa Kjoto protokolom;
- Pomoć u pripremi nacrta Odluke o osnivanju Savjeta za mehanizam čistog razvoja (DNA) i Tehničkog operativnog tijela, koju je Ministarstvo donijelo 05. februara 2008. godine;
- Pomoć u pripremi Uputstva o načinu rada kriterijumima i rokovima prilikom ocjene i odobravanja potencijalnih projekata mehanizma čistog razvoja i Kriterijuma i indikatora održivog razvoja;
- Obuka članova Tehničkog operativnog tijela o načinu ocjenjivanja i odobravanja potencijalnih projekata mehanizma čistog razvoja;
- Ispitivanje pravnih mehanizama vezanih za oporezivanje "karbon kredita" t.j. sertifikovanog smanjenja emisija (CERs) koje će nastati kao rezultat sprovođenja projekata mehanizma čistog razvoja u Crnoj Gori;
- Priprema i izrada nacionalnog inventara emisija u skladu sa Konvencijom o dalekosežnom prekograničnom zagađenju vazduha (LRTAP) koji obuhvata i gasove sa efektom staklene bašte;
- Obuka osoblja Agencije za zaštitu životne sredine za korišćenje softvera za izradu i ažuriranje nacionalnog inventara emisija;
- Izgradnja energetski efikasne zgrade za potrebe Ministrastva.

85. Kako se vaša zemlja priprema za klimatski režim nakon 2012.godine?

Pored aktivnosti koje se na nacionalnom nivou preduzimaju u pogledu implementacije UN FCCC konvencije i Kjoto Protokola, u kontekstu priprema za učešće u post Kjoto periodu, Crna Gora posebnu pažnju poklanja mogućnostima koje prozilaze iz primjene mehanizama regionalne saradnje. Ovo je posebno značajno uzimajući u obzir činjenicu da su klimatske promjene globalni fenomen koji pogađa i razvijene i zemlje u razvoju, nezavisno od individualnog doprinosa nivou

emisija gasova sa efektom staklene bašte. S tim u vezi svoje djelovanje zasnivamo na principu UN FCCC konvencije „zajednička, ali podijeljena odgovornosti“ (common, but differentiated responsibility).

Po pitanju zauzimanja stava o post-Kjoto klimatskom režimu, na regionalnom nivou je načinjen pomak održavanjem Prve tematske konferencije o klimatskim promjenama u novembru mjesecu 2008. godine u Sarajevu, u organizaciji Savjeta za regionalnu saradnju i Regionalnog centra za životnu sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu. Usvajanjem Regionalnog okvirnog akcionog plana za mjere adaptacije na klimatske poromjene(South-East European Climate Change Framework Action Plan for Adaptation - SEE/CCFAP-A), te iskazanom voljom svih država regiona Jugo Istočne Evrope za preuzimanje konkretnih akcija u pogledu njegove implementacije i osnivanjem Regionalnog foruma za klimatske promjene, uspostavljena je čvrsta podloga za uspješan odgovor svih država pojedinačno i regiona u cijelosti u susret Kopenhagenu i post Kjoto periodu. U okviru implementacije Regionalnog okvirnog akcionog plana, Crna Gora je preuzeila obavezu definisanja i koordinacije implementacije mjera adaptacije u sektoru turizma i obalnih područja. Stoga je u saradnji sa UNDP-em, polazeći od SEE/CCFAP-A, pripremljen Predlog regionalnog programa za mjere adaptacije. Isti je dobio podršku država regiona u okviru Regionalnog foruma, i dostavljen na razmatranje u cilju obezbjeđivanja sredstava iz MB IPA za njegovu realizaciju.

Uspostavljanje Regionalnog foruma za klimatske promjene, kao foruma za sprovođenje dijaloga u regionalnom okviru na političkom i nivou sprovođenja odgovarajućih politika u oblasti klimatskih promjena, ima za cilj da, između ostalog, olakša vođenje procesa pregovaranja pod okriljem UNFCCC-a i Kjoto Protokola, u skladu sa ocijenjenim nivoom postojanja potreba, kako na regionalnom, tako i nacionalnim okvirima. U skladu sa Zajedničkom izjavom ministara iz Sarajeva, Crna Gora je zemlja domaćin Regionalnom forumu.

U cilju definisanja pozicije zemalja Jugo Istočne Evrope u odnosu na post – Kjoto klimatski režim, a u svjetlu različitih viđenja budućih obaveza zemalja u razvoju, a posebno zemalja kandidata i potencijalnih kandidata za članstvo u EU, kao i u cilju dogovora oko koordiniranog nastupa regiona u Kopenhagenu, održana su dva sastanka Regionalnog foruma za klimatske promjene u Crnoj Gori, u avgustu i oktobru 2009. godine. Uzimajući u obzir nacionalne okolnosti, sa posebnim osvrtom na status procesa evropskih integracija država kandidata i potencijalnih kandidata u Jugoistočnoj Evropi, kao i Nacrt pregovaračkog teksta Radne grupe za dugoročnu saradnju (AWG LCA) i Pregovaračkog teksta Radne grupe za Kyoto Protokol (AWG KP), u okviru pregovaračkog procesa koji se sprovodi pod okriljem UNFCCC-a u kontekstu priprema za predstojeći Sastanak strana ugovornica ove konvencije u Kopenhagenu u decembru mjesecu 2009. godine, učesnici su donijeli sljedeće zaključke kojim podržavaju:

- Napore Evropske Unije u preuzimanju liderске uloge u pregovaračkom procesu koji se odnosi na post-Kjoto režim, prepoznajući i značaj sopstvenog doprinosa u borbi protiv klimatskih promjena, a u skladu sa principima održivog razvoja;
- Značaj prepoznavanja potrebe integrisanja mjera ublažavanja klimatskih promjena u razvojne planove i sektorske politike sa posebnim naglaskom na sinergiji između sektora životne sredine i sektora energetike;
- Nastavak dijaloga sa Evropskom unijom u cilju pripreme i sprovođenja COP i COP/MOP odluka;
- Aktivnosti koje će obezbijediti neophodne nacionalne, evropske i međunarodne fondove u cilju razvoja i unaprjeđenja tehničkih, institucionalnih i ljudskih kapaciteta kako bi se suočili sa izazovima klimatskih promjena.

Na sastanku Regionalnog foruma koji je održan 15 oktobra 2009. godine iskazana je spremnost u pogledu postepenog prihvatanja i implementacije energetsko-klimatskog paketa EU (Energy and Climate Package), u skladu sa prepoznatim potrebama izgradnje kapaciteta kandidata i potencijalnih kandidata država Jugo Istočne Evrope, slijedeći dinamiku procesa pristupanja EU. Istovremeno iskazana je potreba da se iskaže zajednička potreba za jačanjem kapaciteta u pogledu pripreme detaljnih analiza i strateških planova na bazi kojih bi bilo moguće planirati mjere za smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte i njihovu dinamiku. Dogovoren je da se sa ovako utvrđenom regionalnom pozicijom upoznaju predstavnici Evropske komisije na

predstojećem sastanku u Barseloni u okviru priprema za COP 15 i konsultativnom sastanku država regiona sa predstavnicima Evropske komisije u okviru COP 15 sastanka u decembru mjesecu 2009. godine, u Kopenhagenu.

Ovakav odnos regiona Jugo Istočne Evrope prema post – Kyoto režimu naišao je na odobravanje učesnika Regionalne konferencije o klimatskim promjenama i održivom razvoju u regionu Mediterana i zemljama Jugo Istočne Evrope koja je održana od 16-17. oktobra u Budvi, u Crnoj Gori.

U pogledu aktivnosti koje se odvijaju na nacionalnom nivou značajno je ukazati i na činjenicu da je u fazi izrade Prvi nacionalni izvještaj o klimatskim promjenama. Prvi nacrt ovog dokumenta završen je u oktobru 2009. godine, a finalna verzija i njegovo podnošenje Sekretarijatu Konvencije planirano je za oktobar 2010. godine. Na osnovu analize podataka u inventarima gasova sa efektom staklene bašte, stvarne emisije u Crnoj Gori su prilično niske, pri čemu najveći doprinos u emisiji CO₂ ima sektor energetike.

Takođe, u procesu pristupanja EU, Crna Gora sprovodi i niz aktivnosti, usmjerenih na harmonizaciju sa evropskim zakonodavstvom u oblasti klimatskih promjena, energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije, kako bi nakon sticanja članstva u Evropskoj Uniji bila u približno istoj situaciji kao ostale članice EU.

I. Genetski modifikovani organizmi

86. Opišite vašu politiku prema genetski modifikovanim organizmima. Koji sistemi postoje za sprovođenje te politike? Koje su glavne odlike propisa koji se odnose na biotehnologiju?

Generalno, oblast GMO u Crnoj Gori pravno je uređena od 2001.godine (*Zakon o genetički modifikovanim organizmima Sl. list SRJ 21/2001*) i podzakonskim aktima koji su uređivali uslove za ograničenu upotrebu, uvođenje u proizvodnju i stavljanje u promet GMO i proizvoda od GMO, kao i uslove i mjere za sprječavanje i otklanjanje neželjenih efekata po životnu sredinu i ljudsko zdravlje. Ovim zakonom je upotreba i kontakt GMO sa spoljašnjom sredinom bez odobrenja nadležnog organa, tretiran kao krivično djelo i bila je predviđena kazna zatvora.

Skupština Crne Gore usvojila je *Zakon o genetički modifikovanim organizmima, objavljen 2. aprila 2008.godine u Službenom listu Crne Gore br. 22/2008*. koji je propisao upravljanje GMO, a ne totalnu zabranu. Ovaj zakon je nadogradio postojeći pravni sistem i uredio: uslove upotrebe GMO u zatvorenim sistemima (laboratorijski rad, staklenici); namjerno uvođenje GMO u životnu sredinu (eksperimentalno i komercijalno gajenje); stavljanje u promet GMO ili proizvode koji sadrže i/ili se sastoje ili su dobijeni od GMO (uvoz, izvoz i/ili unutrašnji promet); rukovanje, prevoz pakovanje, tranzit, obilježavanje i prerada GMO ili proizvoda koji sadrže i/ili se sastoje ili su dobijeni od GMO; uslove i mjere za sprječavanje i otklanjanje potencijalno mogućih neželjenih efekata pri radu sa GMO; odgovornost za štetu nastalu pri nedozvoljenoj upotrebi GMO; inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona; formiranje i rad Nacionalnog savjeta za biološku sigurnost (NNBS); praćenje stanja (monitoring) GMO i proizvoda od GMO; sljedljivost; naknade za pokriće troškova u vezi sa postupkom razmatranja prijave za određenu vrstu rada sa GMO i kaznene odredbe.

Osnove i ciljeve politike upravljanja GMO, kao i mjere za sprječavanje štetnih efekata proizvoda koji sadrže, sastoje se ili su dobijeni od GMO na zdravlje ljudi i životnu sredinu uključuju se u strateške, planske i programske dokumente iz oblasti razvoja, finansija, obrazovanja, informisanja i podsticanja naučno-istraživačkih djelatnosti.

Pravilnici koji su usvojeni u vrijeme SRJ su još uvijek na snazi:

- Pravilnik o uvođenju u proizvodnju genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama ("Službeni list SRJ", br. 62/2002);

- Pravilnik o stavljanju u promet genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama ("Službeni list SRJ", br. 62/2002);
- Pravilnik o ograničenoj upotrebi genetički modifikovanih organizama ("Službeni list SRJ", br. 62/2002),
- Pravilnik o načinu obilježavanja poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda dobijenih od genetički modifikovanih organizama ("Službeni list SiCG", br. 06/2003);
- Pravilnik o sadržini i podacima registra genetički modifikovanih organizama i proizvoda od genetički modifikovanih organizama ("Službeni list SRJ", br. 66/02).

Saglasno Zakonu, poslove državne uprave u oblasti GMO vrše:

- ministarstvo nadležno za poslove poljoprivrede;
- ministarstvo nadležno za poslove zaštite životne sredine;
- ministarstvo nadležno za poslove zdravlja;
- organ uprave nadležan za poslove veterinarstva;
- organ uprave nadležan za fitosanitarne poslove;
- organ uprave nadležan za zaštitu životne sredine.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodopopriveđe vrši poslove iz svoje nadležnosti: donosi godišnji plan kontrole, plan monitoringa, plan upravljanja kriznim situacijama u slučaju incidenta nastalog u poslovanju GMO, sarađuje sa Nacionalnim savjetom za biološku sigurnost, daje ovlašćenja laboratorijama za vršenje ispitivanja, odlučuje po žalbama na rješenja donesena u prvostepenom postupku, izdaje odobrenje za upotrebu GMO u eksperimentalne svrhe, sarađuje sa međunarodnim organizacijama i nadležnim organima drugih država iz svoje nadležnosti u oblasti GMO, vrši prijavljivanje (notifikaciju) propisa i mjera koji se donose u izvršavanju ovog zakona, donosi propise u izvršavanju ovog zakona i druge poslove u skladu sa zakonom.

Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine vrši poslove iz svoje nadležnosti: donosi godišnji plan kontrole, plan monitoringa i plan upravljanja kriznim situacijama u slučaju incidenta nastalog uvođenjem GMO u životnu sredinu, sarađuje sa Nacionalnim savjetom za biološku sigurnost, odlučuje po žalbama na rješenja donesena u prvostepenom postupku, sarađuje sa međunarodnim organizacijama i nadležnim organima drugih država iz svoje nadležnosti u oblasti GMO, donosi propise u izvršavanju ovog zakona i druge poslove u skladu sa zakonom.

Ministarstvo zdravlja vrši poslove iz svoje nadležnosti: utvrđuje ispunjenost propisanih zahtjeva i izdaje i oduzima odobrenja, odnosno saglasnosti za obavljanje djelatnosti subjektima u poslovanju s hranom od GMO i proizvoda koji sastoje se ili su dobijeni od GMO biljnog porijekla nakon primarne proizvodnje, kombinovanom hranom i ostalom hranom, kao i pojedinačno deklarisane upakovane hrane životinjskog porijekla i kombinovane hrane u prometu na malo, sarađuje sa Nacionalnim savjetom za biološku sigurnost, odlučuje po žalbama na rješenja donesena u prvostepenom postupku, vrši kontrolu i inspekcijski nadzor i druge poslove u skladu sa zakonom.

Veterinarska uprava vrši upravne i sa njima povezane stručne poslove u oblasti hrane i hrane za životinje koja sadrži, sastoje se ili je dobijena od GMO, vrši konsultacije sa podnosiocem prijave o povjerljivim podacima i donosi zaključke o podacima koji se smatraju povjerljivim u skladu sa ovim zakonom, sarađuje sa Nacionalnim savjetom za biološku sigurnost, vrši procjenu dodatnih podataka, organizuje i sprovodi javne rasprave u postupku odlučivanja po prijavama za poslovanje hranom i hranom za životinje koja sadrži, sastoje se ili je dobijena od GMO, odlučuje po prijavi, priprema stručne osnove za plan kontrole, plan monitoringa i plan za upravljanje kriznim situacijama u oblasti prometa GMO, kontrolu i inspekcijski nadzor i druge poslove u skladu sa zakonom.

Fitosanitarna uprava vrši upravne i sa njima povezane stručne poslove u oblasti reproduktivnog GMO biljnog materijala ili proizvoda koji sadrže, sastoje se ili su dobijeni od GMO namijenjenih stavljanju u promet, odlučuje po prijavama za upotrebu u zatvorenim sistemima, vrši konsultacije sa podnosiocem prijave o povjerljivim podacima i donosi zaključke o podacima koji se smatraju

povjerljivim, sarađuje sa Nacionalnim savjetom za biološku sigurnost, vrši procjenu dodatnih podataka, organizuje i sprovodi javne rasprave u postupku odlučivanja po prijavama, vrši klasifikaciju nivoa rizika zatvorenog sistema, izdaje odobrenja subjektima u poslovanju sa GMO za stavljanje u promet GMO ili proizvoda koji sadrže, sastoje se ili su dobijeni od GMO, priprema stručne osnove za plan kontrole, plan monitoringa i plan upravljanja kriznim situacijama u oblasti korišćenja GMO u zatvorenim sistemima i vrši monitoring i druge poslove u skladu sa zakonom.

Agencija za zaštitu životne sredine, kao organ uprave nadležan za zaštitu životne sredine, vrši upravne i sa njima povezane stručne poslove u oblasti namjernog uvođenja u životnu sredinu GMO i proizvoda koji sadrže, sastoje se ili su dobijeni od GMO, odlučuje po prijavama za namjerno uvođenje u životnu sredinu, vrši konsultacije sa podnosiocem prijave o povjerljivim podacima i donosi zaključke o podacima koji se smatraju povjerljivim, sarađuje sa Nacionalnim savjetom za biološku sigurnost, vrši procjenu dodatnih podataka, organizuje i sprovodi javne rasprave u postupcima odlučivanja po prijavama, preispituje potencijalne rizike uvođenja GMO u životnu sredinu, izdaje odobrenja subjektima u poslovanju GMO za uvođenje u životnu sredinu, priprema stručne osnove za plan kontrole, plan monitoringa i plan upravljanja kriznim situacijama u oblasti uvođenja GMO u životnu sredinu, vrši monitoring i druge poslove u skladu sa zakonom.

Inspeksijski nadzor nad sprovođenjem zakona i propisa donijetih na osnovu zakona vrši:

- Ministarstvo zdravlja preko sanitarnog inspektora;
- Veterinarska uprava preko veterinarskog inspektora;
- Fitosanitarna uprava preko fitosanitarnog inspektora i
- Agencija za zaštitu životne sredine preko inspektora za zaštitu životne sredine.

U Crnoj Gori ne postoji laboratorija za ispitivanje i kontrolu GMO, već se ova ispitivanja vrše u laboratorijama koje su za te poslove ovlaštene u okruženju.

Zakonom su usvojene pravne tekovine EU iz oblasti GMO, a potpuno usaglašavanje sa EU legislativom biće obezbjeđeno usvajanjem podzakonskih akata.

Prema izvještaju o praćenju napretka u Crnoj Gori u toku treće godine realizacije Projekta „Monitoring napretka u sektoru životne sredine, uključujući i zemlje potencijalne kandidate“, može se konstatovati da je stepen prenešenosti Direktive 2001/18/EC za ovu izvještajnu godinu 90%, što je blizu potpunoj transpoziciji. Osnovni razlog za ovaj napredak je usvajanje Zakona o genetski modifikovanim organizmima (br. 22/08). On je transponovao glavni dio odredaba. Preostale odredbe (npr. član 17(6) i nekoliko aneksa) će biti transponovane kroz odluke Vlade.

Zakon predviđa osnivanje Nacionalnog savjeta za biološku sigurnost (NNBS) u cilju praćenja stanja i razvoja u oblasti genetički modifikovanih organizama, kao i za pružanje stručne pomoći nadležnim organima za sprovođenje zakona.

U narednom periodu vodiće se intenzivna aktivnosti na izradi podzakonskih akata u cilju daljeg usaglašavanja sa EU uz dalje administrativno jačanje odgovornih organa i NNBS.

Osim Zakona o genetički modifikovanim organizmima ovu oblast dodatno regulišu i specifični zakoni i konvencije:

- Zakon o bezbjednosti hrane (*Sl. list CG br. 17/07*);
- Kartagena protokol (*Sl.list SRJ broj 016/05-40*).

Crna Gora je sukcesijom pristupila Kartagena protokolu po osnovu sukcesije od SRJ/ SFRJ, 23.oktobra 2006.g.

U Crnoj Gori je u periodu mart 2008-mart 2009.g. realizovan UNEP-GEF projekat „Efikasno učešće u Biosafety clearing house (BCH)“. Cilj projekta je bio da se sve zainteresovane strane u rukovanju sa GMO (univerzitetски profesori, savjetnici u kompetentnim organizacijama, inspektori i novinari) bliže upoznaju sa Kartagena protokolom i BCH, kao i sa novim nacionalnim Zakonom o GMO, i da im se obezbjedi obuka za korištenje dostupnih podataka i relevantnih informacija koje se razmjenjuju pomoću BCH. Kroz projekat je takođe obezbjeđena tehnička oprema (kompjuteri,

štampači, internet mreža) za Agenciju za životnu sredinu i Fitosanitranu upravu, kao dvije kompetentne ustanove za praćenje GMO.

J. Buka

87. Postoji li opšti zakon ili politika o smanjenju buke? Koje su glavne odlike politike kontrole buke (standardi emisije, standardi planiranja)?

Da postoji. Pitanja kontrole buke regulisana su Zakonom o zaštiti od buke u životnoj sredini ("Sl. list RCG" br. 45/2006). Ovim zakonom u nacionalno zakonodavstvo je djelimično transponovana Direktiva 2002/49 EC o procjeni i upravljanju bukom u životnoj sredini.

Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini propisuje mjere zaštite od buke u cilju sprečavanja nastajanja buke, odnosno smanjenja postojeće buke na granične vrijednosti nivoa buke, kao i mjere za suzbijanje štetnog dejstva na zdravlje ljudi (Član 8), i to:

1) Normativne mjere:

- propisi koji se odnose na granične vrijednosti nivoa buke, na metode procjene i mjerjenja buke i izradu karata buke i akcionalih planova;
- procedure pri ovjeravanju ili izdavanju uvjerenja o usaglašenosti izvora buke sa propisanim graničnim vrijednostima emisije buke.

2) Plansko-urbanističke mjere:

- plansko lociranje izvora buke u odnosu na objekte i područja koje treba zaštiti;
- planovi gradskog i međugradskog saobraćaja i planiranje i upravljanje drumskim, željezničkim, vazdušnim i pomorskim saobraćajem.

3) Tehničke mjere:

- izbor i upotreba niskobučnih mašina, uređaja, sredstava za rad i transport;
- izvođenje odgovarajuće zvučne izolacije objekata u kojima su locirani izvori buke;
- primjena akustičnih zaštitnih mjera na mjestima nastajanja i putevima širenja buke.

4) Mjere zabrane i privremenog ograničavanja:

- ograničavanje upotrebe izvora buke u neposrednoj blizini određenih objekata;
- zabrana upotrebe izvora buke u određenim vrstama plovnih objekata.

Nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i propisa donijetih na osnovu istog vrši nadležni organ državne uprave u odnosu na objekte i djelatnosti za koje odobrenje za rad izdaju organi državne uprave, odnosno nadležni organ lokalne uprave u odnosu na objekte i djelatnosti za koje odobrenje za rad izdaju organi lokalne uprave, u skladu sa zakonom.

Pravilnikom o graničnim vrijednostima nivoa buke u životnoj sredini (Sl.list RCG br.75/06), kao pratećim podzakonskim aktom, utvrđene su granične vrijednosti nivoa buke u:

- Otvorenim boravišnim prostorima, i to u posebno zaštićenim prirodnim dobrima (nacionalni parkovi, parkovi prirode, rezervati i sl.); područja za odmor i rekreaciju, bolničke zone i oporavilišta, kulturno-istorijski lokaliteti; turistička područja, mala i seoska naselja, kampovi i školske zone; čisto stambena područja, veliki gradski parkovi; poslovno-stambena područja, turistička mjesta, dječja igrališta; gradski centar, zanatska, trgovачka, administrativno-upravna zona sa stanovima, zone do gradskih saobraćajnica, magistralnih i auto-puteva; industrijska, skladišna i servisna područja, transportni terminali bez stambenih zgrada, ugostiteljski objekti otvorenog tipa van naseljenog mesta.

- Zatvorenim boravišnim prostorima i to u zdravstvenim ustanovama, bolesničkim sobama, ordinacijama, operacionom bloku (bez medicinskih uređaja i opreme), predškolskim ustanovama, školama, fakultetima, čitaonicama, bibliotekama, naučno-istraživačkim ustanovama; pozorištima, bioskopskim i koncertnim dvoranama, muzejima, galerijama i sl; domovima za boravak starih ljudi i penzionera.
- Zatvorenom poslovnom prostoru ugostiteljskog tipa.

Metode mjerena buke, instrumenti kojima se mjeri buka, sadržaj izvještaja o rezultatima mjerena i uslovi koje moraju ispunjavati organizacije koje vrše mjerene buke definisane su u Pravilniku o metodama i instrumentima mjerena buke i uslovima koje moraju da ispunjavaju organizacije za mjerene buke ("Sl. list RCG", br. 37/03) iz 2003. godine koji je donijet prije donošenja Zakona o zaštiti od buke u životnoj sredini i koji treba uskladiti sa evropskim zakonodavstvom iz ove oblasti. U ovom pravilniku integrirani su standardi JUS ISO 1996-2002 i izvršeno je usaglašavanje sa standardima IEC 60651 i IEC 60804.

Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u EU (NPI) za period 2008-2012 . godine, u dijelu koji se odnosi na kontrole buke predviđa se donošenje sljedećih podzakonskih akata:

- Pravilnik o metodama procjene i mjerena buke,
- Propis o načinu izrade i sadržaju akcionalih planova i karata buke, kao i strateške karte buke,
- Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, kadra i opreme za vršenje stručnih poslova zaštite od buke,
- Pravilnik o načinu vršenja nadzora nad pravnim licima koja vrše stručne poslove zaštite od buke.

Za donošenje ovih podzakonskih akata nakon stupanja na snagu Uredbe o organizaciji i načinu rada državnih organa (Sl. list CG, br. 59/09) nadležno je Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine.

U Crnoj Gori je važeći Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini, koji je objavljen u "Službenom listu RCG" br. 45/2006. Kroz ovaj zakon transponovana je u nacionalno zakonodavstvo Direktiva 2002/49 EC o procjeni i upravljanju bukom u životnoj sredini.

Ovaj zakon propisuje mjere zaštite od buke u cilju sprečavanja nastajanja buke, odnosno smanjenja postojeće buke na granične vrijednosti nivoa buke, kao i mjere za suzbijanje štetnog dejstva na zdravlje ljudi.

1) Normativne mjere:

- propisi koji se odnose na granične vrijednosti nivoa buke, na metode procjene i mjerena buke i izradu karata buke i akcionalih planova;
- procedure pri ovjeravanju ili izdavanju uvjerenja o usaglašenosti izvora buke sa propisanim graničnim vrijednostima emisije buke.

2) Plansko-urbanističke mjere:

- plansko lociranje izvora buke u odnosu na objekte i područja koje treba zaštiti;
- planovi gradskog i međugradskog saobraćaja i planiranje i upravljanje drumskim, željezničkim, vazdušnim i pomorskim saobraćajem.

3) Tehničke mjere:

- izbor i upotreba niskobučnih mašina, uređaja, sredstava za rad i transport;
- izvođenje odgovarajuće zvučne izolacije objekata u kojima su locirani izvori buke;
- primjena akustičnih zaštitnih mjera na mjestima nastajanja i putevima širenja buke.

4) Mjere zabrane i privremenog ograničavanja:

- ograničavanje upotrebe izvora buke u neposrednoj blizini određenih objekata;
- zabrana upotrebe izvora buke u određenim vrstama plovnih objekata.

Nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i propisa donijetih na osnovu ovog zakona vrše nadležni organ državne uprave, u odnosu na objekte i djelatnosti za koje odobrenje za rad izdaju organi državne uprave i nadležni organ lokalne uprave, u odnosu na objekte i djelatnosti za koje odobrenje za rad izdaju organi lokalne uprave, u skladu sa zakonom.

Pratećim podzakonskim aktom (Pravilnik o graničnim vrijednostima nivoa buke u životnoj sredini , Sl.list RCG br.75/06) utvrđene su granične vrijednosti nivoa buke u:

- Otvorenim boravišnim prostorima i to u posebno zaštićenim prirodnim dobrima (nacionalni parkovi, parkovi prirode, rezervati i sl.); područja za odmor i rekreaciju, bolničke zone i oporavilišta, kulturno-istorijski lokaliteti; turistička područja, mala i seoska naselja, kampovi i školske zone; čisto stambena područja, veliki gradski parkovi; poslovno-stambena područja, turistička mjesta, dječja igrališta; gradski centar, zanatska, trgovачka, administrativno-upravna zona sa stanovima, zone do gradskih saobraćajnica, magistralnih i auto-puteva; industrijska, skladišna i servisna područja, transportni terminali bez stambenih zgrada, ugostiteljski objekti otvorenog tipa van naseljenog mjesta.
- Zatvorenim boravišnim prostorima i to u zdravstvenim ustanovama, bolesničkim sobama, ordinacijama, operacionom bloku (bez medicinskih uređaja i opreme), predškolskim ustanovama, školama, fakultetima, čitaonicama, bibliotekama, naučno-istraživačkim ustanovama; pozorištima, bioskopskim i koncertnim dvoranama, muzejima, galerijama i sl.; domovima za boravak starih ljudi i penzionera.
- Zatvorenom poslovnom prostoru ugostiteljskog tipa.

Metode mjerjenja buke, instrumenti kojima se mjeri buka, sadržaj izvještaja o rezultatima mjerjenja i uslovi koje moraju i uslovi koje moraju da ispunjavaju organizacije koje vrše mjerjenje buke definisane su u Pravilniku objavljenom u Sl.I. br. 37/03. U ovom pravilniku implementirani su standardi JUS ISO 1996-2002 i izvršeno je usaglašavanje sa standardima IEC 60651 i IEC 60804.

Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u EU (NPI) za period 2008-2012 (2008) predviđa se donošenje sledećih podzakonskih akata:

- Pravilnik o metodama procjene i mjerjenja buke
- Propis o načinu izrade i sadržaja akcionalih planova i karata buke, kao i strateške karte buke
- Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, kadra i opreme za vršenje stručnih poslova zaštite od buke
- Pravilnik o načinu vršenja nadzora nad pravnim licima koja vrše stručne poslove zaštite od buke.

Za donošenje ovih podzakonskih akata nadležno je Ministarstvo rada, zdravlja i socijalnog staranja, a propis o načinu izrade i sadržaju akcionalih planova i karata buke, kao i strateške karte buke Ministarstvo donosi uz pribavljeneno mišljenje Ministarstva turizma i zaštite životne sredine (Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine).

88. Koji su izvori buke obuhvaćeni tim propisima/politikom, a naročito kakvo je stanje u pogledu puteva, željeznice, letjelica, građevinskih postrojenja i opreme, industrije?

Zaštita od buke u životnoj sredini regulisana je Zakonom o zaštiti od buke u životnoj sredini i Pravilnikom o graničnim vrijednostima nivoa buke u životnoj sredini koji su donijeti 2006. godine. Oba pravna akta su samo djelimično usaglašena sa evropskim zakonodavstvom iz ove oblasti, a posebno sa odredbama EU Direktive 2002/49 EC.

Donošenjem Uredbe o organizaciji i načinu rada državnih organa (Sl. list CG, br. 59/09) Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine je preuzeo nadležnost nad upravljanjem bukom od Ministarstva zdravlja. U skladu sa tim Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine namjerava da pokrene izradu izmjena i dopunu Zakona o zaštiti od buke u životnoj sredini kako bi ga u potpunosti uskladila sa evropskim standardima.

Zakonom o zaštiti od buke u životnoj sredini ("Sl. list RCG" br. 45/2006) uređuje se zaštita od buke u životnoj sredini i utvrđuju mjere za suzbijanje štetnog dejstva buke na zdravlje ljudi. Ovaj zakon se ne odnosi na buku na radnom mjestu, u stanovima, prevoznim sredstvima i buku koja je posledica vojnih aktivnosti ili otklanjanja posledica elementarnih nepogoda.

U smislu ovog zakona (Član 5, alineja 2) izvor buke je svaka mašina, uređaj, instalacija, postrojenje, sredstvo za rad i transport, tehnološki postupak, elektroakustični uređaj za glasno emitovanje muzike i govora, bučna aktivnost ljudi i životinja i druge radnje od kojih se širi zvuk. Izvorima buke smatraju se i cjeline kao nepokretni i pokretni objekti, otvoreni i zatvoreni prostori za sport, igru, ples, predstave, koncerte, slušanje muzike i sl.

Zaštita od buke, u smislu ovog zakona (član 4), postiže se:

- uspostavljanjem sistema kontrole izvora buke;
- planiranjem, praćenjem, sprječavanjem i ograničavanjem upotrebe izvora buke;
- izradom akustičkih karata na bazi jedinstvenih indikatora buke i metoda procjene buke u životnoj sredini;
- izradom akcionalih planova kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih mjera zaštite od buke u životnoj sredini.

U Pravilniku o graničnim vrijednostima nivoa buke u životnoj sredini („Sl.list RCG“, br. 75/06) nijesu definisani dozvoljeni nivoi buke od motornih vozila u drumskom, željezničkom i vazdušnom saobraćaju.

U okviru normativnih mjera zaštite od buke, članom 13. Zakona o zaštiti od buke u životnoj sredini definiše se neophodnost usklađivanja sa propisanim tehničkim standardima koji se odnose na granični nivo buke pod određenim uslovima upotrebe, za uvoz mašina, transportnih sredstava, kao i uređaja i opreme koja se proizvodi u Crnoj Gori. Podaci o zvučnoj snazi koju emituju pod tim uslovima upotrebe moraju biti označeni na proizvodu u skladu sa posebnim propisima, smjernicama i normama EU definisanim u Direktivi 2000/14/EC (emisija buke u životnu sredinu izazvana opremom za korišćenje na otvorenom prostoru).

U odnosu na tehničke mjere zaštite od buke, članom 18. Zakona o zaštiti od buke u životnoj sredini propisuje se da izvori buke koji se koriste za obavljanje djelatnosti, a koji se privremeno koriste ili se trajno postavljaju u otvorenom prostoru na nivou tla, na zidove i krovove zgrada, nepokretne i pokretne objekte ili se koriste na vodi ili u vazduhu, moraju imati podatke o zvučnoj snazi. Ovi izvori buke mogu se koristiti ako nadležni organ utvrdi da buka od izvora neće prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u životnoj sredini.

K. Civilna zaštita

89. Koji su državni organi (ministarstva, agencije, itd.) odgovorni za razvoj politike civilne zaštite?

Civilna zaštita je dio organizovanog sistema odgovora na nesreće u Crnoj Gori za čije je organizovanje i sprovođenje odgovorna Vlada Crne Gore. Resorno ministarstvo koje se bavi razvojem politike civilne zaštite je Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave, u okviru kojeg je formiran Sektor za vanredne situacije i civilnu bezbjednost, koji čini stručni dio ministarstva za bavljenje ovim poslovima. Naime, tokom 2006. i 2007. godine slijedeći evropske norme, a imajući u vidu iskustva iz razvijenih zemalja Evropske unije, izvršena je transformacija sistema civilne zaštite i njegovo dislociranje iz Ministarstva odbrane u Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave. Time su se stekli uslovi da civilna zaštita zajedno sa relevantnim državnim organima, organima lokalne samouprave, privrednim društvima i pravnim licima čini sastavni dio sistema zaštite i spašavanja u Crnoj Gori.

90. Kakav je opšti pristup i organizacija civilne zaštite?

Civilna zaštita podrazumijeva vršenje humanitarnih aktivnosti sa ciljem da se zaštite ljudi od opasnosti izazvanih prirodnim, tehničko-tehnološkim, hemijskim, biološkim, nuklearnim/radiološkim i drugim hazardima i da se obezbijede uslovi potrebni za njihov opstanak, kao i da se sačuvaju u što je moguće većoj mjeri materijalna i kulturna dobra i životna sredina.

Poseban značaj u definisanju položaja civilne zaštite predstavljaju Ženevske konvencije i Dopunski protokoli I i II. Prva od konvencija donesena je 22. avgusta 1864. godine, a preostale tri 1906, 1929 i 1949. godine. Protokoli su doneseni 1977. godine. U skladu sa navedenim međunarodnim sporazumima, definisan je zahtjev da se civilna zaštita bavi samo humanitarnim zadacima kako bi imala međunarodno - pravnu zaštitu.

Shodno Zakonu o zaštiti i spašavanju („Službeni list CG“, br. 13/07) civilna zaštita je dio jedinstvenog sistema zaštite i spašavanja u vanrednim situacijama. Civilnu zaštitu čine jedinice civilne zaštite, zaštitna i spasilačka oprema, objekti i uređaji.

Jedinice civilne zaštite organizuju se, opremaju i osposobljavaju za zaštitu i spašavanje ljudi, materijalnih i kulturnih dobara od prirodnih nepogoda, tehničko-tehnoloških, bioloških, hemijskih, nuklearnih/radijacionih hazarda i predstavljaju posebno organizovane snage sistema zaštite i spašavanja, čija je osnovna namjena masovna podrška sprovođenju operativnih mjera zaštite i spašavanja. U skladu sa odredbama Zakona o zaštiti i spašavanju nadležni organ državne uprave, odnosno Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave prema potrebi popunjava građanima jedinice civilne zaštite.

Prema namjeni i zadacima jedinice civilne zaštite obrazuju se kao:

- jedinice opšte namjene i
- jedinice specijalizovane namjene.

Nakon izvršenih detaljnih stručnih analiza u Sektoru za vanredne situacije i civilnu bezbjednost u Ministarstvu unutrašnjih poslova i javne uprave, a u skladu sa hazardima utvrđenim u Nacionalnoj strategiji za vanredne situacije, iskazana je potreba za formiranjem jedinica civilne zaštite u svim jedinicama lokalne samouprave u Crnoj Gori u ukupnom broju od 2000 pripadnika civilne zaštite.

U skladu sa finansijskim mogućnostima u toku 2008. godine izvršena je popuna i opremanje jedinica civilne zaštite sa 400 pripadnika, što čini 20% od ukupnog broja.

91. Postoje li posebne mjere čiji je cilj zaštita životne sredine u slučaju katastrofe?

Zakon o zaštiti i spašavanju ("Službeni list Crne Gore", broj 13/07) obuhvata, skup mjera i radnji koje se preduzimaju u cilju otkrivanja i sprječavanja opasnosti od prirodnih nepogoda, požara, tehničko-tehnoloških nesreća, hemijskih, bioloških, nuklearnih i radioloških kontaminacija, posljedica ratnog razaranja i terorizma, epidemija, epizootija, epifitotija i drugih nesreća, kao i spašavanje građana i materijalnih dovara ugroženih njihovim djelovanjem. Tokom 2009. godine, Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave kao nadležni organ za zaštitu i spašavanje, u skladu sa članom 37 Zakona o zaštiti i spašavanja, pristupilo je izradi pet nacionalnih planova za zaštitu od: zemljotresa, požara, hemijskog akcidenta, biloškog akcidenta i radijacionog/nuklearnog akcidenta, kao veoma značajanih dokumenta za bezbjednost građana i zaštite materijalnih dobara i životne sredine. Kroz realizaciju ovih planova implementiraće se obaveze koje proizilaze iz relevantnih međunarodnih konvencija preuzetih u nacionalnim okvirima.

Tokom 2009. godine formiran je Nacionalni tim za djelovanje u slučaju hemijskog, biloškog i radijacionog/nuklearnog akcidenta (CBRN), kojeg čine predstavnici referentnih institucija u Crnoj Gori, i to: Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave - Sektora za vanredne situacije i civilnu

bezbjednost; JU „Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore“; Agencija za zaštitu životne sredine; Klinički Centar Crne Gore, Vojska Crne Gore.

Za efikasnu zaštitu stanovništva i materijalnih dobara od mogućih posljedica i sprječavanja širenja rizika obavezno se sprovode aktivnosti, između ostalog, i na prikupljanju i obradi podataka o mogućem riziku; stavljanje u funkciju sistema za javljanje i obavještavanje učesnika u zaštiti i spašavanju; obavještavanju stanovništva, kao i nadležnih organa i odgovornih lica zaduženih za zaštitu i spašavanje.

U cilju pravovremenog odgovora na sve rizike, stvoreni su uslovi da se uvede jedinstveni evropski broj za hitne situacije 112. Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave preko jedinstvenog Operativnog komunikacionog centra - OKC 112, kao posebne organizacione jedinice Sektora za vanredne situacije i civilnu bezbjednost, u hitnim situacijama prima pozive u vezi neposredne prijetnje od rizika i nastanka rizika i putem sredstava veze, primjenom standardno - operativnih potupaka, hitno obavještava nadležne organe i druge učesnike zaštite i spašavanja i koordinira djelovanje po pozivu, radi zaštite života, zdravlja i imovine građana, kao i očuvanja uslova neophodnih za njihov život i rad. OKC 112 djeluje kao jedinstveni komunikacioni centar za sve pozive u hitnim situacijama na području Crne Gore.

Mjere zaštite životne sredine u slučaju katastrofa sadržane su u više nacionalnih propisa i u okviru velikog broja međunarodnih ugovora čija je strana ugovornica Crna Gora. S tim u vezi, Vlada je donijela Nacionalnu strategiju za vanredne situacije koja u uslovima realizacije nekog destruktivnog prirodnog ili tehnološkog hazarda, predstavlja jedan od strateških dokumenata nacionalne bezbjednosti. Ciljevi sadržani u ovom dokumentu odnose se na uspostavljanje državnog odnosa prema vanrednim situacijama i organizovanog djelovanja državnih i drugih institucija za efikasnu akciju u vanrednim situacijama izazvanim svim oblicima velikih prirodnih nesreća, tehničko-tehnoloških havarija i epidemija zaraznih bolesti, radi sprječavanja njihove pojave preventivnim djelovanjem, ublažavanja njihovih posljedica, kao i razvojem pripremljenosti specifičnih državnih kapaciteta i cijele društvene zajednice, za slučaj njihovog događanja u budućnosti. Radi pravovremenog odgovora u hitnim intervencijama Vlada Crne Gore je formirala Nacionalni tim čiji su članovi nadležni ministri na čelu sa Premijerom.

Sistematičan pristup pitanjima zaštite životne sredine podrazumijeva preventivno djelovanje u smislu: još nepoznatih rizika, dugoročnih efekata i rizika koji se pojavljuju samo u interakciji nekoliko faktora. U mnogim slučajevima čekanje na naučni dokaz bi značilo prihvatanje rizika od nepopravljivih šteta. Ovo je posebno evidentno kroz globalni izazov suočavanja sa posljedicama uslovijenim klimatskim promjenama.

Osnovni zakon kojim se uređuje oblast zaštite životne sredine je Zakon o životnoj sredini ("Sl. list Crne Gore", br. 48/08 od 11.08.2008), kojim se uređuju principi zaštite životne sredine i održivog razvoja, subjekti i instrumenti zaštite životne sredine, učešće javnosti o pitanjima životne sredine i druga pitanja od značaja za životnu sredinu. Kada nije sigurno kakve posljedice može prouzrokovati eventualni zahvat, Zakonom je definisano da se moraju sprovesti sve raspoložive procedure za ocjenu očekivanih uticaja i preventivne mjeru kako bi se izbjegle negativne posljedice po zdravlje ljudi i životnu sredinu. Takođe, kada prijeti opasnost od stvarne i nepopravljive štete za zdravlje ljudi i životnu sredinu, definiše se da se ne smije odlagati preuzimanje neophodnih mjera zaštite, pa ni u slučaju kada ta opasnost nije u cijelini naučno dokazana. U skladu sa Zakonom o životnoj sredini predviđena je obaveza donošenja Nacionalnog programa zaštite životne sredine, od strane Vlade Crne Gore, na period od 4 godine. Predviđeno je da Nacionalni program sadrži naročito: mjeru i aktivnosti za zaštitu životne sredine, način sprovođenja mjera, redoslijed ostvarivanja mjera, rok izvršavanja, nosioce sprovođenja mjera, projekte, procjenu sredstava za sprovođenje Programa, analizu efekata, kao i druga pitanja od značaja za sprovođenje ovog dokumenta. Lokalnim planom zaštite životne sredine razrađuju se mjeru iz Nacionalnog programa koje se odnose na područje, u skladu sa lokalnim posebnostima i obilježjima područja za koje se plan donosi. Isti donosi Skupština jedinice lokalne samouprave, na period od četiri godine. Organ lokalne uprave nadležan za poslove životne sredine dostavlja lokalni plan Agenciji za zaštitu životne sredine, u roku od mjesec dana od dana njegovog donošenja. Između ostalog, lokalni plan

sadrži način sprovođenja interventnih mjera u vanrednim slučajevima zagađivanja životne sredine u području za koje se donosi.

U slučaju udesa, zavisno od obima udesa i procjene posljedica koje predstavljaju opasnost po ljudsko zdravlje i životnu sredinu, proglašava se stanje ugroženosti životne sredine i obavještava javnost o preduzetim mjerama. Stanje ugroženosti životne sredine proglašava Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine, odnosno organ jedinice lokalne samouprave, dok udesa sa prekograničnim uticajima stanje ugroženosti životne sredine proglašava Vlada.

Zakonom o životnoj sredini članom 25 i 26 propisano je da svako ko dođe do saznanja o udesu dužan je da o tome, bez odlaganja, obavijesti Agenciju za zaštitu životne sredine i druge nadležne organe i da, u skladu sa svojim mogućnostima, preduzme mjere sprječavanja, smanjenja i otklanjanja posljedica udesa. Radi otklanjanja i sprječavanja daljeg širenja zagađenja prouzrokovanih udesom, preduzimaju se mjere sanacije prema planovima zaštite, a lica odgovorna za udes snose troškove otklanjanja posljedica zagađivanja životne sredine, što je opisano članom 27. Inspeksijski nadzor nad sprovođenjem propisa iz oblasti životne sredine vrši ekološka inspekcija koja djeluje u okviru Agencije za zaštitu životne sredine, u skladu sa propisima i zakonom kojim se uređuje inspeksijski nadzor. Zakonom o zaštiti i spašavanju («Službeni list Crne Gore», broj 13/07) određene su mjere zaštite i spašavanja, među kojim je i zaštita i spašavanje od požara. Obzirom na to da se zaštita i spašavanje sprovodi na osnovu planova za zaštitu i spašavanje, u skladu sa Pravilnikom o metodologiji za izradu elaborata o procjeni ugroženosti od prirodnih, tehničko - tehnoloških i drugih nesreća, stručni tim Sektora za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave izradio je Procjenu ugroženosti od požara za teritoriju Crne Gore. Takođe, na osnovu Pravilnika o metodologiji za izradu planova za zaštitu i spašavanje izrađen je Nacionalni plan za zaštitu i spašavanje od požara.

Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave potpisalo je ugovor za pristup ARGOS Konzorcijumu. Korisnici ARGOS-a su nacionalne organizacije zadužene za upravljanje u slučaju vanrednih situacija. ARGOS predstavlja pored ostalog i sistem za rano upozoravanje od radijacionog hazarda a koristi se i za podršku odlučivanju u slučaju odgovora na nesreće. Na ovaj način se prikazuju rezultati atmosferskih modela disperzije. To znači da na bazi osnovnih meteoroloških podataka i podataka o CBRN akcidentu, ARGOS može da prognozira i prikaže sliku oblasti koje će vjerovatno biti zagađene, kao i zagađenost i koncentraciju relevantnih elemenata u vazduhu. Rezultati se prikazuju na digitalnim mapama koje mogu biti dopunjene ortogonalnim fotografijama i 3D prikazom visokogradnje. Moguće je i unijeti efekat kontramjera u proračun. Rezultati se lako mogu prebaciti na druge sisteme ili objaviti.

U skladu sa obavezama koje proizilaze iz Konvencije o zaštiti morske sredine i priobalnog područja Sredozemlja- Barselonske konvencije (Convention for the Protection of the Marine Environment and the Coastal Region of the Mediterranean), i pratećih protokola, naročito Protokola o saradnji u sprječavanju zagađivanja Sredozemnog mora sa brodova i borbi protiv zagađivanja u slučaju udesa (Protocol Concerning Cooperation in Preventing Pollution from Ships and, in Cases of Emergency, Combating Pollution of the Mediterranean Sea), te relevantnim IMO ugovorima i odlukama, u saradnji sa REMPEC centrom (Regioanl Marine Pollution Emergency Center) koji djeluje u strukturi UNEP/MAP-a, Uprava pomorske sigurnosti je izradila nacrt Plana za hitno djelovanje u slučaju iznenadnog zagađenja mora. Ovim planom se definiše struktura djelovanja na čelu sa resorom zaduženim za oblast pomorstva, podjela odgovornosti na svim nivoima, mjere i tehnička sredstva koje treba preduzeti i obezbijediti kako bi se u slučaju polucije pružio adekvatan odgovor u skladu sa navedenim međunarodnim ugovorima kojim je Crna Gora prethodno pristupila. Za utvrđivanje i usvajanje Predloga plana neophodno je uspostaviti zakonski osnov. Prema Zakonu o moru, zakonski osnov će biti postavljen nakon izrade i donošenja Zakona o zaštiti mora od zagađenja sa plovnih objekata, čime će se stići uslovi za finalizaciju nacrtu Nacionalnog plana intervencije kod iznenadnog zagađenja mora sa plovila, i početak rada na uspostavljanju potrebne strukture i izgradnje kapaciteta na svim nivoima djelovanja.

Konvencija o prekograničnim efektima industrijskih nesreća, koja je nedavno ratifikovana, najvažniji je međunarodni sporazum na području uređenja i sprječavanja velikih industrijskih nesreća pri radu s opasnim materijama, koji svim stranama, bez obzira na njihovu ekonomsku ili političku snagu, garantuje visok nivo zaštite od industrijskih nesreća. Konvencijom su definisane opasne supstance i granične količine tih supstanci koje mogu izazvati industrijsku nesreću s

prekograničnim efektima. Pod opasnom materijom podrazumijevaju se supstance ili preparati navedeni eksplicitno u Dodatku I ove Konvencije, a opasnom aktivnošću, u smislu ove Konvencije, podrazumijeva se svako postupanje s opasnim materijama tokom proizvodnje, upotrebe, skladištenja, rukovanja ili odlaganja ili tokom prevoza na lokaciji te aktivnosti. U skladu sa članom 21 Zakona o životnoj sredini definisano je da je jedan od instrumenata zaštite životne sredine i sprječavanje i kontrola udesa koja uključuje opasne materije. Popis vrsta opasnih materija, način utvrđivanja količina, dozvoljene količine i kriterijumi za kategorizaciju i karakterizaciju opasnih materija, kao i druga pitanja od značaja za postupak sprječavanja udesa bliže će se urediti propisom Vlade koji će biti usaglašen sa zahtjevima SAVESO II Direktive. U skladu sa s odredbama Konvencije, na cijeloj teritoriji Crne Gore, a posebno u područjima koja mogu biti zahvaćena prekograničnim efektima industrijskih nesreća, težiće se određivanju jasne politike o izgradnji i uređenju prostora, s ciljem najvećeg mogućeg smanjenja rizika za stanovništvo i životnu sredinu. Crna Gora kao strana ugovornica Konvencije, u skladu sa odredbama Konvencije definisće svoju politiku sprječavanja industrijskih nesreća s prekograničnim posljedicama i osigurati primjenu usvojene politike odgovarajućim propisima i sredstvima.

92. Da li organizacija civilne zaštite obuhvata i komponentu međunarodne saradnje, i ako uključuje, kakve je prirode?

Iskustva pokazuju da je neophodno povezivanje država radi zajedničkog planiranja mjera i postupaka u zaštiti od katastrofa, zajedničke obuke i sposobljavanja ekipa za spašavanje, uspostave međunarodnih timova za intervencije, a sve radi otklanjanja posljedica i što bržeg oporavka od raznih prirodnih, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća.

Crna Gora je potpisivanjem bilateralnih sporazuma, regionalnom saradnjom, kao i saradnjom sa raznim međunarodnim organizacijama dobila mogućnost za unapređenje saradnje u oblasti zaštite i spašavanja. Istovremeno preuzezu da se aktivno uključi u pripreme međunarodne zajednice za stvaranje uslova za brzo reagovanje u slučaju prirodnih i drugih katastrofa.

Inicijative u kojima Crna Gora ima aktivno učešće su:

- „Disaster Preparedness and Prevention Initiative“ (DPPI) – Inicijativa za spremnost i prevenciju katastrofa;
- „Civil – military emergency planning SEE“ (CMEP SEE) – Vijeće Jugoistočne Europe za civilno-vojno planiranje u vanrednim situacijama;
- „Protecting the Adriatic Seaway“ (PRO-ADRIAS) – Jadransko-jonska inicijativa;
- „Barselonski proces - Unija za mediteran“;
- RCC – Savjet za regionalnu saradnju;
- SEESIM;
- RACVIAC;
- OPCW – Organizacija za zabranu hemijskog naoružanja;
- BSEC – Organizacija crnomorske ekomske saradnje i
- PPRD SOUTH – Program EUROMEDA za prevenciju, spremnost i odgovor na prirodne i katastrofe uzrokovane ljudskim faktorom.

Bilateralni sporazumi o saradnji u zaštiti i spašavanju od prirodnih katastrofa čine bitan segment odgovora na sve vrste prirodnih, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća. Do sada je Crna Gora potpisala sporazume sa: Republikom Makedonijom, Republikom Hrvatskom, Bosnom i Hercegovinom i Grčkom, dok je sa Republikom Srbijom, Republikom Italijom i Republikom Slovenijom u toku postupak usklađivanja teksta sporazuma. Sa Ruskom Federacijom potписан je Memorandum o razumijevanju.

Međunarodna saradnja se odvija i kroz učešće pripadnika jedinica i timova civilne zaštite u akcijama zaštite i spašavanja na teritoriji neke druge države, shodno Zakonu o upotrebi jedinica Vojske Crne Gore u međunarodnim snagama i učešću pripadnika civilne zaštite, policije i zaposlenih u organima državne uprave u mirovnim misijama i drugim aktivnostima u inostranstvu ("Službeni list Crne Gore", br. 61/2008 od 13.10.2008. godine).

93. Postoje li posebne strategije ili mjere čiji je cilj zaštita stanovništva od katastrofe?

Nacionalnom strategijom za vanredne situacije koja je donesena 2006. godine, Zakonom o zaštiti i spašavanju i podzakonskim propisima koji su doneseni za sprovođenje ovog zakona, normativno je regulisana oblast spašavanja i preventivnog djelovanja radi zaštite od prirodnih katastrofa, tehničko-tehnoloških havarija, bioloških hazarda i drugih prirodnih katastrofa.

U okviru nacionalne politike i strategija razvoja, bilo je potrebno uskladiti postojeću zakonsku regulativu iz svih društvenih, naučnih i stručnih oblasti involuiranih u problematiku realizacije prirodnih katastrofa, bioloških hazarda i tehničko-tehnoloških akcidenata sa međunarodnim propisima. U tom cilju doneseni su propisi za normativno uređenje svih relevantnih oblasti državne aktivnosti značajnih za sprečavanje nastanka vanrednih situacija i saniranje posljedica, koji su harmonizovani sa regulativom Evropske unije, i to:

- Zakon o zaštiti i spašavanju („Službeni list CG”, br. 13/07);
- Zakon o prevozu opasnih materija („Službeni list CG”, br. 05/08);
- Zakon o spoljnoj trgovini naoružanjem, vojnom opremom i robom dvostrukе namjene („Službeni list CG”, br. 80/08);
- Zakon o eksplozivnim materijama („Službeni list CG”, br. 49/08).

U narednom periodu planira se i donošenje Zakona o zapaljivim tečnostima i gasovima.

Nacionalna strategija za vanredne situacije, kao najbitniji strateški akt u oblasti zaštite i spašavanja, ima za cilj uspostavljanje adekvatnog državnog odnosa prema vanrednim situacijama i organizovanja državnih i drugih institucija za efikasnu akciju u vanrednim situacijama izazvanih svim oblicima prirodnih nesreća, tehničko-tehnoloških havarija i epidemija zaraznih bolesti, radi sprečavanja njihove pojave preventivnim djelovanjem, ublažavanja njihovih posljedica, kao i postizanje pripremljenosti specifičnih državnih kapaciteta i cijele društvene zajednice za slučaj njihovog događanja u budućnosti.

Zakonom o zaštiti i spašavanju, područje zaštite i spašavanja po prvi put je cijelovito uređeno. Njime je uređeno područje odgovornosti, kao i prava i obaveze svih učesnika u zaštiti i spašavanju (građana, pravnih lica, jedinica lokalne samouprave i organa državne uprave), i to u prevenciji, pripremanju za slučaj vanrednih situacija, stručnoj i profesionalnoj zaštiti i spašavanju civilnog stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara, kao i saniranju nastalog stanja koje je prouzrokovala određena vanredna situacija.

Na osnovu ovog zakona u toku 2008. godine doneseni su Pravilnik o metodologiji za izradu elaborata o procjeni ugroženosti od prirodnih, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća („Službeni list CG”, br. 41/08) i Pravilnik o metodologiji za izradu planova za zaštitu i spašavanje („Službeni list CG”, br. 44/08).

Nakon stupanja na snagu navedenih pravilnika, urađene su procjene ugroženosti od prirodnih, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća na nacionalnom nivou, i to za: zemljotres, požar, hemijski, biološki i nuklearno/radijacioni udes. Urađeni su i nacionalni planovi za zaštitu i spašavanje od zemljotresa, požara, hemijskog i biološkog udesa. U saradnji sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju u toku je izrada Nacionalnog plana za zaštitu i spašavanje od nuklearnog/radijacionog udesa. Na izradi pomenutih procjena i planova bili su angažovani svi državni organi i organizacije, naučne institucije, specijalizovana preduzeća, nevladine organizacije, kao i eksperti, koji se bave zaštitom i spašavanjem stanovništva, materijalnih i kulturnih dobara i životne sredine.

94. Postoje li posebne strategije ili mjere ciji je cilj sprječavanje i borba protiv šumskih požara?

Nacionalna strategija za vanredne situacije kao dokument od strateškog značaja, determinisala je primarne hazarde na teritoriji države. Jedan od prioritetnijih hazarda je požar, koji kao svoju podvrstu ima šumske požare.

Zakonom o zaštiti i spašavanju određene su mjere zaštite i spašavanja među kojima je i zaštita i spašavanje od požara. Obzirom na to da se zaštita i spašavanje sprovodi na osnovu planova za zaštitu i spašavanje, stručni tim Sektora za vanredne situacije i civilnu bezbjednost Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave je u skladu sa Pravilnikom o metodologiji za izradu elaborata o procjeni ugroženosti od prirodnih, tehničko-tehnoloških i drugih nesreća izradio Procjenu ugroženosti od požara za teritoriju Crne Gore. Zatim je na osnovu Pravilnika o metodologiji za izradu planova za zaštitu i spašavanje izrađen Nacionalni plan za zaštitu i spašavanje od požara.

Pomenuta planska dokumenta obuhvatila su posebno poglavje koje je posvećeno šumskim požarima, definišući mјere za zaštitu i spašavanje koje se moraju preuzimati u svakoj od tri faze spašavanja i to u preventivnoj fazi, fazi spašavanja i fazi otklanjanja posljedica. U ovom dokumentu takođe su utvrđeni lokaliteti nastanka šumskih požara i nosioci aktivnosti iz pomenutih faza.

U cilju zaštite od požara integrisano je 5 nivoa operativnih jedinica i to:

- Opštinske službe za zaštitu i spašavanje (vatrogasne jedinice) koje su organizovane na lokalnom nivou i formirane u cilju reagovanja prilikom davanja odgovora u ranoj fazi nesreće;
- Jedinice civilne zaštite koje daju masovnu podršku prilikom akcija zaštite i spašavanja od požara,
- Preduzetne jedinice (jedinice privrednih društava),
- Dobrovoljne jedinice za zaštitu od požara organizovane kao dobrovoljna vatrogasna društva posebno u južnoj i srednjoj regiji,
- Avio-helikopterska jedinica kao organizaciona jedinica Sektora za vanredne situacije i civilnu bezbjednost koja realizuje izviđanje i gašenje požara iz vazduha.

Avio-helikopterska jedinica posjeduje 4 helikoptera (3 kom. AGUSTA BELL i 1 kom. GAZELLE), od kojih je jedan AGUSTA BELL 212 opremljen sredstvima za spašavanje iz vazduha.

Pripadnici operativnih jedinica dužni su da se stručno osposobljavaju i usavršavaju. Stručno osposobljavanje i usavršavanje pripadnika operativnih jedinica vrši Ministarstvo.

U okviru realizacije mјera zaštite i spašavanja iz faze preventivne zaštite u 2009. godini izvršena je nabavka 2 aviona za gašenje požara tipa AIR TRACTOR. Takođe, sklopljen je ugovor za nabavku 59 specijalizovanih vozila za opštinske službe za zaštitu i spašavanje. Prva isporuka od 6 vozila biće realizovana do kraja 2009. godine, dok će u toku 2010. godine biti isporučeno 48 vozila. Posljednja isporuka od 5 vozila biće realizovana u januaru 2011. godine.

U ovaj sistem integrisana su i preduzeća koja gazduju šumama, koncesionari šuma, kao i nadležno Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, odnosno Uprava za šume. U okviru njihovih aktivnosti uspostavljena je osmatračka služba Uprave za šume u svim šumskim reonima.

Aneksi:

Aneks 205 - Lista zaštićenih biljnih i životinjskih sorti u Crnoj Gori latinsko crnogorski, 47

Aneks 206 - Implementacija master plana odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda crnogorskog primorja i opštine Cetinje, 9